

DET KONGELIGE KOMMUNAL-
OG MODERNISERINGSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 1–2, 500–595, 2412, 2445

Inntektskapitler: 3500–3595, 5312, 5445–5446, 5615–5616

DET KONGELIGE KOMMUNAL-
OG MODERNISERINGSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 1–2, 500–595, 2412, 2445

Inntektskapitler: 3500–3595, 5312, 5445–5446, 5615–5616

Innhold

Del I	Innledende del	9	Programområde 13 Statsforvaltning og kommunesektoren mv.	54	
1	Innledning	11	<i>Programkategori 13.00 Administrasjon</i>	54	
1.1	Ansvarsområder og organisering	11	Kap. 500 Kommunal- og moderniseringsdepartementet	58	
2	Hovedmål og prioriteringer	12	Kap. 502 Tariffavtalte avsetninger	65	
2.1	Innledning	12	Kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	66	
2.2	Prioriteringer i budsjettet for 2019	12	Kap. 3510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	68	
2.3	Levende lokaldemokrati	13	<i>Programkategori 13.25 Fylkesmanns-embetene</i>	69	
2.4	En enklere hverdag	15	Kap. 525 Fylkesmanns-embetene	80	
2.5	Trygge og gode boforhold	22	Kap. 3525 Fylkesmanns-embetene	82	
3	Det økonomiske opplegget for kommunesektoren	23	<i>Programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning</i>	83	
3.1	Kommunesektorens inntekter i 2018	23	Kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen	88	
3.2	Kommunesektorens inntekter i 2019	23	Kap. 531 Eiendommer til kongelige formål	90	
3.3	Aktuelle saker av betydning for kommunesektoren	26	Kap. 532 Utvikling av Fornebuområdet	91	
4	Særskilte saker	29	Kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen	91	
4.1	Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform	29	Kap. 3533 Eiendommer utenfor husleieordningen	92	
5	Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak	30	Kap. 534 Erstatningslokaler for departementene	93	
6	Oversikt over budsjettforslaget	43	Kap. 2445 Statsbygg	93	
6.1	Utgifter fordelt på programkategori og kapitler	43	Kap. 5445 Statsbygg	99	
6.2	Inntekter fordelt på programkategori og kapitler	45	Kap. 5446 Salg av eiendom, Fornebu	100	
Del II	Budsjettforslag	49	<i>Programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IT-politikk</i>	101	
7	Oversikt over budsjettforslaget mv.	51	Kap. 540 Direktoratet for forvaltning og IKT	112	
Programområde 00 Konstitusjonelle institusjoner	51	Kap. 3540 Direktoratet for forvaltning og IKT	115	Kap. 541 IT-politikk	116
<i>Programkategori 00.10 Det kongelige hus</i>	51	Kap. 542 Internasjonalt IT-samarbeid	118	<i>Programkategori 13.45 Personvern</i>	121
Kap. 1 H.M. Kongen og H.M. Dronningen	52	Kap. 545 Datatilsynet	123	Kap. 3545 Datatilsynet	124
Kap. 2 H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen	53	Kap. 546 Personvernemnda	124		

<i>Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk</i>	126	Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet	208
Kap. 550 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene	132	Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet	209
Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping	139	Kap. 2412 Husbanken	210
Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	140	Kap. 5312 Husbanken	212
Kap. 553 Omstillingsdyktige regioner	141	Kap. 5615 Husbanken	214
Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling	150	<i>Programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata</i>	215
<i>Programkategori 13.60 Samiske formål</i>	152	Kap. 590 Planlegging og byutvikling	226
Kap. 560 Samiske formål	155	Kap. 595 Statens kartverk	230
Kap. 561 Tilskudd til samiske formål	156	Kap. 3595 Statens kartverk	232
Kap. 563 Internasjonalt reindriftssenter	157	Del III Omtale av særlige temaer	235
Kap. 3563 Internasjonalt reindriftssenter	158	8 Omtale av særlige temaer	237
<i>Programkategori 13.67 Nasjonale minoriteter</i>	159	8.1 Samfunnssikkerhet og beredskap	237
Kap. 567 Nasjonale minoriteter	161	8.2 Omtale av klima- og miljørelevante saker	239
<i>Programkategori 13.70 Kommunesektoren mv.</i>	164	8.3 FNs bærekraftsmål 11. Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige	240
Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner	171	8.4 Omtale av lønnsvilkår o.a. til ledere i heleide statlige virksomheter	244
Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd	178	8.5 Orientering om likestilling i staten	244
Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner	178	8.6 Orientering om likestilling i virksomhetene	247
Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd	180	Forslag	252
Kap. 573 Kommunereform	183	Vedlegg 1	
Kap. 575 Ressurskrevende tjenester	184	Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk	265
Kap. 576 Vedlikehold og rehabilitering	187	Vedlegg 2	
Kap. 577 Tilskudd til de politiske partier	187	Gjeldende romertallsvedtak fra tidligere år	272
Kap. 578 Valgdirektoratet	189		
Kap. 579 Valgutgifter	190		
Kap. 5616 Kommunalbanken AS	191		
<i>Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg</i>	192		
Kap. 580 Bostøtte	202		
Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak	202		
Kap. 585 Husleietvistutvalget	207		
Kap. 3585 Husleietvistutvalget	208		

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Nye IT- og digitaliseringstiltak i statsbudsjettet for 2019	20	Tabell 7.17	Satser for distriktstilskudd Nord-Norge 2019	175
Tabell 3.1	Økning i kommunesektorens handlingsrom i 2019 med og uten effektiviseringskrav på 0,5 pst.	24	Tabell 7.18	Satser for Nord-Norge-tilskudd 2019	179
Tabell 3.2	Realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2019	25	Tabell 7.19	Tilskudd gjennom inntekts-systemet i 2018 og 2019	180
Tabell 3.3	Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter	25	Tabell 7.20	Endringer i rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner som følge av endringer i oppgavefordelingen, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.	181
Tabell 3.4	Kommunesektorens inntekter i 2019	26	Tabell 7.21	Standardisert modell for engangstilskudd ved kommunesammenslåing	184
Tabell 5.1	Oversikt over anmodningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer	30	Tabell 7.22	Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg	194
Tabell 7.1	Mål for programkategori 13.00 Administrasjon	55	Tabell 7.23	Forslag til justering av Husbankens lånegebyrer i 2019	213
Tabell 7.2	Fordeling av bevilgningen på programmer	64	Tabell 7.24	Mål for programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata	218
Tabell 7.3	Mål for programkategori 13.25 Fylkesmannsembetene	70	Tabell 7.25	Områdesatser – regjeringens forslag til bevilgninger i 2019	222
Tabell 7.4	Mål for programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning	84	Tabell 8.1	Årsverk 2016 og 2017	245
Tabell 7.5	Byggeprosjekter utenfor husleieordningen – under oppføring	89	Tabell 8.2	Antall menn og kvinner og gjennomsnittlig lønn for menn og kvinner i utvalgte yrkeskoder	246
Tabell 7.6	Ordinære byggeprosjekter – videreføring	97	Tabell 8.3	Andel av hvert kjønn som arbeider deltid	246
Tabell 7.7	Statsbyggs balanse	99	Tabell 8.4	Antall årsverk og gjennomsnittlig månedsførtjeneste per årsverk 2011–2017	247
Tabell 7.8	Mål for programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IT-politikk	105	Tabell 8.5	Prosentdelen kvinner og menn i alle lederstillinger og topplederstillinger i statlig sektor 2011–2016	247
Tabell 7.9	Mål for programkategori 13.45 Personvern	122	Tabell 8.6	Tilstandsrapportering kjønnsbalanse Kommunal- og moderniseringsdepartementet ..	248
Tabell 7.10	Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk	129	Tabell 8.7	Deltid, midlertidig ansettelse, foreldrepermisjon og sykefravær i Kommunal- og moderniseringsdepartementet ..	249
Tabell 7.11	Mål for programkategori 13.60 Samiske formål	153	Tabell 8.8	Tilstandsrapportering underliggende virksomheter	250
Tabell 7.12	Mål for programkategori 13.67 Nasjonale minoriteter	160			
Tabell 7.13	Mål for programkategori 13.70 Kommunesektoren mv.	165			
Tabell 7.14	Delkostnadsnøklenes vekt i samlet kostnadsnøkkel 2019	173			
Tabell 7.15	Kostnadsnøkkel for kommunene 2019	173			
Tabell 7.16	Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2019	175			

Vedlegg 1		Tabell 1.4	Velferd, oppvekst og miljø	269
Tabell 1.1	Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift	Tabell 1.5	Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms	270
Tabell 1.2	Næringspolitikk	Tabell 1.6	Tiltak som prioriterer Nord-Norge og rammetilskudd til kommunene	271
Tabell 1.3	Infrastruktur			

Figuroversikt

Figur 1.1	Organisasjonskart for Kommunal- og moderniseringsdepartementet med underliggende etater og andre virksomheter	Figur 7.4	Antall virksomheter som bruker de ulike fellesløsningene	108
		Figur 7.5	Fellestjenester BYGG	197
Figur 7.1	Ressursfordeling per departementsområde for 2017	Vedlegg 1		
Figur 7.2	Tillit til nasjonale myndigheter	Figur 1.1	Utvikling i den brede distriktpolitikken 2003–2019	265
Figur 7.3	Digital Economy and Society Index (DESI 2018 ranking)			

Oversikt over bokser

Boks 3.1	Kommunesektorens inntekter i 2019	26
----------	---	----

DET KONGELIGE KOMMUNAL-
OG MODERNISERINGSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2018–2019)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2019

Utgiftskapitler: 1–2, 500–595, 2412, 2445

Inntektskapitler: 3500–3595, 5312, 5445–5446, 5615–5616

*Tilråding fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet 21. september 2018,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

Del I
Innledning del

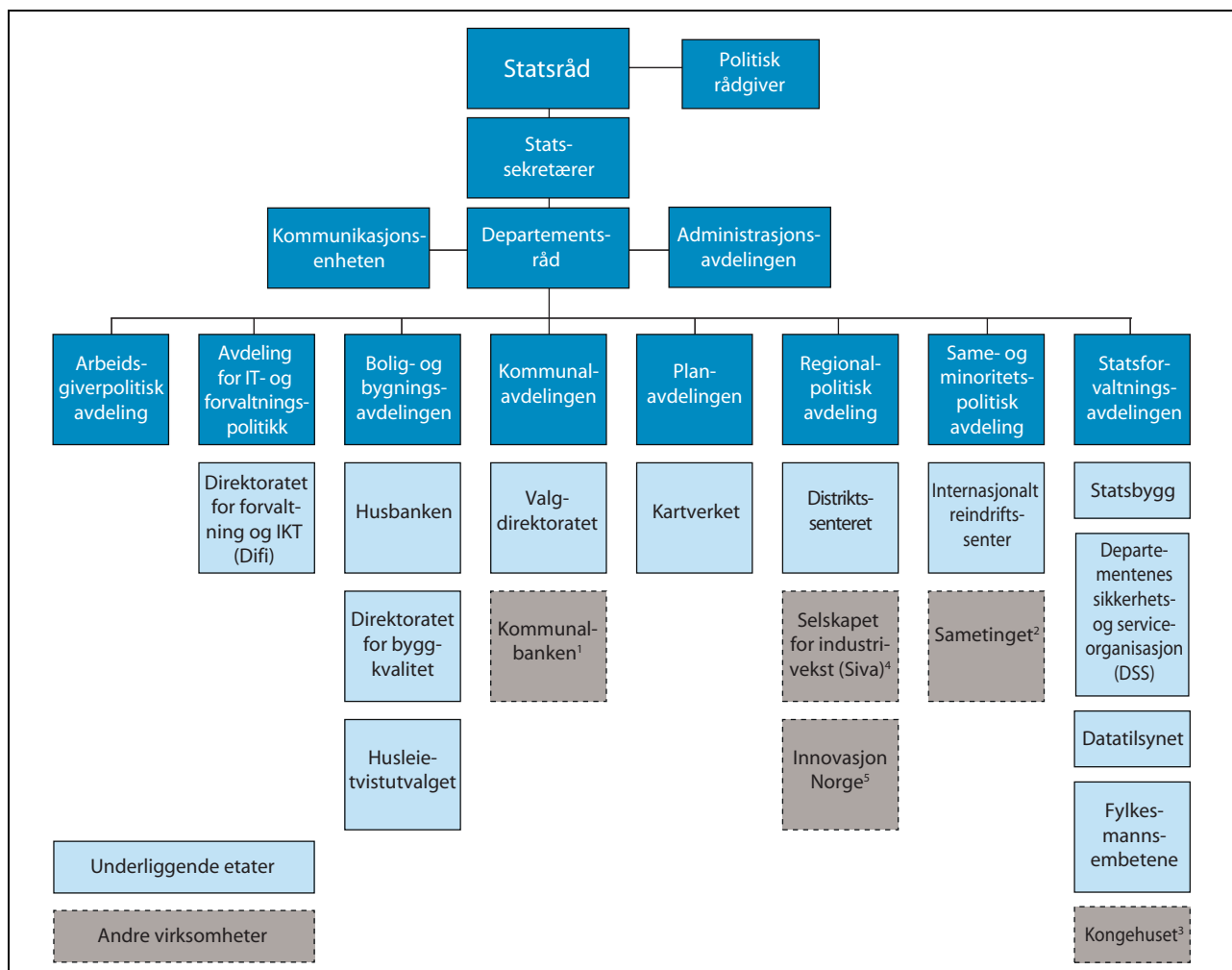
1 Innledning

1.1 Ansvarsområder og organisering

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for statlig arbeidsgiverpolitikk, sikkerhet og fellestjenester for departementene, fornying av offentlig sektor, IT-politikk, bolig- og bygningspolitikk, økonomiske og juridiske rammebetingelser for kommunesektoren, gjennomføring

av valg, planlegging og kart- og geodata, regional- og distriktpolitikk, samer og nasjonale minoriteter, personvern, overordnet ansvar for statlige bygg og fylkesmannsembetene samt budsjettet for Kongehuset.

Kommunal- og moderniseringsdepartementets organisering:

Figur 1.1 Organisasjonskart for Kommunal- og moderniseringsdepartementet med underliggende etater og andre virksomheter

¹ Aksjeselskap heleid av staten ved Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

² Selvstendig folkevalgt organ.

³ Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for bevilgningene til Kongehuset.

⁴ Statsforetak eid av Nærings- og fiskeridepartementet. Forvalter tilskudd for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

⁵ Særlovsselskap eid av Nærings- og fiskeridepartementet. Forvalter tilskudd for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

2 Hovedmål og prioriteringer

2.1 Innledning

Regjeringen vil føre en politikk som skaper muligheter for alle. Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med flere ansvarsområder for å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor. Blant disse er:

- *Levende lokaldemokrati.*
- *En enklere hverdag.*
- *Trygge og gode boforhold.*

Nærmere informasjon om disse ansvarsområdene framgår under pkt. 2.3, 2.4 og 2.5.

2.2 Prioriteringer i budsjettet for 2019

Kommunesektoren har hatt god inntektsvekst de siste årene, og har et godt økonomisk fundament. En god og forutsigbar kommuneøkonomi er avgjørende for et godt og stabilt tjenestetilbud til innbyggerne. For å bidra til et levende lokaldemokrati og styrke det kommunale velferdstilbudet, legger regjeringens budsjettforslag til rette for at kommunene og fylkeskommunene kan tilby flere og bedre tjenester.

Regjeringen foreslår en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2019 på om lag 1,9 mrd. kroner. Realveksten i frie inntekter anslås til om lag 2,6 mrd. kroner. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå for 2018 etter Stortingets behandling av revidert nasjonalbudsjett.

Regjeringen foreslår at veksten i frie inntekter på om lag 2,6 mrd. kroner i sin helhet tildeles kommunene. Av veksten begrunnes 200 mill. kroner med opptrappingsplanen på rusfeltet, 100 mill. kroner med opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering og 200 mill. kroner med tidlig innsats i skolen. Innenfor rammen av fylkeskommunenes frie inntekter økes midlene som gis med en særskilt fordeling til opprusting og fornying av fylkesvegnettet med 100 mill. kroner.

For å bidra til en enklere hverdag, fortsetter regjeringen arbeidet med å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor. Det skal legges til rette for innovasjon, omstilling og digitalisering. Regje-

ringen foreslår blant annet å doble bevilgningen til StimuLab med 10 mill. kroner til 20 mill. kroner. Ordningen skal stimulere til innovasjon og tjenstedesign i offentlig sektor.

Regjeringen foreslår i overkant av 1,7 mrd. kroner til nye IT- og digitaliseringstiltak i 2019. På Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett foreslås det blant annet 127 mill. kroner til medfinansieringsordningen for digitaliseringsprosjekter.

Arbeidet med å forenkle og digitalisere plan- og byggesaksprosessene fortsetter i 2019. Det skal blant annet utvikles digitale søknads- og saksbehandlingssystemer for byggesaker. I forbindelse med moderniseringen av Husbankens IKT-systemer skal det utvikles et nytt forvaltnings- og saksbehandlingssystem for lån og tilskudd.

Trygge og gode boforhold er viktig for å bekjempe fattigdom. Bostøtten er et effektivt virkemiddel for å hjelpe dem som trenger det mest. Regjeringen foreslår å øke bostøtten for barnefamilier og andre store husstander med 60 mill. kroner. I tillegg foreslås det at kompensasjonsordningen for uføre som hadde bostøtte før uførereformen i 2015, gjøres varig. Det foreslås også å øke de samlede bevilgningene til områdesatsinger i storbyene med 40 mill. kroner til om lag 220 mill. kroner. På Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett foreslås det en økning på 20 mill. kroner. Regjeringen foreslår en låneramme for Husbanken på 16 mrd. kroner i 2019.

Byggeaktiviteten i statlige byggeprosjekter opprettholdes på et høyt nivå også i 2019. De to store byggeprosjektene Campus Ås og nytt nasjonalmuseum på Vestbanen foreslås videreført med en samlet bevilgning på om lag 2,3 mrd. kroner. Videre foreslås oppstart av Saemien Sijte (sør-samisk museum og kultursenter) og energiløsning i regjeringskvartalet samt forsterket fellesskapsavdeling ved Ila fengsel og forvaringsanstalt.

Regjeringen forsetter å vri den regional- og distriktpolitiske innsatsen i retning av generelle virkemidler. Bevilgningen over programkategori 13.50 foreslås redusert med 223 mill. kroner. Dette gir rom for økte bevilgninger til samferdsel

og andre næringsrettede tiltak som vil bidra til å styrke vekstkraften i hele landet.

Regjeringen og Sametinget har blitt enige om at det fra 2019 etableres en ny budsjettordning, hvor de årlige overføringene til Sametinget i hovedsak samles under én post. Bevilgningen til Sametinget foreslås derfor økt med vel 170 mill. kroner. Sametinget vil med dette få større handlingsrom til å prioritere mellom ulike virkemidler.

2.3 Levende lokaldemokrati

Regjeringen vil legge til rette for levende lokalsamfunn over hele landet. Et sterkt lokalt folkestyre gir folk og lokalsamfunn frihet og mulighet til å styre sin egen hverdag og samfunnsutvikling. Kommunesektoren har hatt et godt økonomisk handlingsrom de senere årene. En god og forutsigbar kommuneøkonomi er avgjørende for å realisere regjeringens hovedsatsinger, og regjeringen vil fortsette å prioritere gode økonomiske rammebetingelser for kommunesektoren også i 2019. Regjeringen vil arbeide for å redusere statlig detaljstyring og byråkrati, spre makt og myndighet og bygge samfunnet nedenfra.

Større og sterkere kommuner

I perioden 2014–2017 ble totalt 119 kommuner vedtatt slått sammen til 47 nye kommuner. Fem av de nye kommunene trådte i kraft i 2017 og 2018, mens 109 kommuner nå gjennomfører sammenslåingsprosesser for å danne nye kommuner fra 2020. Det vil da være 356 kommuner i Norge.

Etter at den første fasen med kommunereform nå er gjennomført, ønsker regjeringen at arbeidet med kommunesammenslåinger fortsetter. Til tross for et høyt antall sammenslåinger i reformen, er ikke hovedtrekkene ved kommunestrukturen endret. Fortsatt vil om lag halvparten av kommunene ha under 5 000 innbyggere. Flere enn 120 kommuner vil ha færre enn 3 000 innbyggere. Regjeringen ønsker å opprettholde den norske tradisjonen med sterke velferdskommuner med et stort og reelt selvstyre. Det forutsetter ytterligere endringer i kommunestrukturen framover.

Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2019 sluttet Stortinget seg til regjeringens opplegg for det videre arbeidet med endringer i kommunestrukturen. Det vil i perioden 2018–2021 fortsatt være gode og langsiktige økonomiske virkemidler for kommuner som ønsker å slå seg sammen. Departementet vil følge opp vedtak fra

kommuner om sammenslåing ved å legge til rette for vedtak av Kongen i statsråd, i tråd med reglene i inndelingslova. Kommuner som blir vedtatt slått sammen, vil motta engangstilskudd ved kommunesammenslåing. Tilskuddet beregnes etter en standardisert modell, basert på antall innbyggere og antall kommuner i sammenslåingen. De nye kommunene vil også motta et inndelingsstilskudd hvor kommunene får kompensasjon for tap av basistilskudd og netto nedgang i distriktstilskudd som følge av sammenslåingen.

Fylkesmennenes tilrådninger fra høsten 2016 om kommunestrukturen på lang sikt gir en god dokumentasjon på utfordringsbildet i landets kommuner, og vil være et viktig grunnlag for det videre arbeidet med kommunesammenslåinger. Det er særlig to forhold som gjør det nødvendig å jobbe videre med endringer i kommunestrukturen:

- Befolkningsnedgang og demografiske endringer gjør at mange av de små kommunene i løpet av 10–15 år ikke vil ha et bærekraftig forhold mellom antall innbyggere i arbeidsfør alder og antall innbyggere over 67 år. Disse kommunene har allerede i dag små organisasjoner og store utfordringer med å ha tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å dekke opp alle fagområder. Utviklingen forsterker mangelen på arbeidskraft til viktige tjenester.
- Kommuner i byområder opplever befolkningsvekst. Flere steder er ikke kommunegrensene tilpasset dagens bosettings- og arbeidsmønstre, og mange av de store byene har mangel på egnet areal for å legge til rette for framtidig vekst. I disse områdene er det nødvendig med større kommuner for å få en bærekraftig samfunnsutvikling og -planlegging hvor samlet areal og befolkning ses i sammenheng.

Regjeringen ønsker at planlegging skal være et effektivt verktøy for gjennomføring av nasjonal, regional og kommunal politikk. Gjennom kommunepanlegging etter plan- og bygningsloven er kommunene gitt et handlingsrom til å sette dagsorden og forme den lokale utviklingen både innenfor egne ansvarsområder og for utviklingen av lokalsamfunnet som helhet. Kommunene er den viktigste planmyndigheten og førstelinjen for næringsutvikling. Nærhet til innbyggere og næringsliv gir kommunene gode forutsetninger for å være en pådriver i samfunns- og næringsutviklingen. Større kommuner vil få økt kompetanse og kapasitet, noe som vil styrke rollen som utviklingsaktør.

Ny kommunelov ble vedtatt av Stortinget i juni i år. Den nye loven skal styrke det kommunale

selvstyret. Dette gjør den på flere måter. Det kommunale selvstyret blir for første gang lovfestet i en ny og egen bestemmelse. I tillegg er det tatt inn prinsipper for forholdet mellom nasjonale myndigheter og det kommunale selvstyret. I utformingen av loven er det lagt stor vekt på å gjøre den enkel og tydelig. Den vil derfor bli lettere å etterleve. Regjeringen tar sikte på at loven i hovedsak skal tre i kraft 1. juli 2019.

Regionreform

Regionreformen gir færre og sterkere fylkeskommuner. Stortinget vedtok 8. juni 2017 at vi skal ha et sterkt folkevalgt nivå mellom stat og kommune. 13 fylkeskommuner ble vedtatt slått sammen til 6 nye, slik at vi får elleve fylker fra 2020: 10 fylkeskommuner og Oslo kommune med fylkeskommunale oppgaver. Regionreformen gir en betydelig høyere minstestørrelse for fylkeskommunene enn tidligere. Den nye fylkesstrukturen gir grunnlag for å desentralisere makt og myndighet til dette folkevalgte nivået. Regjeringspartiene og Kristelig Folkeparti har kommet til en enighet som sikrer at fylkeskommunene får nye oppgaver og virkemidler og blir sterkere regionale samfunnsutviklere. Enigheten innebærer også at den vedtatte strukturen med elleve fylker ligger fast. Regjeringen vil legge fram en egen sak om nye oppgaver til fylkeskommunene i oktober 2018.

Bærekraftige byer og sterke distrikter

Regjeringen vil legge til rette for byer og lokalsamfunn som gir gode vilkår for mennesker, næringsliv og miljø. Dette ble beskrevet i Meld. St. 18 (2017–2018) *Berekraftige byer og sterke distrikt*.

Det viktigste for å sikre vekstkraftige regioner i hele landet, er et næringsliv som er i stand til å ta vare på og skape nye lønnsomme arbeidsplasser. Derfor legger regjeringen vekt på utvikling av langsiktig omstillingsevne for konkurransedyktig næringsliv i alle deler av landet. Satsing på blant annet samferdsel, forskning, utvikling og innovasjon, vekstfremmende skattelettelser og regionale strategier for vekst og tilgang på arbeidskraft vil samtidig styrke koblingene mellom bedrifter og offentlige institusjoner i byer og distrikter. En aktiv politikk for lokalisering av statlige arbeidsplasser skal bidra til utvikling av sterkere arbeidsmarkeder i hele landet. Ny statlig virksomhet skal i hovedsak etableres utenfor Oslo. I områder med særlige distriktsutfordringer legger regjeringen vekt på et verdiskapende næringsliv, inkluderte

rende og vekstkraftige lokalsamfunn og tilgang til grunnleggende private tjenester.

Regjeringen vil styrke og myndiggjøre lokale samfunn og distriktssentre, og gjøre det mulig å bo og leve i hele landet. Kommunene som lykkes med å utvikle attraktive, levende og vekstkraftige byer og lokalsamfunn, er kjennetegnet av at de tar en aktiv rolle som samfunnsutviklere, har et helhetlig og langsiktig grep om arbeidet og spiller på lag med innbyggere og næringsliv. Samspill mellom privat sektor, sivilsamfunnet og offentlig sektor, kan gi nye løsninger på komplekse problemer, i både by og distrikt. Samarbeid mellom by- og omlandskommuner kan øke potensialet for vekst i regionen.

De bygde omgivelsene virker inn på folks hverdagsliv, trivsel, livskvalitet og trygghet. For å styrke by- og tettstedssentrene er det viktig at kommunene har en aktiv og helhetlig sentrumspolitikk og tilrettelegger for etablering av boliger, arbeidsplasser, handel og servicefunksjoner i sentrum. Kompakt by- og tettstedsutvikling vil bidra til økt aktivitet i sentrum, samtidig som korte avstander mellom bolig og daglige gjøremål gjør hverdagen enklere. Tilrettelegging for sykkel og gange, klimatilpasning og tiltak for å unngå områder med dårlige levekår er særlig viktig. For å styrke kommunenes, fylkeskommunenes og statens arbeid med klimatilpasning, tas dette inn i eksisterende statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging.

Samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging

Attraktive byer med levende bymiljø kjennetegnes ved at de klarer å kombinere økt tetthet med effektive transportløsninger og høy livskvalitet. Storbyer i vekst må ta helhetlige grep for å bli funksjonelle og bærekraftige byområder. Byvekstavtalene er et sentralt virkemiddel for å oppnå dette.

Samferdselsdepartementet har det overordnede ansvaret fra statens side i arbeidet med å utvikle byvekstavtaler for de ni største byområdene. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for det som gjelder arealbruk. Arealdelen av avtalene skal sikre en effektiv og forutsigbar oppfølging av regionale og interkommunale areal- og transportplaner. Avtalene skal sikre forpliktende samarbeid om utvikling av kollektivknutepunkter, samtidig som by- og bokvaliteten ivaretas. Det er viktig at staten følger opp sin areal- og transportpolitikk aktivt og tydelig ved lokalisering av statlige virksomheter i storbyområdene hvor byvekstavtaler inngås. Avtalene skal sørge for en arealbruk som bygger opp under investeringer i kollektivtransport, sykling og gange.

Våren 2018 ble det startet opp reforhandling av tidligere inngåtte byvekstavtaler for Bergen og Nord-Jæren, og forhandlinger om byvekstavtaler med Oslo og Akershus og Trondheimsområdet. Det pågår forberedende arbeider i Kristiansandsregionen, Tromsø, Nedre Glomma, Grenland og Buskerudbyen. Regjeringen vil legge til rette for at forhandlinger i disse byområdene kan komme i gang raskt, og så snart nødvendige lokalpolitiske vedtak er fattet.

Departementet har en tilskuddsordning på kap. 590, post 61 Byvekstavtaler som bygger opp under arbeidet med areal i byvekstavtalene. Tilskuddsordningen supplerer bevilgninger over Samferdselsdepartementets budsjett til bymiljøavtaler, byvekstavtaler og Belønningsordningen. Det vises til nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Samferdselsdepartementet.

2.4 En enklere hverdag

En brukerorientert, moderne og effektiv offentlig forvaltning

Offentlig sektor har høy tillit i Norge, og de fleste innbyggerne er fornøyd med tjenestene stat og kommune leverer. Det er et godt utgangspunkt. Samtidig må velferdssamfunnet bygges bærekraftig. Offentlig sektor må være forberedt på lavere oljeinntekter og en økende andel eldre i befolkningen. Offentlig sektor må være omstillingsdyktig og bruke ressursene effektivt og i samsvar med innbyggernes behov. Sammen med viktige strukture reformer skal dette omstillingsarbeidet gi effektivitet og gjennomføringskraft i offentlig sektor.

Siden regjeringen tiltrådte i 2013 har den hatt stor oppmerksomhet på å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor. En rekke forenklingstiltak er gjennomført innenfor de ulike sektorene. Mange av tiltakene handler om å forenkle lov- og regelverk, fjerne tidstyver, forenkle rutiner, lage digitale selvbetjeningsløsninger og øke valgfriheten for innbyggerne. For at innbyggerne og næringslivet skal få en enklere hverdag, er det viktig at det brukes mindre tid og penger på unødvendig eller tungvint administrasjon og mer på å levere gode tjenester.

Dette arbeidet blir ikke ferdig. Det må kontinuerlig bygges en kultur for innovasjon og omstilling i offentlig sektor, med mindre detaljstyring og mer tillit. Regjeringen vil sørge for at både næringsliv og kommuner kan bruke mer tid på å skape verdier og mindre tid på papirarbeid. Enklere regler, mindre byråkrati og brukervennlige digitale tjenester vil skape større frihet i hver-

dagen og et bedre møte mellom offentlig sektor og innbyggerne. Utviklingen av offentlig forvaltning skal sikre gode tjenester, bedre samordning og god bruk av samfunnets ressurser. Utviklingen skal forankres i sentrale forvaltningsverdier.

Nedenfor gjøres det rede for noen av departementets konkrete tiltak for å fremme denne utviklingen. I tillegg vil det være satsinger og tiltak på andre departementers områder som er sentrale for dette.

Innovasjon i offentlig sektor

Forventninger fra brukerne og krav til effektivisering fordrer nye løsninger, og innovasjon gjør det mulig å løse samfunnsoppdraget på helt nye måter. Regjeringen tar sikte på å legge fram en stortingsmelding om innovasjon i offentlig sektor i 2020. Meldingen skal presentere en nasjonal politikk som staker ut en tydelig retning for arbeidet som står seg over tid, etablerer gode rammevilkår og legger til rette for en kultur for økt innovasjon. Den skal gi konkrete verktøy for ledere og ansatte som stimulerer til nytenkning og innovasjon.

StimuLab er en stimuleringsordning for innovasjon og tjenestedesign i offentlig sektor. Formålet med ordningen er å øke innovasjonskapasiteten og å bidra til kunnskapsutvikling og brukerorientert nyskaping i statlige virksomheter og kommuner gjennom tilskudd og faglig veiledning til prosjekter. Se nærmere omtale av ordningen under kap. 540, post 26.

Innovasjonspartnerskap

Departementet foreslår 24 mill. kroner til finansiering av ordningen Innovasjonspartnerskap i regi av Innovasjon Norge. Innovasjonspartnerskap er et tiltak for offentlig-privat samarbeid om innovative offentlige innkjøp. Målet med ordningen er for offentlig sektor økt produktivitet, reduserte kostnader og økt kvalitet i tilbud og tjenester. For næringslivet er målet nye produkter og markeder som treffer langsiktige og strategiske behov i det offentlige. Nærings- og fiskeridepartementet og Samferdselsdepartementet bidrar også med midler til ordningen.

Å opprettholde en effektiv offentlig sektor som leverer tjenester av høy kvalitet til innbyggerne, er avgjørende både for velferdsstatens framtid og for å nå målene i distrikts- og regionalpolitikken. Distriktsområdene vil være de første til å merke konsekvensene av at det blir flere eldre per person i yrkesaktiv alder, og mangel på arbeidskraft kan bli et større problem enn arbeidsledighet. Innovasjon

i offentlig sektor er avgjørende for å møte disse utfordringene, og offentlig-privat samarbeid kan bli en del av løsningen. Derfor er tiltaket foreslått som en del av distrikts- og regionalpolitikken, med finansiering over programkategori 13.50.

Klarspråk

Statlige virksomheter har fått beskjed om å forbedre informasjonen til sine brukere, slik at denne blir mer forståelig. Regjeringen gir støtte til KS til et landsomfattende klarspråkprosjekt som skal vare til 2020. I løpet av det første året har nesten 100 kommuner benyttet tiltak i prosjektet. Juridiske tekster danner grunnlaget for mange andre tekster i det offentlige. Departementet har derfor inngått en tiårig avtale med det juridiske fakultet på Universitetet i Oslo om å integrere klart språk som del av jusutdanningen, forskning og formidling.

Oversikt over styrer, råd og utvalg i staten

Departementet har i 2018 lansert en ny database for styrer, råd og utvalg. Databasen gir en mer brukervennlig og oppdatert oversikt enn tidligere løsning over hvem som sitter i styrer, råd og utvalg og hvilke slike organer som finnes til enhver tid. Dette vil være til nytte både for forvaltningen og for publikum og media. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) har driftsansvaret for basen.

Offentlige anskaffelser

Gode offentlige anskaffelser er et virkemiddel for effektivisering av offentlig sektor. Anskaffelser bidrar til bedre tjenester til innbyggerne, en mer effektiv tjenesteproduksjon og et lønnsomt og omstillingsdyktig næringsliv. Difis veiledning og maler er viktige virkemidler for å styrke forvaltningens kompetanse om anskaffelser. Statens innkjøpssenter skal inngå og forvalte felles avtaler på vegne av statlige virksomheter. Målet er mer profesjonelle, effektive og enkle innkjøpsprosesser samt bedre og mer gunstige kjøp for staten. De fire første fellesavtalene gjennom Statens innkjøpssenter er beregnet å gi staten en besparelse på ca. 200 mill. kroner i året. Se nærmere omtale under programkategori 13.40.

Ny fylkesmannsstruktur

I sammenheng med den pågående kommune- og regionreformen har regjeringen også gjennom-

gått fylkesmannsembetenes struktur. Agder-embetene ble slått sammen med virkning fra 1. januar 2016, og embetene i Trøndelag ble slått sammen med virkning fra 1. januar 2018. Ytterligere fem sammenslåinger av fylkesmannsembeter ble besluttet våren 2017 med virkning fra 1. januar 2019. Det vil etter dette være ti fylkesmannsembeter, og den geografiske inndelingen sammenfaller i stor grad med landets fylkeskommuner. Ny struktur vil effektivisere arbeidet i embetene, styrke kompetansen og gi bedre tjenester. Se nærmere omtale under programkategori 13.25.

Etablering av Fylkesmennenes fellesadministrasjon

Regjeringen har besluttet at det skal etableres en ny enhet, Fylkesmennenes fellesadministrasjon (FMFA), med virkning fra 1. januar 2019. FMFA vil få ansvar for styrings-, drifts- og utviklingsoppgaver på det administrative området. Organisasjonen vil ha hovedsete i Arendal, mens storparten av medarbeiderne vil ha kontorplass ved embetene rundt i landet som i dag. Etablering av FMFA innebærer å samle og styrke kompetansemiljøer og tydeliggjøre styringslinjer og ansvar. Målet er kostnadseffektive administrative tjenester for embetene med riktig kvalitet, økt fokus på fornying og forenkling og redusert sårbarhet.

FMFA vil overta oppfølgingen av IKT-strategien for fylkesmennene som gjelder for perioden 2017–2022. Strategien legger opp til større grad av felles rutiner og avtaler, likere arbeidsprosesser og forbedret internkontroll i tilknytning til sikkerhet for IKT-tjenestene.

Database med nøkkeltall over statlige eiendommer og leide lokaler

Statsbygg utvikler en database for registrering av informasjon over statlige leieforhold i sivil sektor. Alle departement med underliggende virksomheter skal innen utgangen av 2018 legge inn nøkkeltall om leieforhold i databasen. Formålet er å gi en helhetlig oversikt for å sikre mer effektiv arealbruk. Potensialet for å redusere utgifter til lokaleie i staten er stort. Bedre informasjon, dokumentasjon og sammenlikninger mellom virksomheter kan bidra til å realisere potensialet.

Nytt regjeringskvartal og et mer effektivt og velfungerende departementsfelleskap

Nytt regjeringskvartal har som målsetting å legge til rette for et effektivt og godt departementsfelles-

skap med nødvendig sikkerhet i et langtidsperspektiv. Etableringen av et nytt regjeringskvarteral med samlokalisering av departementene skal gi bedre fysiske rammebetingelser enn i dag for mer effektiv og bedre oppgaveløsning i departementsfellesskapet.

Pågående arbeid med standardisering og digitalisering av administrative funksjoner i departementsfellesskapet vil støtte opp under målsettingen om et mer effektivt og velfungerende departementsfellesskap. Det pågår også et arbeid med å etablere en felles IKT-løsning for alle departementene og Statsministerens kontor, som skal bidra til økt samhandling og bedre informasjonssikkerhet.

Bedre bruk av arbeidskraft

For å styrke statlige virksomheters omstillings- evne, gjennomføringsevne og ressursutnyttelse, må arbeidsgiverpolitikken i staten gi virksomhetene økt handlingsrom og bevisstgjøre ledere på å utnytte det handlingsrommet de har. Statens arbeidsgiverpolitikk skal bidra til at virksomhetene rekrutterer, utvikler og beholder kompetente medarbeidere, slik at staten kan oppfylle sitt samfunnsoppdrag. En hovedstrategi har vært å gi virksomhetene økt innflytelse på utformingen og gjennomføringen av arbeidsgiverpolitikken. For å oppnå dette ble Arbeidsgiverrådet, med 15 virksomhetsledere som medlemmer, etablert i 2017. Arbeidsgiverrådet fremmer statlige virksomheters interesser i utviklingen og gjennomføringen av arbeidsgiverpolitikken i staten, blant annet ved å gi råd til Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Regjeringen har i Jeløya-plattformen trukket fram et inkluderende arbeidsliv og gjennomføring av et integreringsløft som to av seks hovedområder for å møte de store utfordringene Norge står ovenfor. Statlige virksomheter skal gå foran i arbeidet med inkluderingsdugnaden og delta i integreringsløftet. Minst 5 pst. av alle nyansatte i statlige virksomheter skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV'en. Det vises til nærmere omtale av departementets oppfølging av inkluderingsdugnaden under programkategori 13.00 og 13.40.

Departementet har lagt til rette for støtte og rådgivning til statlige virksomheter, særlig knyttet til omstilling, gjennom Difis nye veiledningstjeneste. En digital, statlig arbeidsgiverportal ble etablert i januar 2018.

Tariffoppgjøret 2018 videreførte arbeidet med å modernisere lønns- og forhandlingsystemet i staten. Særlig ble lønnsystemet modernisert i

avtalen med Akademikerne. En betydelig andel av lønnsputten er satt av til lokale forhandlinger, slik at lokale parter har mulighet for å rekruttere, utvikle og beholde gode medarbeidere. I de to hovedtariffavtalene i staten er det avtalt at arbeidet med å videreutvikle lønns- og forhandlingsystemet i staten skal fortsette.

Bedre og enklere prosesser for plan- og byggesaker

Departementet vil videreføre arbeidet med å legge til rette for enklere og mer effektive plan- og byggesaksprosesser, slik at boliger, infrastruktur og næringsområder kan bygges ut raskere og rimeligere. Med et mer oversiktlig og forutsigbart regelverk og med klarere krav som ikke oppleves som unødvendig strenge, legger departementet også til rette for økt produktivitet i næringslivet. Reglene blir enklere, næringen sparer tid på byggesøknader og kommunene kan prioritere ressursene sine bedre.

Bedre arealutnyttelse og redusert reisetid gir mer effektiv ressursbruk for samfunnet. Samordning og god oppfølging av bolig-, areal- og transportplanleggingen er viktig, særlig i de store byområdene. Regjeringen vil se på hvordan det kan legges til rette for raskere og enklere gjennomføring av utbygging i kompliserte fortettings- og transformasjonsområder. Næringsutvikling og spredt utbygging bør i større grad avklares i kommunale planer. Departementet vil også videreføre arbeidet for bedre og mer samordnet planlegging av sjøområder og strandsonen.

Planpolitiske føringer fra staten er et viktig grunnlag for den regionale og lokale planleggingen. I tråd med plan- og bygningsloven vil departementet legge fram nye *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging* tidlig i 2019. Forventningene skal bidra til bedre samhandling mellom plannivåene og i sum gi bedre relevans, måloppnåelse og myndighetssamordning i planleggingen.

Regjeringens arbeid med planprosessene har ført til at terskelen for innsigelser er hevet, og antall planer møtt med innsigelser har gått ned. Fylkesmennene og andre innsigelsesmyndigheter er bedt om å gi innspill om viktige nasjonale interesser tidlig i planprosessene og legge økt vekt på kommunens vurderinger. Regionalt planforum er nå lovfestet og er en viktig arena for dialog og interesseavklaring mellom statlige, regionale og kommunale myndigheter. Regjeringen vil bruke statlig plan på flere prosjekter av nasjonal betydning. Det skal blant annet bidra til effektivisering av store samferdselsprosjekter.

Forenklinger i plan- og byggeprosesser

Regjeringen la i juni 2015 fram en strategi for boligmarkedet, der formålet var å bidra til en mer bærekraftig utvikling i boligpriser og gjeld, blant annet ved å legge forholdene til rette for enklere, raskere og billigere boligbygging. Regjeringen har nå lagt fram en oppdatert og revidert versjon av strategien. Den nye strategien inneholder en gjennomgang av tiltakene som ble annonsert i forbindelse med forrige strategi, en oversikt over pågående prosesser og nye tiltak. I årene som kommer vil regjeringen legge til rette for ytterligere forenklinger i plan- og byggeprosesser og prioriterte tiltak for økt trygghet i bolighandelen. Gjennom Bygg21 samarbeider statlige myndigheter og bygge- og eiendomsnæringen for å legge til rette for at næringen bedre kan løse utfordringer som bærekraft, produktivitet og kostnadsutvikling. Bygg21 har anslått at næringen har potensial til å redusere byggekostnadene med 20 pst. innen 2020. Styret i Bygg21 har fått i oppdrag å bidra til kunnskapsspredning og deling av beste praksis, og legge til rette for bedre samhandling innad i næringen.

Digitalisering av plan- og byggesaksprosesser

Regjeringen prioriterer å digitalisere og forenkle plan- og byggesaksprosessene. Arealplaner bør bli enklere å forstå og bruke, og mer entydige. Visualisering gir bedre kommunikasjon og medvirkning i planprosessene, og er også et viktig bidrag i arbeidet med digitale byggesaksprosesser. Arbeidet med nasjonal detaljert høydemodell fortsetter, med mål om full dekning i 2022. Høydemodellen styrker grunnlaget for klimatilpasning, ressurskartlegging og flom- og skredvern i planarbeidet.

Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) skal gjennom oppfølging av ByggNett-strategien være en pådriver for at aktørene i markedet utvikler gode verktøy og tjenester for plan- og byggesaker. Publikums og næringens forventninger til digitale løsninger øker stadig. ByggNett-strategien legger derfor til grunn prinsipper om brukerretting og selvbetjening. Strategien benytter en lærende og skrittvis tilnærming med stor vekt på åpenhet og samarbeid og bruk av markedets innovasjonskraft til å levere løsninger.

Gjennom prosjektet eByggeSak tar kommune-Norge i bruk nye digitale fagsystemer for byggesaksbehandling. Behandlingen av digitale byggesøknader blir mer effektiv og standardisert. Det blir mer likebehandling, og både næringen og kommunene kan spare tid og penger.

I januar 2018 lanserte DiBK Fellestjenester BYGG som er en digital tjenesteplattform på Altinn. Fellestjenester BYGG er en verktøykasse for tjenesteleverandører i IKT-bransjen som ønsker å utvikle kommersielle søknadsløsninger for byggesøknader både for profesjonelle aktører og publikum. Ved hjelp av fellestjenesten vil alle digitale byggesøknader komme til kommunene i et felles format og utseende, uavhengig av hvilket søknadssystem som er valgt. Fellestjenester BYGG tilbyr automatisk kontroll av en byggesøknad før innsending til kommunen. I tillegg ivaretas digital viderefremidling av søknader og videre dialog mellom søkeren og kommunen i forbindelse med behandling av søknaden.

Bedre og mer effektive tjenester i Husbanken

I 2017 fikk departementet en ekstern utredning fra Agenda Kaupang som gjennomgikk Husbankens organisering, oppgaveløsning, digitalisering og departementets styring av etaten. På bakgrunn av blant annet anbefalingene fra denne utredningen, iverksatte Husbanken ny organisasjonsstruktur i mai 2018. Omorganiseringen legger til rette for en klarere styringsstruktur, tydeligere plassering av ansvar og effektivisering av drift. Husbanken beholder regionkontorer for å opprettholde nærheten til kommuner, marked og innbyggere.

Regjeringen legger til rette for at Husbanken kan videreføre moderniseringen av IKT-systemene i 2019. Dette innebærer blant annet at Husbanken skal utvikle nytt forvaltnings- og saksbehandlingssystem for lån og tilskudd.

Digitalisering av Norge

Norge må utnytte mulighetene digitalisering og bruk av IT gir for økt verdiskaping, innovasjon og bærekraftig utvikling. Formålet med IT-politikken er å påvirke utviklingen i bruken av IT for å oppnå forenkling og effektivisering i offentlig sektor, fremme innovasjon og verdiskaping i næringslivet og en bærekraftig og inkluderende samfunnsutvikling. Det er viktig å understøtte digital deltagelse og å styrke befolkningens digitale kompetanse. Det er også viktig å ha gode rammebetingelser for utvikling og bruk av digitale tjenester og nye forretningsmodeller i hele samfunnet og for alle sektorer.

Digitalisering er en av de viktigste drivkreftene for økt produktivitet og bedre tjenestetilbud i offentlig sektor. Dette forutsetter omstillingsevne, samarbeid på tvers av virksomheter og sektorer og godt samarbeid med privat sektor.

Arbeidet med digitalisering av offentlige tjenester skal fortsette i tråd med føringene i Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*. Jeløya-plattformen markerer en styrking av digitalisering i alle sektorer. Tempoet i digitaliseringen av offentlig sektor skal øke ytterligere og samarbeidet med privat sektor forsterkes. Arbeidet i skolen og i høyere utdanning må forberede elever og studenter på en digital framtid. Lover og reguleringer må tilpasses digitale løsninger.

Digital agenda for Norge fastsatte prinsippene for digitalisering av offentlig sektor på et overordnet nivå. Det er også behov for en mer operativ strategi for digitalisering i offentlig sektor. Utviklingen av en slik strategi for å forsterke innsats, samarbeid og samordning er varslet i Jeløya-plattformen. Regjeringen er i gang med dette arbeidet.

Regjeringen vil utvikle digitale løsninger som tar utgangspunkt i brukernes behov på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. De offentlige virksomhetene må forenkle og samordne slik at brukeren i størst mulig grad kan gjøre én henvendelse til offentlig sektor. Informasjonen må deles internt i forvaltningen, og innbyggerne må få tilpassede tjenester ut fra livssituasjon. Tilsvarende må også tjenester for næringslivet samordnes bedre.

Forvaltningen må styrke arbeidet med informasjonsforvaltning og deling av offentlige data. Dette er viktig for å nå det langsiktige målet om at innbyggere og næringsliv skal gi samme informasjon kun én gang. Arbeidet for å få til effektiv utveksling og gjenbruk av informasjon på tvers i forvaltningen må prioriteres. Gjenbruk av data må også økes på tvers av statlig og kommunal sektor. Offentlige data er en viktig ressurs for næringslivet og samfunnet for øvrig. Regjeringen vil arbeide for at offentlige data skal være bedre tilgjengelig for viderebruk.

Av Digital agenda for Norge framgår det at staten skal ta ansvar for mer samordnet digitalisering og IT-utvikling på tvers av statlig og kommunal sektor. Regjeringen arbeider med å operasjonalisere en slik samordning. Statlige virksomheter skal samordne seg når det utvikles digitale løsninger som kommunesektoren skal benytte.

I samarbeid med KS har regjeringen etablert en ordning for kommunale digitaliseringsprosjekter, kalt DigiFin. Regjeringen har i 2017 og 2018 til sammen satt av 125 mill. kroner til ordningen. Per august 2018 har over 280 kommuner og 9 fylkeskommuner gitt tilbakemelding om at de vil være med i finansieringsordningen. Prosjektene Digi-

helse, Digisog og Minside er blant de første fellesprosjektene som tas inn i DigiFin. Ved å utvikle løsninger sammen, får kommunene bedre kvalitet og lavere pris på det som utvikles.

Departementet tilrettelegger for at forvaltning og næringsliv kan utnytte datadrevet innovasjon. I dette ligger økt viderebruk av offentlige data, bruk av stordata i offentlig sektor, utvikling og bruk av kunstig intelligens og tilrettelegging for utviklingen av smarte byer og samfunn.

Skytjenester kjøpt i markedet kan gi lavere kostnader i forhold til tradisjonell IT. For de fleste virksomheter betyr skytjenester også mer profesjonell og sikker drift. I *Nasjonal strategi for bruk av skytjenester* fra 2016 er et av tiltakene å undersøke og vurdere ulike modeller for en mulig markeds plass for skytjenester rettet mot offentlig sektor. Et samarbeidsprosjekt mellom departementet og Difi har nå vurdert ulike måter å innrette og organisere en slik markeds plass på.

Kompetanse er helt sentralt for å lykkes med å utnytte mulighetene ved digitalisering på lang sikt, også i næringslivet. Digitaliseringen av samfunnet innebærer nye krav til kompetanse for ansatte i offentlige og private virksomheter. Samtidig vil det bli mindre behov for manuell arbeidskraft. Rekrutteringen til rutinemessige yrker vil avta som følge av at mange arbeidsoppgaver kan automatiseres og robotiseres. Digital kompetanse og deltakelse i hele befolkningen gjennom livsløpet er en sentral forutsetning for å hente ut gevinstene av digitalisering i offentlig og privat sektor.

Det ble bevilget om lag 600 mill. kroner til nye digitaliseringsprosjekter i 2018. Regjeringen har blant annet startet arbeid med utvikling av ny, dialogbasert skattemelding, utvikling av kommunalt pasient- og brukerregister og heldigitalisering av anskaffelsesprosesser i offentlig sektor. Disse tiltakene vil gi mer brukervennlige tjenester, effektivisere arbeidsprosesser, legge til rette for framtidige digitaliseringsinitiativ og styrke sikkerheten i samfunnet.

Det legges til rette for bedre og enklere prosesser for utveksling av eiendomsinformasjon. Elektronisk tinglysing, digitalisering av panteboken, videreutvikling av matrikkelen og bedre tilrettelegging av det offentlige kartgrunnlaget (DOK) er alle tiltak som vil gi bedre kunnskapsgrunnlag. Se nærmere omtale under programkategori 13.90.

I 2017 fikk 14 prosjekter støtte fra medfinansieringsordningen for digitaliseringsprosjekter. I 2018 har 14 prosjekter fått tilsagn om medfinansiering. Dette vil bidra til at flere lønnsomme og inn-

ovative prosjekter blir gjennomført, slik at digitaliseringstempoet i offentlig sektor økes. Mulig innsparepotensial i offentlig sektor for prosjektene som har fått tilsagn i 2018, er beregnet til om lag 100 mill. kroner per år. Regjeringen vil at 50 pst. av nettogevinstene som oppstår internt i virksomheten skal bidra til økt handlingsrom i budsjettet gjennom en reduksjon av virksomhetens budsjetttramme. Prosjektene som har fått tilsagn i 2018 vil blant annet utvikle digitale tjenester for sosialhjelpsmottakere på nav.no, lage en nasjonal portal for bekymringsmeldinger til barnevernstjenesten og digitalisere prosessen med å fornye førerkort. Det vises til nærmere omtale av medfinansieringsordningen under programkategori 13.40.

1,7 mrd. kroner til nye IT- og digitaliseringstiltak i 2019

Regjeringen foreslår en offensiv satsing på IT og digitalisering. Digitaliseringstempoet vil økes ytterligere. Regjeringens forslag til satsinger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2019 vil gjøre det mulig å realisere flere nye IT- og digitaliseringstiltak. Tiltakene vil bidra til forenkling og effektivisering i offentlig sektor, bedre offentlige tjenester og økt IT-sikkerhet.

Tabell 2.1 gir en oversikt over nye IT- og digitaliseringstiltak i statsbudsjettet for 2019. Inkludert nye digitaliseringsprosjekter som vil få finansiering gjennom medfinansieringsordningen for digitaliseringsprosjekter i 2019, vil regjeringens budsjettforslag innebære i overkant av 1,7 mrd. kroner til nye IT- og digitaliseringstiltak i 2019.

Tabell 2.1 Nye IT- og digitaliseringstiltak i statsbudsjettet for 2019

Departement	Kort omtale av tiltaket	Forslag (mill. kroner)
ASD	Tilpasning til modernisert Folkeregister i Arbeids- og velferdsetaten ¹	5,0
ASD	IKT-utvikling i SPK for å forberede nye samordningsregler mv.	50,0
ASD	IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten	423,5
BLD	Digitalt barnevern	25,5
FIN	Systemstøtte for mer effektiv kontroll og fortolling	50,0
FIN	Likere konkurransevilkår med riktigere mva.	50,0
HOD	Helseplattformen ²	575,0
HOD	Tilpasning til modernisert Folkeregister i helsesektoren	60,0
HOD	Helseanalyseplattformen	40,0
JD	Sikrede datasentre for justissektoren	148,2
JD	Økt kapasitet i PST til arbeid mot cybertrusler	25,0
JD	IKT-sikkerhet og inntrengingstesting	25,0
KD	Ny gjennomføringsløsning for eksamen og prøver	49,0
KMD	Utrede ny felles IKT-plattform	40,0
KMD	Medfinansieringsordningen for digitaliseringsprosjekter	127,2
NFD	Digital 21	10,0
SD	Øke midler til IKT-sikkerhet i NKOM. Avgiftsfinansiert.	8,8
SD	Forenklet fiberutbygging. Avgiftsfinansiert.	15,7
SD	Lovkrav tilsyn digital signatur. Avgiftsfinansiert.	1,1
	Sum	1 729,0

¹ Regjeringen foreslår en bevilgning på 40 mill. kroner til formålet i 2019, en økning på 5 mill. kroner fra 2018.

² Investeringslån 465 mill. kroner og tilskuddsordning kommunene 110 mill. kroner.

Regjeringen foreslår 423,5 mill. kroner til Prosjekt 3 i IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten. IKT-moderniseringen er et langsiktig program fordelt på tre prosjekter som skal etablere moderne systemløsninger for Arbeids- og velferdsetatens ytelsesforvaltning. Prosjekt 1 er avsluttet, Prosjekt 2 er planlagt avsluttet i løpet av 2. kvartal 2019, og Prosjekt 3 startes opp i 2019. I Prosjekt 3 planlegges det å innføre nye løsninger for blant annet sykepenger, pleiepenger og omsorgspenger.

Regjeringen foreslår 25,5 mill. kroner til digitalisering i barnevernet. Digitaliseringstiltakene skal bidra til en mer effektiv saksbehandling, bedre faglige rammer rundt barnevernets arbeid, mer systematikk, riktigere beslutninger, mer legitime beslutningsprosesser og bedre dokumentasjon. Tiltakene utgjør en vesentlig del av regjeringens varslede kvalitets- og kompetanseløft for det kommunale barnevernet.

Regjeringen foreslår 575 mill. kroner til finansiering av Helseplattformen i Midt-Norge. Regjeringen foreslår at 465 mill. kroner av dette gis i investeringslån til Helse Midt-Norge RHF og 110 mill. kroner i en tilskuddsordning tilsvarende den faste investeringskostnaden for kommuner og fastleger. Dette er et tilskudd som skal betales tilbake med renter etter hvert som kommuner og fastleger tar i bruk løsningen. Tiltaket innebærer utvikling av nytt system for pasientadministrasjon og pasientjournal som vil gi grunnlag for bedre samhandling mellom sykehus og kommunale helse- og omsorgstjenester.

Regjeringen foreslår 40 mill. kroner til Helseanalyseplattformen. Helseregistrene moderniseres og samordnes gjennom Helsedataprogrammet i regi av Direktoratet for e-helse. Programmet skal prioritere utvikling og bruk av tekniske fellesløsninger på tvers av registrene og etablering av en plattform for å gjøre tilgjengelig og analysere helsedata. Helseanalyseplattformen har et stort potensial for å redusere ressursbruk på datainnsamling, og for å frigjøre ressurser til forskning og analyse. Plattformen skal gi mulighet for innebygget personvern og gi innbyggerne mer kontroll over hvordan egne data brukes.

Regjeringen foreslår flere satsinger for å styrke IKT-sikkerheten. Regjeringen foreslår blant annet 148,2 mill. kroner til sikrede datasentre i justissektoren. Midlene skal gå til etablering av et nytt høygradert datasenter og utvidelse av et tidligere etablert datasenter som har blitt benyttet av politiet siden 2016.

Regjeringen foreslår også 25 mill. kroner til økt kapasitet i PST til arbeid mot cybertrusler.

Videre foreslår regjeringen 25 mill. kroner til forskning på IKT-sikkerhet og til inntrengingstesting.

Regjeringen foreslår 49 mill. kroner til ny gjennomføringsløsning for eksamen og prøver. Ny løsning skal blant annet tilfredsstille nye krav om universell utforming av alle nettløsninger.

Regjeringen foreslår 50 mill. kroner til et nytt system i Skatteetaten for behandling av merverdiavgift. Tiltaket vil gi en ny teknisk plattform for mottak og behandling av skattemeldingen for mva. Et nytt system vil blant annet gjøre det lettere for de avgiftspliktige å etterleve regelverket og legge til rette for bedre kontroller.

Regjeringen foreslår 50 mill. kroner til systemstøtte i Tolletaten for mer effektiv kontroll og fortolling. Mangelfull IKT-basert systemstøtte på kontrollområdet gjør at etatens bemanningsbehov øker i takt med transportvolumet over grensen. Med bedre systemstøtte kan informasjonsinnhenting effektiviseres, analysekapasiteten og -kvaliteten økes og treffsikkerheten bedres. Flere ulovligheter vil kunne avdekkes, og lovlydige transportører og reisende blir utsatt for færre kontroller. Forslaget omfatter også utvikling av en ekspressfortollingsløsning, som innebærer automatisering av selve grensepasseringen. Løsningen vil gi besparelser for næringslivet fordi færre transporter må stoppe for manuell tollekspedering.

Regjeringen foreslår 15,7 mill. kroner for å legge til rette for forenklet fiberutbygging. Regjeringens mål er tilbud om 100 Mbit/s nedlasting til 90 pst. av husstandene i 2020. Forslaget vil legge til rette for viktige forenklinger og effektiviseringer som vil bidra til lavere kostnader ved fiberutbygging, og slik bidra til å nå regjeringens målsetninger på bredbåndsområdet, og gjøre dette på en måte som øker sikkerheten og robustheten.

Regjeringen foreslår også flere satsinger til tiltak som omfatter IT-forskning, blant annet 10 mill. kroner til økt satsing på IKTPLUS, jf. omtale under programkategori 13.00 kap. 500, post 50, og 65 mill. kroner til forskning på muliggjørende teknologier.

I tillegg videreføres allerede vedtatte IT-satsinger på flere sentrale områder, og en rekke prosjekter blir gjennomført innenfor gjeldende rammer. Dette gjelder blant annet Skatteetatens modernisering av Folkeregisteret, flere innsynsløsninger på Helsenorge.no og videre forberedelse av moderniseringsprogrammet i SSB. Det vises til omtale i de enkelte departementenes fagproposisjoner.

2.5 Trygge og gode boforhold

Egnede boliger for alle

Selv om samfunnet har godt utbygde velferdsordninger, er det fortsatt en del som ikke får den hjelpen de har behov for. Regjeringen fortsetter arbeidet med å tette hullene i sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller gjennom, blant annet ved å forsterke innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet. Vanskeligstilte på boligmarkedet er personer og familier som ikke har mulighet til å skaffe seg eller opprettholde tilfredsstillende boforhold på egenhånd. Disse kan være uten egen bolig, stå i fare for å miste boligen sin eller bo i uegnet bolig eller bomiljø. Regjeringen vil sørge for at Husbanken har tilstrekkelige rammer til å dekke boligsosiale behov, og fleksible ordninger tilpasset den enkeltes og kommunenes behov. Regjeringen vil også legge til rette for at flere kan eie sin egen bolig, blant annet gjennom å ta i bruk leie-til-eie modeller i hele landet. Bostøtteordningen, tilskudd til utleieboliger, startlån og tilskudd til etablering og tilpasning av bolig er de viktigste boligsosiale virkemidlene som bidrar til trygge og gode boforhold i Norge.

Formålet med den nasjonale strategien for boligsosialt arbeid *Bolig for velferd* (2014–2020) er at kommunene skal møte en samordnet stat og få bedre rammebetingelser i arbeidet med å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Barn og unge er en prioritert målgruppe i strategien. Det boligsosiale arbeidet har gitt mange viktige resultater. Antall bostedsløse i perioden 2012–2016 er redusert med over en tredel, og endringen har vært særlig stor blant bostedsløse barn. Bruken av midlertidige botilbud har gått ned, samtidig som antall kommunalt disponerte utleieboliger har økt i perioden fra 2014 til 2016. Ett av to prioriterte tiltak for den gjenstående strategiperioden er å tilrettelegge for at vanskeligstilte barnefamilier bor i egnet bolig. Dette støtter opp under regjeringens mål om et samfunn med små forskjeller, og styrker innsatsen for å bekjempe fattigdom, særlig blant barnefamilier. Det andre prioriterte tiltaket er å bidra til helhetlig tilbud av boliger og tjenester for personer med rusavhengighet og psykiske lidelser. Se nærmere omtale av arbeidet med strategien under programkategori 13.80.

Regjeringen vil sørge for en god og målrettet bostøtteordning. Bostøtten skal gi husstander

med lave inntekter og høye boutgifter bedre mulighet til å skaffe seg og beholde en egnet bolig. Både omleggingen i 2017 til å bruke oppdaterte inntektsdata ved beregning av bostøtte og nye rutiner som sikrer at realverdien av bostøtten opprettholdes år for år, er viktige tiltak for å oppnå dette. Trygge og gode boforhold er viktig for å bekjempe fattigdom, og bostøtten er et effektivt virkemiddel for å hjelpe dem som trenger det mest. Regjeringen foreslår derfor å styrke bostøtten med 60 mill. kroner for barnefamilier og andre store husstander ved å øke boutgiftstakene til disse mottakergruppene. Andelen av slike mottakere som har høyere boutgifter enn regelverket tar hensyn til, ventes å gå ned fra 82 pst. til om lag 78 pst. Videre foreslår regjeringen at kompensasjonsordningen for uføre som hadde bostøtte før uførereformen trådte i kraft 1. januar 2015, gjøres varig.

Områdesatsing i byer

Staten bidrar til områdesatsing i enkelte områder i storbyene med særskilte levekårsutfordringer. Satsingene har ulik innretning, men skal bidra til forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter der behovene er størst, slik at flere beboere i disse områdene blir økonomisk selvstendige gjennom arbeid og aktiv deltakelse i lokalsamfunn og storsamfunn. Over departementets budsjett foreslås det å styrke innsatsen for 2019 med om lag 20 mill. kroner til en samlet innsats på om lag 82 mill. kroner. Totalt for departementene foreslås det om lag 220 mill. kroner til områdesatsinger i Oslo, Drammen, Bergen, Trondheim og Stavanger i 2019. Dette er en økning på om lag 40 mill. kroner fra saldert budsjett for 2018.

Departementet har i 2018 fornyet og forlenget en satsing i Oslo Sør. Departementet vil sammen med Oslo kommune utvikle og konkretisere tiltak i satsingen. Forebyggende arbeid, tidlig innsats i barnehage, skole og arbeid er trukket fram som viktige tema. Et sterkere samarbeid med sosiale entreprenører i området kan også bidra til å løse konkrete utfordringer. Departementet er enig med Oslo kommune om å inngå en intensjonsavtale om en ny områdesatsing i Oslo indre øst høsten 2018. Se nærmere omtale av arbeidet med områdesatsinger under programkategori 13.90.

3 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren

3.1 Kommunesektorens inntekter i 2018

I Meld. St. 2 (2017–2018) *Revidert nasjonalbudsjett 2018* ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2018 anslått til 1,9 mrd. kroner. Det ble på samme tidspunkt anslått en reell nedgang i de frie inntektene på 2,6 mrd. kroner. Nedgangen i frie inntekter som ble anslått i revidert nasjonalbudsjett, må ses i sammenheng med at kommunesektoren fikk betydelige, ekstra skatteinntekter i 2017 som ikke ble videreført. Videre ble skatteanslaget for 2018 nedjustert med knapt 0,5 mrd. kroner i revidert nasjonalbudsjett for 2018.

Ny informasjon om skatteinngangen i 2018 tyder på at kommunesektorens skatteinntekter i 2018 blir 2,4 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett for 2018. Bakgrunnen er ekstraordinært store uttak av utbytter til personlige skattytere for inntektsåret 2017, som trolig skyldes tilpasninger til skattereformen.

Den samlede pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren i 2018 anslås nå til 3,0 pst. Dette er 0,4 prosentenheter høyere enn i revidert nasjonalbudsjett for 2018. Kostnadsveksten skyldes i hovedsak økte elektrisitetspriser. Dette reduserer isolert sett realverdien av kommunesektorens samlede inntekter i 2018 med 1,9 mrd. kroner.

I revidert nasjonalbudsjett for 2018 ble det varslet en økning i kommunesektorens inntekter i 2018 på 2,4 mrd. kroner i forbindelse med salg av oppdrettstillatelser i havbruksnæringen. Kommunesektorens inntekter i 2018 fra salg av oppdrettstillatelser er nå oppjustert med ytterligere om lag 460 mill. kroner. Inntektene fordeles mellom 164 kommuner og 10 fylkeskommuner hvor det er oppdrettsvirksomhet.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2018 anslås nå til 2,7 mrd. kroner, tilsvarende 0,6 pst. De frie inntektene anslås reelt redusert med 1,6 mrd. kroner, tilsvarende -0,4 pst.

3.2 Kommunesektorens inntekter i 2019

Kommunesektoren har et godt økonomisk fundament og har hatt god vekst i de frie inntektene de siste årene. Dette har gitt gode netto driftsresultater og en betydelig nedgang i antall kommuner i Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK). En god og forutsigbar kommuneøkonomi er avgjørende for å realisere regjeringens hovedsatsinger.

I kommuneproposisjonen for 2019 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 1 og 2 mrd. kroner i 2019. Regjeringen legger nå opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2019 på om lag 1,9 mrd. kroner, tilsvarende 0,4 pst. Inntektsveksten er regnet fra inntektsnivået i 2018 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2018. Ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en pris- og kostnadsvekst i kommunal tjenesteyting på 2,8 pst. fra 2018 til 2019.

Anslaget på vekst i samlede inntekter i 2019 må ses i sammenheng med at kommunesektoren ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett ble tildelt om lag 2,4 mrd. kroner i 2018 som følge av salg av oppdrettstillatelser i havbruksnæringen. Disse inntektene videreføres ikke til 2019.

I kommuneproposisjonen varslet regjeringen at kommunesektoren ville få en realvekst i frie inntekter på mellom 2,6 og 3,2 mrd. kroner. Av veksten var 200 mill. kroner begrunnet med opptrappingsplanen for rusfeltet og 100 mill. kroner begrunnet med opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering. Det ble videre varslet at kommunene ville få mellom 2,6 og 3,2 mrd. kroner av veksten i frie inntekter, mens fylkeskommunene ville få mellom -0,1 og 0,1 mrd. kroner av veksten. Den foreslåtte veksten for fylkeskommunene ble sett i sammenheng med en antatt nedgang i demografiutgiftene som følge av endringer i befolkningssammensetningen.

Regjeringen legger nå opp til en realvekst i frie inntekter i 2019 på om lag 2,6 mrd. kroner. Det tilsvarer en realvekst på 0,7 pst. Inntektsveksten er

regnet fra inntektsnivået i 2018 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2018. Det innebærer at den siste oppjusteringen av anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2018 med 2,4 mrd. kroner, jf. pkt. 3.1, ikke påvirker nivået på sektorens inntekter i 2019.

Regjeringen foreslår at veksten i frie inntekter på 2,6 mrd. kroner i sin helhet tildeles kommunene. Av veksten begrunnes 200 mill. kroner med opptrappingsplanen på rusfeltet, 100 mill. kroner er begrunnet med opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering og 200 mill. kroner er begrunnet med tidlig innsats i skolen.

Fylkeskommunenes frie inntekter i 2019 holdes reelt uendret sammenliknet med 2018. Innenfor rammen av fylkeskommunenes frie inntekter foreslås det at midlene som gis med en særskilt fordeling til opprusting og fornying av fylkesveinettet, økes med 100 mill. kroner.

Veksten i frie inntekter i 2019 må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter som følge av befolkningsutviklingen. I kommune-proposisjonen for 2019 ble det ikke gitt anslag på merutgifter for kommunesektoren i 2019 knyttet til befolkningsutviklingen. Bakgrunnen var usikkerhet knyttet til befolkningsframskrivingen fra Statistisk sentralbyrå (SSB) som da forelå, fordi befolkningsveksten gjennom 2017 ble langt lavere enn det framskrivingen fra SSB tilsa. Det ble derfor varslet at departementet ville presentere nye beregninger av merutgifter for kommunesektoren knyttet til demografi i statsbudsjettet for 2019.

SSB la 26. juni fram nye befolkningsframskrivninger. Basert på dette materialet har Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) anslått merkostnadene for kommunesektoren i 2019 av befolkningsendringene til 1,3 mrd. kroner. Av dette anslås det at om lag 1 mrd. kroner må dekkes innenfor kommunesektorens frie inntekter. De anslåtte merutgiftene er betydelig lavere enn det de har vært de senere årene.

I kommune-proposisjonen for 2019 ble veksten i kommunesektorens samlede pensjonskostnader anslått til i størrelsesorden 650 mill. kroner i 2019, ut over det som dekkes av den kommunale deflatoren.

Regjeringens budsjettopplegg for 2019 gir kommunesektoren noe økt handlingsrom og legger til rette for fortsatt vekst og styrking av kvaliteten i det kommunale og fylkeskommunale tjenestetilbudet. Etter at det er tatt hensyn til merutgifter for kommunesektoren som følge av den demografiske utviklingen og pensjonskostnader, innebærer regjeringens budsjettopplegg i alt 0,6 mrd. kroner til satsinger finansiert innenfor frie

inntekter og økt handlingsrom på om lag 350 mill. kroner til ytterligere styrking av tjenestene.

Selv om regjeringen legger opp til at kommunene og fylkeskommunene får noe økt handlingsrom, er det fortsatt nødvendig å prioritere og sikre god ressursbruk. En bedre organisering av tjenestene kan frigjøre betydelige midler til bedre tjenester. Analyser fra Senter for økonomisk forskning (SØF) viser at den samlede effektiviteten økte med 0,5 pst. per år i perioden 2008–2016 innen sektorene barnehage, skole og pleie og omsorg. En effektivisering på 0,5 pst. i 2019 i hele kommunesektoren vil kunne frigjøre 1,2 mrd. kroner til ytterligere styrking av tjenestene ut over det som følger av inntektsveksten, jf. tabell 3.1. Beregningsgrunnlaget er den delen av de frie inntektene utenom eiendomsskatt som går til å dekke driftsutgiftene.

Tabell 3.1 Økning i kommunesektorens handlingsrom i 2019 med og uten effektiviseringskrav på 0,5 pst.

	Mrd. kroner
<i>Vekst i frie inntekter</i>	2,6
-merkostnader til demografi	-1,0
-merkostnader til pensjon	-0,7
-satsinger innenfor veksten i frie inntekter	-0,6
<i>Økt handlingsrom uten effektiviseringskrav</i>	0,3
+ effektiviseringskrav	1,2
<i>Økt handlingsrom med effektiviseringskrav</i>	1,5

Nærmere om realveksten i samlede inntekter

I tabell 3.2 er realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2019 på om lag 1,9 mrd. kroner dekomponert.

Ved pålegg om nye eller utvidede oppgaver for kommunesektoren, avvikling av oppgaver eller regelendringer som har økonomiske konsekvenser, blir kommunesektoren kompensert eller trukket i frie inntekter på grunnlag av beregnet endring i økonomisk belastning. Disse endringene holdes utenom den beregnede veksten i frie inntekter. For 2019 utgjør disse bevilgningsendringene samlet sett en økning på knapt 0,1 mrd. kroner. Endringene knytter seg til økt foreldrebetaling og gratis kjernetid i barne-

hage, samt utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere.

Tabell 3.2 Realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2019

	Mrd. kroner
Frie inntekter	2,6
Frie inntekter knyttet til endringer i oppgaver ¹	0,1
Øremerkede tilskudd	-1,2
Gebyrinntekter	0,5
Realvekst samlede inntekter	1,9

¹ Disse midlene bevilges som frie inntekter, men regnes ikke med i veksten i frie inntekter siden midlene er knyttet til endringer i pålagte oppgaver. Midlene medregnes i veksten i de samlede inntektene.

Øremerkede tilskudd reduseres netto med 1,2 mrd. kroner. Dette må ses i sammenheng med en betydelig nedgang i overføringer til kommuner og fylkeskommuner knyttet til salg av oppdrettstilatelser i havbruksnæringen.

Nærmere om realveksten i frie inntekter

Den foreslåtte veksten i frie inntekter i 2019 på om lag 2,6 mrd. kroner er regnet fra inntektsnivået i 2018 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2018. Oppjusteringen av kommunesektorens skatteinntekter i 2018 med 2,4 mrd. kroner i denne proposisjonen er derfor ikke medregnet ved beregning av vek-

sten. Når veksten i 2019 regnes fra anslått inntektsnivå i 2018 i denne proposisjonen, det vil si at oppjusteringen av skatteinntektene i 2018 medregnes, blir inntektsveksten tilsvarende lavere. Inntektsnivået for kommunesektoren i 2019 påvirkes imidlertid ikke av hvordan *veksten* beregnes.

Tabell 3.3 viser anslag på kommunesektorens frie inntekter i 2018 og 2019 i løpende priser. Inntektsnivået i 2018 er anslag på regnskap i denne proposisjonen. Det innebærer at oppjusteringen av skatteanslaget på 2,4 mrd. kroner er medregnet. Videre er inntektsnivået for 2018 korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansieringen av kommunesektorens oppgaver. Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv. er å gjøre inntektsnivået i 2018 sammenliknbart med inntektsnivået i 2019. Det er redegjort nærmere for korreksjonene i programkategori 13.70, tabell 7.20.

Anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2019 bygger blant annet på en sysselsettingsvekst på 1,3 pst. og en årslønnsvekst på 3¼ pst. fra 2018 til 2019.

I kommuneproposisjonen for 2019 ble det varslet at den kommunale skattøren skal fastsettes ut fra en målsetting om at skatteinntektene skal utgjøre 40 pst. av kommunesektorens samlede inntekter. Forslag til kommunale og fylkeskommunale skattører for 2019 er fremmet i Prop. 1 LS (2018–2019) *Skatter, avgifter og toll 2019*. Det foreslås at den kommunale skattøren reduseres med 0,25 prosentpoeng til 11,55 pst. Den fylkeskommunale skattøren foreslås redusert med 0,05 prosentpoeng til 2,60 pst. Skatteinntektene anslås etter dette å utgjøre om lag 40 pst. av kommunesektorens samlede inntekter i 2019.

Tabell 3.3 Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter

	Mill. kroner. Nominelle priser ¹								
	Kommunene ²			Fylkeskommunene ²			Kommunesektoren i alt		
	2018 ³	2019	Pst. endr.	2018 ³	2019	Pst. endr.	2018 ³	2019	Pst. endr.
Skatter i alt	174 955	178 114	1,8	33 400	33 990	1,8	208 355	212 104	1,8
<i>Herav skatt på inntekt og formue</i>	<i>160 330</i>	<i>163 150</i>	<i>1,8</i>	<i>33 400</i>	<i>33 990</i>	<i>1,8</i>	<i>193 730</i>	<i>197 140</i>	<i>1,8</i>
Rammetilskudd ⁴	131 179	136 972	4,4	33 645	34 624	2,9	164 825	171 597	4,1
Sum frie inntekter	306 134	315 086	2,9	67 045	68 614	2,3	373 180	383 701	2,8

¹ Pris- og lønnsveksten i kommunesektoren i 2019 (deflator) er anslått til 2,8 pst.

² Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.

³ Anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 7.20 under programkategori 13.70.

⁴ Omfatter ikke kap. 571, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Boks 3.1 Kommunesektorens inntekter i 2019

Kommunesektorens samlede inntekter anslås til om lag 529 mrd. kroner i 2019. Tabell 3.4 viser sammensetningen av inntektene i 2019 og nominell endring fra 2018.

Tabell 3.4 Kommunesektorens inntekter i 2019

	Mrd. kroner	Andel av samlede inntekter (pst.)	Endring fra 2018 ¹ (pst.)
Frie inntekter	383,7	72,5	2,8
<i>Skatteinntekter</i>	212,1	40,1	1,8
<i>Rammetilskudd</i>	171,6	32,4	4,1
Øremerkede tilskudd ²	32,8	6,2	-1,4
Gebyrer	72,6	13,7	3,5
Merverdiavgiftskompensasjon	24,6	4,6	4,0
Andre inntekter	15,8	3,0	2,8
Totalt	529,4	100,0	2,6

¹ Nominell endring. Beregningsgrunnlaget er anslag på regnskap for 2018 korrigert for oppgaveendringer.

² Ekskl. tilskudd til kommunenes arbeid med flyktninger, personer med opphold på humanitært grunnlag og asylsøkere.

Kommunesektorens skatteinntekter og rammetilskudd er sektorens frie inntekter. De frie inntektene utgjør 72,5 pst. av samlede inntekter. Disse inntektene kan disponeres fritt innenfor rammen av lover og forskrifter, og gir kommunesektoren rom for lokal tilpasning av virksomheten.

Skatteinntekter er kommunesektorens andel av skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere, samt eiendomsskatt i kommuner som har innført det. Størrelsen på skatteinntektene avhenger blant annet av utviklingen i skattegrunnlagene og av de kommunale og fylkeskommunale skattorene. Rammetilskudd bevilges på

Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett, kap. 571 og kap. 572.

Øremerkede tilskudd skal benyttes i tråd med formålet som er angitt for bevilgningen. Andelen øremerkede tilskudd utgjør 6,2 pst. av de samlede inntektene.

Gebyrinntekter er kommunale avgifter og egenbetaling for tjenester som leveres av kommunen, eksempelvis tekniske tjenester, helse- og omsorgstjenester og barnehager, og utgjør 13,7 pst. av de samlede inntektene. Merverdiavgiftskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er merverdiavgiftspliktige, og utgjør 4,6 pst. av de samlede inntektene.

3.3 Aktuelle saker av betydning for kommunesektoren

Nedenfor presenteres et utvalg aktuelle saker med betydning for kommunesektoren på ulike departementers budsjetter.

Innlemming av boligsosiale tilskudd i rammetilskuddet til kommunene

Som ledd i arbeidet med redusert statlig detaljstyring ble en gradvis innlemming i rammetilskuddet

til kommunene av boligsosiale tilskudd igangsatt i statsbudsjettet for 2017 og fortsatt i 2018. Den gradvise innlemmingen sluttføres i 2019. Innlemmingen av tilskuddene øker det lokale handlingsrommet for å finne gode tilpassede løsninger for den enkelte i samarbeid mellom ulike kommunale tjenester. Dette vil også redusere kommunenes administrative arbeid knyttet til søknader og rapportering og dermed frigjøre kapasitet til tjenestrettet arbeid.

I statsbudsjettene for 2017 og 2018 ble nærmere 40 mill. kroner fra tilskudd til boligsosialt

arbeid på kap. 621, post 63 på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett innlemmet i rammetilskuddet. Det foreslås at ytterligere 8,9 mill. kroner innlemmes i 2019. Det videreføres om lag 10 mill. kroner på posten for å bidra til utviklingen av de sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Arbeids- og sosialdepartementet.

Fra det boligsosiale kompetansetilskuddet på kap. 581, post 78 på Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett ble det innlemmet i overkant av 20 mill. kroner i statsbudsjettene for 2017 og 2018. Det foreslås å innlemme ytterligere 15,6 mill. kroner i 2019. Den delen av tilskuddet som har gått til andre mottakere enn kommunene, er videreført i en ny ordning. Se nærmere omtale under programkategori 13.80.

Tilskudd til frivilligsentraler

De øremerkede midlene til frivilligsentraler ble overført fra Kulturdepartementets budsjett til rammetilskuddet til kommunene i 2017. Midlene gis en særskilt fordeling i en overgangsperiode på fire år. Bevilgningen ble økt i forbindelse med innlemmingen i 2017 og økt ytterligere i 2018. Det foreslås en økning på 7,6 mill. kroner i 2019 til nyetablerte sentraler. Den kommunevise fordelingen av midlene går fram av tabell C-k i Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2018–2019) (Grønt hefte). Se også nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Kulturdepartementet.

Tidlig innsats

200 mill. kroner av veksten i frie inntekter i 2019 er begrunnet med regjeringens satsing på tidlig innsats i skolen. Midlene, som fordeles etter delkostnadsnøkkelen for grunnskole, kan blant annet brukes til flere lærerårsverk, også i kommuner som allerede oppfyller kravet i lærernormen, og kommer i tillegg til kompensasjonen for lærernormen som bevilges over kap 226, post 63 på Kunnskapsdepartementets budsjett. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

Opptrappingsplanen for rusfeltet

Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020) er regjeringens tverrsektorielle satsing på rusfeltet. Stortinget vedtok planen ved behandlingen av Prop. 15 S (2015–2016) *Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020)*. Regjeringen vil øke bevilgningen til rusfeltet med 2,4 mrd. kroner i plan-

perioden 2016–2020. Det er i 2016, 2017 og 2018 bevilget til sammen 1 527 mill. kroner til oppfølging av planen. For 2019 er 200 mill. kroner av veksten i kommunenes frie inntekter begrunnet med økt satsing på rusfeltet. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkelen for sosialhjelp. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering

Stortinget vedtok en opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering for årene 2017–2019 ved behandlingen av Prop. 1 S (2016–2017). Det ble i 2017 bevilget 100 mill. kroner over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett i tilknytning til opptrappingsplanen. I tillegg var 100 mill. kroner av veksten i kommunesektorens frie inntekter i 2017 begrunnet med opptrappingsplanen. I 2019 er 100 mill. kroner av den foreslåtte veksten i kommunesektorens frie inntekter begrunnet med opptrappingsplanen. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkelen for helse. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Investeringsstilskudd til heldøgns omsorgsplasser

Investeringsstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser har i perioden 2014–2018 økt betydelig for å gi kommunene bedre muligheter til å fornye og øke tilbudet av omsorgsplasser for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester, uavhengig av alder, diagnose eller funksjonsnedsettelse. I årene som kommer vil det være behov for å øke kapasiteten av heldøgns omsorgsplasser i kommunene ytterligere. For å legge til rette for dette, samt å imøtekomme kravet fra Stortinget om å likebehandle nybygg, oppgradering og modernisering, foreslås det at investeringsstilskuddet fordeles på to poster (kap. 761, postene 63 og 69) med en samlet tilsagnsramme i 2019 på 2 612 mill. kroner. Rammen gir rom for tilskudd til om lag 1 500 heldøgns omsorgsplasser. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Utskrivningsklare pasienter

Tilbudet til mennesker med psykisk helse- og rusproblemer skal styrkes. Kommunal betaling for utskrivningsklare pasienter ble innført for pasienter innlagt i somatiske døgnavdelinger i 2012. Stortinget sluttet seg ved behandlingen av

Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019* til at betaling for utskrivningsklare pasienter innføres også for pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet (TSB). Regjeringen vil derfor endre forskriften om kommunal betaling for utskrivningsklare pasienter til å omfatte disse fagområdene fra 2019. Som følge av dette overføres det 185 mill. kroner fra kap. 732, postene 72–75 til kommunerammen. Forskriften endres også, slik at det er oppholdskommunen som får plikt til å betale for utskrivningsklare pasienter. Dette vil også gjelde innenfor somatikk. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Psykologer i kommunene

Med bakgrunn i Meld. St. 26 (2014–2015) *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet* har Stortinget vedtatt et lovkrav om psykologkompetanse i norske kommuner som skal tre i kraft fra 1. januar 2020. Fram til plikten trer i kraft vil kommuner som rekrutterer psykolog til sine helse- og omsorgstjenester kunne motta et årlig tilskudd per psykologårsverk. 287 av landets kommuner og bydeler hadde rekruttert psykolog gjennom tilskuddsordningen per første halvår 2018. Det foreslås å øke bevilgningen på kap. 765, post 60 med 50 mill. kroner 2019, tilsvarende 125 nye psykologstillinger. Med dette har regjeringen lagt til rette for at alle kommuner kan motta tilskudd til å rekruttere psykolog. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Dagaktivitetstilbud til personer med demens

Som del av Demensplan 2020 videreføres tilskuddsordningen til dagaktivitetstilskudd for

hjemmeboende personer med demens (kap. 761, post 62 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett). Det foreslås 50 mill. kroner til om lag 450 nye dagaktivitetsplasser i 2019. Kommuner som etablerer nye dagaktivitetsplasser i 2019, vil få økt tilskuddssats for disse svarende til om lag 50 pst. av antatte kostnader. Det er da lagt til rette for vel 8 800 plasser gjennom tilskuddsordningen fra tilskuddet ble opprettet i 2012 til og med 2019. Det vil anslagsvis være etablert opp mot 3 800 plasser med støtte fra tilskuddsordningen ved utgangen av 2018. Dette inkluderer videreførte og nye plasser. Ved videreføring av opprettede plasser fra 2012–2018 vil kommunene få beregnet tilskudd på 30 pst. av antatte kostnader, den samme satsen som for 2018. Målet er å bygge ut tjenestetilbudet før plikten for kommunene til å tilby et dagaktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens gjøres gjeldende fra 1. januar 2020. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Fornyning og opprusting av fylkesveier

Innenfor rammen av fylkeskommunenes frie inntekter økes midlene som gis med en særskilt fordeling til opprusting og fornyning av fylkesveinettet med 100 mill. kroner. Sammen med midlene til formålet i årene 2014–2018 gir dette en samlet bevilgning på 1,49 mrd. kroner i 2019. Midlene fordeles forholdsmessig mellom fylkeskommunene på grunnlag av en kartlegging av forfallet på veinettet utført av Statens vegvesen, og fordelingen vises særskilt i tabell C i Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2018–2019) (Grønt hefte). Se også omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Samferdselsdepartementet.

4 Særskilte saker

4.1 Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform

Regjeringen vil bygge sin politikk på en effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Som i næringslivet er det også i offentlig forvaltning et potensial for å bli mer effektiv. Regjeringen har derfor innført en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform, og forutsetter at alle statlige virksomheter gjennomfører tiltak for å bli mer effektive. Reformen vil gi incentiver til mer effektiv statlig drift og skaper handlingsrom for prioriteringer i statsbud-

sjettet. Virksomhetene har også god anledning til å planlegge og gjennomføre tiltak for å effektivisere driften når reformen er et årlig krav. Deler av gevinsten fra mindre byråkrati og mer effektiv bruk av pengene overføres til fellesskapet i de årlige budsjettene. Den årlige overføringen settes til 0,5 pst. av alle driftsutgifter som bevilges over statsbudsjettet. For Kommunal- og moderniseringsdepartementet innebærer dette at til sammen 30,8 mill. kroner er trukket ut av rammene i 2019.

5 Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak

Nedenfor gis en oversikt over oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak under Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Oversikten inkluderer alle vedtak fra stortingssesjonen 2017–2018 og alle vedtak fra tidligere stortingssesjoner hvor rapporteringen ikke ble avsluttet i forbindelse med behandlingen av Prop. 1 S (2017–2018), eller eventuelt i forbindelse med behandlingen av meldingen til Stortinget om anmodnings- og utredningsvedtak. I enkelte tilfeller kan oppfølgingen av vedtakene være mer omfattende beskrevet under aktuelle programkategorier i proposisjonen. Det vil i disse tilfellene være en henvisning til hvor denne teksten finnes.

I kolonne 4 i tabell 5.1 angis det hvorvidt departementet planlegger at rapporteringen knyttes til anmodningsvedtaket nå avsluttes eller om departementet vil rapportere konkret på vedtaket

også i neste års budsjettproposisjon. Rapporteringen på vedtak som innebærer at departementet skal legge fram en konkret sak for Stortinget, f.eks. proposisjon, stortingsmelding, utredning el., vil normalt avsluttes først når saken er lagt fram for Stortinget.

Selv om det i tabellen angis at rapporteringen avsluttes, vil det i en del tilfeller kunne være slik at oppfølgingen av alle sider av vedtaket ikke er endelig avsluttet. Dette kan f.eks. gjelde vedtak med anmodning til regjeringen om å ivareta særlige hensyn i politikktutforming på et område, der oppfølgingen vil kunne gå over mange år. Stortinget vil i disse tilfellene holdes orientert om den videre oppfølgingen på ordinær måte, gjennom omtale av det relevante politikkområdet i budsjettproposisjoner og andre dokumenter.

Tabell 5.1 Oversikt over anmodningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtaks nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2017–2018	57	Samle bevilgninger til Sametinget på én budsjettpost	Ja
2017–2018	58	Ressurskrevende tjenester	Ja
2017–2018	66	Ferjeavløsningsordning for fylkeskommunale ferjer	Ja
2017–2018	75	Kompensasjon ved bortfall av eiendomsskatt (I)	Ja
2017–2018	93	Kommunesammenslåinger – frivillighet	Ja
2017–2018	94	Kommunereformen – inntektssystemet	Ja
2017–2018	95	Grenseendring mellom Ski og Ås	Ja
2017–2018	180	Kompensasjon ved bortfall av eiendomsskatt (II)	Ja
2017–2018	206	Rekruttere ansatte av begge kjønn i departementene og underliggende etater	Ja
2017–2018	351	Krav til energiforsyning i byggteknisk forskrift	Nei
2017–2018	510	Innsyn i og åpenhet rundt kommunale helse- og omsorgstjenester	Ja
2017–2018	611	Kompensasjon ved flom, ras og naturskade til fylkeskommunene	Ja

Tabell 5.1 Oversikt over anmodningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2017–2018	648	Habilitetsregler og bevisstgjøring om dobbeltroller	Nei
2017–2018	705	Nytt regjeringskvartal (I)	Nei
2017–2018	706	Nytt regjeringskvartal (II)	Nei
2017–2018	707	Nytt regjeringskvartal (III)	Nei
2017–2018	708	Nytt regjeringskvartal (IV)	Nei
2017–2018	709	Nytt regjeringskvartal (V)	Nei
2017–2018	846	Egnede boliger til personer med rusproblemer	Nei
2017–2018	857	Kommunesektorens plikt til å gi universelt utformet informasjon	Nei
2017–2018	928	Kompensasjon ved bortfall av eiendomsskatt (retaksering)	Ja
2017–2018	929	Kompensasjon for sammenslåtte kommuner	Nei
2017–2018	930	Oppgaveoverføring til fylkeskommunene	Nei
2017–2018	931	Kapitalkostnader i ferjeavløsningsordningen	Ja
2017–2018	932	Gjennomgang av kommunenes inntektssystem	Nei
2016–2017	76	Tilskudd til tilpasning og heis	Ja
2016–2017	705	Hyblifisering	Nei
2016–2017	706	Korttidsutleie av boligseksjoner	Nei
2016–2017	707	Ervervsbegrensning i boligsameier	Nei
2016–2017	710	New Urban Agenda	Ja
2016–2017	716	Ladepunkt i borettslag og sameier	Nei
2016–2017	717	Ladeklare bygg	Nei
2016–2017	845	Sørsamisk språk	Nei
2016–2017	872	Midlertidige ansettelser i staten	Nei
2016–2017	1004	Samarbeid mellom staten og private aktører	Nei
2016–2017	1108	Overføring av eiendom	Nei
2015–2016	590	Registrering av økonomiske interesser for departementsråder	Nei
2015–2016	642	Fjernvarmeanlegg i nye bygninger	Nei
2015–2016	644	Energiforsyning i store bygg	Nei
2015–2016	646	Fravikelse av plan- og bygningsloven og grannelova ved nasjonal flyktningkrise	Nei

Stortingssesjon 2017–2018

Samle bevilgninger til Sametinget på én budsjettpost

Vedtak nr. 57, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen i konsultasjon med Sametinget vurdere om alle eller de fleste bevilgninger til Sametinget i forslag til statsbudsjett 2019 skal samles på én budsjettpost som Sameetinget selv disponerer.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket er Innst. 2 S (2017–2018) Innstilling til Stortinget fra finanskomiteen.

Anmodningsvedtaket ble besvart i Prop. 85 S (2017–2018) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2018*. Regjeringen og Sameetinget er enige om at det fra 2019 etableres en ny budsjettmodell hvor de årlige overføringene til Sametinget i utgangspunktet samles under én budsjettpost i statsbudsjettet. Som en følge av dette foreslår regjeringen i statsbudsjettet for 2019 å rammeoverføre bevilgninger tildelt Sameetinget fra Kunnskapsdepartementet, Kulturdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Utenriksdepartementet til kap. 560 Samiske formål, post 50 Samisk språk, kultur og samfunnsliv. Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Ressurskrevende tjenester

Vedtak nr. 58, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen utrede forslag til endringer i ordningen for ressurskrevende tjenester som skal ivareta brukerne av ressurskrevende tjenester best mulig og gi mer bærekraft og effektivitet i ordningen. Kommunenes organisasjoner skal involveres i arbeidet.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 1 (2017–2018) *Nasjonalbudsjettet 2018* og Innst. 2 S (2017–2018).

Det ble våren 2018 etablert en arbeidsgruppe som har bestått av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Finansdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Helsedirektoratet og KS. Arbeidsgruppen har utarbeidet en rapport som vurderer mulige endringer i ordningen som kan gi en

mer bærekraftig og effektiv ordning, og endringer som ivaretar mottakerne av ressurskrevende tjenester på en god måte. Et sammendrag av arbeidsgruppens rapport er gjengitt under kap. 575, post 60.

Departementet vil gjennomgå arbeidsgruppens rapport, og vil senere komme tilbake til spørsmålet om eventuelle endringer i ordningen i de årlige budsjettokumentene. Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Ferjeavløsningsordning for fylkeskommunale ferjer

Vedtak nr. 66, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen vurdere behovet for justeringer i dagens ferjeavløsningsordning for fylkeskommunale ferjer og komme tilbake med en redegjørelse i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2018.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 1 (2017–2018) *Nasjonalbudsjettet 2018* og Innst. 2 S (2017–2018).

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019*, jf. Innst. 393 S (2017–2018). Komiteen uttalte at regjeringen bør legge til rette for at ferjeavløsningsordningen også kan benyttes til å dekke noe av finanskostnadene som fylkeskommunen har i forbindelse med prosjektet, og ba regjeringen komme tilbake til dette i forbindelse med statsbudsjettet for 2019. Stortinget fattet nytt vedtak, se vedtak nr. 931.

Kompensasjon ved bortfall av eiendomsskatt (I)

Vedtak nr. 75, 4. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det gis tilnærmet full kompensasjon til kommuner som får redusert eksisterende inntekter som følge av endringene, begrenset oppad til 500 mill. kroner. Kompensasjonen gjelder ikke nyetablering etter 1. januar 2017 og bortfaller hvis virksomhetene nedlegges.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 1 (2017–2018) *Nasjonalbudsjettet 2018* og Innst. 2 S (2017–2018).

Se omtale av anmodningsvedtak nr. 180 som omhandler samme sak. Departementet anser med dette at vedtak nr. 75 er fulgt opp.

Kommunesammenslåinger – frivillighet

Vedtak nr. 93, 7. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen legge til grunn at gode og frivillige prosesser skal være utgangspunkt for endringer av kommunestrukturen. Eventuelle kommunesammenslåinger i perioden 2017–2021 skal utelukkende bygge på frivillighet.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Heidi Greni, Sigbjørn Gjelsvik, Jenny Klinge, Liv Signe Navarsete, Willfred Nordlund, Siv Mossleth, Sandra Borch og Ole André Myhrvold om anledning til omgjøring av vedtak om tvangssammenslåing av kommuner, jf. Dokument 8:2 S og Innst. 52 S (2017–2018).

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019*, jf. Innst. 393 S (2017–2018). Under behandlingen merket komiteen seg at regjeringen sier den vil legge anmodningsvedtak 93 til grunn for det videre arbeidet.

Kommunereformen – inntektssystemet

Vedtak nr. 94, 7. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen legge til grunn at inntektssystemet for kommunene skal sikre likeverdige muligheter til å utvikle velferdstjenester til innbyggerne og ikke brukes som element i videreføring av kommunereformen.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Heidi Greni, Sigbjørn Gjelsvik, Jenny Klinge, Liv Signe Navarsete, Willfred Nordlund, Siv Mossleth, Sandra Borch og Ole André Myhrvold om anledning til omgjøring av vedtak om tvangssammenslåing av kommuner, jf. Dokument 8:2 S og Innst. 52 S (2017–2018).

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019*, jf. Innst. 393 S (2017–2018). Komiteens flertall pekte på at vedtaket slår fast at inntektssystemet ikke skal brukes som element i videreføring av kommunereformen.

Grenseendring mellom Ski og Ås

Vedtak nr. 95, 7. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen ikke videreføre arbeid med grenseendring mellom Ski og Ås ut fra de klare vedtak som er gjort i saken fra Ås kommune.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Heidi Greni, Sigbjørn Gjelsvik, Jenny Klinge, Liv Signe Navarsete, Willfred Nordlund, Siv Mossleth, Sandra Borch og Ole André Myhrvold om anledning til omgjøring av vedtak om tvangssammenslåing av kommuner, jf. Dokument 8:2 S og Innst. 52 S (2017–2018).

Anmodningsvedtaket er ivaretatt gjennom Stortingets behandling av Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019*, jf. Innst. 393 S (2017–2018).

Under behandlingen merket komiteen seg at regjeringen har bedt fylkesmannen videreføre sitt arbeid med grensejustering for ett av områdene. Bakgrunnen er at kommunestyret i Ås i april 2018 vedtok å gå i dialog med Ski om grensejustering for det aktuelle området etter at et klart flertall av innbyggerne i det aktuelle området ønsker det.

Kompensasjon ved bortfall av eiendomsskatt (II)

Vedtak nr. 180, 12. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det gis tilnærmet full kompensasjon til kommuner som får redusert eksisterende inntekter som følge av at man fjerner adgangen til å ilegge eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner, begrenset oppad til 500 mill. kroner. Kompensasjonen gjelder ikke nyetablering etter 1. januar 2017 og bortfaller hvis virksomhetene nedlegges.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 1 LS (2017–2018) *Skatter, avgifter og toll 2018* og Innst. 4 L (2017–2018).

Stortinget vedtok ved behandlingen av Prop. 1 LS (2017–2018) å fjerne adgangen til å ilegge eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner fra og med 2019. Endringen skal fases inn over syv år.

I statsbudsjettet for 2019 foreslås det 71 mill. kroner til å kompensere kommuner som i 2019 får reduserte inntekter som følge av at adgangen til å ilegge eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner fjernes. Som følge av at endringen

skal fases inn over syv år, tilsvarende det foreslåtte beløpet for 2019 1/7 av maksimal kompensasjon på 500 mill. kroner. Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Det er redegjort nærmere for oppfølgingen av vedtaket under kap. 571, post 64.

Rekruttere ansatte av begge kjønn i departementene og underliggende etater

Vedtaket nr. 206, 12. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen intensivere og forsterke arbeidet med å rekruttere ansatte av begge kjønn i departementene og underliggende etater slik at man oppnår en jevnere kjønnsbalanse.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket er Innst. 14 S (2017–2018).

Departementet har forstått vedtaket til å gjelde ansatte (også ledere) innenfor det statlige tariffområdet. Det totale antall årsverk for kvinner innenfor det statlige tariffområdet er beregnet til 49 pst. basert på innrapportering via a-ordningen til SSB per 1. oktober 2017. Departementet anser at formålet med vedtaket er oppfylt.

Krav til energiforsyning i byggeteknisk forskrift

Vedtaket nr. 351, 18. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen uten unødvendig opphold følge opp Stortingets vedtak 642 og 644, 10. mai 2016, om innføring av krav og bestemmelser i Byggeteknisk forskrift.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 1 S og Innst. 16 S (2017–2018).

Departementet forstår anmodningsvedtak 642 og 644 slik at Stortinget ønsker å skjerpe kravet til energiforsyning i byggeteknisk forskrift. Forslag til endring i byggeteknisk forskrift har vært på offentlig høring. I høringen ble det foreslått å følge opp anmodningsvedtak 642 og 644 gjennom å skjerpe dagens krav til energifleksibile varmesystemer. Konkret ble det foreslått å forskriftsfeste at bygninger over 1 000 m² oppvarmet BRA skal ha energifleksibile varmesystem som dekker minimum 80 pst. av normert netto varmebehov. Forslaget innebærer at det i større grad legges til rette for energifleksibile oppvarmingsløsninger. Departementet tar sikte på å komme tilbake til Stortinget i 2019.

Innsyn i og åpenhet rundt kommunale helse- og omsorgstjenester

Vedtaket nr. 510, 27. februar 2018

«Stortinget ber regjeringen sørge for at kommunene forpliktes til, gjennom eksisterende rapporteringsrutiner og avtaler, å sikre innsyn i og åpenhet rundt helse- og omsorgstjenester som blir utført i kommunal regi eller på oppdrag fra kommunen, og fremme eventuelle lovforslag som er nødvendige for å oppnå dette.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen, Freddy André Øvstegård og Nicholas Wilkinson om å sikre åpenhet i helse- og omsorgsinstitusjoner som utfører tjenester i kommunal regi, jf. Dokument 8:32 S og Innst. 123 S (2017–2018).

Ny kommunelov ble vedtatt i juni 2018 (sanksjonert 22. juni 2018), men er foreløpig ikke trådt i kraft. I den nye kommuneloven utvides innsynsretten i virksomheter som utfører oppgaver på vegne av kommunen eller fylkeskommunen, ved at både kontrollutvalg og revisor gis både innsynsrett og rett til å foreta undersøkelser i denne type selskap. Retten gjelder på alle kommunens sektorer og ikke bare for helse- og omsorgstjenester, men den er begrenset til det som er nødvendig for å undersøke om kontrakten blir oppfylt. I tillegg foreslås en bestemmelse om kommunens informasjonsplikt, hvor det uttrykkelig sies at kommunen aktivt skal informere om virksomhet som andre rettssubjekter utfører på vegne av kommuner.

Disse nye bestemmelsene vil langt på vei ivareta det som er omtalt i vedtaket. Ved Stortingets behandling av ny kommunelov ble det i innstillingen påpekt at innsynsretten var begrenset, siden den kun gjaldt oppfyllelse av kontrakten og ikke hele virksomheten som sådan, jf. Innst. 369 L (2017–2018). Det ble fremmet forslag om et anmodningsvedtak om å fremme nødvendige lovforslag for å utvide innsynsretten ytterligere. Dette ble ikke vedtatt i Stortinget.

Departementet mener på denne bakgrunn at vedtaket om innsyn i og åpenhet rundt kommunale helse- og omsorgstjenester er tilstrekkelig fulgt opp ved ny kommunelov.

Kompensasjon ved flom, ras og naturskade til fylkeskommunene

Vedtak nr. 611, 19. april 2018

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå regelverket for kompensasjon ved flom, ras og naturskade til fylkeskommunene, og vurdere om staten bør ta et større økonomisk ansvar når slike naturskader rammer fylkeskommuner uforholdsmessig hardt.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Hans Fredrik Grøvan, Trude Brosvik, Geir Jørgen Bekkevold og Torhild Bransdal om statlig kompensasjon ved flom og naturskade, jf. Dokument 8:114 S og Innst. 206 S (2017–2018).

Regjeringen foreslår å beholde dagens kompensasjonsordning for fylkeskommuner ved naturødeleggelser. Fylkeskommuner med skader over en viss størrelse kan søke departementet om kompensasjon, og det vil i hvert enkelt tilfelle gjøres en skjønnsmessig vurdering av størrelsen på kompensasjonen. Ordningen er fleksibel og sørger for at fylkeskommunene kan få økonomisk kompensasjon ved uforholdsmessige store uforutsette kostnader. Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Det er redegjort nærmere for oppfølgingen av vedtaket under kap. 571, post 64.

Habilitetsregler og bevisstjøring om dobbeltroller

Vedtak nr. 648, 24. april 2018

«Stortinget ber regjeringen styrke kunnskapen om habilitetsreglene og bevisstgjøre arbeidsgivere og arbeidstakere i offentlig sektor om dobbeltroller.»

Dokumentene som ligger til grunn for forslaget er representantforslag fra stortingsrepresentantene Freddy André Øvstegård, Petter Eide og Karin Andersen om granskning og tiltak for å forhindre dobbeltroller i offentlig barnevern, jf. Dokument 8:111 S og Innst. 209 S (2017–2018).

Forslag til etablering av sentrale retningslinjer for en registreringsordning for statsansattes økonomiske interesser mv. har vært på offentlig høring. En registreringsordning vil, på generelt grunnlag, styrke tilliten til forvaltningen og bevisstgjøre arbeidstakere og arbeidsgivere om habilitetsreglene og mulige interessekonflikter. Høringen er til oppfølging i departementet. Depar-

tementet vil komme tilbake til Stortinget med saken på egnet måte.

Nytt regjeringskvartal (I)

Vedtak nr. 705, 14. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for at bygging av regjeringskvartalet skal bidra til innovasjon og utvikling hos norske leverandører i tråd med målene for Nasjonalt program for leverandørutvikling.»

Dokumentene som ligger til grunn for forslaget er representantforslag fra stortingsrepresentantene Knut Arild Hareide, Kari Elisabeth Kaski, Jonas Gahr Støre og Trygve Slagsvold Vedum om at tre skal være et hovedelement i det nye regjeringskvartalet, jf. Dokument 8:103 S og Innst. 274 S (2017–2018).

Byggeprosjektet for nytt regjeringskvartal skal bidra til innovasjon og utvikling hos norske leverandører i tråd med målene for Nasjonalt program for leverandørutvikling. Når forslag til kostnadsramme for prosjekt nytt regjeringskvartal framlegges for Stortinget, vil det bli redegjort for hvordan dette er oppfylt i forprosjektfasen, og hvordan det kan oppfylles i gjennomføringsfasen. Statsbygg, som er byggherre, er en av partnerne i Nasjonalt program for leverandørutvikling, og inviterte i mai 2018 til seminar om materialvalg i nytt regjeringskvartal.

Nytt regjeringskvartal (II)

Vedtak nr. 706, 14. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen sørge for at regjeringskvartalet blir et ledende eksempel på reduksjon av skadelig miljøpåvirkning og fremme av klimavennlige løsninger i offentlig byggevirksomhet, med strenge sikkerhetskrav, i tråd med § 5 i lov om offentlige anskaffelser, hvor et livsløpsperspektiv legges til grunn.»

Dokumentene som ligger til grunn for forslaget er representantforslag fra stortingsrepresentantene Knut Arild Hareide, Kari Elisabeth Kaski, Jonas Gahr Støre og Trygve Slagsvold Vedum om at tre skal være et hovedelement i det nye regjeringskvartalet, jf. Dokument 8:103 S og Innst. 274 S (2017–2018).

Regjeringen har høye miljøambisjoner i prosjekt nytt regjeringskvartal. Departementet legger vekt på at miljøbelastningen i nytt regjerings-

kvartal skal ses i et livsløpsperspektiv, jf. miljøprogrammet/reguleringsplanen. Miljø- og klimavennlige løsninger vil fortsatt være et viktig tema fram mot fullført forprosjekt. Departementet vil komme tilbake til miljøpåvirkning og klimavennlige løsninger for nytt regjeringskvartal når forslag til kostnadsramme for prosjekt nytt regjeringskvartal framlegges for Stortinget.

Nytt regjeringskvartal (III)

Vedtak nr. 707, 14. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det legges særskilt vekt på klima- og miljøfotavtrykket til materialene som benyttes i byggingen av regjeringskvartalet. I beregningene av miljøeffekt skal både råvareuttak, produksjon, transport og byggefase trekkes inn.»

Dokumentene som ligger til grunn for forslaget er representantforslag fra stortingsrepresentantene Knut Arild Hareide, Kari Elisabeth Kaski, Jonas Gahr Støre og Trygve Slagsvold Vedum om at tre skal være et hovedelement i det nye regjeringskvartalet, jf. Dokument 8:103 S og Innst. 274 S (2017–2018).

Departementet legger sterk vekt på klima- og miljøfotavtrykket til regjeringskvartalet, også fra materialene som benyttes, gjennom hele kjeden fra råvareuttak til byggefase. Departementet vil komme tilbake til dette når forslag til kostnadsramme for nytt regjeringskvartal framlegges for Stortinget.

Nytt regjeringskvartal (IV)

Vedtak nr. 708, 14. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen på egnet måte informere Stortinget om hva målet «Klimagassutslippet skal være vesentlig lavere enn utslippene i et referanseprosjekt med samme sikkerhetsnivå» innebærer for regjeringskvartalet og fremme forslag til tallfesting av mål for klimagassreduksjon for prosjektet.»

Dokumentene som ligger til grunn for forslaget er representantforslag fra stortingsrepresentantene Knut Arild Hareide, Kari Elisabeth Kaski, Jonas Gahr Støre og Trygve Slagsvold Vedum om at tre skal være et hovedelement i det nye regjeringskvartalet, jf. Dokument 8:103 S og Innst. 274 S (2017–2018).

Departementet vil redegjøre for hva det innebærer at klimagassutslippene skal være vesentlig lavere enn for et referanseprosjekt med samme sikkerhetsnivå, og legge fram forslag til tallfesting av mål for klimagassreduksjon for prosjektet, når forslag til kostnadsramme for prosjekt nytt regjeringskvartal framlegges for Stortinget.

Nytt regjeringskvartal (V)

Vedtak nr. 709, 14. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen legge opp til at regjeringskvartalet skal stå som et eksempel på god norsk byggeskikk og arkitektur, og at tre skal være et viktig element i det nye regjeringskvartalet.»

Dokumentene som ligger til grunn for forslaget er representantforslag fra stortingsrepresentantene Knut Arild Hareide, Kari Elisabeth Kaski, Jonas Gahr Støre og Trygve Slagsvold Vedum om at tre skal være et hovedelement i det nye regjeringskvartalet, jf. Dokument 8:103 S og Innst. 274 S (2017–2018).

Regjeringen la i 2014 til grunn at nytt regjeringskvartal skal ha en representativ arkitektonisk kvalitet som speiler dets symbolfunksjon og norske verdier. Prosjekt nytt regjeringskvartal skal stå som et eksempel på god norsk byggeskikk og arkitektur, og tre forutsettes å være et viktig element i det nye regjeringskvartalet. Departementet vil redegjøre for hvordan dette kan oppfylles når forslag til kostnadsramme for prosjekt nytt regjeringskvartal framlegges for Stortinget.

Egnede boliger til personer med rusproblemer

Vedtak nr. 846, 5. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå Husbankens ordninger for å sikre at disse er tilpasset kommunenes behov for å tilby egnede boliger til personer med rusproblemer.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Tellef Inge Mørland, Ingvild Kjerkol, Kjersti Toppe, Nicholas Wilkinson, Olaug V. Bollestad, Per Espen Stoknes og Bjørnar Moxnes om å sikre god oppfølging av personer etter rusbehandling, jf. Dokument 8:179 S og Innst. 345 S (2017–2018).

Departementet vurderer hvordan vedtaket skal følges opp, og tar sikte på å komme tilbake til Stortinget i 2019.

Kommunesektorens plikt til å gi universelt utformet informasjon

Vedtak nr. 857, 7. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede og legge fram forslag om hvordan plikten kommunesektoren har til å gi informasjon som er universelt utformet og tilstrekkelig individuelt utformet, skal innfris.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 46 L (2017–2018) *Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)* og Innst. 369 L (2017–2018).

Stortinget vedtok ny kommunelov 11. juni 2018. Loven skal etter planen tre i kraft i løpet av andre halvdel av 2019. Departementet prioriterer nå forberedelsen av lovens ikrafttredelse. Dette omfatter blant annet høring og fastsetting av alle forskrifter til loven. Departementet vil utrede saken når forskriftsarbeidet er gjennomført og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Kompensasjon ved bortfall av eiendomsskatt (retaksering)

Vedtak nr. 928, 13. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen tilpasse kompensasjonsordningen til kommunene for endringer i eiendomsskatteloven, slik at de kommuner som eventuelt ikke har fått retaksert sitt eiendomsskattegrunnlag på verk og bruk innen fastsatt frist, får kompensert for skattebortfallet som følge av at retaksering ikke har latt seg gjøre innen fristen. Det forutsettes at kommunene går i gang med sitt arbeid med taksering snarest mulig, og at de eventuelt dokumenterer det dersom det ikke var mulig å få gjennomført taksering innen fristen.»

Dokumentene som ligger til grunn for forslaget er Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019* og Innst. 393 S (2017–2018).

Departementet legger foreløpig til grunn at nødvendig taksering i forbindelse med overgangsregelen vil kunne gjennomføres i tide til at utskrivning kan foretas for 2019, slik også finansministeren gjorde rede for i brev til finanskomiteen av 9. april 2018 i forbindelse med behandlingen av Dokument 8:158 S (2017–2018).

I brevet ble det blant annet vist til at takseringen er mindre omfattende og skal baseres på andre prinsipper enn tidligere, samt at tidligere takster vil kunne være til nytte. Dersom det likevel skulle komme tilfeller hvor det kan dokumenteres at det ikke har vært mulig for kommunen å gjennomføre takseringen innen fristen, vil regjeringen komme tilbake til dette i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2019.

Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Kompensasjon for sammenslåtte kommuner

Vedtak nr. 929, 13. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen sørge for at sammenslåtte kommuner som får tap på grunn av reduksjonen i bosettingskriteriene, eller andre utilsiktede virkninger av inntektssystemet, blir kompensert for dette.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019* og Innst. 393 S (2017–2018).

Departementet vil se nærmere på eventuelle utilsiktede virkninger av inntektssystemet for kommuner som slår seg sammen, og vil fram mot kommuneproposisjonen for 2020 vurdere ordninger som demper eventuelle utilsiktede utslag av kommunesammenslåingen for å lette overgangen til en ny kommune.

Oppgaveoverføring til fylkeskommunene

Vedtak nr. 930, 13. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget senest innen 15. oktober 2018 med en egen sak med samlet vurdering av oppgaveoverføringene til de nye fylkeskommunene basert på ekspertutvalgets utredning. Dette gjelder også oppgaver som vil fases inn, og som ikke er klare for overføring fra 1. januar 2020.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019* og Innst. 393 S (2017–2018).

Departementet vil i oktober 2018 legge fram en egen sak for Stortinget med en samlet vurdering av oppgaveoverføringene til de nye fylkeskommunene.

Kapitalkostnader i ferjeavløsningsordningen

Vedtak nr. 931, 13. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen endre fergeavløsningsordningen slik at også kapitalkostnader kan dekkes av ordningen.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019* og Innst. 393 S (2017–2018).

Departementet foreslår at 30 pst. av beregnede rentekostnader knyttet til samlede byggekostnader dekkes innenfor ferjeavløsningsordningen. Til beregning av rentekostnader benyttes en gitt referanserente som oppdateres årlig, dvs. tilsvarende retningslinjene for beregning av selvkost av kommunale tjenester. Denne utvidelsen av ordningen gjøres ved å øke lengden på utbetalingsperioden for hvert ferjeavløsningsprosjekt, fremdeles begrenset til maksimalt 40 år. Se nærmere omtale av vedtaket under kap. 572, post 60.

Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Gjennomgang av kommunenes inntektssystem

Vedtak nr. 932, 13. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen nedsette et bredt sammensatt offentlig utvalg for å gjennomgå inntektssystemet for kommunene.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019* og Innst. 393 S (2017–2018).

Anmodningsvedtaket vil bli fulgt opp ved at departementet vil nedsette et offentlig utvalg for å gjennomgå inntektssystemet for kommunene. Det tas sikte på at utvalget blir nedsatt på nyåret 2019.

Stortingssesjon 2016–2017

Tilskudd til tilpasning og heis

Vedtak nr. 76, 29. november 2016

«Stortinget ber regjeringen se nærmere på behovet for tilskudd til tilpasning og tilskudd til heis som et bidrag til at eldre kan bli boende hjemme. Stortinget ber også regjeringen vurdere hvordan kommunene bedre kan settes i stand til å analysere behovet for tilgjengelige boliger.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene

Helga Pedersen, Eirin Sund, Jan Bøhler, Stein Erik Lauvås, Torstein Tvedt Solberg og Stine Renate Håheim om en mer aktiv boligpolitikk, jf. Dokument 8:89 S (2015–2016) og Innst. 95 S (2016–2017).

Departementet har satt i gang flere undersøkelser som gir økt kunnskap om behovet for tilgjengelighetstiltak i bolig. Funnene fra analysene vil brukes inn i arbeidet med videreutvikling av tilskudd til tilpasning og tilskudd til heis.

Analysen av behovet for tilgjengelige boliger er en del av grunnlaget for kommunenes areal- og samfunnsplanlegging. Både fylkesmennene, fylkeskommunene og Husbanken kan på ulike måter bidra til økt kompetanse og kunnskapsgrunnlag i kommunene. Arbeidet og utredningene på feltet beskrives nærmere under mål 1 i programkategori 13.80.

Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Hyblifisering

Vedtak nr. 705, 29. mai 2017

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et helhetlig lovforslag som vurderer problemstillingen om hyblifisering både i eierseksjonsloven og i plan- og bygningsloven.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 39 L (2016–2017) *Lov om eierseksjoner (eierseksjonsloven)* og Innst. 308 L (2016–2017).

Departementet planlegger å sende et lovforslag på høring i 2018, og å komme tilbake til Stortinget i 2019.

Korttidsutleie av boligseksjoner

Vedtak nr. 706, 29. mai 2017

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til lovgivning for korttidsutleie av boligseksjoner.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 39 L (2016–2017) *Lov om eierseksjoner (eierseksjonsloven)* og Innst. 308 L (2016–2017).

Departementet har i mai 2018 sendt et lovforslag på høring. Departementet foreslo i høringsnotatet at adgangen til å drive korttidsutleie i eierseksjonssameier begrenses til 90 døgn per år, men at begrensningen ikke skal gjelde dersom seksjonseier kun leier ut deler av boligen (for eksempel ett rom), og heller ikke dersom

vedkommende vederlagsfritt låner ut boligen. Etter forslaget skal sameiene – innenfor visse rammer – ha mulighet til å heve taket på 90 dager, til for eksempel 120 dager. Departementet vil komme tilbake til Stortinget så snart som mulig.

Ervervsbegrensning i boligsameier

Vedtak nr. 707, 29. mai 2017

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag som sikrer at Stortingets intensjon med en ervervsbegrensning i boligsameier blir fulgt.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 39 L (2016–2017) *Lov om eierseksjoner (eierseksjonsloven)* og Innst. 308 L (2016–2017).

Departementet har i mai 2018 sendt et lovforslag på høring. Det har vist seg at dagens regel er lett å omgå, både ved å bruke stråmenn, for eksempel en slektning, eller ved å etablere selskaper som kjøper flere boliger i samme sameie. Forslaget går ut på å lovregulere at også slike «indirekte» kjøp rammes av ervervsbegrensningen. Departementet vil komme tilbake til Stortinget så snart som mulig.

New Urban Agenda

Vedtak nr. 710, 29. mai 2017

«Stortinget ber regjeringen se på hvordan «New Urban Agenda» på en hensiktsmessig måte kan implementeres i Norge, og komme tilbake til Stortinget med dette på en egnet måte.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 18 (2016–2017) *Berekraftige byar og sterke distrikt* og Innst. 300 S (2016–2017).

Departementets vurdering er at regjeringens politikk er basert på de samme prinsippene som FNs bærekraftsmål og Ny urban agenda. Ny urban agenda følges blant annet opp gjennom:

- Kommunal og regional planlegging.
- Statlige føringer, informasjon, kunnskapsformidling og støtte til kommuner og andre aktører som ønsker å fremme bærekraftig byutvikling.
- Vektlegging av samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging som bidrar til utvikling av attraktive, bærekraftige og konkurransedyktige byer og tettsteder.
- Oppfølging av Nordisk ministerråds formannskapsprosjekt *Grønn omstilling og konkurranse-*

kraft i nordiske byregioner. Byer som ramme for gode liv for alle (2017–2019), som tester og utvikler indikatorer og metoder for å måle bymessig kvalitet og en felles strategi som implementerer FNs bærekraftsmål i en nordisk sammenheng.

- Tilrettelegging av relevant statistikk for kommunene.

Departementet anser med dette vedtaket som oppfylt.

Ladepunkt i borettslag og sameier

Vedtak nr. 716, 30. mai 2017

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til utforming av nasjonal regulering som sikrer eiere i borettslag og sameier rett til å anlegge ladepunkt – med mindre det foreligger saklig grunn for at en slik etablering ikke kan finne sted.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Heikki Eidsvoll Holmås og Abid Q. Raja om å sikre at alle i borettslag og sameier får mulighet til å lade elbilene sine, samt opptrappingsplan for salg av nullutslippsbiler, jf. Dokument 8:70 S og Innst. 315 S (2016–2017).

Departementet ser oppfølging av vedtaket i sammenheng med anmodningsvedtak nr. 717 og overordnede vurderinger i Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet om energiforsyning og tilrettelegging av ladepunkter på offentlige parkeringsarealer. Departementet tar sikte på å komme tilbake til Stortinget i 2019.

Ladeklare bygg

Vedtak nr. 717, 30. mai 2017

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan man kan innføre krav til at nye bygg og bygg som underlegges større ombygginger, skal være ladeklare bygg.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Heikki Eidsvoll Holmås og Abid Q. Raja om å sikre at alle i borettslag og sameier får mulighet til å lade elbilene sine, samt opptrappingsplan for salg av nullutslippsbiler, jf. Dokument 8:70 S og Innst. 315 S (2016–2017).

Direktoratet for byggkvalitet har utredet flere problemstillinger ved å innføre krav om lade-

mulighet. Det er behov for å utrede ytterligere problemstillinger knyttet til vedtaket, herunder brannsikkerhet og kostnader. Departementet tar sikte på å komme tilbake til Stortinget i 2019.

Departementet ser oppfølging av vedtaket i sammenheng med anmodningsvedtak nr. 716 og overordnede vurderinger i Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet om energiforsyning og tilrettelegging av ladepunkter på offentlige parkeringsarealer.

Sørsamisk språk

Vedtak nr. 845, 8. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen i oppfølgingen av NOU 2016:18 Hjertespråket om å ha en særlig oppmerksomhet rettet mot sørsamisk språk og sammenhengene mellom språk, kultur og næring, og komme tilbake til Stortinget på en egnet måte med konkrete forslag til oppfølging av dette.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 1 S (2017–2018) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Innst. 16 S (2017–2018).

Regjeringen følger opp anmodningsvedtaket som ledd i oppfølgingen av NOU 2016: 18 *Hjertespråket* og vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Midlertidige ansettelse i staten

Vedtak nr. 872, 12. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen evaluere effekten av nye regler for midlertidige ansettelse i staten etter to års virketid. Resultatene skal drøftes med hovedsammenslutningene i staten og legges frem for Stortinget på egnet måte.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 94 L (2016–2017) *Lov om statens ansatte mv. (statsansatteloven)* og Innst. 424 L (2016–2017).

Departementet arbeider med kunnskapsinnhenting som skal danne grunnlag for evalueringen. Det er blant annet gjennomført en Questback for å kartlegge hvilke erfaringer virksomhetene i staten har så langt, med de nye reglene for midlertidighet. For å måle utviklingen vil en tilsvarende undersøkelse bli gjennomført første halvdel 2019. Resultatene fra evalueringen skal legges fram for Stortinget i 2019, etter at saken er drøftet med hovedsammenslutningene.

Samarbeid mellom staten og private aktører

Vedtak nr. 1004, 20. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen gjøre en gjennomgang av prinsipper og retningslinjer for samarbeid mellom staten og private aktører, med siktemål å redusere offentlige aktiviteter i velfungerende private/kommersielle markeder. Gjennomgangen bør være klar i løpet av 2018.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Pål Farstad og Sveinung Rotevatn om en gjennomgang av statens organisering og utbredelse med formål å redusere offentlig aktivitet i velfungerende kommersielle markeder, jf. Dokument 8:80 S og Innst. 481 S (2016–2017).

Slik departementet forstår vedtaket, er siktemålet å unngå at statlige virksomheter starter eller opprettholder aktivitet innen områder der det allerede finnes et sunt kommersielt marked av private aktører. Perspektivet kan imidlertid utvides til også å omfatte aktiviteter der man kan tenke seg at det kunne bli et velfungerende marked for tjenesten dersom staten ikke hadde gått inn, selv om det ikke nødvendigvis er det i dag. Det vil være nærliggende å vurdere oppfølgingen av anmodningsvedtaket i sammenheng med Jeløya-plattformen, der regjeringen sier den vil «klargjøre arbeidsdeling mellom privat og offentlig sektor i tråd med markeds- og teknologiutviklingen».

Som et ledd i gjennomgangen av anmodningsvedtaket, har departementet gjennomført en kartlegging i departementene om hva som allerede finnes av prinsipper og retningslinjer innen ulike sektorer og virksomheter i staten. Vurderingene av saken pågår, og departementet tar sikte på å ferdigstille gjennomgangen i løpet av året.

Overføring av eiendom

Vedtak nr. 1108, 21. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen raskt vurdere overføring av eiendommen som i dag er i bruk av Stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård fra Statsbygg til andre aktører.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 129 S (2016–2017) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2017* og Innst. 401 S (2016–2017).

Regjeringen informerte Stortinget i Prop. 1 S (2017–2018) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet om at departementet ville innlede forhandlinger med Trondheim kommune om mulig overdragelse av bygningen som Stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård leier fra staten til Trondheim kommune. Videre ble det informert om at regjeringen kommer tilbake til Stortinget når forhandlingene med Trondheim kommune er ferdig. Forhandlingene med Trondheim kommune pågår fortsatt.

Stortingssesjon 2015–2016

Registrering av økonomiske interesser for departementsråder

Vedtak nr. 590, 12. april 2016

«Stortinget ber regjeringen vurdere om tilsvarende regler som gjelder for registrering av regjeringsmedlemmers økonomiske interesser, bør gjøres gjeldende for departementsråder.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentant Torgeir Knag Fylkesnes om endring av Stortingets forretningsorden for å sikre åpenhet om representantenes økonomiske interesser, jf. Dokument 8:22 S og Innst. 221 S (2015–2016).

For å sikre tilliten til statsforvaltningen har departementet til vurdering etablering av sentrale retningslinjer som kan gi et rammeverk for opprettelse av registre i den enkelte statlige virksomhet. Det vurderes kriterier for hvilke ansatte som kan omfattes av registreringsordningen, samt hvilke opplysninger som bør være omfattet av ordningen. Registrering må blant annet vurderes opp mot den stilling den enkelte innehar og mulige interessekonflikter. Forslag til retningslinjer har vært på høring. Departementet vil informere Stortinget på egnet måte.

Fjernvarmeanlegg i nye bygninger

Vedtak nr. 642, 10. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen innføre en bestemmelse slik at der hvor kommuner har vedtatt tilknytningsplikt til fjernvarmeanlegg etter plan- og bygningsloven §27–5, kan kommunene vedta at nye bygninger utstyres med varmeanlegg slik at fjernvarme kan nyttes.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er et representantforslag fra stortingsrepresentan-

tene Ola Elvestuen, Heikki Eidsvoll Holmås, Karin Andersen og André N. Skjelstad om å beholde strenge miljøkrav til oppvarming i ny byggeforskrift (TEK 15), jf. Dokument 8:31 S og Innst. 248 S (2015–2016).

Det vises til omtale under anmodningsvedtak nr. 351, 18 desember 2017 om krav til energiforsyning i byggteknisk forskrift.

Energiforsyning i store bygg

Vedtak nr. 644, 10. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen innføre krav om at 60 pst. av netto varmebehov for bygg over arealgrensen på 1 000 m² kan dekkes med annen energiforsyning enn direktevirkende elektrisitet.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Ola Elvestuen, Heikki Eidsvoll Holmås, Karin Andersen og André N. Skjelstad om å beholde strenge miljøkrav til oppvarming i ny byggeforskrift (TEK 15), jf. Dokument 8:31 S og Innst. 248 S (2015–2016).

Det vises til omtale under anmodningsvedtak nr. 351, 18 desember 2017 om krav til energiforsyning i byggteknisk forskrift.

Fravikelse av plan- og bygningsloven og grannelova ved nasjonal flyktningkrise

Vedtak nr. 646, 10. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til lovendringer som ved en nasjonal flyktningkrise gir kommunene myndighet til å fravike plan- og bygningsloven og grannelova. Det settes frist for kommunens beslutning, som treffes etter anmodning fra annen kommunal eller statlig myndighet. Saken overføres departementet hvis fristen ikke holdes, og departementet kan også ved overprøving prøve alle sider av saken. Beslutning om at det foreligger en nasjonal flyktningkrise kan treffes av Kongen i statsråd eller av departementet.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 43 L (2015–2016) *Endringer i plan- og bygningsloven (unntak ved kriser, katastrofer eller andre ekstraordinære situasjoner i fredstid)* og Innst. 229 L (2015–2016).

Justis- og beredskapsdepartementet har satt ned et lovutvalg som skal utrede en sektorovergripende fullmaktsbestemmelse og hjemmel for sus-

pensjon av enkeltpersoners rettigheter i beredskapslovgivningen. Utvalget er gitt som tilleggsmandat å ta særlig hensyn til utfordringen i anmodningsvedtak nr. 646. Siktemålet er å avklare nærmere forholdet mellom de to fullmaktsbestemmelsene, og da særlig om en fullmaktsbestemmelse i plan- og bygningsloven for nasjonale

flyktningkriser vil vanskeliggjøre eller undergrave en eventuell sektorovergripende fullmaktsbestemmelse i beredskapslovgivningen. Utvalget skal avgi sin innstilling til Justis- og beredskapsdepartementet i mars 2019. Departementet tar sikte på å komme tilbake til Stortinget innen utgangen av 2019.

6 Oversikt over budsjettforslaget

6.1 Utgifter fordelt på programkategori og kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
Det kongelige hus					
1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen	237 991	347 582	423 832	21,9
2	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen	9 543	9 763	10 065	3,1
	<i>Sum kategori 00.10</i>	<i>247 534</i>	<i>357 345</i>	<i>433 897</i>	<i>21,4</i>
	Sum programområde 00	247 534	357 345	433 897	21,4
Administrasjon					
500	Kommunal- og moderniserings- departementet	578 987	577 604	646 033	11,8
502	Tariffavtalte avsetninger	212 130	185 400	208 100	12,2
510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	866 743	825 945	886 380	7,3
520	Tilskudd til de politiske partier	436 706			
	<i>Sum kategori 13.00</i>	<i>2 094 566</i>	<i>1 588 949</i>	<i>1 740 513</i>	<i>9,5</i>
Fylkesmannsembetene					
525	Fylkesmannsembetene	1 978 719	2 000 750	2 055 846	2,8
	<i>Sum kategori 13.25</i>	<i>1 978 719</i>	<i>2 000 750</i>	<i>2 055 846</i>	<i>2,8</i>
Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning					
530	Byggeprosjekter utenfor husleie- ordningen	2 393 773	2 280 098	2 453 072	7,6
531	Eiendommer til kongelige formål	60 679	79 271	121 448	53,2
532	Utvikling av Fornebuområdet	138	6 097	6 097	0,0
533	Eiendommer utenfor husleieordningen	57 301	47 200	47 686	1,0
534	Erstatningslokaler for departementene	36 125			
2445	Statsbygg	3 042 144	3 864 560	4 096 927	6,0
	<i>Sum kategori 13.30</i>	<i>5 590 160</i>	<i>6 277 226</i>	<i>6 725 230</i>	<i>7,1</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
	Forvaltningsutvikling og IT-politikk				
540	Direktoratet for forvaltning og IKT	526 592	596 503	649 013	8,8
541	IT-politikk	15 530	13 557	15 358	13,3
542	Internasjonalt IT-samarbeid	22 921	40 557	51 203	26,2
	<i>Sum kategori 13.40</i>	<i>565 043</i>	<i>650 617</i>	<i>715 574</i>	<i>10,0</i>
	Personvern				
545	Datatilsynet	52 831	54 441	57 672	5,9
546	Personvernemnda	2 099	1 923	2 325	20,9
	<i>Sum kategori 13.45</i>	<i>54 930</i>	<i>56 364</i>	<i>59 997</i>	<i>6,4</i>
	Distrikts- og regionalpolitikk				
550	Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene	1 030 638	806 103	671 814	-16,7
551	Regional utvikling og nyskaping	50 000			
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	7 244			
553	Omstillingsdyktige regioner	648 538	585 144	491 551	-16,0
554	Kompetansesenter for distrikts-utvikling	28 365	27 727	32 753	18,1
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>1 764 785</i>	<i>1 418 974</i>	<i>1 196 118</i>	<i>-15,7</i>
	Samiske formål				
560	Samiske formål	309 587	316 520	509 526	61,0
561	Tilskudd til samiske formål	13 639	12 166		-100,0
563	Internasjonalt reindriftssenter	10 290	8 908	9 110	2,3
	<i>Sum kategori 13.60</i>	<i>333 516</i>	<i>337 594</i>	<i>518 636</i>	<i>53,6</i>
	Nasjonale minoriteter				
567	Nasjonale minoriteter	27 500	40 714	48 516	19,2
	<i>Sum kategori 13.67</i>	<i>27 500</i>	<i>40 714</i>	<i>48 516</i>	<i>19,2</i>
	Kommunesektoren mv.				
571	Rammetilskudd til kommuner	127 568 893	131 106 909	137 005 889	4,5
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	33 501 733	33 615 368	34 624 331	3,0
573	Kommunereform	1 528 400	57 764	50 000	-13,4
575	Ressurskrevende tjenester	9 039 360	9 655 582	9 897 112	2,5
576	Vedlikehold og rehabilitering	650 000			

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
577	Tilskudd til de politiske partier		460 113	460 251	0,0
578	Valgdirektoratet	106 056	55 697	112 945	102,8
579	Valguttgifter	7 893	11 242	11 469	2,0
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>172 402 335</i>	<i>174 962 675</i>	<i>182 161 997</i>	<i>4,1</i>
	Bolig, bomiljø og bygg				
580	Bostøtte	2 674 446	2 777 155		-100,0
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 377 268	1 383 017	4 257 216	207,8
585	Husleietvistutvalget	28 775	28 717	29 874	4,0
587	Direktoratet for byggkvalitet	157 233	156 836	155 724	-0,7
2412	Husbanken	16 741 390	15 451 342	14 750 086	-4,5
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>20 979 112</i>	<i>19 797 067</i>	<i>19 192 900</i>	<i>-3,1</i>
	Planlegging, byutvikling og geodata				
590	Planlegging og byutvikling	86 583	83 776	102 847	22,8
595	Statens kartverk	1 295 958	1 185 499	1 139 541	-3,9
	<i>Sum kategori 13.90</i>	<i>1 382 541</i>	<i>1 269 275</i>	<i>1 242 388</i>	<i>-2,1</i>
	Sum programområde 13	207 173 207	208 400 205	215 657 715	3,5
	Sum utgifter	207 420 741	208 757 550	216 091 612	3,5

6.2 Inntekter fordelt på programkategori og kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
	Administrasjon				
3500	Kommunal- og moderniserings- departementet	504			
3510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	168 500	145 787	89 706	-38,5
	<i>Sum kategori 13.00</i>	<i>169 004</i>	<i>145 787</i>	<i>89 706</i>	<i>-38,5</i>
	Fylkesmannsembetene				
3525	Fylkesmannsembetene	152 023	163 894	167 804	2,4
	<i>Sum kategori 13.25</i>	<i>152 023</i>	<i>163 894</i>	<i>167 804</i>	<i>2,4</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
	Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning				
3533	Eiendommer utenfor husleieordningen	4 866	3 183	2 383	-25,1
5445	Statsbygg	1 173 193	1 129 976	1 242 976	10,0
5446	Salg av eiendom, Fornebu		200	200	0,0
	<i>Sum kategori 13.30</i>	<i>1 178 059</i>	<i>1 133 359</i>	<i>1 245 559</i>	<i>9,9</i>
	Forvaltningsutvikling og IT-politikk				
3540	Direktoratet for forvaltning og IKT	51 871	66 106	91 246	38,0
	<i>Sum kategori 13.40</i>	<i>51 871</i>	<i>66 106</i>	<i>91 246</i>	<i>38,0</i>
	Personvern				
3545	Datatilsynet	1 383			
	<i>Sum kategori 13.45</i>	<i>1 383</i>			
	Distrikts- og regionalpolitikk				
3554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	143			
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>143</i>			
	Samiske formål				
3563	Internasjonalt reindriftssenter	3 243	2 917	2 988	2,4
	<i>Sum kategori 13.60</i>	<i>3 243</i>	<i>2 917</i>	<i>2 988</i>	<i>2,4</i>
	Kommunesektoren mv.				
5616	Kommunalbanken AS	390 000	443 000	481 000	8,6
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>390 000</i>	<i>443 000</i>	<i>481 000</i>	<i>8,6</i>
	Bolig, bomiljø og bygg				
3585	Husleietvistutvalget	1 624	1 109	1 472	32,7
3587	Direktoratet for byggkvalitet	44 400	50 087	44 137	-11,9
5312	Husbanken	12 554 675	11 703 224	12 423 383	6,2
5615	Husbanken	2 948 311	2 900 000	3 309 000	14,1
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>15 549 010</i>	<i>14 654 420</i>	<i>15 777 992</i>	<i>7,7</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
	Planlegging, byutvikling og geodata				
3595	Statens kartverk	891 124	809 056	755 081	-6,7
	<i>Sum kategori 13.90</i>	<i>891 124</i>	<i>809 056</i>	<i>755 081</i>	<i>-6,7</i>
	<i>Sum programområde 13</i>	<i>18 385 860</i>	<i>17 418 539</i>	<i>18 611 376</i>	<i>6,8</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>18 385 860</i>	<i>17 418 539</i>	<i>18 611 376</i>	<i>6,8</i>

Del II
Budsjettforslag

7 Oversikt over budsjettforslaget mv.

Programområde 00 Konstitusjonelle institusjoner

Programkategori 00.10 Det kongelige hus

Utgifter under programkategori 00.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen	237 991	347 582	423 832	21,9
2	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen	9 543	9 763	10 065	3,1
	Sum kategori 00.10	247 534	357 345	433 897	21,4

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for bevilgningene til Kongehuset. I tillegg til bevilgningene under kap. 1 og kap. 2 blir

følgende midler foreslått til kongelige formål i 2019:

(i 1000 kroner)

<i>Kommunal- og moderniseringsdepartementet</i>		
Kap. 531 Eiendommer til kongelige formål		121 448
<i>Utenriksdepartementet</i>		
Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		9 991
<i>Forsvarsdepartementet</i>		
Diverse kapittel (H.M. Kongens adjutantstab)		4 700
Kap. 1732 Sjøforsvaret (Kongeskipet og K/B Stjernen)		40 000
<i>Justis- og beredskapsdepartementet</i>		
Kap. 441 Oslo politidistrikt (eskortetjenesten)		Oppgis ikke

Kap. 1 H.M. Kongen og H.M. Dronningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Apanasje	11 466	11 730	12 093
50	Det kongelige hoff	194 684	196 452	201 139
51	Særskilte prosjekter ved Det kongelige hoff	31 841	139 400	210 600
	Sum kap. 0001	237 991	347 582	423 832

Post 01 Apanasje

Bevilgningen dekker personlige utgifter for H.M. Kongen og H.M. Dronningen, samt utgifter til drift, vedlikehold og utvikling av private eiendommer.

Post 50 Det kongelige hoff

Det kongelige hoff er H.M. Kongens organisasjon, som skal understøtte H.M. Kongen og Kongefamilien. Det kongelige hoff forbereder og legger til rette for kongefamiliens offisielle virksomhet, og utfører andre nødvendige støttefunksjoner. Bevilgningen dekker Kongehusets utgifter til offisielle oppgaver og driften av Det kongelige hoff, herunder lønnsmidler for alle ansatte. Bevilgningen skal også dekke utgifter til indre vedlikehold, mindre rehabiliteringsprosjekter og utvikling av de statlige kongelige eiendommene Det kongelige slott, Bygdø kongsgård (hovedhuset med sidebygning og park) og Oscarshall slott. Det kongelige hoff rapporterer gjennom sin årsrapport på bruken av de årlige bevilgningene, der også årsregnskap og revisorberetning framkommer. Det kongelige hoff beholder disposisjonsretten til utbetalte midler dersom årsregnskapet viser et positivt driftsresultat, og har ansvaret for å dekke et eventuelt negativt årsresultat.

Det kongelige hoff rapporterer gjennom sin årsrapport på hvor mye av de ansattes arbeidstid som medgår til forvaltningsoppgaver som planlegging, innhenting av tilbud og oppfølging av prosjekter og vaktmestertjenester, inklusive gartner-

tjenester, på de private kongelige eiendommene. Om lag halvparten av nevnte lønnsmidler brukes på Skaugum. Denne eiendommen har status som tronfølgerbolig, og brukes også til offisielle formål. Det er lagt til grunn at staten skal holde tronarvingen med bolig. Det kongelige hoff følger prinsippet om at større/verdiøkende tiltak på private kongelige eiendommer ikke skal utføres av de ansatte. Slike større tiltak finansieres av private midler og utføres av eksterne aktører.

Post 51 Særskilte prosjekter ved Det kongelige hoff

På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet har Politidirektoratet utarbeidet en rapport om sikkerheten ved de statlige og private kongelige eiendommer. Prosjektet ble første gang omtalt i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2014.

Det kongelige hoff utøver byggherreansvaret for sikringsprosjektet, med unntak av nytt logistikkbygg ved Det kongelige slott, der Statsbygg er byggherre, se egen omtale under kap. 531 Eiendommer til kongelige formål, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

Kostnadsramme for sikringsprosjektet ble vedtatt i behandlingen av statsbudsjettet for 2018. Per 1. juli 2019 er kostnadsrammen på 602,9 mill. kroner. Det vises til forslag til romertallsvedtak.

Sikkerhetsprosjektet er planlagt ferdigstilt i 2020. Det foreslås en bevilgning på 210,6 mill. kroner til prosjektet i 2019.

Kap. 2 H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Apanasje	9 543	9 763	10 065
	Sum kap. 0002	9 543	9 763	10 065

Post 01 Apanasje

Bevilgningen skal dekke kronprinsparets personlige utgifter, inkludert utgifter til diverse offisielle oppdrag, og til drift, vedlikehold og utvikling av private eiendommer.

Programområde 13 Statsforvaltning og kommunesektoren mv.

Programkategori 13.00 Administrasjon

Utgifter under programkategori 13.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
500	Kommunal- og moderniserings- departementet	578 987	577 604	646 033	11,8
502	Tariffavtalte avsetninger	212 130	185 400	208 100	12,2
510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	866 743	825 945	886 380	7,3
520	Tilskudd til de politiske partier	436 706			
Sum kategori 13.00		2 094 566	1 588 949	1 740 513	9,5

Inntekter under programkategori 13.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3500	Kommunal- og moderniserings- departementet	504			
3510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	168 500	145 787	89 706	-38,5
Sum kategori 13.00		169 004	145 787	89 706	-38,5

Ansvarsområder

Programkategorien omfatter utgifter til drift og administrasjon av Kommunal- og moderniseringsdepartementet og utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor departementets fagområder.

Programkategorien omfatter også bevilgninger til enkelte fagområder.

Departementet har ansvaret for den sentrale arbeidsgiverfunksjonen i staten. Departementet har ansvaret for forvaltningen av lov om statens ansatte mv., tjenestetvistloven og karantene-loven. Videre forvalter departementet fullmakten til å

forhandle og inngå tariffavtaler med hovedsammenslutningene i staten (LO Stat, Akademikerne, Unio og YS Stat). Den sentrale overordnede arbeidsgiverpolitikken angir mål og setter rammer for utøvelsen av arbeidsgiveransvaret i de statlige virksomhetene.

Departementet har ansvaret for sikring av departementsbygningene. Dette omfatter grunn-sikring i sikkerhetslovens betydning knyttet til felles bygningsmasse, fellesområder og utendørsområdene. Ansvaret omfatter også regjeringens representasjonsanlegg, men ikke Forsvarsdepartementet og Statsministerens kontors midlertidige lokaler.

Departementet er ansvarlig for gjennomføringen av arbeidet med nytt regjeringskvartal.

Departementet er etatsstyrer for Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS),

som leverer fellestjenester til departementene og Statsministerens kontor.

Departementets arbeid med øvrige fagområder omtales samlet under den tilhørende programkategorien.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.1 Mål for programkategori 13.00 Administrasjon

-
1. Statlige virksomheter er kompetente arbeidsgivere med attraktive arbeidsplasser
  2. Departementene mottar effektive fellestjenester med riktig kvalitet
  3. Et nytt, effektivt regjeringskvartal
-

Mål 1 Statlige virksomheter er kompetente arbeidsgivere med attraktive arbeidsplasser

Den statlige arbeidsgiverpolitikken bygger på noen felles prinsipper og verdier, men hver enkelt virksomhet må på basis av dette utvikle sin egen arbeidsgiverpolitikk tilpasset sine oppgaver, arbeidsformer og samfunnsoppdrag. Virksomhetene er ulike, blant annet med hensyn til størrelse og oppgaver som utføres, og utfordringene er derfor også ulike. For at virksomhetene skal lykkes med å løse utfordringene, er det nødvendig å gi dem større lokalt handlingsrom og bedre muligheter for fleksibilitet. Tiltak må målrettes slik at virksomhetene kan rekruttere, beholde og utvikle kompetente medarbeidere, som igjen gjør dem godt rustet til å løse sine samfunnsoppdrag. Strategi for en offensiv statlig arbeidsgiverpolitikk skal bidra til at dette målet nås.

Rapport, strategier og tiltak

Sentrale arbeidsgiverpolitiske tiltak og føringer må være godt forankret i arbeidsgiverstrategien og i virksomhetenes behov, samtidig som de må legge til rette for lokale tilpasninger.

Som ledd i å styrke virksomhetenes rolle og innflytelse i arbeidsgiverpolitikken, ble Arbeidsgiverrådet i staten opprettet av departementet i mars 2017. Rådet har deltatt aktivt med forslag og prioritering av sentrale satsinger og tilrådsninger på et bredt felt. Arbeidsgiverstrategien i staten skal revideres innen 2020. Arbeidsgiverrådet skal involveres i revisjonsarbeidet.

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) har fått en ny og utvidet rolle knyttet til å gi støtte og veiledning til statlige arbeidsgivere. Dette gjør at

den sentrale arbeidsgiverfunksjonen kan fokusere mer på strategiske spørsmål.

Lønnsoppgjørene i 2017 og 2018 ble gjennomført innen forsvarlige økonomiske rammer, og i samsvar med frontfaget. Store deler av rammene har blitt delegert til fordeling gjennom lokale forhandlinger. Dette har gitt virksomhetene større handlingsrom og muligheten til å realisere sine respektive lønnspolitikker.

Modernisering av statens lønns- og forhandlingssystem bidrar til å styrke det lokale handlingsrommet. Siden våren 2016 har staten hatt to hovedtariffavtaler, én med Akademikerne og én med LO Stat, Unio og YS Stat. Staten og Akademikerne er i hovedoppgjøret 2018 enige om et forenklet lønnsystem, og staten skal jobbe videre også med de tre øvrige hovedsammenslutningene om dette i kommende avtaleperiode.

Som en del av arbeidet med å modernisere og forenkle lønns- og forhandlingssystemet i staten, har Deloitte på oppdrag fra departementet evaluert gjeldende hovedtariffavtale med et søkelys på de lokale lønnsforhandlingene i 2016 og 2017. Rapport fra evalueringen ble ferdigstilt i juni 2018. Rapporten, departementets egne kartlegginger av de lokale forhandlingene og innspill fra partssammensatte arbeidsgrupper, vil til sammen kunne gi et godt grunnlag for arbeidet som skal fortsette inn i 2019.

Statens sentrale særavtaler regulerer arbeidsvilkår som ikke er omfattet av hovedtariffavtalene i staten. Særavtalene skal både ivareta virksomhetenes behov og sikre en forsvarlig økonomiforvaltning i staten. Gjennom forhandlinger med hovedsammenslutningene vil departementet arbeide for at særavtalene moderniseres i tråd med de endrede kravene som stilles til staten som en omstillingsdyktig sektor.

Hovedavtalen i staten er en sentral særavtale. Den regulerer medbestemmelsen i staten og supplerer tjenestetvistloven i særlige spørsmål som gjelder forhandlinger om hovedtariffavtalene i staten. Nåværende avtale utløper 31. desember 2019. Gjennom forhandlinger med hovedsammenslutningene vil departementet arbeide for at hovedavtalen moderniseres i tråd med de endrede kravene som stilles til staten som en omstillingsdyktig sektor. Reforhandlingen skal skje i samråd med Arbeidsgiverrådet.

For å styrke støtten og rådgivingen overfor virksomhetene, særlig knyttet til omstilling, lanserte Difi i januar 2018 både en ny veiledningstjeneste og en ny digital arbeidsgiverportal. Portalen skal være hovedkanalen for arbeidsgiverstøtte fra Difi til statlige virksomheter, men legger også til rette for samhandling mellom virksomhetene, og vil dermed kunne legge til rette for spredning av informasjon om god praksis og økt innovasjonstakt. Tjenestene er godt mottatt av virksomhetene og skal videreutvikles i samspill mellom Difi, departementet, Arbeidsgiverrådet og virksomhetene. I den konkrete veiledningen i lov og avtaleverk som forvaltes av departementet, er det etablert rutiner mellom veiledningstjenesten i Difi og departementet for kvalitetssikring og kompetanseoverføring.

I Difis lederutviklingstilbud har det vært lagt stor vekt på å formidle betydningen av sammenhengen mellom realisering av arbeidsgiverpolitikken, bevissthet omkring arbeidsgiverrollen og kunnskap om mulighetene og handlingsrommet som ligger i rollen. Dette er viktig både i tilbudet til ledere, men er også et viktig tema på andre arenaer. Veiledning til å lage lokale mentorprogram er standardisert og vil medvirke til ytterligere tilbud til og mellom ledere. Det er lansert ytterligere moduler innen endringsledelse for å stimulere til økt endringstakt innen digitalisering og innovasjon. Ledersatsingen innrettes slik at kompetanse som ledere på ulike nivå må ha, systematiseres og gjøres tilgjengelig.

Kompetente medarbeidere er en forutsetning for god oppgaveløsning og utvikling av forvaltningen. Staten skal gi sine ansatte gode utviklingsmuligheter gjennom et bedre tilbud om kompetanseutvikling, både innenfor den strategiske satsingen på ledelse og i satsingen på felles digital opplæring i staten. Satsingen «På nett med læring» der Difi tilbyr 30 opplæringsprogrammer på en digital plattform, har gjennom fem år hatt et mål om å bidra til en mer målrettet og bedre kompetanseutvikling i staten. Difi tilbyr også en felles plattform som gir den enkelte virksomhet mulighet til å drive mer strategisk kompetansestyring i egen virksomhet.

Departementet har i 2017 og 2018 arbeidet med å styrke etisk bevissthet og utvikle rammeverket på integritetsområdet. De etiske retningslinjene ble oppdatert i 2017 når det gjelder omtalen av ytringsfriheten, samt eierskap til og handel med verdipapirer.

Departementet har tidligere revidert lederlønnssystemet i staten og ser nå nærmere på hvilke stillinger som bør omfattes. Eventuelle endringer må foretas gjennom forhandlinger med hovedsammenslutningene. En viktig hensikt med lederlønnssystemet er å legge til rette for å fremme resultatkulturen i staten ved å formulere mål og krav til den enkelte toppleder og følge disse opp i de årlige ledersamtalene. Slik kan gode prestasjoner belønnes, mens svak resultatoppnåelse kan føre til mindre lønnsøkning, eventuelt lønnsnedgang eller i siste instans omplassering, dersom avtalefestede krav til resultater ikke innfris. Den samlede lønnsutviklingen for de som er på lederlønnssystemet, bør over tid være på samme nivå som lønnsutviklingen i samfunnet for øvrig.

For å kunne utnytte kompetansen til tidligere toppledere, vil departementet vurdere mulighetene for å tilrettelegge for alternative karriereveier i slutfasen av karrieren. Departementet vil sammen med Difi se nærmere på løsninger som kan fremme mobilitet i forvaltningen.

Det statlige opplæringskontoret for lærlinger ble etablert i 2017 som et permanent tilbud til virksomheter i staten, som et ledd i regjeringens satsing for å øke antallet lærlinger. Antallet virksomheter som er tilknyttet opplæringskontoret har økt fra 6 til 60 i perioden 2013–2018, og antallet lærekontrakter i regi av kontoret har økt fra 9 til 120 i samme periode. Det forventes ytterligere økning. I hele det statlige tariffområdet økte antallet lærlinger vesentlig fra 2013 til 2017. Da Jernbaneverket gikk ut av det statlige tariffområdet og ble statlig foretak, ble antallet lærlinger i det statlige tariffområdet redusert. Disse lærlingkontraktene ble imidlertid videreført i de nye statlige foretakene. Det er et krav til alle statlige virksomheter at de skal opprette lære plass for minst én lærling, knytte seg til det statlige opplæringskontoret eller et annet opplæringskontor og vurdere nye lærefag årlig. Lærlingstrategien skal videreutvikles.

De aller fleste statlige virksomheter er IA-virksomheter, og IA-arbeidet er en viktig del av den statlige arbeidsgiver- og personalpolitikken. Statlige virksomheter skal arbeide for et godt og inkluderende arbeidsliv. Departementet samarbeider med hovedsammenslutningene i IA-arbeidet. I 2017 ble støtte- og veiledning knyttet til IA-avtalen, sykefraværsoppfølging og seniortiltak flyttet til

arbeidsgiverportalen som Difi drifter. Regjeringen har innledet diskusjoner med partene i arbeidslivet om mulig innretning og innhold i en eventuell ny IA-avtale etter 2018.

Et nytt traineeprogram for personer med nedsatt funksjonsevne og høyere utdanning kom i gang andre halvår 2017. I Jeløya-plattformen lanserte regjeringen en inkluderingsdugnad for å få flere av de som står utenfor inn i arbeidslivet. Regjeringen har satt som mål at 5 pst. av alle nyansatte i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV'en. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil utvikle verktøy og tiltak for å støtte virksomhetene i arbeidet. Det foreslås en bevilgning på 5 mill. kroner til dette arbeidet, jf. omtale under kap. 540, post 01. For en samlet omtale av inkluderingsdugnaden, se Prop. 1 S (2018–2019) for Arbeids- og sosialdepartementet som har det overordnede ansvar for dugnaden.

I plattformen lanserte regjeringen et integreringsløft. Som del av dette skal det gjennomføres forsøk med anonyme søknader i staten som virkemiddel for å integrere innvandrere i arbeidslivet.

Difi skal gjennomføre en ny medarbeiderundersøkelse i staten. Rapporten skal leveres i 2019. Systematiske medarbeiderundersøkelser i staten er et viktig kunnskapsgrunnlag for departementet og Difi for å videreutvikle statens personalpolitikk og ledelse. Formålet er å styrke kunnskapen om hvordan arbeidsgiverpolitikken kan bidra til at statlige virksomheter løser sine oppgaver med effektiv ressursbruk og god kvalitet, og at de framstår som attraktive arbeidsgivere.

Forsøkene med kompetanse- og organisasjonsutvikling i Statens Vegvesen og alternative arbeidstidsordninger i Forsvaret, Kriminalomsorgen og Tolletaten avsluttes på nyåret 2019. Fafo er engasjert for å følge og oppsummere erfaringene med arbeidstidsforsøkene. En sluttrapport vil bli utarbeidet til bruk for blant annet de sentrale partene i staten i framtidige vurderinger og forhandlinger om arbeidstid.

Karantenenemnda treffer vedtak om ileggelse av karantene og saksforbud. Karantenenemnda avgir årsmelding til departementet. Nemnda har i årsmeldingen for 2017 pekt på at det bør ses nærmere på godtgjørelsesreglene. Departementet vil følge opp dette.

Mål 2 Departementene mottar effektive felles-tjenester med riktig kvalitet

Gode og effektive administrative tjenester er en forutsetning for at departementene kan løse sine samfunnsoppgaver og ivareta sin rolle som sekre-

tariat for politisk ledelse. Felles løsninger, samling av kompetanse, standardisering og ny teknologi vil kunne gi stordriftsfordeler og tjenester med bedre kvalitet. Departementet leder arbeidet med å videreutvikle fellestjenestene i departementsfellesskapet. Det legges vekt på å standardisere arbeidsprosesser og bygge sterke administrative fagmiljøer.

Rapport, strategier og tiltak

Med utgangspunkt i *Strategi for bedre og mer effektive administrative tjenester i departementsfellesskapet (2016–2020)* er det utarbeidet tiltak. Noen av tiltakene kan gjennomføres raskt, mens andre først er aktuelle ved innflytting i et nytt regjeringskvartal. Det er satt i gang arbeid med å standardisere og digitalisere viktige funksjoner innenfor HR, arkiv- og dokumentforvaltning, kontorstøtte og anskaffelser. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) skal utvide tjenestetilbudet og styrkes som hovedleverandør av felles-tjenester til departementene og Statsministerens kontor. Oppgaver innenfor HR og arkiv- og dokumentforvaltning skal etableres som nye felles-tjenester i 2019.

Departementet skal forankre gjennomføringsarbeidet i tråd med styrings- og beslutningsmodellen for administrative fellestjenester i departementsfellesskapet. Modellen omfatter felles-tjenester som DSS leverer, og skal sikre departementenes medvirkning til at tjenestene er hensiktsmessige for departementenes behov, samt at tjenesteleveransene har ønsket kvalitet og utviklingstakt.

Arbeidet med endring av dagens mange IKT-løsninger i departementene til en felles løsning for departementene, DSS og Statsministerens kontor, er startet opp og organisert som et prosjekt i Kommunal- og moderniseringsdepartementet. En felles tonivå-løsning skal gi økt informasjonssikkerhet og stordriftsfordeler. IKT-løsningen skal være egnet for moderne arbeidsformer og understøtte brukervennlighet, mobilitet, effektiv produksjon, samhandling og sømløs tilgang til systemer og innhold. I 2019 foreslås det blant annet midler til ugradert og lavgradert sak- og arkivsystem, jf. omtale under kap. 500, post 27.

Mål 3 Et nytt, effektivt regjeringskvartal

Regjeringskvartalet skal være velegnet for regjeringens arbeid, være åpent og inviterende, ha gode bymessige kvaliteter og ha et nødvendig sikkerhetsnivå.

Rapport, strategier og tiltak

I 2018 har Statsbygg, på oppdrag fra departementet, utarbeidet et skisseprosjekt innenfor rammen av vedtatt reguleringsplan, vedtatt rom- og funksjonsprogram på grunnlag av vinnerutkastet fra plan- og designkonkurransen.

Basert på en mer moderat utvikling i antall departementsansatte, og ved at enkelte støttefunksjoner planlegges utenfor nytt regjeringskvartal, planlegges det nye regjeringskvartalet nå ut fra at antall ansatte i 2034 skal være 4 700, mens planleggingsforutsetningene tidligere har vært 5 700. Dette innebærer en nedjustering av areal og volum i nytt regjeringskvartal i forhold til tidligere forutsetninger.

I arbeidet med skisseprosjektet er det lagt vekt på at nytt regjeringskvartal skal være mest mulig åpent og gi bedre muligheter for syklende og gående enn i dag. Den økte sikkerheten som ligger i det valgte konseptet er ikke til hinder for et åpent byrom. Det nye regjeringskvartalet med regjeringsparken legger til rette for at publikum

kan bruke området på en ny måte. Konseptet og nødvendig sikring av nytt regjeringskvartal forutsetter riving av Y-blokka.

Etter planen skal forprosjekt for viktige deler av nytt regjeringskvartal fullføres i 2019, jf. omtale under kap. 2445, post 30. Statsbygg prosjekterer nå tre av byggene rundt Einar Gerhardsens plass (blokk H, A og D), Møllergata 19 og kjellerarealer. I tillegg planlegges tiltak på Ring 1 og perimetersikring. Regjeringen vil legge frem forslag til kostnadsramme og oppstartbevilgning for første byggetrinn når forprosjektet for denne delen av regjeringskvartalet er avsluttet og kvalitetssikring er gjennomført. Det tas sikte på rask utbyggingstakt med ferdigstilling av store deler av første trinn i 2023/2024, forutsatt at arbeidene kan igangsettes i 2020. Rask utbyggingstakt er vurdert å gi lavest investeringskostnad og redusere negativ innvirkning av byggeprosjektet på bymiljøet.

Departementet planlegger å starte riving av Møllergata 17 og R4 sent høsten 2018. Riving av Y-blokka er planlagt startet høsten 2019.

Kap. 500 Kommunal- og moderniseringsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	396 308	395 219	398 001
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	84 110	88 536	82 388
23	Husleie for fellesarealer m.m.	22 755	24 089	24 664
25	Nytt regjeringskvartal, <i>kan overføres</i>	659	4 000	3 980
27	Felles IKT-løsning, <i>kan overføres</i>			40 000
50	Forskningsprogrammer	75 155	65 760	94 000
70	Diverse formål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>			3 000
	Sum kap. 0500	578 987	577 604	646 033

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 27 bevilget med 13 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker i hovedsak lønn, husleie og andre faste driftsutgifter i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Departementet skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for departementets politiske ledelse. Departementet skal bistå i

utviklingen og gjennomføringen av regjeringens politikk på departementets ansvarsområder. Departementet skal være en tydelig og forutsigbar forvalter av gjeldende lover, regler og tilskuddsordninger.

Departementet skal sikre en effektiv ressursforvaltning innen vårt forvaltningsområde. Kunnskapsutvikling, faglig kompetente ansatte, gode

rutiner for saksbehandling, samordning med andre departementer og resultatorientert styring av departementet og underliggende etater er viktig for å oppnå dette.

Departementet vurderer fortløpende forbedringer av styringssystemene, sikring av en god internkontroll og en hensiktsmessig bruk av ny teknologi.

Departementet er opptatt av et godt arbeidsmiljø og å forebygge sykefravær. Departementet legger stor vekt på å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere. Det er et mål å oppnå en balansert alders- og kjønns sammensetning og å rekruttere personer med innvandrerbakgrunn, personer med nedsatt funksjonsevne og personer med hull i CV.

Informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere er en sentral oppgave for å formidle kunnskap om departementets saksfelt, samt de politiske målene og resultatene.

Budsjettforslag

Som følge av at kap. 500, post 21 Spesielle driftsutgifter rendyrkes til tidsavgrensede prosjekter, flyttes faste driftsoppgaver for departementet til post 01. Det foreslås derfor å øke bevilgningen med 4,5 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på post 21.

I forbindelse med opprettelsen av Fylkesmennes fellesadministrasjon (FMFA), vil enkelte oppgaver overføres til FMFA. Det foreslås derfor å redusere bevilgningen med 1,1 mill. kroner mot en tilsvarende økning av kap. 525 Fylkesmannsembetene, post 01 Driftsutgifter.

Det foreslås å redusere bevilgningen med 640 000 kroner mot en tilsvarende økning på kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, post 01 Driftsutgifter til etablering og videreutvikling av nye fellestjenester til departementsfellesskapet.

Som følge av at flere av IKT-tjenestene som DSS leverer foreslås bevilgningsfinansiert fra 2019, foreslås det å redusere bevilgningen med 9 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 510, ny post 21 Spesielle driftsutgifter.

Inkludert endringer som følge av avbryttings- og effektiviseringsreformen, lønns- og prisjustering samt korrigerende kompensasjon ved innføring av forenklet pensjonsmodell, foreslås det en bevilgning på 398 mill. kroner.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 01, jf. forslag til vedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70

Bevilgningen skal dekke departementets behov for kjøp av statistikk, data, utredninger, evalueringer og formidling av kunnskap, samt gjennomføring av midlertidige tiltak og prosjekter. Prosjektene skal bidra til et godt grunnlag for utvikling og gjennomføring av regjeringens politikk på departementets ansvarsområde.

Rapport

Rapporteringen gir en oversikt over hva bevilgningen er benyttet til. Prosjektene skal bidra til måloppnåelse under respektive programkategorier, og resultater rapporteres under tilhørende mål.

Arbeidsgiverpolitikk

Det er benyttet midler til en felles satsing på digital opplæring, lederutviklingstilbud, gjennomføring av traineeprogram for personer med nedsatt funksjonsevne og høyere utdanning, samt IA-aktiviteter. Videre er det benyttet midler til innhenting og bearbeiding av lønns- og personaldata, som særlig benyttes i forbindelse med gjennomføring av lønnsoppgjøret i staten.

Effektivisering, fornying og ledelse

I 2017 er det benyttet midler til gjennomføring av departementets flerårige program for bedre styring og ledelse, som nå er avsluttet, og til arbeidet med å redusere og fjerne tidstyver i statlige virksomheter. Det ble i 2017 og 2018 tildelt midler til arbeidet med klart språk i staten, blant annet har Universitetet i Oslo fått 3 mill. kroner til deres satsing på å integrere klarspråk i jusutdanningen. Det er også benyttet midler til Stat & Styring – tidsskrift for politikk og forvaltning, dekning av Norges årlige kontingent til deltakelse i European Institute of Public Administration (EIPA) og til forvaltningslovutvalget, som departementet finansierer sammen med Justis- og beredskapsdepartementet. I 2018 er det satt av midler til arbeidet med å utvikle politikk for innovasjon i offentlig sektor, jf. nærmere omtale under programkategori 13.40.

Fylkesmannsembetene

Arbeidet med framtidig struktur og fusjoner av fylkesmannsembeter er et prioritert område. Det

er tildelt midler til arbeidet med å etablere Fylkesmennes fellesadministrasjon (FMFA) fra 1. januar 2019. Videre er det inngått et samarbeid med Direktoratet for økonomistyring (DFØ) om å samkjøre lønns- og regnskapssystemer i fusjonerende embeter, og å få implementert disse systemene i FMFA.

Regional stat

Som del av regionreformen er det vedtatt en gjennomgang av regional stats inndeling. Formålet med gjennomgangen er å styrke mulighetene for samhandling mellom regional stat og fylkeskommunen og innad i staten mellom ulike deler av regional stat.

I 2017 gjennomførte Difi en forstudie for Kommunal- og moderniseringsdepartementet hvor Difi identifiserte ti etater som inngår i omfattende samarbeidsrelasjoner, både med fylkesmannen, fylkeskommunen og hverandre. Dette er: NAV, Innovasjon Norge, Husbanken, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familie-etaten, Statens Vegvesen, Norges vassdrags- og energidirektorat, Fiskeridirektoratet, Politiet og Sivilforsvaret. Senere er det også vedtatt at Kystverket skal inngå i gjennomgangen. Gjennomgangen av regional stat organiseres rundt tre temaområder/prioriterte samhandlingsarenaer hvor flere av etatene er sentrale på flere arenaer:

- Samordning av samfunnssikkerhet og beredskap.
- Samordning gjennom regional planlegging/utvikling.
- Samordning av kommunerettet virksomhet.

I 2018 har Difi fått i oppdrag å gjennomgå de elleve etatene. Difi er godt i gang med gjennomgangen, og baserer sine vurderinger på intervjuer med de aktuelle statsetatene, fylkesmennene og fylkeskommunene, spørreundersøkelse til fylkeskommunen, og funn og vurderinger fra tidligere arbeider om regional stat. Difi utarbeider delrapport for hvert av temaområdene, og vil levere sluttrapport til departementet innen utgangen av 2018.

Regional- og bypolitikk

I 2017 og 2018 er midlene benyttet til utvikling av bedre og mer effektive planprosesser for å bidra til at kommunene kan utnytte utviklingspotensialet på en bærekraftig måte. Det er satt av midler til arbeidet med lov- og forskriftsutvikling innenfor planlegging og eiendomsområdet og digitalise-

ring av plan- og byggesaksprosesser. Videre er midlene benyttet til oppfølging av samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, herunder arbeidet med byvekstvtaler. Midlene er også anvendt til regjeringens arbeid med områdesatsinger og statlig plan. Det har vært arbeidet med kompetansehevende tiltak. Departementet har støttet opp om fylkesmennes arbeid med samordning av innsigelser, byvekstvtaler og plankompetanse i kommunene. Midlene har også gått til analyser, utredninger og dialogarenaer i forbindelse med politikktutvikling og virkemiddelbruk innenfor regional- og distriktpolitikken. Eksempler er evalueringer av den differensierte arbeidsgiveravgiften og Utviklingsprogram for byregioner og publikasjonen *Regionale utviklingstrekk 2018*.

Bolig- og bygningspolitikk

I 2017 og 2018 er det brukt midler til blant annet en evaluering av de boligsosiale virkemidlene og en ekstern utredning av Husbankens organisering, oppgaveløsning, arbeid med digitalisering og departementets styring av etaten. Over posten finansieres også en rammeavtale med Statistisk sentralbyrå (SBB) om statistikk og analyse om bolig, boforhold, boligøkonomi og byggkvalitet. SSB har blant annet skrevet en rapport om boforhold i Norge, med fokus på grupper med en spesielt utsatt bosituasjon. Det er også brukt midler til en kartlegging av effekter av egnede boliger for en aldrende befolkning, og et ekspertutvalg som har vurdert ulike løsninger i eierseksjonsloven for å legge til rette for bedre organisering av eiendom i større utbyggingsprosjekter. Videre er det brukt midler til utvikling og forenkling av regelverk og prosesser relatert til plan- og byggesaker, for å bidra til raskere og rimeligere utbygging, og til fylkesmannens oppfølging av boligutbygging i kommunene.

Departementslokaler og nytt regjeringskvartal

Det har i 2017 blitt benyttet midler til sikringsrisikoanalyser og utredning av sikringsbehov for både midlertidige og øvrige departementslokaler. Det er løpende behov for slike vurderinger knyttet til lokaler og fellesfunksjoner i departementsfellesskapet.

For prosjekt nytt regjeringskvartal er det foretatt analyser og utredninger knyttet til brukerkrav for sikkerhet i nytt regjeringskvartal. Det er også gjennomført sikkerhetstiltak for å tilrettelegge for departementets arbeid med prosjektet. I 2017 og

2018 dekkes deler av utgiftene til nytt regjeringskvartal på kap. 500, post 25.

Samer og nasjonale minoriteter

Midler på posten har blant annet gått til å dekke departementets utgifter til arbeid med *Handlingsplan mot antisemittisme 2016–2020, Målrettet plan 2017–2021 – videre innsats for kvensk språk* og oppfølging av NOU 2007: 13 *Den nye same-retten*.

Budsjettforslag

Det foreslås å øke bevilgningen med 5 mill. kroner til tilrettelegging av digital informasjon og veiledning på planområdet, og 4 mill. kroner til å utarbeide arealprofiler som viser relevant statistikk for kommunene.

I forbindelse med samarbeid med SSB om plandata i eKOSTRA, foreslås det å øke bevilgningen med 500 000 kroner, til sammen 2 mill. kroner over fire år.

Forvaltningen av Merkur-programmet skal overføres til Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret). Det foreslås derfor å redusere bevilgningen med 4,4 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling, post 01 Driftsutgifter.

Departementet ønsker å rendyrke posten til tidsavgrensede prosjekter som skal bidra til å gi et godt grunnlag for utvikling og gjennomføring av regjeringens politikk på departementets ansvarsområder. Det foreslås derfor å redusere bevilgningen med 13,6 mill. kroner mot en økning på 4,6 mill. kroner på post 01 Driftsutgifter, 6,7 mill. kroner på post 50 Forskning og 2,1 mill. kroner på ny post 70 Diverse formål.

Det foreslås at post 21 og post 70 tilføres stikkordet «kan nyttes under», jf. omtale under post 70. Inkludert endringer som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering, foreslås det en bevilgning på 82,4 mill. kroner.

Post 23 Husleie for fellesarealer m.m.

Bevilgningen på posten skal dekke utgifter til husleie for ledige arealer i R5, samt driftskostnader for ødelagte bygg i regjeringskvartalet. For bygg som ble skadet og ødelagt etter angrepet på regjeringskvartalet 22. juli 2011 påløper det fortsatt noen driftskostnader.

Det foreslås en bevilgning på 24,7 mill. kroner inkludert endringer som følge av avbyråkratiserings-

og effektiviseringsreformen og prisjustering. Beløpet vil bli trinnvis nedjustert etter hvert som riving av bygg iverksettes.

Post 25 Nytt regjeringskvartal, kan overføres

Bevilgningen på posten dekker innkjøp av faglig bistand og utredninger til departementets arbeid med nytt regjeringskvartal. I 2017 og 2018 er midlene benyttet til istandsetting av sikre lokaler i departementet og faglig bistand.

For 2019 foreslås en bevilgning på 4 mill. kroner til faglig bistand, blant annet innleid prosjektledelse og -støtte og analysearbeid.

Post 27 (ny) Felles IKT-løsning, kan overføres

Forsvarsdepartementets to-nivå-løsning skal innføres som felles IKT-løsning for SMK, departementene og DSS. Bevilgningen skal dekke alle kostnader som følge av overgang til felles IKT-løsning, inkludert ekstra kostnader i Forsvarsdepartementet. Det foreslås 20 mill. kroner til investering og tilrettelegging for prosjektet og 20 mill. kroner til etableringskostnader for ugradert og lavgradert sak- og arkivsystem.

Samlet foreslås det 40 mill. kroner i 2019.

Post 50 Forskningsprogrammer

Bevilgningen skal dekke departementets behov for langsiktig kunnskapsoppbygging i regi av Norges Forskningsråd. Bevilgningen skal underbygge og gi et godt grunnlag for faglige og politiske beslutninger, samt bidra til at det finnes kompetente forskningsmiljøer innenfor departementets sektoransvar. Bevilgningen blir også brukt til direkte støtte til forskning ved statlige forskningsinstitusjoner, samt satsing for å inkludere klarspråk i jusutdanningen.

Regjeringen har fastsatt fem mål for Norges forskningsråd. Disse er:

- økt vitenskapelig kvalitet
- økt verdiskapning i næringslivet
- møte store samfunnsutfordringer
- et velfungerende forskningssystem
- god rådgiving

Målene er felles for alle departementene. Kunnskapsdepartementet har i samarbeid med de andre departementene og Forskningsrådet utarbeidet et styringssystem for departementenes styring av Forskningsrådet. Midlene til Forskningsrådet styres i tråd med dette. Samlet resultat av

rådets virksomhet i 2017 er omtalt Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

Rapport

Demokratisk og effektiv styring og forvaltning (DEMOS)

DEMOS er et tiårig forskningsprogram med oppstart i 2015. Programmet skal bidra til å utvikle kunnskapsgrunnlaget for en demokratisk og effektiv styring, planlegging og forvaltning. Et mål for DEMOS er å bygge kompetente forskermiljøer som kan hevde seg internasjonalt. Programmet har utlyst relativt store forskerprosjekter for å oppnå dette. Det er stor formidlingsaktivitet fra prosjektene støttet av DEMOS. Kommunikasjon med politikktutformere og andre brukere ivaretas på prosjektnivå gjennom referansegrupper, seminarer, populærvitenskapelige publikasjoner, websider, kronikker og undervisning. DEMOS gjennomførte to nye utlysninger i 2017. Inntil 20 mill. kroner over ti år er utlyst til å videreutvikle regionaløkonomiske modeller, og inntil 30 mill. kroner er utlyst til forskerprosjekter innenfor programplanens temaområder. Tre oppsummeringsrapporter for DEMOSREG-prosjekter ble utarbeidet i 2016. REGMODELL – regionaløkonomiske modeller og bostedsvalg – ble avsluttet og evaluert i 2017. EVAPLAN 2008 avsluttes i 2018. Departementets bidrag til DEMOS var 32,8 mill. kroner i 2018.

Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)

VAM er det største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge. Hovedmålet med programmet er å gi ny kunnskap om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser. Programmet dekker et stort tematisk felt, og har inkludering og eksklusjon som sentrale perspektiver. Blant prioriterte forskningsoppgaver i VAM er temaene sosial ulikhet og fattigdom, helse og funksjonsevne, aldring, arbeidsmarked og yrkesliv og internasjonal migrasjon. Fra 2011 ble programmet utvidet til å omfatte boligspørsmål. Formålet er å synliggjøre at boligpolitikken er en viktig del av velferdspolitikken, og få mer kunnskap om boligens betydning i sammenheng med andre velferdstematisk felt.

Programmet har fra og med 2012 mottatt 5 mill. kroner per år fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. I 2015 fikk programmet i tillegg en bevilgning på 10 mill. kroner over fire år (2016–2019) til et prosjekt om vanskeliggjorte på

boligmarkedet. Departementets bidrag var totalt 7,2 mill. kroner i 2018.

Programplanen for forskningsprogrammet VAM går ut i 2018, og VAM-programmet skal videreføres og fornyes. Arbeidet med å planlegge VAM II har pågått i 2018, og det er oppnevnt et nytt programstyre. VAM II vil videreføre temaområdene knyttet til velferd, arbeidsliv og migrasjon (herunder bolig), og programmet skal svare på samfunnsutfordringene på disse områdene. I tillegg vil programmet inkludere forskning om pensjon og sykefravær, arbeid og helse.

Joint Programming Initiative Urban Europe (JPI Urbant Europa)

JPI Urbant Europa er et initiativ på regjeringnivå til forsknings- og innovasjonssamarbeid om urbane spørsmål. Samarbeidet startet opp i 2010 og omfatter per i dag 14 medlemsland. I tillegg deltar noen land og EU-kommisjonen som observatører. Urbant Europa er ett av flere fellesprogrammer som er etablert for å svare på de store samfunnsutfordringene som Europa står overfor. De utgjør komplementære aktiviteter til rammeprogrammet Horisont 2020.

Departementet har, i et nært samarbeid med Norges forskningsråd, hovedansvaret for den norske oppfølgingen av JPI Urbant Europa. Forsknings- og innovasjonsagendaen fra 2015 belyser byers potensiale for å bli mer bærekraftige og gode å leve i, og hva som bør være den langsiktige innretningen på forskning og innovasjon for å bidra til dette. Hovedtemaene er levende urbane økonomier, velferd og finans, miljømessig bærekraft og tilpasning, tilgjengelighet og tilkobling (inklusive transport) og styring og deltakelse. Norske forskningsmiljøer er aktive i utlysningene som JPI Urbant Europa er involvert i, samt i forskernettverket som er etablert. Departementets bidrag var i underkant av 1,7 mill. kroner i 2018.

IKTPLUSS

IKTPLUSS er Forskningsrådets store program for IKT-forskning og digital innovasjon. Programmets hovedmål er økt kvalitet, dristighet og relevans i norsk IKT-forskning. Dette skal gjøres ved å koble FoU-investeringene med behov for IKT-forskning og innovasjon innenfor områder som er særlig viktige for Norge, både innen næringsliv og offentlig sektor. Det er blant annet satt i gang store prosjekter innenfor helse, omsorg og vel-

ferd. I tillegg har det vært en vesentlig økning av prosjekter innen området fornyelse og innovasjon i offentlig sektor. Programmet har en varighet fra 2015–2024. Departementets bidrag var 9,5 mill. kroner i 2018.

Samisk forskning

Programmet Samisk forskning III er et løpende program med en ikke-definert tidsperiode. Det er et faglig bredt grunnforskningsprogram for samiske problemstillinger innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Programmet skal fremme forskning av høy kvalitet som er relevant for politikkutvikling, forvaltning og for andre aktører i samfunnet. Målet er å få mer kunnskap om kulturuttrykk, samisk identitet og samfunnsbygging, oppvekst og utdanning, språk, klima og miljø, levekår og befolkningsutvikling. Departementets bidrag var 3,3 mill. kroner i 2018.

Forskning som gjelder nasjonale minoriteter

Forskning som gjelder nasjonale minoriteter administreres gjennom Norges forskningsråds program Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger (SAMKUL).

I 2018 starter flere prosjekter som følger opp regjeringens handlingsplan mot antisemittisme (2017–2021). Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter har igangsatt forskningsprosjektene Skiftende grenser. Definisjoner, uttrykk og konsekvenser av antisemittisme i samtidens Norge og Jødiske identiteter – valg og forhandlinger, praksiser og tradisjoner i samtidens Norge. Forskningsstiftelsen Fafo har igangsatt prosjektet Negative holdninger mot jøder, homofile og muslimer. Fordommer blant ungdom og hvordan de håndteres i den flerkulturelle skolen.

I 2018 har Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet også startet forskningsprosjektet Intangibilization, Materializations and Mobilities of Kven Heritage: Contemporary Articulations in Fields of Family, Museums, and Culture Industry.

Direkte støtte til statlige forskningsinstitusjoner

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) ble tildelt midler til en strategisk instituttsatsing (SIS) kalt Bærekraft og livskraft – utfordringer i

byregioner og lokalsamfunn nasjonalt og internasjonalt for 2015–2018. Fra januar 2016 ble NIBR fusjonert med Høgskolen i Oslo og Akershus, nå OsloMet. Da NIBR ikke lenger fylte kravene til å motta midler til SIS, ble midlene som et unntak til og med 2018 gitt som direkte støtte til NIBR/OsloMet, for at oppdraget skulle kunne ferdigstilles. Departementets bidrag var på 6,5 mill. kroner i 2018.

Universitetet i Oslo, ARENA Senter for europaforskning er tildelt 1 mill. kroner i 2018.

Senter for forskningsbasert innovasjon ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) er tildelt 1 mill. kroner i 2018.

Budsjettforslag

Det er behov for å øke kapasiteten for innovasjon og forskning i offentlig sektor for å kunne løse viktige samfunnsutfordringer, øke effektiviteten og gi brukerne bedre tjenester. Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 10 mill. kroner til FORKOMMUNE, som er Forskningsrådets store satsing på forskning og innovasjon i kommunesektoren.

Utviklingen med et stadig mer digitalisert samfunn påvirker offentlige tjenester og hvordan offentlige oppgaver løses mer generelt. Forskning og innovasjon bidrar til å få fram nødvendig kunnskap, gevinster og en mer effektiv digitalisering. Økt digitalisering øker også behovet for forskning og innovasjon innen digital sikkerhet og utviklingen av en sikkerhetskultur i virksomhetene. Moderniseringen av offentlig sektor øker videre behovet for flere ph.d.-prosjekter knyttet til digitalisering og IKT. Det foreslås derfor å øke bevilgningen med 10 mill. kroner til IKTPLUSS, som er Forskningsrådets store satsing på IKT-forskning og -innovasjon.

Som følge av at kap. 500, post 21 Spesielle driftsutgifter rendyrkes til tidsavgrensede prosjekter, flyttes alle utbetalinger til nettobudsjetterte virksomheter til post 50. Det foreslås derfor å øke bevilgningen med 6,7 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på post 21.

Samlet foreslås det en bevilgning på 94 mill. kroner inkludert endringer som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering.

Forslag til fordeling av bevilgningen på programmer framgår av tabell 7.2.

Tabell 7.2 Fordeling av bevilgningen på programmer

Program	(i 1 000 kroner)	
	Budsjett 2018	Forslag 2019
<i>Norges Forskningsråd:</i>		
DEMOS	32 790	39 100
IKTPLUSS	9 540	19 750
VAM	7 205	7 400
FORKOMMUNE		10 000
JPI Urbant Europa	1 695	2 735
SAMISK	3 334	3 415
SAMKUL	2 810	2 900
<i>Direkte støtte:</i>		
SIS ved NIBR/OsloMet	6 386	-
ARENA	1 000	1 000
NTNU	1 000	1 000
Klart språk i staten		3 000
ph.d. rettsinformatikk		1 200
Nytt boligforskningsmiljø		2 500
Sum	65 760	94 000

Midlene til klart språk i staten vil bli tildelt som støtte til Universitetet i Oslo til deres satsing på å integrere klarspråk i jusutdanningen.

Midlene til en ph.d. i rettsinformatikk over tre år skal bidra til å øke kompetansen om forholdet mellom bygningsrett og digitalisering av byggesaksprosessen.

Nytt boligforskningsmiljø skal ha som formål å øke kunnskapen om boligmarkedets virkemåte.

Økningen i midler til DEMOS og JPI Urbant Europa bidrar til at forskningsinnsatsen på planfeltet fortsetter.

Post 70 (ny) Diverse formål, kan overføres, kan nyttes under post 21

Posten er ny. Bevilgningen skal dekke ulike kontingenter og enkeltstående tilskudd med navngitt mottaker, som ikke hører naturlig inn under andre budsjettposter under Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 3 mill. kroner mot en reduksjon på 2,1 mill. kroner på post 21 Spesielle driftsutgifter og en reduksjon på 0,9 mill. kroner på kap. 590 Planlegging og byutvikling, post 71 Internasjonale organisasjoner.

Bevilgningen skal dekke Norges årlige kontingent for medlemskap i European Institute of Public Administration (EIPA), i European Centre of Employers and Enterprises providing Public Services and Services of general interest (CEEP) og i International Hydrographic Organization (IHO).

Bevilgningen skal videre dekke utgifter på 1,3 mill. kroner til oppfølging av handlingsplan mot antisemittisme på posten. Midlene skal blant annet benyttes til sikkerhetstiltak og informasjonstiltak ved Jødisk Museum i Trondheim.

Bevilgningen på posten skal også dekke noen mindre stipendutbetalinger til mastergrads-studenter innenfor økonomi og juss innenfor bolig, bomiljø og byggområdet, samt prispenger til Attraktiv by – Statens pris for bærekraftig by- og stedsutvikling.

Det er usikkerhet knyttet til utbetalingstidspunktet for kontingentene og valutakurssvingninger. Det foreslås derfor at posten får stikkordet «kan overføres». Det kan i enkelte tilfeller også

være usikkert om utbetalingen er å anse som tilskudd på denne posten eller som en anskaffelse. Det foreslås derfor at post 21 og post 70 tilføres stikkordet «kan nyttes under».

Kap. 502 Tariffavtale avsetninger

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>			1 000
70	Kompetanseutvikling mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	26 731		16 500
71	Opplæring og utvikling av tillitsvalgte	185 399	185 400	190 600
Sum kap. 0502		212 130	185 400	208 100

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 13. juni 2018 ble post 21 bevilget med 1 mill. kroner, post 70 bevilget med 16,5 mill. kroner og post 71 økt med 5,2 mill. kroner til 190,6 mill. kroner, jf. Prop. 96 S og Innst. 407 S (2017–2018).

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70

Bevilgningen benyttes i hovedsak til honorarer i forbindelse med de sentrale partenes satsing på forsøk i statens felles regel- og avtaleverk.

Det vises til omtale av lønnsoppgjøret 2018 under post 70. For å fullfinansiere partenes avsetning, foreslås det en bevilgning på 1 mill. kroner for 2019 som skal dekke tiltak de sentrale partene initierer.

Post 70 Kompetanseutvikling mv., kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker tilskudd til kompetanse- og omstillingsarbeid og skal bidra til å legge til rette for en god praktisering av de tillitsvalgtes medbestemmelse. Dette skjer gjennom delfinansiering av prosjekter basert på samarbeid mellom partene i virksomhetene, og sentrale tiltak. Gjennom å fremme organisasjons- og ledelsesutvikling, oppfølging av avtalen om et inkluderende arbeidsliv og stimulere til flere lærlinger i staten og større mangfold, ønsker partene å bidra til å utvikle og fornye statlige virksomheter.

Midlene skal finansiere regionale konferanser som skal føre til bedre samarbeidsrelasjoner mellom partene i regionene, og utvikling av digitale læreprogrammer for å formidle blant annet lov- og avtaleverk i staten.

Midlene fordeles av Difi etter vedtak av de sentrale parter, basert på søknad fra virksomhetene.

Staten og hovedsammenslutningene avsatte ved lønnsoppgjøret i 2018 totalt 35 mill. kroner for tariffperioden 1. mai 2018 til 30. april 2020, meste parten til virksomhetsrettet kompetanseutvikling. 17,5 mill. kroner ble bevilget i 2018, hvorav 16,5 mill. kroner på post 70, jf. Prop. 96 S (2017–2018) *Endringer i statsbudsjettet 2018 under Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet (Lønsregulering for arbeidstakarar i det statlege tariffområdet 2018 mv.)* og Innst. 407 S (2017–2018).

For å fullfinansiere partenes avsetning foreslås det en bevilgning på 16,5 mill. kroner på post 70.

Post 71 Opplæring og utvikling av tillitsvalgte

Posten dekker organisasjonenes utgifter i forbindelse med opplæring og utvikling av tillitsvalgte.

Staten ved Kommunal- og moderniseringsdepartementet og hovedsammenslutningene har i Hovedtariffavtalene i staten 2016–2018 videreført avtale om avsetning av midler til organisasjonenes opplærings- og utviklingstiltak (OU-midler). Midlene disponeres av hovedsammenslutningene i samsvar med avtalen om OU-midler. Avsetningen utgjør totalt 0,24 pst. av lønsmassen i staten (brutto regulativlønn) og utgjør 190,6 mill. kroner, jf. Prop. 96 S og Innst. 407 S (2017–2018).

Avsetningen av midlene er beregnet og fastsatt sentralt. Arbeidstakernes bidrag til finansieringen er 400 kroner per arbeidstaker (forholdsmessig etter stillingsandel) per år og utgjør 58,7 mill. kroner. Statens andel av bevilgningen er beregnet til 131,9 mill. kroner.

Bevilgningen er brukt i samsvar med særavtale om opplærings- og utviklingsmidler.

Det foreslås en bevilgning på 190,6 mill. kroner i 2019.

Kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	691 186	660 786	625 417
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>			59 559
22	Fellesutgifter	130 181	127 664	130 710
23	22. juli-senteret	7 938	9 044	12 260
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	22 681	20 087	49 869
46	Sikringsanlegg og sperresystemer, <i>kan overføres</i>	14 757	8 364	8 565
	Sum kap. 0510	866 743	825 945	886 380

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 45 økt med 6,7 mill. kroner til 26,787 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) skal levere gode og effektive felles-tjenester til departementene og Statsministerens kontor. DSS leverer tjenester innenfor områdene anskaffelser, bedriftshelsetjeneste, post- og vare-mottak, resepsjon, kantine, renhold, møteroms-tjenester, IKT, vakthold og sikring mv. I tillegg har DSS ansvaret for driften av 22. juli-senteret. DSS skal styrkes som hovedleverandør av felles-tjenester og oppgaver innenfor HR og arkiv- og dokumentforvaltning skal etableres som nye fellestjenester i 2019.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker i hovedsak lønn og faste driftsutgifter for DSS. I tillegg dekker bevilgningen utgifter til fellestjenestene for departements-fellesskapet og Statsministerens kontor.

Rapport

I 2017 har arbeidet med å utvikle standardiserte fellesløsninger som understøtter departementenes kjerneprosesser vært prioritert, og det er lansert nye løsninger. En av disse løsningene er

«Standardiserte digitale samarbeidsrom» som ble tatt i bruk 1. januar 2017. Samhandlingsrommene bidrar til at departementene kan arbeide og samhandle mer sømløst og på måter som kan tilpasses den enkelte oppgave. En ny intranett-løsning for departementene ble lansert i 2017 og det er etablert en ny database for styrer, råd og utvalg.

DSS etablerte i 2016 utvidet åpningstid og vaktordning for digitale tjenester. En evaluering av ordningen viser at nedetiden for brukerne er betydelig redusert ved at hendelser oppdages og løses i den utvidede åpningstiden når det er relativt få aktive brukere.

Ved bruk av digitale løsninger for publikasjoner og papirtrykking kun ved behov, har DSS effektivisert lagerhold og distribusjon av offentlige publikasjoner. Antall publikasjoner på lager er redusert fra om lag 1 million i 2015 til om lag 230 000 i 2017 og bemanningen innenfor tjenestområdet er redusert. Departementene har dermed fått redusert sine kostnader til lagerhold.

Innenfor renholdstjenesten er lønnskostnaden per rengjort kvadratmeter redusert med 13 pst. fra 2015 til 2017 samtidig som renholdet i

samtligde departementer ble godkjent i henhold til Norsk Standard for måling av renholdskvalitet (NS INSTA 800).

I første halvår hadde DSS 3 lærlinger innen sikkerhetsfaget, kontor- og administrasjonsfaget og mediegrafikerfaget. I andre halvår tok DSS inn ytterligere 6 lærlinger i sikkerhetsfaget. Det er planlagt å ta inn 6 lærlinger også høsten 2018. DSS vil da ha 12 lærlinger i sikkerhetsfaget i rulle-ende opplæring.

Budsjettforslag

Deler av IKT-tjenestene som DSS leverer har tidligere vært finansiert gjennom brukerbetaling fra departementene. Disse foreslås bevilgningsfinansiert fra 2019, og det foreslås derfor å overføre om lag 59,6 mill. kroner fra departementene og Statsministerens kontor til kap. 510, ny post 21. Bevilgningen på kap. 510, post 01 og kap. 3510, post 03 foreslås redusert tilsvarende.

Bevilgningen foreslås økt med 8 mill. kroner som følge av at DSS får tilført midler tilsvarende 10 årsverk fra departementene for å etablere og videreutvikle nye fellestjenester til departementsfellesskapet.

Bevilgningen foreslås økt med 930 000 kroner for å fullfinansiere ordningen med sikkerhetslæringer.

Inkludert avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering, foreslås det en samlet bevilgning på 625,4 mill. kroner.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3510, postene 02 og 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 (ny) Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen skal dekke IKT-tjenester som DSS leverer til departementene på felles IKT-plattform. Standardiserte løsninger som hvert enkelt departement har behov for, skal være obligatoriske og bevilgningsfinansierte.

Flere av IKT-tjenestene som DSS leverer foreslås bevilgningsfinansiert fra 2019, og det foreslås å overføre 59,6 mill. kroner fra departementene til DSS.

Det foreslås derfor en bevilgning på ny post 21 med 59,6 mill. kroner, mot en tilsvarende samlet reduksjon i departementenes driftsbudsjetter.

Post 22 Fellesutgifter

Bevilgningen dekker deler av fellesutgiftene for departementsfellesskapet. Dette gjelder blant annet husleie for fellesareal, statsforvaltningens avtale med Kopinor og drifts- og utviklingskostnader for regjeringen.no.

Om lag 99 mill. kroner i 2017 ble benyttet til husleie, energi og brukerkostnader for fellesarealer i regjeringskvartalet. Til dekning av statens avtale med Kopinor, utenom forsvarssektoren, ble det utgiftsført om lag 9 mill. kroner. Resterende bevilgning er benyttet til drifts- og utviklingskostnader for regjeringen.no.

Inkludert avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering, foreslås det en samlet bevilgning på 130,7 mill. kroner.

Post 23 22. juli-senteret

Bevilgningen dekker drift av 22. juli-senteret. 22. juli-senterets oppgave er å formidle kunnskap om terrorangrepene i regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011. Senteret skal gjennom utstillingen og pedagogisk opplegg bidra til refleksjon og læring for nye generasjoner. Skoleklasser på ungdomstrinnet og i videregående opplæring er blant senterets primære målgruppe.

Rapport

I 2017 har det vært 32 776 besøkende, 266 skoleklasser og 82 øvrige grupper på senteret.

Det er laget et nytt undervisningsopplegg, Min historie – personlige fortellinger fra og om 22. juli, som tilbys fra og med februar 2018. Elevene møter vitner som på ulike måter kom tett på terroren og får høre deres historier om tiden før, under og etter angrepene. Senteret har også startet innsamling og videodokumentasjon av vitneberetninger. Prosjektet er utviklet i samarbeid med AUF og Den nasjonale Støttegruppen.

Senteret har samarbeid med Falstadsenteret, Wergelandssenteret og Senter for ekstremismeforskning ved Universitetet i Oslo, blant annet med faglig erfaringsutveksling.

Det er utviklet nye nettsider med spesiell vekt på digitale læringsressurser, som et tilbud for å styrke formidlingen om 22. juli og tilgrenset tematikk i skolen. DSS har valgt ut flere temaer og bygget ut læringsressursene.

Høsten 2017 ble undervisningstilbudet Hva skal vi lære bort om 22. juli innlemmet i programmet for Den kulturelle skolesekken i Oslo. Dette

er en viktig kanal for å informere om undervisningstilbudet i senteret.

Budsjettforslag

Rehabilitering av H-blokka i forbindelse med etablering av nytt regjeringskvartal medfører at 22. juli-senteret må flytte inn i nye midlertidige lokaler. Bevilgningen foreslås derfor økt med 3 mill. kroner til økt husleie og drift av nye midlertidige lokaler for 22.juli-senteret.

Inkludert avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering, foreslås det en samlet bevilgning på 12,3 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til investeringer, vedlikehold og utskifting av utstyr.

Bevilgningen ble i 2017 benyttet til å øke kapasiteten i departementenes trådløse nettverk, ferdigstille og oppgradere operativsystemet for servere og PC-er og effektivisere identitetshåndtering for departementene. Oppgradering av Budmod-systemet ble gjennomført.

Arbeidet med økt datasikkerhet i departementsfellesskapet blir slutført i 2018. Arbeidet gjør det mulig for departementene å bruke sikre

digitale samarbeidsløsninger med alle utenfor departementsfellesskapet. Løsningen settes i drift høsten 2018.

Budsjettforslag

Bevilgningen foreslås økt med 8 mill. kroner i forbindelse med utgifter til ombygging, infrastruktur og flytting til nye midlertidige lokaler for 22. juli-senteret.

Bevilgningen foreslås økt med 21,3 mill. kroner til omplassering av funksjoner i DSS som en konsekvens av riving av Y-blokka.

Inkludert prisjustering foreslås det en samlet bevilgning på 49,9 mill. kroner.

Post 46 Sikringsanlegg og sperresystemer, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til investeringer, vedlikehold og utskifting av elektroniske sikringsanlegg og vedlikehold av sperresystemer i regjeringsbyggene.

Bevilgningen er i all hovedsak benyttet til investeringer og vedlikehold av kameraovervåkningsanlegg, alarmsystemer og adgangskontrollsystemer. Statsbygg gjennomfører i samarbeid med DSS vedlikehold av kjøretøysperrer.

Det foreslås en bevilgning på 8,6 mill. kroner.

Kap. 3510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2017	Saldert budsjett 2018	
02	Diverse inntekter	39 374	21 649	22 166
03	Brukerbetaling	129 126	124 138	67 540
	Sum kap. 3510	168 500	145 787	89 706

Post 02 Diverse inntekter

På posten føres blant annet betaling for standard- og tilleggstjenester til Stortinget, Høyesterett og driftsinntekter for Statens servicesenter i Engerdal.

Det foreslås en bevilgning på 22,2 mill. kroner.

Post 03 Brukerbetaling

På posten føres brukerbetaling for tilleggstjenester til departementene og Statsministerens kontor. DSS får redusert inntektene med 59,6 mill. kroner som følge av bevilgningsfinansiering av IKT-tjenester, jf. omtale under kap. 510 post 01 og 21.

Det foreslås en bevilgning på 67,5 mill. kroner.

Programkategori 13.25 Fylkesmannsembetene

Utgifter under programkategori 13.25 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
525	Fylkesmannsembetene	1 978 719	2 000 750	2 055 846	2,8
	Sum kategori 13.25	1 978 719	2 000 750	2 055 846	2,8

Inntekter under programkategori 13.25 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3525	Fylkesmannsembetene	152 023	163 894	167 804	2,4
	Sum kategori 13.25	152 023	163 894	167 804	2,4

Ansvarsområder

Fylkesmannen er Kongens og regjeringens representant i fylket og skal arbeide for at Stortingets og regjeringens vedtak, mål og retningslinjer blir fulgt opp. Fylkesmannens ansvar er fastsatt i *Instruks for Fylkesmenn*¹.

Utviklingstrekk og utfordringer

Regjeringen ønsker en offentlig sektor som fremmer demokrati og rettssikkerhet og står for faglig integritet og effektivitet.

Fra 1. januar 2019 iverksettes ny fylkesmannsstruktur med ti embeter. Ny struktur skal styrke fylkesmannens rolle som tverrsektoriell samordner av regional stat overfor kommuner, understøtte fylkesmannens rolle som det sentrale bindeleddet mellom stat og kommune, og sikre at rettsikkerhetsfunksjonen blir ivaretatt. Det forventes at større embeter vil gi styrket fagkompetanse som vil være viktig i oppgaveløsningen og rolleutøvelsen.

Ved kgl.res. av 24. august 2018 ble det vedtatt navn for de nye fylkesmannsembetene. Disse er: Fylkesmannen i Oslo og Viken (tidligere Oslo og Akershus, Buskerud og Østfold), Fylkesmannen i Vestland (tidligere Hordaland og Sogn og Fjordane), Fylkesmannen i Innlandet (tidligere Oppland og Hedmark), Fylkesmannen i Vestfold og Telemark, og Fylkesmannen i Troms og Finnmark. Det midlertidige navnet Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder endres til Fylkesmannen i Agder fra 1. januar 2019.

Fra 1. januar 2019 etableres Fylkesmennenes fellesadministrasjon (FMFA) som et eget forvaltningsorgan underlagt Kommunal- og moderniseringsdepartementet med hovedsete i Arendal og med ansatte lokalisert ved embetene rundt i landet. FMFA skal ha ansvar for styrings-, drifts- og utviklingsoppgaver innen fylkesmannsembetenes administrative områder. Målet er gode administrative tjenester tilpasset framtidens embeter. Ved å samle kompetanse og kapasitet, og i større grad standardisere de administrative tjenestene, vil en oppnå økt kvalitet, mer effektiv ressursbruk og mindre sårbarhet. Det ble våren 2018 besluttet at ansvaret for alle oppgaver innen IKT, dokumentforvaltning, anskaffelser og informasjonssikker-

¹ Gitt ved kgl.res. 7. august 1981, endret ved kgl.res. 10. november 1988 og 6. juli 1999.

het, med unntak av informasjonssikkerhet i løpende drift, overføres fra embetene til FMFA. Videre overføres deler av oppgavene innen områdene økonomi, HR og personalforvaltning til FMFA.

Etablering av ny embetsstruktur og FMFA ventes å gi kvalitative og kvantitative gevinster på sikt. Kommunal- og moderniseringsdepartementet utarbeider i samarbeid med berørte departement en plan for gevinstrealisering som er planlagt ferdigstilt våren 2019.

Som del av regionreformen har regjeringen vedtatt å gjennomgå regional stats inndeling i lys av ny fylkesstruktur. Formålet med gjennomgangen er å styrke mulighetene for samhandling mellom regional stat og fylkeskommunen og innad i staten mellom ulike deler av regional stat. Følgende etater skal gjennomgås av Direktoratet for forvaltning og IKT: NAV, Innovasjon Norge, Husbanken, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familieetaten, Statens Vegvesen, Norges vassdrags- og energidirektorat, Fiskeridirektoratet, Politiet, Siviltforsvaret og Kystverket.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.3 Mål for programkategori 13.25 Fylkesmannsembetene

-
1. Nasjonal politikk skal være kjent og iverksatt i fylket
  2. Statlig virksomhet på regionalt nivå skal være godt samordnet og legge til rette for gode helhetsløsninger
  3. Rettssikkerhet skal være ivaretatt på en enhetlig måte i fylket og på tvers av embetene
  4. Fylkesmannen skal ta de initiativ som finnes påkrevd og holde sentrale myndigheter orientert om tilstanden i fylket og effekten av statlig politikk
-

Mål 1 Nasjonal politikk skal være kjent og iverksatt i fylket

Fylkesmannen utfører sektoroppgaver på sentrale samfunnsområder på vegne av flere departement. Departementene har direkte instruksjonsmyndighet overfor fylkesmannen på sine ansvarsområder. Som sektormyndighet skal fylkesmannen gjennom veiledning, dialog og tilsyn med kommunene, fylkeskommunene og andre offentlige og private tjenesteleverandører medvirke til å iverksette nasjonal politikk.

Rapport, strategier og tiltak

Ny kommunelov

Fylkesmannen gjør hvert år et viktig arbeid med å veilede og formidle kunnskap om lover og forskrifter på kommunalrettens område. Ny kommunelov ble vedtatt i Stortinget 11. juni 2018, jf. Innst. 369 L (2017–2018). Loven er sanksjonert, og regjeringen tar sikte på at den i hovedsak skal tre i kraft 1. juli 2019.

Økonomiforvaltning

Det er et overordnet nasjonalt mål at kommunene utvikler en bærekraftig og fornuftig økonomifor-

valtning. Fylkesmannen veileder og formidler kunnskap om regelverk på økonomi, langsiktig planlegging og rapportering til kommunene. Fylkesmannsembetene og kommunene har de seneste årene jobbet godt med oppfølgingen av kommuneøkonomi, jf. reduksjonen i antall kommuner i Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK). Det er fremdeles viktig at fylkesmannen jobber aktivt med kommuneøkonomi og prioriterer oppfølging av kommuner i ROBEK og andre kommuner i økonomisk ubalanse.

Fylkesmannen har en viktig rolle med å veilede kommunene i rapportering og bruken av styringsdata som KOMMUNE-STAT-RAPPORTERING (KOSTRA). Det er viktig at fylkesmannen formidler til kommunene hvordan de kan bruke KOSTRA-data til styringen i egen kommune, samtidig som fylkesmannen aktivt bruker KOSTRA i dialogen med kommunene.

Regjeringen ønsker å bidra til at kommunene kan tenke nytt og at det utvikles innovative løsninger for de utfordringene samfunnet står overfor. Fylkesmannen har gitt om lag 150 mill. kroner i skjønnsmidler til omstillings- og fornyingsarbeidet i kommunene i 2017. Midlene ble fordelt til totalt 376 fornyings- og innovasjonsprosjekter. Fordelingen på sektorer viser at det var mange prosjekter innen administrasjon og styring, kom-

munehelse, oppvekst og pleie og omsorg som fikk tildelt midler. Også i 2019 vil kommuner som ønsker å prøve ut nye løsninger i sin virksomhet, kunne søke fylkesmannen om skjønnsmidler til innovasjons- og fornyingsprosjekter.

Kommunerettet samordning

Gjennom samordning av forholdet mellom regional stat og kommunene skaper fylkesmannen en større grad av helhet i den statlige styringen av kommunene, i tillegg til å synliggjøre det lokale handlingsrommet.

Helse og omsorg

Fylkesmannens arbeid bidrar til mer likeverdige helse- og omsorgstjenester, herunder økt tilgjengelighet, kapasitet og styrket kvalitet.

Fylkesmannen har i 2017 nedlagt mye arbeid for å understøtte regjeringens mål om å skape en helsetjeneste rettet mot pasientens behov, der alle skal ha tilgang til likeverdige helsetjenester av god kvalitet, jf. Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet. Regjeringen har lagt fram en rekke dokumenter for å understøtte disse målsettingene, og fylkesmannen har bidratt til å gjøre disse kjent og fulgt opp aktuelle tiltak og planer.

Regjeringen la 4. mai 2018 fram Meld. St. 15 (2017–2018) *Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre*. Reformen har 25 forslag til løsninger på fem fokusområder: Et aldersvennlig Norge, aktivitet og fellesskap, mat og måltider, helsehjelp og sammenheng i tjenestene. Fylkesmannen vil ha en sentral rolle i gjennomføringen av reformen. I nært samarbeid med kommunesektoren ved KS, elderråd og regionale fagmiljø, organisasjoner og virksomheter skal de etablere et støtteapparat som organiserer læringsnettverk, gir informasjon, råd og veiledning og bistår kommunesektoren i planlegging, omstillings- og endringsarbeid.

Fylkesmannen skal være en sentral pådriver overfor lokale og regionale aktører innenfor rus- og psykisk helse, og har en sentral rolle i gjennomføringen av Prop. 15 S (2015–2016) *Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020)*. Fylkesmannens innsats på rusområdet må ses i sammenheng med områdene psykisk helse og voldsproblematikk. Regjeringen har som mål at psykisk helse skal være en likeverdig del av folkehelsearbeidet. Fylkesmannen skal følge opp *Mestre hele livet – Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017–2022)*.

Fylkesmannen skal bidra til at kommunene setter helse- og omsorgsutfordringene på dags-

orden. Fylkesmannen har en viktig rolle i oppfølgingen av Meld. St. 26 (2014–2015) *Fremtidens primærhelsetjeneste – Nærhet og helhet, Omsorg 2020, Kompetanseløft 2020, Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering (2017–2019), Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold (2017–2021)*, helsestasjon- og skolehelsetjenesten, implementering av akuttmedisinforskriften og nye kompetansekrav i legevakt. Fylkesmannen skal bidra til å nå målet om styrket folkehelsearbeid på lokalt og regionalt nivå. Det vises til Helse- og omsorgsdepartementets Prop. 1 S (2018–2019) for nærmere omtaler av tiltakene.

Det foreslås å øke bevilgningen til fylkesmennene med 10 mill. kroner over Helse- og omsorgsdepartementets kap. 762, post 21, knyttet til gjennomføring av Meld. St. 15 (2017–2018) *Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre*.

Barnehage og grunnopplæring

Kompetanseutvikling har vært et viktig satsingsområde for barnehagen og grunnopplæringen, og fylkesmannen har hatt en sentral rolle i å støtte og stimulere kommunene i dette arbeidet.

Ny forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (rammeplanen) trådte i kraft 1. august 2017. Fylkesmannen har bidratt til implementering av den nye rammeplanen gjennom egne implementeringsplaner, der embetene selv har valgt tiltak ut fra lokale behov og eksisterende praksis i det enkelte fylket.

2017 var en oppstartsfasen for desentralisert ordning for kompetanseutvikling i skolen, hvor fylkesmannen er en sentral tilrettelegger. Fylkesmannen har bidratt aktivt med å etablere den nye ordningen, blant annet gjennom god dialog med skoleeierne omkring kompetansetiltakene. Det har tatt tid å etablere dialog mellom skoleeiere og universitets- og høyskolesektoren (UH). Den største utfordringen for etablering av ordningen har i flere fylker vært UH-sektors kapasitet til å følge opp kompetansetiltakene i alle regioner av fylket.

Fylkesmannen skal i 2019 fortsette med å legge til rette for samarbeid mellom kommunene og universiteter og høyskoler om innholdet i kompetanseutviklingstiltakene, samt bidra til at statlige midler bygger opp under kommunens ansvar for kompetanse- og kvalitetsutvikling i skolen. Fylkesmannen skal også legge til rette for langsiktig samarbeid mellom kommunene og lærerutdanningene. I tillegg har fylkesmannen en viktig rolle med å følge opp revidert kompetansestrategi for barnehagen.

Barnevern

Fylkesmannens virkemidler og tiltak skal samlet sett være med å øke kvaliteten i barnevernet. Fylkesmannens innsats gir økt kompetanse og styrker det tverrfaglige samarbeidet i kommunene, og embetene har ved samordnet innsats oppnådd gode resultater for utsatte barn og unge. De fleste embetene har ulike typer informasjonsopplegg og faste samarbeidsfora for nasjonal politikk og satsinger.

Sosiale tjenester

Sosialtjenesteloven er velferdsstatens siste sikkerhetsnett og retter seg mot de vanskeligst stilte. Fylkesmannen har en avgjørende funksjon i sikring av kvalitet og god regelverksetterlevelse i utøvelse av de sosiale tjenestene gjennom tilsyn og kompetanseheving.

Fylkesmannen skal i 2019 medvirke til god regelverksetterlevelse og god praktisering av sosialtjenesteloven. Fylkesmannen skal benytte erfaringer fra tilsyn, klagesaksbehandling og øvrig kontakt med de kommunale tjenestene til å utforme kompetansetilbudet for å styrke ivaretagelse av innbyggerne i hver enkelt kommune. Fylkesmannen skal også medvirke til at barneperspektivet og tilgjengelighet til tjenestene sikres.

Landbruksbasert forvaltning og næringsutvikling

Fylkesmannen er statlig sektormyndighet på landbruks- og matområdet regionalt, og er et viktig kompetansesenter og bindeledd mellom kommunene og staten i gjennomføring av den nasjonale landbrukspolitikken. Fylkesmannen har utstrakt samarbeid med Innovasjon Norge, fylkeskommunen, faglagene i landbruket og andre regionale aktører.

Fylkesmannen har i 2017 ivaretatt forvaltningsoppgaver knyttet til juridiske og økonomiske virkemidler innen landbruk, og tilrettelagt for utvikling av ulike produksjoner i og i tilknytning til landbruket.

Fylkesmannen skal veilede og følge opp kommunene i forvaltningen av de juridiske virkemidlene knyttet til eiendomslovgivningen i landbruket. Videre skal fylkesmannen sikre at etablerte systemer for kontroll og oppfølging av inntekts- og velferdspolitiske virkemidler blir fulgt.

KOSTRA-tallene fra kommunene viser at omdisponeringen av dyrket jord var betydelig redusert i 2017, 4 025 dekar ble omdisponert.

Dette er tett opptil regjeringens fastsatte mål. Stortinget har i forbindelse med behandlingen av regjeringens nasjonale jordvernstrategi, fastsatt at målet for den årlige omdisponeringen av dyrket jord må være under 4 000 dekar, og at målet skal nås gradvis innen 2020. Fylkesmannen skal i dialog med kommunene bidra til at målet kan nås. En oppdatert jordvernstrategi blir lagt fram i forbindelse med statsbudsjettet for 2019.

Etter anmodning fra Stortinget vil ordningen *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap* få en omfattende utvidelse fram mot 2020. Fylkesmannen vil ha en sentral rolle i forvaltningen av samtlige områder, og fylkesmannen sitt arbeid vil være viktig for planlegging og koordinering av tiltak som skal bidra til å ivareta store miljøverdier i områdene.

Infrastrukturtiltak i skogbruket har høy prioritet. Investeringene i videreutvikling av både skogsveinet og tømmerkaier har økt, samt at foryngelse og foryngelsestiltak har vært en satsning i flere fylker. Fylkesmannen skal arbeide videre for å styrke verdiskapingen i skognæringen og bidra til å videreutvikle effektive transportårer fra skog til marked. Fylkesmannens arbeid med å koordinere innsatsen når det gjelder skogbrukets arbeid med skogbruksplanlegging med miljøregistreringer vil bli videreført. Arbeidet er et viktig kunnskapsgrunnlag for å utnytte skogressursene og ta miljøhensyn på en best mulig måte.

Arbeidet med å bidra til å utvikle reindriftsnæringen som en markedsorientert næring som er bærekraftig i et langsiktig perspektiv skal fortsatt være en prioritert oppgave, jf. Meld. St. 32 (2016–2017) *Reindrift – Lang tradisjon – unike muligheter*.

Målrettet klima- og miljøarbeid

Fylkesmannens innsats på klima- og miljøområdet er en forutsetning for å iverksette nasjonal klima- og miljøpolitikk. Fylkesmannen utøver myndighet og har en rekke oppgaver innenfor naturforvaltning, forurensning og klima, og er en viktig kompetansebase på klima- og miljøområdet, blant annet i arbeidet med å få kommunene til å ivareta hensynet til klima og miljø i plansaker. Fylkesmannen har i 2017 arbeidet godt med verneområder. Det er blant annet gitt tilrådning til sentrale myndigheter om opprettelse av om lag 90 nye skogvern områder, og det har vært god framdrift i arbeidet med marint vern. Det er også gjennomført en rekke tiltak i verneområdene, både når det gjelder skjøtsel, tilretteleggingstiltak og restaure-

ring av myr. Embetene har også gode resultater innen vannforvaltning og tiltak mot fremmede organismer. Det ble ryddet opp i forurenset grunn og sjøbunn i prioriterte områder, og embetene ga også i 2017 viktige innspill til prioritering av søknader om støtte til klimatiltak i kommunene fra støtteordningen Klimasats.

Innsatsen mot marin forsøpling er en prioritert oppgave i 2019. Videre er vannforvaltning, opprydding i forurenset grunn og sjøbunn og klimatilpasning og reduksjon av klimagassutslipp prioriterte områder i 2019. Fylkesmannen skal også sørge for å følge opp industrien på en tilfredsstillende måte, inkludert arbeid med behandling av nye og reviderte konsesjoner og økt risikobasert forurensningstilsyn. Arbeidet med skogvern, marint vern og supplerende vern videreføres.

Samfunnssikkerhet og beredskap – veiledning og tilsyn i kommunene

Fylkesmannen er en viktig pådriver i kommunenes arbeid med samfunnssikkerhet. Dette innebærer at alle embeter bidrar til å styrke kommunens samordningsrolle gjennom veiledning, øvelser og tilsyn. Måloppnåelsen hos embetene for 2017 har vært god, dette til tross for at mange også er berørt av den pågående regionreformen og mye arbeid knyttet til denne.

Kommuneundersøkelsen 2018 viser at den positive utviklingen i kommunenes samfunnssikkerhetsarbeid fortsetter. Hele 82 pst. av kommunene uttrykker at fylkesmannens veiledning innen samfunnssikkerhet er nyttig. Samtidig understreker undersøkelsen et fortsatt behov for kompetanseheving i kommunene.

For 2019 skal fylkesmannen fortsatt ha oppmerksomhet på kommunerettet arbeidet med særlig vekt på systematikk og forebygging. Fylkesmannen skal gjennom informasjon, veiledning, øvelser og tilsyn legge til rette for et godt og oppdatert kunnskaps- og plangrunnlag for samfunnssikkerhetsarbeidet. På bakgrunn av dette utarbeides klare mål og planer for å følge opp utfordringer og tiltak i kommunens samfunnssikkerhetsarbeid, både i beredskapsplanleggingen og gjennom forebyggende arbeid i kommuneplanleggingen. Arbeidet innebærer også å legge til rette for oppfølging av egenberedskap i befolkningen.

I det forebyggende arbeidet skal fylkesmannen gjennom informasjon, faglige råd og som innsigelsesmyndighet bidra til å integrere samfunnssikkerhet i kommuneplanlegging. Fylkesmannen bistår i arbeidet med å fremme samfunnssikkerhet, vurdere mulige virkninger av planleggingen

og gi råd om tiltak som kan bidra til å utvikle trygge og robuste lokalsamfunn. Arealplanundersøkelsen (DSB) viser at 78 prosent av kommunene benytter embetenes kompetanse innen samfunnssikkerhet i kommuneplanleggingen.

Planlegging, byutvikling og geodata

Fylkesmannen skal i kraft av sin samordningsrolle ivareta helhet og effektivitet i areal- og samfunnsplanleggingen. Utviklingen i ulike sektorer må ses i sammenheng. Dette gjelder spesielt for området arealforvaltning og by- og samfunnsutvikling hvor landet står overfor utfordringer knyttet til klimændringer, risiko rundt storulykkevirksomheter, miljø, urbanisering og befolkningsvekst. Fylkesmannen skal også bidra til å identifisere tiltak for mer effektive planprosesser og bedre plankvalitet. Dette gjøres gjennom tidlig dialog, veiledning og samordning av statlige interesser. Forsøket med samordning av statlige innsigelser til kommunale planer etter plan- og bygningsloven er innført som permanent ordning for elleve fylkesmannsembeter fra 2018. I 2019 vil alle embeter inngå i ordningen.

Fylkesmannen i de fire største byområdene har i 2017 hatt et betydelig engasjement overfor kommunene innen byutvikling og boligbygging. Fylkesmannen bidrar også til at boligbehov for ulike vanskeligstilte grupper integreres i kommunenes planlegging for tilstrekkelig og variert boligbygging.

Fylkesmannen har fra 2018 fått en klarere rolle i arbeidet med å forhandle og følge opp arealforpliktelsene i byvekstavtaler. Fylkesmannen vil sammen med samferdselsmyndighetene ivareta arealperspektivet i reforhandling og forhandling av avtaler for de ni aktuelle byområdene. Rollen fylkesmannen har fått knyttet til byvekstavtalene videreføres i 2019.

Fylkesmannen arbeider for å sikre god kvalitet i det bygde miljø, som ivaretar sikkerhet, miljø og universell utforming. Fylkesmannen gir råd, veileder og samarbeider med kommunene og fylkeskommunene om hvordan universell utforming kan fremmes og implementeres. Veiledning i plansaker og regionalt nettverksarbeid er sentrale tiltak.

Mål 2 Statlig virksomhet på regionalt nivå skal være godt samordnet og legge til rette for gode helhetsløsninger

Fylkesmannen er det eneste regionale organet med fullmakt til å ta samordningsinitiativ overfor andre statlige etater på samme nivå. Oppgaven er

i hovedsak begrunnet ut fra ønsket om en effektiv statsforvaltning og hensynet til brukerne, og handler om statens evne til å realisere nasjonale mål på tvers av nivåer og sektorer, og samordning av statens styring av kommunene.

Rapport, strategier og tiltak

Likestilling

Fylkesmannen fremmer likestilling knyttet til alle diskrimineringsgrunnlag og er en pådriver for kommunenes arbeid med å fremme likestilling. Fylkesmannen arbeider aktivt for å fremme likestilling og i dette arbeidet er kompetansehevende tiltak knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag særlig relevante.

Samordning av tilsyn

Fylkesmannen samordner det statlige tilsynet med kommunene, med hjemmel i kommuneloven kapittel 10 A. Fylkesmannen arbeider for å innrette eget tilsyn på en måte som bidrar til mer læring og forbedring etter tilsyn, og for at det i tilsynsarbeidet tas hensyn til den interne kontrollvirksomheten i kommunen.

Fylkesmannsembetene har etterlyst mer samordning av de nasjonale tilsynsmyndighetene for å kunne gjennomføre samordning på en bedre måte regionalt. Regjeringen varslet derfor i Prop. 128 S (2016–2017) *Kommuneproposisjonen 2018* at det skulle etableres en arena for nasjonal samordning av tilsyn med kommunesektoren. Arenaen ble etablert høsten 2017, og det er fastsatt et mandat. Deltakerne er nasjonale tilsynsmyndigheter som enten fører tilsyn med kommunene selv eller gjennom fylkesmannen. Målet med samordningen er å legge til rette for at nasjonale tilsynsmyndigheter kan opptre mer enhetlig overfor kommuner og fylkesmenn. Et godt samordnet tilsyn skal bidra til at tilsynsvirksomheten når sine mål om bedre regelverksetterlevelse og bedre tjenesteyting i kommunesektoren.

Bolig for velferd

Regjeringens nasjonale strategi for boligsosialt arbeid, *Bolig for velferd (2014–2020)*, skal samordne statlig innsats og bidra til å styrke kommunenes arbeid med å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Målene i strategien er at 1) alle skal ha et godt sted å bo, 2) alle med behov for tjenester skal få hjelp til å mestre boforholdet og 3) den offentlige innsatsen skal være helhetlig og effektiv. Kommunal- og moderniseringsdepartementet

koordinerer strategien på departementsnivå og Husbanken på direktoratsnivå.

Fylkesmannen skal bidra til at strategien implementeres i kommunene, gjennom blant annet å fremme boligsosialt arbeid og sikre koordinering og samordning av sektorovergripende oppgaver og virkemidler. Fylkesmannen skal også se ulike statlige satsinger i sammenheng med *Bolig for velferd*. Videre skal fylkesmannen bidra til at boligsosiale hensyn vektlegges helhetlig i kommunal planlegging.

Fylkesmannen skal legge til rette for at regionale aktører møter kommunene samordnet, for å løse boligsosiale problemstillinger. Der det ikke eksisterer regionale samordningsfora, skal fylkesmannen, sammen med Husbanken, opprette dette.

Framover er det to tiltak som er prioritert:

- etablere arbeidsprosesser for helhetlig tilbud av boliger og bo- og oppfølgingstjenester for mennesker med rusmiddelavhengighet og psykiske lidelser som mangler eller risikerer å miste boligen sin
- tilrettelegge for at vanskeligstilte barnefamilier bor i egnet bolig.

Aktivitetsplikt og kvalifiseringsprogram

Fylkesmannen skal bidra med råd og veiledning overfor kommunene om aktivitetsplikten for mottakere av økonomisk sosialhjelp under 30 år, som ble innført fra 2017. Innføringen av aktivitetsplikt blir evaluert og sluttrapport skal foreligge høsten 2020.

Kvalifiseringsprogrammet skal bidra til raskere overgang til arbeid og er et viktig virkemiddel i regjeringens innsats for å bekjempe fattigdom. Antall deltakere har de senere årene gått ned. I 2019 skal tiltak for å heve kunnskapen om regelverket og forståelsen av kvalifiseringsprogrammet som en lovbestemt rettighet vektlegges.

Bosetting og integrering av flyktninger

Fylkesmannen bidrar til raskere bosetting av flyktninger, i samarbeid med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). I 2017 bosatte kommunene til sammen 11 078 flyktninger. Det er lavere enn toppåret 2016 (15 291), og på nivå med 2015 (11 342). Dette krevde en storstilt oppbygging av tjenesteapparatet i kommunene. Etter den store asyltilstrømmingen i 2015, kom det få nye asylsøkere til Norge i 2016 og 2017, henholdsvis 3 500 og 3 600. I 2017 har derfor IMDi både jobbet med å bosette svært mange flyktninger, samtidig som kommunene ble forberedt på at bosettingsbe-

hovet i 2018 vil være langt lavere enn i de foregående år. De faktiske tallene så langt i år sammenlignet med fjoråret, viser at kommunene ved utgangen av juni 2018 til sammen hadde bosatt 2 311 flyktninger, og at tilsvarende tall for 2017 var 6 015.

Prøveordningen med fylkesmannens forsterkede rolle i bosettings- og integreringsarbeidet i Hordaland og i Østfold, ble avsluttet i 2017. For 2018 ble det tildelt et engangsbeløp til de to embetene med sikte på at de skulle dele erfaringene sine med andre relevante aktører som bidrar til raskere bosetting og kvalifisering av flyktninger. Det er for tidlig å si noe om denne erfaringsspredningen og effekten av den.

Fylkesmannen fører tilsyn med kommunenes oppfyllelse av plikter etter introduksjonsloven, herunder med individuell plan som tilsynstema i 2019. Enkeltvedtak truffet etter introduksjonsloven og tilhørende forskrifter kan påklages til fylkesmannen. Prognosene tilsier at kommunene må bosette om lag 3 730 flyktninger i 2019.

Folkehelse

Fylkesmannen påser at kommuner og fylkeskommuner ivaretar helsehensyn, herunder utjevning av sosiale helseforskjeller, i planer etter plan- og bygningsloven. Fylkesmannen skal være pådriver for kunnskapsbasert folkehelsearbeid, blant annet ved formidling av nasjonale normer og standarder for godt folkehelsearbeid, jf. folkehelseslovens § 24.

Rapporteringen fra embetene i 2017 viser at kommunene generelt har utarbeidet oversikter over sine folkehelseutfordringer. Disse skal legges til grunn blant annet ved utarbeidelse av planstrategi og planlegging etter plan- og bygningsloven.

Fylkesmannen skal bistå og vurdere om planstrategi og planer er i samsvar med folkehelseutfordringene slik det framgår i oversiktsdokumentet. I 2019 legges fram en ny folkehelsemelding. Fylkesmannen skal legge denne til grunn ved formidling av statlig politikk og vurdering av planer etter folkehelsesloven og plan- og bygningsloven.

Klimahensyn

I samarbeid med andre statlige aktører, bidrar fylkesmannen til at kommunene og næringslivet reduserer samfunnets sårbarhet for klimændringer. Klimahensyn skal ivaretas i alle sektorer. De statlige planretningslinjene om samordnet

bolig, areal- og transportplanlegging og klima- og energiplanlegging følges opp i kommunale og regionale planprosesser, og embetene arbeider for å ivareta miljøhensyn ved konseptvalgutredninger. Fylkesmannen følger opp og veileder i kommunenes arbeid med klimatilpasning og energiplanlegging, blant annet ved å gjennomføre kunnskapsfremmende og kompetansehevende tiltak. Fylkesmannen har en viktig rolle i gjennomføring av byvekstavgiftene, og i å bidra til ivaretagelse av klima- og miljøhensyn i plansaker. Rundskriv T – 2/16 *Nasjonale og vesentlige regionale interesser på miljøområdet – klargjøring av miljøforvaltningens innsigelsespraksis* blir lagt til grunn for arbeidet med plansaker og energisaker.

Marin forsøpling

Tverrsektoriell samordning i opprydding av marin forsøpling er en viktig oppgave for embetene. Fylkesmannen koordinerer arbeidet med marin forsøpling i fylket, og har oversikt over viktige oppryddingstiltak. Arbeidet inkluderer også å sørge for at avfallsplaner i havner blir innhentet og godkjent.

Utsatte barn og unge

Fylkesmannen er pådriver for samarbeid og samordning mellom kommuner, fylkeskommuner, sektorer, tjenester og institusjoner, som arbeider for og med barn og unge og deres familier. Fylkesmannen skal sikre at barnevernkonvensjonen legges til grunn for arbeidet.

Fylkesmannen har en viktig rolle i å følge opp kommuner med stor risiko for svikt i tjenestene med råd og veiledning. Fylkesmannens koordinerende og samordnende rolle framstår som stadig viktigere for barn, unge og familier med behov for oppfølging fra flere instanser.

Fem direktorat har over de fire siste årene gitt fylkesmannen et felles oppdrag om å være pådriver for tverrfaglig samarbeid og samordning rundt utsatte barn, unge og deres familier (0–24 samarbeidet).

I 2019 skal fylkesmannen ha særlig oppmerksomhet på hvordan 0–24-arbeidet inngår i embetenes strategiske planer, og hvordan fylkesmannen ivaretar sin pådriver- og samordningsrolle.

Planlegging, byutvikling og geodata

Plan- og bygningsloven og geodataloven med tilhørende forskrifter er verktøy som bidrar til måloppnåelse innenfor flere sektorer. Fylkesman-

nen skal bidra til framtidsrettet areal- og samfunnsplanlegging gjennom å gi et helhetlig bilde av statens forventninger og krav i planleggingen. Innsigelser skal begrenses til saker av nasjonal eller viktig regional karakter, og når dialog ikke har ført fram. Det lokale selvstyret skal vektlegges.

Ordningen med samordning av statlige innsigelser som fra 2019 vil gjelde alle fylkesmannsembetene, vil bidra til mer effektive planprosesser, et godt samarbeid mellom kommunene og statlige myndigheter, og bedre planer. Fylkesmannen har i 2017 og 2018 samarbeidet med Kartverket for at flere kommuner skal få på plass digitale planregistre og effektiv elektronisk plan-dialog.

Samfunnssikkerhet og beredskap – samordning

Fylkesmannen er pådriver for at det arbeides helhetlig og samordnet med samfunnssikkerhet i fylket. Dette innebærer et tverrsektorielt arbeid som legger til rette for aktiviteter og arenaer for samarbeid med aktører med ansvar innen samfunnssikkerhet i fylket. Samtlige embeter har et oppdatert kunnskaps- og plangrunnlag som gir oversikt over risiko og sårbarhet og en plan med tiltak for å styrke samfunnssikkerheten i fylket de neste årene. Basert på endringer i trusselbildet er det fortsatt behov for videreutvikling av totalforsvaret. I 2018 har embetene hatt stor oppmerksomhet rettet mot å oppnå økt kompetanse og videreutvikling. Det er viktig at det regionale nivået fortsatt prioriterer og involverer seg i dette arbeidet, spesielt med tanke på evaluering av NATO-øvelsen *Trident Juncture 2018*. Fylkesmannsembetene og Forsvaret skal videreutvikle samarbeidet knyttet til sivile nøkkelobjekt, jf. instruks om sikring og beskyttelse av objekter. Fylkesmannen skal på anmodning bistå i Forsvarets arbeid med nøkkelobjektene.

For 2019 skal fylkesmannen ha oppmerksomhet på systematikk i det regionale samordningsarbeidet. Dette innebærer at fylkesmannen legger vekt på et godt og oppdatert kunnskaps- og plangrunnlag i kontinuerlig utvikling. Grunnlaget skal ha klare mål og planer for å følge opp utfordringer og tiltak i det regionale sikkerhetsarbeidet både i forebygging, beredskapsplanleggingen og i krisehåndtering både i eget embete og som pådriver for regionale aktører.

Mål 3 Rettsikkerhet skal være ivarettatt på en enhetlig måte i fylket og på tvers av embetene

Fylkesmannen er klagemyndighet for kommunale enkeltvedtak og tilsynsmyndighet etter særlovgiv-

ningen. Fylkesmannen er også klage- og tilsynsmyndighet for statlig og privat barnevern, helseforetak og private tjenesteytere innen helse- og omsorgstjenester. Dette utgjør hovedelementene i fylkesmannens rettssikkerhetsfunksjon. Det gjelder i forholdet mellom kommunene som offentlige utøvende myndighetsorgan, og innbyggerne og næringslivet som mottakere av kommunale tjenester og vedtak. Tilsyn skal sikre at innbyggerne får oppfylt sine rettigheter til nødvendige tjenester. Overordnet tilsynsmyndighet tilrettelegger for harmonisert og enhetlig praksis i embetene.

Rapport, strategier og tiltak

Vergemål

Fylkesmannen er lokal vergemålsmyndighet og er førstelinjetjeneste på vergemålsområdet. Statens sivilrettsforvaltning er klage- og tilsynsorgan, og har som sentral vergemålsmyndighet blant annet ansvar for å ivareta helheten på vergemålsfeltet og å utvikle fagområdet i ønsket retning. Ved utgangen av 2017 var det registrert om lag 65 500 vergemål, sammenlignet med om lag 50 000 ved reformstart i 2013. I tillegg var det registrert om lag 1 700 representantoppdrag for enslige mindreårige asylsøkere. Det forvaltes nå finansielle midler på over 20 mrd. kroner.

Gjennomføringen av vergemålsreformen i 2013 ble mer utfordrende enn forventet, noe som også kommer til uttrykk i Riksrevisjonens undersøkelse av hvordan vergemålsreformen ble satt i verk. Vergemålsforvaltningen ble på bakgrunn av den krevende situasjonen styrket med 43 mill. kroner i statsbudsjettet for 2018. Styrkingen skal bidra til å oppnå målsetningene med vergemålsreformen. Medbestemmelse for vergehavere og individtilpasning av det enkelte vergemål vil bli vektlagt i 2019. I tillegg vil blant annet tilsyn på vergemålsområdet utvikles videre, dette gjelder både tilsyn av verger og tilsyn av fylkesmannsembetene.

Antall vergemål og midler til forvaltning viser en økende tendens, noe som gjør det nødvendig å løfte fram framtidfullmakter som en alternativ løsning i mange saker. Departementet gjør også løpende vurderinger av behovet for lov- og forskriftsendringer. Digitalisering og forenkling av prosesser vil i årene som kommer være viktig for å effektivisere vergemålsområdet.

Riksrevisjonen har gjennomført en forvaltningsrevisjon av hvordan vergemålsreformen er iverksatt og har gjort flere funn, blant annet knyttet til manglende individtilpasning, opplæring og tilsyn. Funnene fra forvaltningsrevisjonen og

Riksrevisjonens tilrådinger gir viktige bidrag i det videre oppfølgingsarbeidet. For ytterligere omtale av vergemålsfeltet vises det til Prop. 1 S (2018–2019) for Justis- og beredskapsdepartementet.

Retts hjelp

Fylkesmannen behandler saker i første instans etter retts hjelploven. Saksinngangen er relativt uendret fra 2017 til 2018. Som følge av at inntektsgrensene har vært uendrede siden 2009, forventes det en viss nedgang i saksinngangen framover.

Regjeringen har startet et arbeid med å utforme mandat og nedsette et offentlig utvalg som skal gjennomgå retts hjelpsordningen.

Velferd, helse og personlig tjenesteyting

Alle som trenger det skal få gode og forsvarlige helse- og omsorgstjenester og sosialtjenester. Staten har ansvar for å sikre like rammevilkår gjennom regelverk og økonomiske rammer. Statens helsetilsyn har ansvar for å føre tilsyn og kontroll med helse- og omsorgstjenestene og de sosiale tjenestene. Dette arbeidet gjøres i all hovedsak av fylkesmannen.

Fylkesmannsembetene gjennomførte i 2017 landsomfattende tilsyn med tjenester til personer med samtidig psykisk lidelse og rusmiddelavhengighet (helse- og omsorgstjenester og sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen). Embetene gjennomførte også oppfølgingstilsyn i form av journalgjennomgang etter det landsomfattende tilsynet som ble startet i 2016 med somatiske akuttmottaks gjenkjennelse og behandling av pasienter med sepsis.

Fylkesmannens tilsynsaktiviteter i 2017 er nærmere beskrevet under kap. 748 Statens helse- tilsyn i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Fylkesmannen har i 2017 fulgt opp sine tilsyn med helse-, omsorgs- og sosialtjenester og de aller fleste lovbrudd er brakt i orden innen de frister som er gitt.

Fylkesmannen har i 2017 prøvd ut ulike former for brukerinvolvering i tilsyn. Dette vil bli viktig framover for at brukere og pårørendes erfaringer og kunnskap skal bli brukt mer og bedre, i alle tilsynsaktiviteter.

I 2019 skal fylkesmannen føre tilsyn med somatiske spesialisthelsetjenester til pasienter som er plassert på annen avdeling enn den som har spesifikk kompetanse og medisinsk ansvar (det vil si utlokaliserte pasienter). Fylkesmannen skal også føre tilsyn med kommunens eget tilsyn

med miljørettet helsevern i skoler og barnehager, og føre tilsyn med om brukere som har mottatt tiltak fra barnevernstjenesten får samordnede tjenester fra arbeids- og velferdsforvaltningen og barnevern i overgangen til voksentilværelsen.

Barnehage og grunnopplæring

Myndighetsoppgaver knyttet til rettsikkerhet er fylkesmannens viktigste oppgave på barnehage- og grunnopplæringsområdet. Tilsyn, klagebehandling og veiledning er fylkesmannens virkemidler for å sikre at barn og unge får det tilbudet de har rett og krav på.

Nytt kapittel 9 A i opplæringsloven om elevenes skolemiljø trådte i kraft fra 1. august 2017. Gjennom denne lovendringen fikk fylkesmannen en viktig håndhevingsfunksjon, som innebærer at elever eller foreldre kan melde en sak til fylkesmannen dersom de mener den ikke har blitt håndtert godt nok av skolen. I tillegg til de meldte sakene har fylkesmannen mottatt mange henvendelser relatert til elevenes skolemiljø. Tilbakemeldinger tyder på at det er lav terskel for å benytte meldeordningen. Det er foreløpig for tidlig å si om den store pågangen av henvendelser skyldes at ordningen er ny, eller om antallet meldinger er et uttrykk for den generelle tilstanden i skolemiljøet. Fylkesmannsembetene fikk i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2018 tilført ressurser for å håndtere mengden henvendelser og holde saksbehandlingstiden nede.

Fylkesmannen skal i 2019 videreutvikle sin praksis for å sikre god kvalitet på håndteringen av henvendelsene. Fylkesmannen skal benytte sine erfaringer fra håndhevingssakene til å veilede skoleeierne i et forebyggende og lærende perspektiv, for å sikre et godt og trygt skolemiljø for alle elever.

Klagesaker er en sentral oppgave og utgjør en stor andel av fylkesmannens arbeid på området. I 2017 var det samlet sett en nedgang i antall klagesaker. Tilbakemeldinger fra sektoren viser at endringer i 2016 i forskrift om tildeling av tilskudd til private barnehager har ført til at regelverket er enklere å forstå og anvende. I tillegg har både kommuner og fylkesmannen opparbeidet kompetanse på hvordan tilskuddet skal beregnes gjennom blant annet klagesaksbehandling og veiledning. De fleste klagesaker fylkesmannen behandler på grunnopplæringsområdet er knyttet til offentlig grunnskole og flertallet av klagenes gjelder standpunkt karakter i fag. Klagebehandling vil også i 2019 være en prioritert oppgave for fylkesmannen.

Tilsyn er en sentral myndighetsoppgave og et viktig virkemiddel for å oppnå at regelverk blir forstått og etterlevd. Til tross for dette har fylkesmannen gjennomført færre tilsyn enn tidligere år, både på barnehage- og grunnopplæringsområdet. I 2017 gjennomførte fylkesmannen 83 tilsyn på barnehageområdet og 212 på opplæringsområdet, hvor 160 av tilsynene på opplæringsområdet var del av satsningen felles nasjonalt tilsyn 2014–2017.

Som tidligere skal fylkesmannen i 2019 benytte risikovurderinger til å velge ut tema, objekt og tidspunkt for tilsyn. Fylkesmannen skal tilstrebe at tilsynene blir treffsikre og avgrensede ut fra situasjonen i kommunen. Fylkesmannens tilsyn skal ha økt treffsikkerhet slik at brudd på regelverket blir rettet opp og barn og unge får et tilbud i tråd med regelverket.

Barnevern, krisesenter og familievern

Fylkesmannen fører tilsyn med disse tjenestene, og følger særlig opp kommuner med store utfordringer på barnevernområdet med råd og veiledning.

Årsrapporteringen viser at de fleste embetene arbeider for å ivareta rettsikkerheten på en enhetlig og helhetlig måte. Flere embeter har iverksatt tiltak for å heve kompetansen i de kommunale tjenester på faglige team som er spesielt rettet mot sårbare barn og unge.

Fylkesmannen gjennomførte i 2017 landsomfattende tilsyn med Barne-, ungdoms- og familieetatsens bistandsplikt når barn trenger akuttiltak og opphold i barnevernsinstitusjoner.

Alle fylkesmannsembetene skal i 2019 føre tilsyn med barnevernstjenestens tilbud om ettervern og samhandling med sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen.

Fylkesmannen skal bistå og samarbeide med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet om tiltakene i kompetansestrategien for det kommunale barnevernet. Fylkesmannen skal blant annet gjennomføre konkrete tiltak og dialogmøter med kommunene, legge til rette for samarbeid mellom kommunene gjennom kommunale læringsnettverk og forvalte midler til lokale utviklingsprosjekter.

Fylkesmannen skal gi råd og være pådriver for at alle kommuner får en forsvarlig og god organisering av akuttberedskapen i kommunene i løpet av 2018 og 2019. Fylkesmannen skal utarbeide og benytte en systematisk modell for vurdering av risikobildet i kommunal barneverntjeneste.

Nesten alle fylkesmannsembetene har gjennomført tilsyn med kommunenes krisesentertil-

bud og virksomheten ved familievernkontorer i løpet av de siste tre årene.

Fylkesmannen skal i 2019 føre tilsyn med kommunens ansvar for krisesentertilbudet og bidra til å gjøre kjent veileder om innhold og kvalitet i krisesentertilbud utgitt av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

I Prop. 49 L (2017–2018) *Endringer i ekteskapsloven (absolutt 18-årsgrense for å inngå ekteskap i Norge)* foreslås det å oppheve fylkesmannens adgang til å gi personer mellom 16 og 18 år tillatelse til å inngå ekteskap. Hver av ektefellene gis rett til å kreve ekteskapet oppløst uten forutgående separasjon eller samlivsbrudd, dersom ekteskapet er inngått i strid med 18-årsgrensen. Det foreslås i den forbindelse å gi fylkesmannen rett til å reise sak for å få ekteskapet oppløst dersom ektefellene selv ikke reiser slik sak.

Oppfølging av bedrifter og virksomheter innen avløp og avfall

I oppfølging av bedrifter og virksomheter innen avløp og avfall, inkludert konsesjonsbehandling og tilsyn, har fylkesmannen en viktig rolle i å sikre likebehandling og enhetlig praksis slik at konkurransevilkårene for industrien blir tilnærmet like i hele landet. Gebyrforskriften ble endret i 2017. Dette innebærer blant annet at faktisk ressursbruk blir førende, og at satsene økes gradvis. Miljødirektoratet, som er overordnet tilsynsmyndighet, legger til rette for harmonisert og enhetlig praksis i embetene.

Forurensningstilsyn ble gjennomført i 2017, men det er ulikt aktivitetsnivå mellom embetene, og en del embeter gjennomførte for få forurensningstilsyn. Det er satt inn tiltak som blant annet tydeligere målkrav og bedre veiledning, for i større grad å nå målene innen området. Det er også viktig at embetene gjør en innsats for å revidere konsesjoner i 2019.

Byggesaker – veiledning og klagesaker

Fylkesmannen skal behandle enkelte førsteinstansvedtak og klager over kommunens vedtak etter plan- og bygningsloven. Fylkesmannen skal i sin saksbehandling bidra til å sikre at målene for bygningspolitikken ivaretas på best mulig måte, slik de er nedfelt i lov, forskrift og kommunenes arealplaner. Fylkesmannen skal behandle begjæringer om utsatt iverksettelse av vedtak etter forvaltningsloven § 42, og krav om sakskostnader etter forvaltningsloven § 36.

Fylkesmannen skal bistå departementet der varsel om rettslig skritt er mottatt, og utarbeide utkast til tilsvarende møte som partsrepresentant og bistå Regjeringsadvokaten i rettssaker der Staten ved Kommunal- og moderniseringsdepartementet er saksøkt.

Fylkesmannen skal informere og veilede kommuner, private parter, næringslivet og eventuelt andre brukere om plan- og bygningslovgivningen. Fylkesmannen behandlet 3 418 klagesaker på byggesaksområdet i 2017. Det er en nedgang på ca. 13,5 pst. fra 2016, da det ble behandlet 3 956 klagesaker. En forklaring på nedgangen kan være at embetene nå rapporterer mer enhetlig i den nye rapporteringsløsningen for fylkesmennene (SYSAM). Blant annet er avvisningssaker tatt ut som egen sakstype og dermed skilt fra antall byggesaker. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle embeter samlet, har gått ned fra 3,3 måneder i 2015 til 3,14 måneder i 2017 for byggesaker.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har samarbeidet med Fylkesmannen i Sogn og Fjordane om videreutvikling og forbedring av fylkesmannens rapporteringsløsning SYSAM på saksområdet plan- og byggesak. Ny løsning ble iverksatt 1. januar 2017. Erfaringene etter ett års rapportering i den nye løsningen, viser at embetene og departementet sparer tid og ressurser, ved blant annet å redusere antallet manuelle operasjoner.

Fylkesmannen har gitt råd og veiledning til kommunene om hvordan universell utforming kan implementeres i planarbeid og tjenester. Denne rådgivningen og veiledningen videreføres i 2019.

Lovlighetskontroll av kommunale avgjørelser

Fylkesmannen har ansvar for å gjøre lovlighetskontroller av kommunale avgjørelser etter kommuneloven § 59. I 2017 er 87 lovlighetskontroller gjennomført etter klage, hvorav 12 vedtak er kjent ulovlig. 13 lovlighetskontroller er gjennomført etter fylkesmannsembetenes eget initiativ, hvorav 9 vedtak er kjent ulovlig.

Mål 4 Fylkesmannen skal ta de initiativ som finnes påkrevd og holde sentrale myndigheter orientert om tilstanden i fylket og effekten av statlig politikk
Fylkesmannen skal virke til gagn og beste for fylket ved å ta de initiativ som er påkrevd, og

fremme forslag til løsning av oppgaver i den utstrekning fylkesmannen finner det nødvendig eller formålstjenlig. Fylkesmannen skal videre holde regjeringen og sentraladministrasjonen orientert om viktige spørsmål i fylket og rapportere til sentralt nivå om kommunenes oppfølging av statlige mål og prioriteringer. Fylkesmannen skal formidle informasjon til kommunale, fylkeskommunale og statlige organ om forhold som antas å berøre deres virksomhet.

Rapport, strategier og tiltak

Fylkesmannen arbeider tett opp mot ulike aktører på regionalt og kommunalt nivå, og kommer i sitt virke i kontakt med folk der de bor. Det er viktig at fylkesmannen formidler informasjon til sentrale myndigheter om virkningen av statlig politikk, og informerer om ulike initiativ som oppstår lokalt.

Barnehage og grunnopplæring

Fylkesmannen har arbeidet systematisk og med utgangspunkt i lokale behov for at kommunene skal øke sin kvalitet og kompetanse på barnehage- og grunnopplæringsområdet. Fylkesmannen har forsøkt å skreddersy veiledning i dialog med kommunene, og har satt inn ulike tiltak for kommuner som trenger det. Oppfølgingen skjer blant annet gjennom utvelgelse til ulike statlige satsinger, i forbindelse med tilsyn og gjennom veiledning.

Fylkesmannen skal arbeide med den regionale ordningen for kompetanseutvikling i barnehage. Fra 2019 stilles det krav om at samarbeidsforum skal beslutte en helhetlig kompetanseplan som utgangspunkt for bruk av statlige kompetansemidler. Ordningen omfatter kommunale og ikke-kommunale barnehager, og forutsetter samarbeid med universiteter og høyskoler for å sikre et forskningsbasert og praksisrettet innhold. Fylkesmannen har en viktig rolle med å legge til rette for samarbeid mellom aktørene.

Klima- og miljø

Embetene har en viktig rolle i å bidra til at klima- og miljødata blir formidlet og benyttet som grunnlag for beslutninger nasjonalt, regionalt og lokalt. Fylkesmannen skal gi råd, veilede og følge opp kommunene i klima- og miljøraker, herunder bidra til å spre informasjon om støtteordningen *Klimasats*. Fylkesmannen skal også utvikle veiledningsmateriale og klimagasstatistikk for kommuner.

Kap. 525 Fylkesmannsembetene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	1 838 607	1 836 856	1 888 042
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	140 112	163 894	167 804
	Sum kap. 0525	1 978 719	2 000 750	2 055 846

Fylkesmannsembetene utfører fagoppgaver for elleve departementer og ti direktorater og tilsyn. Finansiering av fagoppgavene skjer i hovedsak gjennom overføring av midler fra fagkapitler til kap. 525 i tråd med gjeldende finansieringsordning for fylkesmannen.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke ordinære lønns- og driftsutgifter for fylkesmannsembetene og for Fylkesmennes fellesadministrasjon (FMFA). Bevilgningen er avgjørende for forsvarlig oppgavegjennomføring i embetene på vegne av elleve departementer.

Rapport

Nytt rammeverk for styring av fylkesmannsembetene ble iverksatt fra 2016. Uni Research Rokkansenteret har gjennomført en følgeevaluering av implementering av det nye rammeverket, og leverte sin avsluttende rapport i februar 2018 (Rapport 1–2018). Evalueringen viser at det nye rammeverket har resultert i en betydelig omlegging av hvordan fylkesmannen styres, og har gitt mer rendyrking av mål- og resultatstyring, samordning og kvalitet i styringen. Samtidig påpekes det at det fortsatt er forbedringspotensial, særlig når det gjelder utforming av styringskrav og omfang av rapportering. Funnene fra evalueringen vil bli fulgt opp i styringsdialogen og gjennom departementets løpende forvaltning av rammeverket.

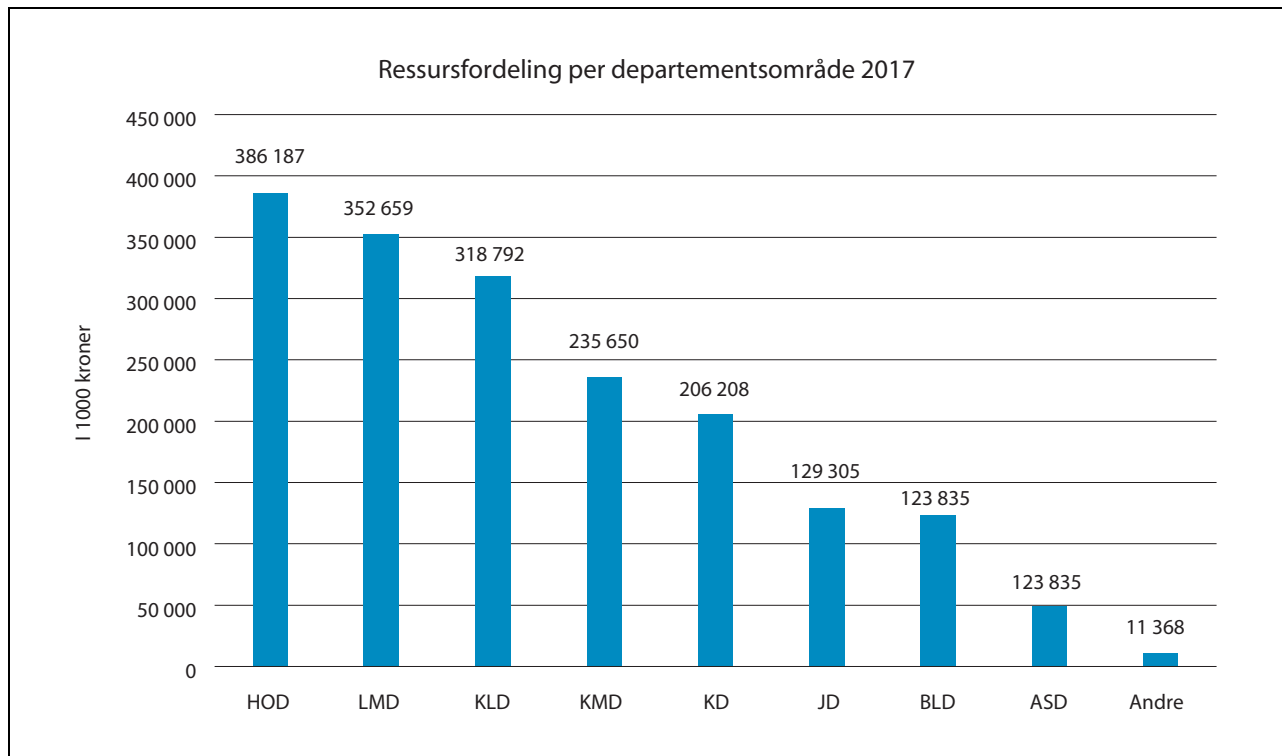
Ordningen fra 2016 med et felles etatsstyringsmøte i etterkant av at embetenes årsrapport er framlagt er videreført. I tillegg ble det høsten 2017 avholdt et andre felles etatsstyringsmøte hvor påfølgende års styringsdokumenter var tema. Denne møtestrukturen er videreført i 2018.

Embetenes IKT-strategi legger ikke opp til årlig rapportering, men rulleres ved årsavslutningen for å evaluere avvik, endrede behov og prioriteringsrekkefølge for de aktivitetene som strategien definerer.

Som oppfølging av vedtaket om ny fylkesmannsstruktur, ble det i 2017 inngått sentral omstillingsavtale for hver av sammenslåingsprosessene med regulering av partsrepresentasjon med videre i omstillingsprosessen. Det ble også etablert en sentral arbeidsgruppe for hver av de fem sammenslåingsprosessene for å sikre en smidig og forutsigbar omstillingsprosess. Kommunal- og moderniseringsdepartementet ga deretter føringer og mandat til de fem lokale omstillingsgruppene, blant annet basert på de sentrale arbeidsgruppens rapport. De lokale omstillingsgruppene, som består både av arbeidsgiver- og arbeidstakerrepresentanter, skal ivareta medbestemmelse og medvirkning i omstillingsprosessene.

For alle de fem sammenslåingsprosessene er det lokalt forhandlet fram organisasjonskart for det nye embetet. Embetene skal ha innplassert medarbeiderne i de sammenslåtte embetene innen 1. oktober 2018.

Figuren nedenfor viser utgifter på kap. 525 Fylkesmannsembetene, post 01 i 2017 fordelt på departementsområder.

Figur 7.1 Ressursfordeling per departementsområde for 2017

Administrative utgifter er fordelt likt på alle departement etter deres relative størrelse. I kategorien «Andre» inngår Samferdselsdepartementet, Kulturdepartementet og Utenriksdepartementet.

Budsjettforslag

Det foreslås å øke bevilgningen med 7 mill. kroner til 12 mill. kroner for å dekke engangskostnader knyttet til etablering av Fylkesmennenes felle-administrasjon (FMFA). I tillegg foreslås bevilgningen økt med 1,1 mill. kroner som følge av overføring av oppgaver fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til FMFA.

Inkludert avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering, foreslås det en samlet bevilgning på 1 888 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen skal dekke lønns- og driftsutgifter for tidsbegrensede oppgaver for fylkesmannen som er finansiert av departement, direktorat, til-

syn og andre virksomheter. Dette gjelder blant annet handlingsplaner og prosjekter av ulik karakter. Midlene inntektsføres på kap. 3525, post 01, og utgiftsføres på post 21 når utgiftene påløper.

For rapportering om oppgavene som finansieres av departement, direktorater og tilsyn, vises det til de respektive fagdepartementenes fagproposisjoner.

Det foreslås en bevilgning på 167,8 mill. kroner.

Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3525, post 01, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det foreslås at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 525, post 21, refusjoner av utgifter til fellestjenester der fylkesmannen samordner utgiftene, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3525 Fylkesmannsembetene

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Inntekter ved oppdrag	141 006	163 894	167 804
02	Diverse inntekter	11 017		
	Sum kap. 3525	152 023	163 894	167 804

Post 01 Inntekter ved oppdrag

På posten føres inntekter fra andre som gir oppdrag eller prosjekter til fylkesmannen. Midlene gis fra departement, direktorat, tilsyn eller andre virksomheter, for eksempel fylkeskommunene.

Som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering foreslås bevilg-

ningen økt med 3,9 mill. kroner, til 167,8 mill. kroner.

Post 02 Diverse inntekter

Posten brukes til refusjoner av ordinære driftsutgifter på kap. 525, post 01 som kan gjelde andre embeter, andre statlige virksomheter eller andre virksomheter og organisasjoner.

Programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning

Utgifter under programkategori 13.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
530	Byggeprosjekter utenfor husleieordningen	2 393 773	2 280 098	2 453 072	7,6
531	Eiendommer til kongelige formål	60 679	79 271	121 448	53,2
532	Utvikling av Fornebuområdet	138	6 097	6 097	0,0
533	Eiendommer utenfor husleieordningen	57 301	47 200	47 686	1,0
534	Erstatningslokaler for departementene	36 125			
2445	Statsbygg	3 042 144	3 864 560	4 096 927	6,0
	Sum kategori 13.30	5 590 160	6 277 226	6 725 230	7,1

Inntekter under programkategori 13.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3533	Eiendommer utenfor husleieordningen	4 866	3 183	2 383	-25,1
5445	Statsbygg	1 173 193	1 129 976	1 242 976	10,0
5446	Salg av eiendom, Fornebu		200	200	0,0
	Sum kategori 13.30	1 178 059	1 133 359	1 245 559	9,9

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for statens bygge- og eiendomspolitikk i sivil sektor. Departementet utformer og følger opp retningslinjer for håndtering av statens egne bygge- og eiendomssaker. I byggeprosjekter der Statsbygg er byggherre, har departementet ansvar for å følge opp likviditetsbehovet. Departementet koordinerer prosjektporteføljen og bistår

oppdragsdepartementene. Videre skal departementet legge til rette for at Statsbygg kan forvalte statlige eiendommer på en god måte.

Programkategorien omfatter bevilgninger til forvaltningsbedriften Statsbygg.

Utviklingstrekk og utfordringer

Investeringsnivået i statlige byggeprosjekter er historisk høyt. Store prosjekter som nytt nasjonal-

museum i Oslo, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) og Veterinærinstituttet på Ås, samt Agder fengsel er i byggefase. I tillegg er nybygg for livsvitenskap ved Universitetet i Oslo godkjent og klart for oppstart. Nytt regjeringskvartal er under planlegging. Det høye aktivitetsnivået og den tekniske kompleksiteten i disse og andre prosjekter setter strenge krav til planlegging, oppfølging og involvering for å sikre god prosjektgjennomføring, samt forvaltning og drift av byggene etter ferdigstillelse.

Bygge- og anleggsbransjen har utfordringer med useriøse aktører, selv om dette naturligvis ikke gjelder alle. Staten må jobbe på mange plan for å hindre at useriøse aktører vinner fram i konkurransen om statlige anbud.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.4 Mål for programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning

-
1. Statlige virksomheter har effektive lokaler som støtter virksomhetenes formål
  2. Statlig eiendomsforvaltning er verdibevarende, bærekraftig og effektiv
-

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det mål på kun ett nivå. Rapporteringen under dekker begge hovedmålene for 2017 som var 1) Gode statlige lokalanskaffelser og 2) En verdibevarende, bærekraftig og effektiv eiendomsforvaltning.

Mål 1 Statlige virksomheter har effektive lokaler som støtter virksomhetenes formål

Rapport, strategier og tiltak

Statens byggeprosjekter gjennomføres ved utlysning av anbud i markedet. Det gjelder både prosjektering og bygging. Et grundig og godt beslutningsgrunnlag skal bidra til god kvalitet i anskaffelsene. Anskaffelsene skal bidra til å utvikle prosjektene og næringen i ønsket retning, i tillegg til å gi staten effektive lokaler.

De senere årene er statlige byggeprosjekter fullført godt innenfor Stortingets fastsatte kostnadsrammer. Statsbygg har de siste fem årene ferdigstilt byggeprosjekter til en sluttkostnad tilsvarende 96 pst. av styringsrammen for porteføljen som helhet. I 2017 pågikk det 51 byggeprosjekter i tidligfase og 44 prosjekter i gjennomføringsfase, hvorav 14 ble ferdigstilt. Alle de 14 prosjektene som ble slutført i 2017, ble ferdigstilt innenfor styringsrammen og til avtalt tid. De største prosjektene som ble ferdigstilt, var Kunsthøgskolen i

Hyppigere omorganiseringer og nye arbeidsformer krever tilpasninger i statens lokaler. I tillegg til å drive et verdibevarende vedlikehold, skal Statsbygg på oppdrag fra leietakerne gjennomføre nødvendige tiltak og prosjekter.

Nye digitale løsninger legger til rette for mer effektive produksjonsformer og byggeprosesser, rasjonell drift, god arealutnyttelse og energisparing. Staten kan spare betydelige ressurser og redusere energibruk og annen miljøbelastning gjennom økt arealeffektivitet og en fleksibel arealbruk.

Regjeringens mål om reduserte klimagassutslipp krever betydelig energieffektivisering, både i byggeprosessen og i eiendomsforvaltningen.

Bergen, Norges idrettshøgskole og Ullersmo fengsel. Av prosjektene i gjennomføringsfase var de største nytt nasjonalmuseum på Vestbanen, nybygg for NMBU og Veterinærinstituttet, medisins- og helsefagbygg i Tromsø, magasin for Nasjonalbiblioteket i Rana og Agder fengsel.

Flere store byggeprosjekter var under planlegging i 2017, blant annet Livsvitenskapsbygget og Vikingtidsmuseet ved Universitetet i Oslo, nytt regjeringskvartal, helse- og sosialfagsbygg for NTNU og Studentsamskipnaden i Gjøvik, Ålesund og Trondheim og Tromsø museum. Det ble også gjort utredninger for blant annet Norges brannskole, Norges musikkhøgskole, Bergen tinghus, Stavanger tinghus, Mattilsynet på Ås og minnested på Utøyakaia.

Krav til samfunnsøkonomisk lønnsomhet, kostnads-, areal- og energieffektivitet krever kritisk behovsanalyse og godt utredet konseptvalg i tidligfasen. Statsbygg leverte i 2017 utredninger for blant annet Drammen tinghus, Det Samiske Nasjonalteatret Beaviváš og campus ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Norges brannskole og Norges musikkhøgskole. I tillegg har Statsbygg innhentet kunnskapsgrunnlag om universitets- og høyskolesektoren for Kunnskapsdepartementet, og det er utført arealstudier for Universitetet i Tromsø-Narvik, Høgskolen i Innlandet og Universitetet i Stavanger.

I 2017 har Statsbygg gjennomført lokaliseringsanalyser for blant annet Tromsø museum og OsloMet. Kriterier for eiendoms- og lokalsøk i markedet er utviklet. Statsbygg utarbeider campusutviklingsplaner for flere høyskoler og universiteter og planer når større eiendommer, som Veterinærinstituttet på Adamstuen, skal utvikles til nye formål og/eller avhendes.

Regjeringen har styrket arbeidet med kostnadsstyring i prosjektenes tidlige fase, jf. omtale i Prop. 1 S (2017–2018). Statsbygg har benyttet metodikk for kostnadsstyrt prosjektutvikling for flere prosjekter, blant annet nytt regjeringskvarter, Tromsø museum og Vikingtidsmuseet på Bygdøy. For de to sistnevnte er det i 2017 utarbeidet grunnlag for beslutning om oppstart forprosjekt (OFP-rapport).

Så langt er erfaringene med sterkere kostnadsstyring i tidlige fasen at endringsforslag og kostnadskonsekvenser vurderes mer systematisk tidlig i prosjektutviklingen. Det er høyere bevissthet i oppdragsdepartementet om beslutninger de må ta i forprosjektfasen, før forslag om kostnadsramme og startbevilgning fremmes for Stortinget.

Statsbygg skal gjennom sine anskaffelser og aktiv kontraktsoppfølging bidra til seriositet i bygge- og anleggsnæringen. Statsbygg har intensivt seriositetsarbeidet i 2017, blant annet gjennom anskaffelse av et system for elektroniske oversiktslister (HMSREG) og inngåelse av en samarbeidsavtale med Skatteetaten. HMSREG gir Statsbygg sanntidsinformasjon om personell som oppholder seg på byggeplassene. Dette bidrar til å krysse handlingsrommet for useriøse og kriminelle virksomheter. Samarbeidsavtalen med Skatteetaten har blant annet bidratt til utestengelse av 18 firmaer fra Statsbyggs byggeplasser og til innbetaling av 5 mill. kroner i skatterestanser.

Arbeidet med sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA) er videreført og styrket i 2017. Oppfølging og oppfølging i alle ledd har resultert i stadig lavere skadefrekvens på Statsbyggs byggeplasser. Fra 2016 til 2017 ble skadefrekvensen H1² redusert fra 6,5 til 4,45. Statsbygg gjennomførte 29 SHA-inspeksjoner i 2017. Det var tre hendelser med høyt skadepotensiale i 2017. Bare én av disse resulterte i fravær. Totalt ble det utført ca. 2,5 mill. arbeidstimer på Statsbyggs byggeplasser i 2017.

Statsbygg skal jobbe for økt digitalisering i bygge- og eiendomsnæringen. Gjennom samarbeid med næringen og ulike kunnskapsmiljøer, og

ved å stille krav til konsulenter, prosjekterende og entreprenører i statens anbudskonkurranser, skal Statsbygg være en pådriver for digitalisering av bygge- og eiendomsnæringen. Statsbygg skal også ta i bruk nye digitale løsninger for å bidra til rasjonell drift, god arealutnyttelse og energisparing. Digitaliseringen gir muligheter for bedre informasjon til brukere og andre berørte, samtidig som det gir mer effektive interne arbeidsprosesser.

Digitalisering, nye arbeidsverktøy og nye arbeidsformer gir grunnlag for nye arbeidsplasskonsepter. Det er ikke en motsetning mellom gode arbeidsplasser tilpasset virksomhetenes tjenesteproduksjon og arealeffektive løsninger. Departementet og Statsbygg skal legge til rette for ulike arbeidsplasskonsepter som ivaretar statens behov for mer effektiv lokalbruk, samtidig som lokalene legger til rette for et godt arbeidsmiljø. Statsbygg tilbyr bistand i arbeidet med behovsanalyser og endringsprogrammer i statlige virksomheter. Statsbygg har, gjennom pilotprosjekter og i samarbeid med Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) om FoU-prosjektet Effektiv arealbruk gjennom ny tjeneste, utviklet en modell for utvikling av areal- og arbeidsplasskonsepter i rådgivnings- og utredningsoppdrag.

Statsbygg har gjennom prosjektet Digibbygg satt i gang flere pilotprosjekter for å effektivisere prosjektgjennomføring og drift av eiendommer ved bruk av digitale verktøy. Høsten 2017 ble tilbygg på Høgskolen i Østfold på Remmen ferdigstilt som den første papirløse byggeplassen i Norge. Krav om papirløs byggeplass er stilt også i prosjekt for Statens vegvesen på Gol og ved bygging av nytt akuttsenter for Barne-, ungdoms- og familieetaten i Bergen. Erfaringene fra disse byggeplassene er positive, og effektene er blant annet økt grad av digital samhandling, mer effektiv bruk av tid på byggeplass, bedre forståelse av byggeprosjektet hos alle deltakende aktører og høy rapporteringsvillighet på sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. Digitalisering vil også være en viktig faktor for å muliggjøre gjenbruk, resirkulering og redusert bruk av blant annet byggematerialer og energi, såkalt sirkulær økonomi. I den forbindelse har Statsbygg tatt initiativ til et innovasjonsprogram i samarbeid med BuildingSmart Norge og Circular Norway.

Statsbygg har på oppdrag fra departementet etablert en database over lokaler i statlig sivil sektor. Databasen Statens lokaler, som ferdigstilles i 2018, vil gi oversikt over leieforhold, arealbruk og kostnader til lokaler, både eide og leide. Databasen vil gi verdifull kunnskap og styringsinfor-

² H1-verdien beregnes som antall fraværsskader × 1 000 000 timer / antall arbeidede timer

masjon om statens bruk av lokaler, og være et nyttig verktøy for å effektivisere statens lokalbruk.

Staten bruker store ressurser på leie av lokaler i markedet. Statsbygg tilbyr rådgivning for å sikre gode kontrakter med seriøse utleiery, og har utviklet en standard leiekontrakt for statlige leietakere. Statsbygg ga i 2017 råd om leiekontrakter i markedet med en samlet kontraktsverdi på 1,3 mrd. kroner i et tiårsperspektiv, og dokumenterte en kostnadseffektivisering på 40 pst. I 2017 tok 2 600 statsansatte i bruk nye arbeidsformer, med et gjennomsnittlig bruttoareal per ansatt på 18,6 kvm. 20 rådgivningsoppdrag ble ferdigstilt i 2017, og 43 prosjekter pågikk ved inngangen til 2018. Staten har i økende grad behov for å se hele leieporteføljer i sammenheng og utvikle felles konsepter for virksomheter med mange kontorsteder. I 2017 ble fylkesmennenes lokalportefølje analysert, og felles prosessverktøy for de enkelte embetene ble utviklet.

Statsbygg vil bidra til redusert klimafotavtrykk for staten gjennom anskaffelser, samarbeid med bransjen, økt bruk av bærekraftige materialer og ved å legge stor vekt på livssyklusvurderinger. I eiendomsforvaltningen blir tiltak for lavere energibruk og produksjon av fornybar energi prioritert. For å hente ut det fulle potensialet for energiøkonomisering (ENØK) i porteføljen, blir tett samarbeid med brukerne om gjennomføring av miljø- og ENØK-prosjekter avgjørende i årene som kommer.

For de fleste nybyggprosjektene i 2017 besluttet oppdragsdepartementene å sette energikravene til passivhusnivå eller nesten nullenerginivå. For nybyggprosjekter under gjennomføring er ambisjonsnivået å redusere klimagassutslipp med nesten 30 pst., sammenlignet med referanseprosjekt. Statsbygg oppnådde en samlet klimagassreduksjon på 16 pst. for ferdigstilte nybygg. Dersom rehabiliteringsprosjekter inkluderes, er samlet klimagassreduksjon 8 pst.

Klimagassberegninger i byggeprosjektene benyttes blant annet til å stille krav til materialbruk. Prosjektene for medisin- og helsefagbygg (MH2) ved Universitetet i Tromsø og nytt nasjonalmuseum er eksempler på prosjekter der Statsbygg stiller krav om bruk av lavkarbonbetong. I nytt bygg for NTNU på Gjøvik har Statsbygg redusert klimafotavtrykket ved å benytte trevirke til bæring og dekker. Ved samlokaliseringssprosjektet på Campus Ås er det bygget grønne sedumtak som forsinker regnvannet på veien ut i overvannnettet. Det er installert solcelleanlegg på taket ved det nye studenthuset til Høgskolen i Sørøst-Norge i Porsgrunn. Et av de mest virkningsfulle tiltakene

for å redusere klimafotavtrykket er imidlertid å bygge mer arealeffektivt. Helsearkivet på Tynset er ett av flere prosjekter der arealeffektivisering gir klimagevinst.

I tråd med statlige planretningslinjer og Meld. St. 18 (2016–2017) *Berekraftige byar og sterke distrikt* skal lokalisering av statlige publikumsrettede virksomheter og større statlige arbeidsplasser medvirke til redusert biltransport, økt kollektivandel og et styrket bymiljø. Statsbygg gir departementer og statlige virksomheter råd om egnet lokalisering ved nybygg og leie i markedet og bidrar i forbindelse med byvekstavtaler og transportplaner.

Mål 2 Statlig eiendomsforvaltning er verdibevarende, bærekraftig og effektiv

Rapport, strategier og tiltak

Statsbyggs eiendomsforvaltning omfatter forvaltning, drift, verdibevarende vedlikehold og utvikling av bygg og eiendommer som inngår i den statlige husleieordningen, samt statlige eiendommer til kongelige formål under budsjettkapittel 531 og kulturhistoriske eiendommer under budsjettkapittel 533.

I 2017 ble det innenfor den statlige husleieordningen gjennomført vedlikehold for 855 mill. kroner og investeringstiltak for 147 mill. kroner. Dette bidrar til å opprettholde statens verdier og tilrettelegge for at lokalene tilfredsstiller leietakernes endrede behov.

Eiendommene som har inngått i statens husleieordning, er i all hovedsak godt vedlikeholdt. I 2017 ble det gjennomført mer enn 2 400 ulike vedlikeholdstiltak på eiendommer med tilstandsgrad mellom TG 1 og TG 3 (TG 0 tilsvarer «ikke avvik» og TG 3 benyttes på eiendommer som har store eller alvorlige avvik). Statsbyggs vurdering er at bygningsmassens tilstandsgrad opprettholdes og at denne i gjennomsnitt fortsatt ligger på 1, med unntak av fengselsporteføljen.

Fengselseiendommene, som ble overført til Statsbygg i 2009, har fortsatt et stort vedlikeholdsetterslep. I perioden 2009–2017 har Statsbygg gjennomført vedlikeholdstiltak for ca. 1 505 mill. kroner i fengslene. Det økte vedlikeholdet har redusert risikoen for uønsket stenging av soningsplasser, men vedlikeholdsetterslepet er fortsatt vesentlig.

Tilstandsgraden og kapasiteten i fengselsporteføljen vil bedres som følge av at det bygges nye fengsler. I 2017 ble det ferdigstilt 85 plasser i nye standardiserte bygg ved Indre Østfold fengsel avdeling Eidsberg og 96 plasser ved Ullersmo

fengsel. Det ble besluttet oppstart av et nytt fengsel i Agder, i henholdsvis Mandal og Froland kommune. Disse fengslene ferdigstilles i 2020 med 300 nye fengselsplasser. I 2017 startet også et omfattende rehabiliteringsprosjekt ved Ullersmo fengsel som planlegges ferdigstilt i 2019. En gradvis utskifting av gammel og utrangert bygningsmasse med nye og mer driftseffektive fengselsbygninger gir bedre sikkerhets- og soningsforhold og en mer effektiv drift.

Det er i 2017 og 2018 avsatt til sammen 90 mill. kroner til vedlikehold ved Folkehelseinstituttet over kap. 2445 Statsbygg. Tiltakene innebærer nødvendig vedlikehold av tekniske anlegg og bygningsmasse og ses i sammenheng med Folkehelseinstituttets arealplan og effektiv bruk av lokalene. Arbeidene ferdigstilles i løpet av 2019.

Som rapportert i Prop. 1 S (2017–2018) er det et vedlikeholdsetterslep for flere av eiendommene som ikke inngår i den statlige husleieordningen, men som Statsbygg har forvaltningsansvar for, jf. omtale under kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen. For å redusere vedlikeholdsetterslepet videreføres ekstraordinært vedlikehold og oppgradering av denne bygningsmassen. Arbeidet har pågått siden 2015, jf. Prop. 1 S og Innst. 16 S (2014–2015).

Statsbygg forvalter også ca. 120 vernede eiendommer klassifiserte som kulturhistoriske eiendommer innenfor husleieordningen på kap. 2445 Statsbygg. På disse eiendommene utføres det forvaltning, drift og vedlikehold i tråd med kulturminnefaglige forutsetninger. Fra 2008 til og med 2017 er det ferdigstilt totalt 114 forvaltningsplaner for kulturhistoriske eiendommer. I 2018 startet arbeidet med å utvikle forvaltningsplaner for utvalgte norske ambassader i utlandet. I 2017 ble

det besluttet at statens eiendommer på Røros skal overføres til Statsbygg. Statsbygg skal i samarbeid med Museene i Sør-Trøndelag/Rørosmuseet (MiST) stå for den framtidige forvaltningen av statens eiendommer på Røros.

Departementets krav til forvaltningsareal per driftsansatt ble innfridd i 2017, både for fengselsporteføljen og de øvrige eiendommene. Også driftskostnader per kvm i begge porteføljer var innenfor departementets krav.

Energiforbruket for eiendommene var i 2017 på 199 kWh/kvm for ordinær portefølje og 258 kWh/kvm for fengselsporteføljen, og innenfor departementets resultatkrav på henholdsvis 210 kWh/kvm og 260 kWh/kvm.

Statsbygg la i 2017 vekt på tiltak som innebærer miljøvennlig energibruk og produksjon av fornybar energi. Statsbygg har i 2017 inngått 18 grønne avtaler med leietakere om energieffektiviseringstiltak. I tillegg er det gjort betydelige investeringer i klimatilak, med hovedvekt på bygnings-tekniske utskiftninger og ENØK-tiltak. I løpet av 2017 ble det etablert flere solcelle- og solfangeranlegg på eiendommene. I 2016 ble olje som grunnlast utfaset i alle Statsbyggs bygg på fastlandet. Det jobbes nå planmessig med å oppfylle kravet i forskrift om forbud mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygninger (spisslast) innen utgangen av 2019.

I 2017 ble det inngått nye leiekontrakter med samtlige departementer. Antall leiekontrakter er redusert betydelig ved at det som tidligere var flere kontakter med samme departement, nå er erstattet av én ny. Reduksjonen i antallet leiekontrakter har bidratt til å effektivisere forvaltningen både i departementene og i Statsbygg.

Kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>	96 730	57 598	83 172
31	Igangsetting av byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>		80 000	
33	Videreføring av byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	2 223 734	1 955 000	1 780 400
34	Statens eiendom på Adamstuen, <i>kan overføres</i>	5 246	7 500	7 500
36	Kunstnerisk utsmykking, <i>kan overføres</i>	17 954	19 000	19 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	50 109	161 000	563 000
	Sum kap. 0530	2 393 773	2 280 098	2 453 072

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 31 økt med 70 mill. kroner til 150 mill. kroner og post 33 økt med 70 mill. kroner til 2 025 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Bevilgningene på kapitlet gjelder byggeprosjekter utenfor statens husleieordning. Statsbygg er byggherre for disse prosjektene. Oppdrags-giverne har ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold etter at bygningene er ferdigstilt.

Post 30 Prosjektering av bygg, kan overføres

I 2017 ble bevilgningen i hovedsak benyttet til prosjektering av Vikingtidsmuseet på Bygdøy, Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo (UiO), Veksthuset, Naturhistorisk museum ved UiO og nytt bygg for livsvitenskap ved UiO. I tillegg ble bevilgningen benyttet til prosjektering av Odontologisk fakultet ved UiO og Tromsø museum ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet. Videre ble det benyttet midler til arbeidet med forprosjektet for rehabilitering ved Norges Handelshøyskole.

Budsjettforslag

I 2019 videreføres prosjekteringen av Tromsø Museum ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet med 10 mill. kroner. Det foreslås også 10 mill. kroner til videreføring av forprosjekt for Odontologisk fakultet ved UiO. Det ble startet prosjektering av rehabilitering av Nationaltheatret i 2018, og det foreslås 60 mill. kroner til

videre prosjektering. I tillegg er det avsatt midler for å bistå statlige virksomheter i utredninger om lokalbehov i tidligfase før konkretisering av et eventuelt prosjekt.

Samlet foreslås det en bevilgning på 83,2 mill. kroner i 2019.

Post 31 Igangsetting av byggeprosjekter, kan overføres

Det ble ikke igangsatt nye byggeprosjekter på posten i 2017. I 2018 startet bygging av nytt livsvitenskapsbygg ved Universitetet i Oslo og ny midlertidig vaktentral for regjeringskvartalet. Det foreslås ikke oppstart av nye byggeprosjekter på posten i 2019.

Post 33 Videreføring av byggeprosjekter, kan overføres

Posten inneholder midler til videreføring av byggeprosjekter som Stortinget tidligere har vedtatt å starte opp. Bevilgningen skal sikre optimal framdrift i prosjekter under oppføring.

Budsjettforslag

Tabellen nedenfor viser prosjekter på kap. 530 som er under bygging i 2019:

Tabell 7.5 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen – under oppføring

			(i mill. kroner)	
	Oppstart	Avtale ferdig	Kostnadsramme per 1.7.2019	Forslag 2019
<i>Prosjekter under Kunnskapsdepartementet:</i>				
NMBU og Veterinærinstituttet	2013	2020	7 120,9	1 157,0
UiO nytt livsvitenskapsbygg	2018	2024	5 779,0	383,0
<i>Prosjekter under Kommunal- og moderniseringsdepartementet:</i>				
Ny midlertidig vaktsentral i regjeringskvartalet	2018	2020	93,4	11,0
Prosjekter i reklamasjonsfase				229,4
Samlet forslag post 33				1 780,4

Kostnadsrammene er eksklusive midler til kunstnerisk utsmykking, jf. kap. 530, post 36.

Statsbygg kan fordele midlene på posten mellom de ulike prosjektene, avhengig av framdrift og likviditetsbehov for det enkelte prosjekt i 2019.

Prosjektet på Ås vil samle Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) og Veterinærinstituttet. Det omfatter også nytt bygg for Senter for husdyrforsøk, som ble ferdigstilt i 2015. Prosjektets kostnadsramme er under press. Regjeringen vurderer kostnadsreducerende tiltak og vil komme tilbake til Stortinget dersom det blir behov for å justere kostnadsrammen for prosjektet. Nytt livsvitenskapsbygg skal sikre utstrakt tverrfaglig samarbeid for å løse store samfunnsutfordringer innen helse og miljø. Bygget skal blant annet huse Kjemisk institutt, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, Farmasøytisk institutt og livsvitenskap med blant annet Det medisinske fakultet. Prosjektet skal legge til rette for fremragende forskning på tvers av fagområdene og blir Norges største forsknings- og undervisningsbygg.

Dagens vaktsentral i regjeringskvartalet må flyttes blant annet som følge av rivningsarbeider i prosjekt nytt regjeringskvartal. Vaktsentralens funksjon er avgjørende for grunnsikring av departementene. Prosjektet skal sikre kontinuerlig drift av vaktsentralen inntil denne funksjonen er etablert i nytt regjeringskvartal.

Bevilgningen foreslås redusert med 174,6 mill. kroner til 1 780,4 mill. kroner i 2019.

Post 34 Statens eiendom på Adamstuen, kan overføres

Som en følge av samlokalisering av virksomheter i nye bygg ved Norges miljø- og biovitenskapelige

universitet (NMBU) på Ås skal lokalene som NMBU, Veterinærinstituttet og Mattilsynet i dag benytter på Adamstuen i Oslo, fraflyttes. Dette skjer etter planen andre halvår 2020. Statsbygg er gitt i oppdrag å planlegge for framtidig bruk av eiendommen, inkludert forberedelser til et eventuelt salg.

Bevilgningen foreslås videreført med 7,5 mill. kroner i 2019.

Post 36 Kunstnerisk utsmykking, kan overføres

Posten inneholder midler til kunstnerisk utsmykking i statlige bygg, også for byggeprosjekter på kap. 2445 Statsbygg. Kostnader til kunstnerisk utsmykking tas ikke inn i grunnlaget for husleieberegningen.

Bevilgningen for 2017 ble stilt til disposisjon for Kunst i offentlige rom (KORO), som gjennomfører prosjektene.

Bevilgningen på 19 mill. kroner foreslås videreført. Midlene skal benyttes til kunstprosjekter i bygg under oppføring.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten gjelder de tilfeller der Statsbygg gis i oppdrag å prosjektere og anskaffe brukerutstyr til byggeprosjektene. Det inkluderer også brukerutstyr i byggeprosjekter på kap. 2445 Statsbygg. Kostnader til brukerutstyr tas ikke inn i grunnlaget for husleieberegningen.

I 2017 ble midlene benyttet til brukerutstyr til det nye Nasjonalmuseet i Oslo og Norges miljø-

og biovitenskapelige universitet på Ås samt til prosjektering av brukerutstyr til nybygg for livsvitenskap ved UiO. Kostnadsrammene for brukerutstyrsprosjektene er henholdsvis 606,1 mill. kroner, 1 180,5 mill. kroner og 1 162,2 mill. kroner (alle tall per 1. juli 2019).

Budsjettforslag

Bevilgningene til brukerutstyr for Nasjonalmuseet på Vestbanen i Oslo, nybygg for Norges

miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) og Veterinærinstituttet på Ås og nytt livsvitenskapsbygg ved UiO foreslås videreført. Anslått behov er 370 mill. kroner til Nasjonalmuseet, 178 mill. kroner til NMBU og 15 mill. kroner til livsvitenskapsbygget. Forventet ferdigstilling for prosjektene er henholdsvis første halvår 2019, andre halvår 2020 og andre halvår 2024.

Det foreslås en bevilgning på 563 mill. kroner i 2019.

Kap. 531 Eiendommer til kongelige formål

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	24 671	26 275	26 765
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	36 008	52 996	94 683
	Sum kap. 0531	60 679	79 271	121 448

H.M. Kongen har disposisjonsrett til Det kongelige slott, hovedhuset på Bygdø kongsgård med sidebygning og park, Oscarshall slott, Stiftsgården i Trondheim og Gamlehaugen i Bergen. Ved Stiftsgården og Gamlehaugen har staten ved Statsbygg ansvaret for bygninger, interiør og utendørsanlegg. Ved eiendommene i Oslo har Statsbygg ansvaret for ytre vedlikehold, tekniske installasjoner og større vedlikeholdsarbeider, mens Det kongelige hoff har ansvaret for innvendig vedlikehold og parkanlegg. Eiendommene representerer store kulturhistoriske verdier. Det kongelige hoff og Statsbygg har et nært samarbeid med Riksantikvaren om forvaltning av eiendommene.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke statens kostnader til forvaltning, drift og vedlikehold av statlige eiendommer som H.M. Kongen har disposisjonsrett til. Vedlikeholdsarbeidene skjer i nært samarbeid med Det kongelige hoff.

Det foreslås en bevilgning på 26,8 mill. kroner i 2019.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke bygningsmessige arbeider av investeringsmessig karakter.

I 2017 ble midlene hovedsakelig benyttet til rehabilitering av vinduer og fasader ved Gamlehaugen i Bergen og rehabilitering av Stallbygningen ved Det kongelige slott.

Budsjettforslag

For 2019 foreslås det å bruke 14,7 mill. kroner til tiltak av investeringsmessig karakter på statens kongelige eiendommer. Det vil bli arbeidet videre med diverse tiltak på Stiftsgården, Gamlehaugen og Det kongelige slott.

I tillegg foreslås 20 mill. kroner videreført til innvendig rehabilitering av Stallbygningen ved Det kongelige slott.

Videre foreslås 60 mill. kroner til nytt logistikkbygg ved Det kongelige slott. Formålet er å etablere et post- og varemottak, i tråd med Politidirektoratets anbefalte sikkerhetstiltak. Prosjektet har en kostnadsramme på 122,3 mill. kroner (prisenivå per 1. juli 2019). Bygget er planlagt ferdigstilt i 2020.

Samlet foreslås det en bevilgning på 94,7 mill. kroner i 2019.

Kap. 532 Utvikling av Fornebuområdet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	137	97	97
30	Investeringer, <i>kan overføres</i>	1	6 000	6 000
	Sum kap. 0532	138	6 097	6 097

Staten har som stor eiendomsbesitter på den tidligere hovedflyplassen på Fornebu i Bærum kommune, deltatt i utviklingen av området til boligformål, næringsvirksomhet, offentlige formål og rekreasjon. Statens oppgaver er i all hovedsak gjennomført. Utbyggingen av infrastruktur og opparbeidelse av grøntområder på Fornebu skjer i samarbeid mellom staten og Oslo kommune som tidligere grunneiere. Kostnadene fordeles i tråd med en inngått avtale mellom partene.

Post 30 Investeringer, kan overføres

Bevilgningen skal dekke statens del av investeringer i infrastruktur og grøntområder på Fornebu og kostnader ved fradeling av tomter etter regulering. Infrastrukturarbeidet tilpasses framdriften i utbyggingen på Fornebu, noe som førte til lave utbetalinger i 2017.

Det foreslås en bevilgning på 6 mill. kroner i 2019.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen skal dekke Statsbyggs driftsutgifter i etterbruksprosjektet på Fornebu. For 2019 foreslås det en bevilgning på 97 000 kroner.

Kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	20 249	20 200	20 686
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	37 052	27 000	27 000
	Sum kap. 0533	57 301	47 200	47 686

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 1 økt med 2,2 mill. kroner til 22,41 mill. kroner og post 45 økt med 35,5 mill. kroner til 62,5 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Kapitlet omfatter Statsbyggs forvaltning av kulturhistoriske eiendommer utenfor den statlige husleieordningen. Samlet bygningsareal er om lag 32 000 kvm og inkluderer Håkonshallen og Rosenkrantzårnet på Bergenhus festning, Munkholmen, Austråttborgen, Grotten, Bjørgan prestegård, statens eiendommer etter Røros kobberverk, Villa Stenersen, Stavern fort på Citadelløya,

Sjømennenes minnehall, fjell- og ødestuer og bygningene på Bygdø kongsgård, med unntak av hovedhuset og Oscarshall som sorterer under kap. 531 Eiendommer til kongelige formål.

Statsbygg skal utøve et faglig godt vedlikehold av eiendommene i nært samarbeid med antikvariske myndigheter. Det er gjennomført en grundig analyse av rehabiliterings- og vedlikeholds-

behovet på eiendommene i et tiårsperspektiv fra 2012 til 2022. Det er konstatert betydelig vedlikeholdsetterslep på flere av bygningene. Ikke minst gjelder dette bygningsmassen på Bygdø kongsgård. For å redusere vedlikeholdsetterslepet er det fra og med 2015 avsatt midler til ekstraordinært vedlikehold og oppgradering av bygningsmassen, hovedsakelig på Bygdø kongsgård, jf. Prop. 1 S og Innst. 16 S (2014–2015).

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold av bygningsmassen. I 2017 ble det utført vedlikeholdstiltak på blant annet Bygdø kongsgård, Munkholmen, Mollesjok fjellstue, Bergenhus og Blaker skanse.

Budsjettforslag

I 2018 ble eiendommen Blaker Skanse overdratt vederlagsfritt til Sørums kommun, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018). Utgifter og inntekter reduseres med 0,9 mill. kroner som følge av dette, jf. kap. 3533, post 02.

I tillegg foreslås det å øke bevilgningen med 1 mill. kroner som følge av at Statsbygg overtar ansvar for forvaltningen av statens eiendommer ved Røros kobberverk.

Samlet foreslås det en bevilgning på 20,7 mill. kroner i 2019.

Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3533, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke ekstraordinært vedlikehold på eiendommene.

Regjeringen besluttet i 2017 at det nasjonale minnestedet etter 22. juli i Hole kommune skal etableres på Utøyakaia og ikke på Sørbråten. Arbeidet er derfor forsinket. Det er hittil bevilget 20,6 mill. kroner. Arbeidet i 2019 finansieres med overførte midler.

I 2017 utførte Statsbygg ekstraordinært vedlikehold og oppgradering av bygningsmassen, blant annet ved Gartneriområdet, kyststien og Villa Gjøa på Bygdøy, samt tiltak på Villa Stenersen.

Vedlikeholdsarbeidene ved Munkholmen i Trondheim ble ferdigstilt i 2017, mens fasaderestaureringen ved Rosenkrantzårnet på Bergenhus etter planen videreføres i 2019.

Ansvar for forvaltningen av statens eiendommer på Røros er i 2018 overført fra Klima- og miljødepartementet til Statsbygg, jf. Prop. 85 S (2017–2018). Behovet i 2019 finansieres med overførte midler fra 2018.

Budsjettforslag

I 2019 foreslås det 20 mill. kroner til å videreføre ekstraordinært vedlikehold og oppgradering av bygningsmassen, hovedsakelig på Bygdø kongsgård.

I rettsforlik mellom staten og grunneier av øya Killingen er staten forpliktet til å etablere en broforbindelse fra Bygdøy sjøbad til Killingen. Kostnaden er tidligere beregnet til 17 mill. kroner, jf. Prop. 1 S (2016–2017). Det foreslås 7 mill. kroner til broforbindelsen i 2019.

Samlet foreslås det en bevilgning på 27 mill. kroner i 2019.

Kap. 3533 Eiendommer utenfor husleieordningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
02	Diverse inntekter	4 866	3 183	2 383
	Sum kap. 3533	4 866	3 183	2 383

Post 02 Diverse inntekter

Bevilgningen gjelder i hovedsak inntekter fra parkering ved Bygdø kongsgård. Som følge av at

eiendommen Blaker Skanse i 2018 er overdratt til Sørums kommun, reduseres inntektene med 900 000 kroner, jf. kap. 533, post 1. Det foreslås en bevilgning på 2,4 mill. kroner i 2019.

Kap. 534 Erstatningslokaler for departementene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	36 125		
	Sum kap. 0534	36 125		

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

I 2017 ble overført bevilgning fra tidligere budsjetterminer benyttet til sikringstiltak i erstatnings-

lokalene. Tiltakene er slutført innenfor en ramme på om lag 580 mill. kroner.

Kap. 2445 Statsbygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
24	Driftsresultat	-140 700	-436 141	-346 141
30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>	173 607	206 401	648 401
31	Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	101 962		76 800
32	Prosjektering og igangsetting av brukerfinansierte byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	223 807	250 000	350 000
33	Videreføring av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	1 555 379	2 844 486	2 237 450
34	Videreføring av brukerfinansierte byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	734 240	500 000	713 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	281 350	301 505	296 453
49	Kjøp av eiendommer, <i>kan overføres</i>	112 499	198 309	120 964
	Sum kap. 2445	3 042 144	3 864 560	4 096 927

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 19. april 2018 ble post 31 bevilget med 100 mill. kroner, jf. Prop. 44 S og Innst. 220 S (2017–2018). Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 24 endret til -405,1 mill. kroner, post 30 ble økt med 143 mill. kroner til 349,4 mill. kroner, post 31 ble redusert med 65 mill. kroner til 35 mill. kroner og post 32 økt med 150 mill. kroner til 400 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Statsbygg er organisert som forvaltningsbedrift og forvalter 2,9 mill. kvm bygningsmasse, fordelt på 2 207 bygninger. Virksomheten har 881 årsverk, fordelt på hovedkontoret i Oslo, fem regionkontorer og driftspersonale på eiendommene.

Kap. 2445 Statsbygg inneholder både drifts- og investeringsbudsjett. Post 24 Driftsresultat er driftsinntekter fratrukket driftskostnader, kapitalkostnader og avsetninger til investeringsformål og reguleringsfond. Investeringsbudsjettet, postene 30 til 49, inneholder bevilgninger til prosjektering, bygging og kjøp av eiendom.

Byggeprosjektene blir finansiert etter to ulike modeller, ordinære byggeprosjekter og brukerfinansierte byggeprosjekter (tidligere omtalt som kurantprosjekter). Ordinære byggeprosjekter

fremmes for Stortinget med forslag til kostnadsramme for hvert enkelt prosjekt og mulighet for hel eller delvis husleiekompensasjon for leietakeren. Kostnadsrammene for prosjektene blir beregnet med basis i gjennomført forprosjekt og fastsatt på et nivå som innebærer at man med 85 pst. sannsynlighet skal klare å holde dem.

I brukerfinansierte byggeprosjekter finansieres investeringen gjennom økt husleie som dekkes innenfor leietakerens eksisterende økonomiske ramme. Disse prosjektene blir behandlet etter forenklede prosedyrer i tråd med fullmakt fra Stortinget, jf. forslag til romertallsvedtak.

Statsbygg har ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold av alle bygg under kap. 2445 Statsbygg etter at de er ferdigstilt.

Post 24 Driftsresultat

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
24.1	Driftsinntekter	-4 934 038	-4 860 000	-5 177 400
24.2	Driftsutgifter	1 854 219	2 115 069	2 165 483
24.3	Avskrivninger	1 483 251	1 092 814	1 442 800
24.4	Renter av statens kapital	70 075	86 000	93 000
24.5	Til investeringsformål	1 173 193	1 129 976	1 242 976
24.6	Til reguleringsfondet	212 600		-113 000
	Sum post 24	-140 700	-436 141	-346 141

Statsbygg skal over driftsbudsjettet dekke alle utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold av eiendommene, avskrivninger og renter, og i tillegg avsette midler til nye investeringer. I 2019 vil Statsbygg over driftsbudsjettet dekke 1,24 mrd. kroner av de samlede investeringene på kap. 2445 på om lag 4,4 mrd. kroner, jf. post 24.5 Til investeringsformål.

Underpost 24.1 Driftsinntekter

Inntektene består i det alt vesentlige av husleie fra leietakerne. Husleiene dekker forvaltning, drift, verdibevarende vedlikehold av eiendommene, avskrivninger og avkastning på investert kapital. I tillegg inneholder posten netto inntekter fra salg av eiendom, fakturerte rådgivningstjenester og inntekter fra andre oppdrag.

Underpost 24.2 Driftsutgifter

Driftsutgiftene består i hovedsak av forvaltning, drift og vedlikehold av eiendomsmassen samt administrasjon og lønn.

Underpost 24.3 Avskrivninger

Alle eiendeler blir avskrevet lineært. Normal avskrivningstid for nybygg er 60 år. Tekniske anlegg og andre særskilte bygningskomponenter har kortere avskrivningstid. Avskrivningene føres som en driftsutgift i Statsbygg og motsvares av en tilsvarende inntekt på Finansdepartementets kap. 5491 Avskrivninger på statens kapital i statens forretningsdrift, post 30 Avskrivninger.

Underpost 24.4 Renter av statens kapital

Forslaget til bevilgning er i samsvar med retningslinjer for utregning av renter i statlige forvaltningsbedrifter. Rentene føres som en driftsutgift i Statsbygg og motsvares av en tilsvarende inntekt på Finansdepartementets kap. 5603 Renter av statens kapital i statens forretningsdrift, post 80 Renter av statens faste kapital.

Underpost 24.5 Til investeringsformål

Posten gjelder avsetning til investeringsformål. Avsetningen føres til inntekt under kap. 5445 Statsbygg, post 39 Avsetning til investeringsformål og delfinansierer byggeprosjektene på kap. 2445 Statsbygg. Gevinst ved salg av eiendom som reinvesteres blir også ført på denne posten. Investeringene blir senere avskrevet, jf. omtale under underpost 24.3.

Underpost 24.6 Til reguleringsfondet

Reguleringsfondet brukes til å dekke eventuelle avvik i driftsinntekter og driftsutgifter. Fondet skal også dekke utgifter ved skadetilfeller på eiendommene, til sammen 2 207 bygninger i inn- og utland. For at fondet skal virke etter hensikten, er det viktig å holde det på et tilstrekkelig nivå, anslått til minimum 300 mill. kroner. Reguleringsfondet var ved utgangen av 2017 på 590 mill. kroner.

Departementet kan overskride årlige bevilgninger på investeringspostene ved bruk av midler fra fondet til å kjøpe eiendommer og til å gjennomføre prosjekter på kap. 2445 Statsbygg. Departementet kan videre benytte fondet til å sikre tilførsel av likviditet for å holde optimal framdrift i byggeprosjekter under arbeid, jf. forslag til romertallsvedtak.

Rapport

Samlet ble nær 2,9 mrd. kroner inntektsført i 2017 gjennom avskrivninger og renter, midler disponert til investeringsformål og driftsresultatet.

Statsbygg videreførte i 2017 sitt effektiviseringsprogram, som startet ved årsskiftet 2015/2016. Programmet har som mål å effektivisere med ti pst. i løpet av tre år, enten ved direkte kostnadskutt eller vekst i produksjonen uten tilsvarende vekst i kostnader. For 2017 og 2018 har effektiviseringsprogrammet resultert i innsparingskrav på henholdsvis 15 mill. kroner og 40 mill. kroner.

Statsbygg følger en fastsatt strategi for verdivarende og forebyggende vedlikehold. I 2017 ble vedlikehold av fengsler prioritert med om lag

145 mill. kroner, i tillegg til 50 mill. kroner som var øremerket til ekstraordinært vedlikehold av fengsler. Det vises til rapport under mål 2.

Budsjettforslag

Avsatte midler til ekstraordinært vedlikehold av Folkehelseinstituttet i 2017/2018 videreføres ikke, noe som isolert sett medfører at kravet til driftsresultat økes med 50 mill. kroner.

Utgifter til riving av Y-blokken og R4/Møllergata 17 i regjeringskvartalet er estimert til 221 mill. kroner, hvorav 31 mill. kroner forventes utbetalt i 2018, jf. Prop. 85 S (2017–2018) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2018*. Estimerte riveutgifter i 2019 på 190 mill. kroner medfører at resultatkravet på kap. 2445, post 24 for 2019 foreslås redusert tilsvarende. Det vises til omtale under post 30.

Det er igangsatt bygging av 60 boliger på Svalbard, jf. Prop. 85 S (2017–2018). Bevilgningsbehovet på post 34 i 2019 foreslås på samme måte som i 2018 dekket av Statsbyggs reguleringsfond ved at post 24.6 Til reguleringsfondet reduseres med 113 mill. kroner. Post 24.5 Til investeringsformål og kap. 5445 Statsbygg, post 39 Avsetning til investeringsformål økes tilsvarende.

Som følge av Statsbyggs effektiviseringsprogram foreslås det at kravet til driftsresultat økes med 50 mill. kroner.

Det foreslås å innlemme den delen av eiendomsmassen til Norges handelshøyskole som Statsbygg ikke allerede forvalter, i statens husleieordning. Forslaget innebærer at Statsbygg overtar ansvaret med å forvalte, drifte og vedlikeholde eiendommen. Innlemmingen påvirker ikke driftsresultatet.

Samlet foreslås kravet til driftsresultat redusert med 90 mill. kroner til 346,1 mill. kroner i 2019.

Post 30 Prosjektering av bygg, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til prosjektering av ordinære byggeprosjekter fram til fullført forprosjekt.

I 2017 ble midlene blant annet brukt til prosjektering av nytt regjeringskvartal, forprosjekt for sikkerhetstiltak i regjeringskvartalet, prosjektering av nye arealer for helse- og sosialvitenskap ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), forprosjekt for nye Agder fengsel i Mandal og Froland samt grunnundersøkelser av aktuelle tomter og prosjektering av boliger på Svalbard etter skredene i 2015 og 2017.

Budsjettforslag

Det foreslås bevilget 423 mill. kroner i 2019 til arbeidet med forprosjekt for nytt regjeringskvartal, som så langt er planlagt ferdigstilt i 2019. Gjennomføringen av forprosjektet vil innebære bevilgningsbehov også i 2020. På bakgrunn av planen om trinnvis utbygging av nytt regjeringskvartal tar regjeringen sikte på snarlig å komme tilbake til kostnadsramme for forprosjektet. Det vises til omtale under mål 3 i programkategori 13.00.

Det foreslås 190 mill. kroner til riving av bygg i regjeringskvartalet, jf. omtale under post 24.

Det vises til omtale i Prop. 1 S (2017–2018) og Prop. 85 S (2017–2018) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2018* av planene for en energiløsning basert på sjøvann i det nye regjeringskvartalet og sikker teknisk infrastruktur i regjeringskvartalet (STI). For 2019 er samlet bevilgningsbehov for energiløsning estimert til 70 mill. kroner, hvorav 15 mill. kroner til prosjektering og 55 mill. kroner til mulig igangsetting av byggeprosjektet, jf. omtale under post 31. Det tas sikte på å legge fram forslag til kostnadsramme for energiløsningen for Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2019.

På posten er det en grunnbevilgning på 20,4 mill. kroner som ikke er bundet opp i øremerkede prosjekter. Disse midlene foreslås benyttet til andre prosjekteringsoppdrag, blant annet byggetrinn 6B ved Nord universitet og Griegakademiet ved Universitetet i Bergen, anslått til om lag 20,4 mill. kroner i 2019.

Samlet foreslås det en bevilgning på 648,4 mill. kroner i 2019.

Post 31 Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, kan overføres

Posten dekker utgifter til oppstart av nye byggeprosjekter innenfor husleieordningen.

I 2017 ble det bevilget midler til oppstart av fem prosjekter: sikringstiltak i regjeringens representasjonsanlegg (RRA), sikringstiltak i regjeringsbygg 6 (R6), Nasjonalbibliotekets fjellanlegg,

nytt helsearkiv på Tynset og Agder fengsel, avdeling Mandal og Froland.

Budsjettforslag

Det foreslås 6 mill. kroner til nytt museumsbygg for Saemien Sijte i Snåsa i 2019. Kostnadsrammen foreslås satt til 115,3 mill. kroner (per 15. april 2017), inkludert tomt og kunstnerisk utsmykking. Prosjektet forventes ferdigstilt andre halvår 2021.

Det foreslås 55 mill. kroner til mulig igangsetting av ny energiløsning i regjeringskvartalet, jf. omtale under post 30.

Det foreslås 15,8 mill. kroner til en forsterket fellesskapsavdeling ved Ila fengsel og forvaringsanstalt. Prosjektet er estimert til å koste 15,8 mill. kroner og er planlagt ferdigstilt i 2019.

Samlet foreslås det en bevilgning på 76,8 mill. kroner i 2019.

Post 32 Prosjektering og igangsetting av brukerfinansierte byggeprosjekter, kan overføres

Bevilgningen omfatter midler til prosjektering og igangsetting av brukerfinansierte byggeprosjekter på oppdrag fra departementene. Departementet har i eget rundskriv utarbeidet retningslinjer for gjennomføring av brukerfinansierte byggeprosjekter (kurantprosjekter).

Det foreslås en bevilgning på 350 mill. kroner i 2019.

Post 33 Videreføring av ordinære byggeprosjekter, kan overføres

Posten omfatter midler til videreføring av byggeprosjekter som Stortinget tidligere har vedtatt å starte opp. Midlene skal sikre optimal framdrift i de prosjektene som pågår.

Budsjettforslag

Tabellen nedenfor viser prosjekter på kap. 2445 som er under bygging i 2019:

Tabell 7.6 Ordinære byggeprosjekter – videreføring

			(i mill. kroner)	
	Oppstart	Avtalt ferdigstillelse	Kostnadsramme per 1.7.19	Forslag 2019
<i>Bygg under Kulturdepartementet:</i>				
Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, nybygg	2013	2019	5 993,9	1 100,0
Nytt sikringsmagasin for Nasjonalbiblioteket og arkivmagasin i fjellet i Rana (NB Fjellanlegget)	2017	2021	815,3	160,0
Nybygg for Norsk helsearkiv på Tynset	2017	2019	212,0	30,5
<i>Bygg under Justis- og beredskapsdepartementet:</i>				
Agder fengsel, Froland	2017	2020	1 211,6	225,0
Agder fengsel, Mandal	2017	2020	761,4	150,0
<i>Prosjekt under Kommunal- og moderniseringsdepartementet:</i>				
Byggearbeider/sikring R6	2017	2020	500,4	175,0
Sikringstiltak i regjeringens representasjonsanlegg (RRA)	2016	2019	175,8	41,9
Sikker teknisk infrastruktur i regjeringskvartalet	2014	2019	2 271,7	310,0
<i>Prosjekt under Landbruks- og matdepartementet:</i>				
Svalbard globale frøhvelv ¹	2018	2019	206,4	20,4
Prosjekter i reklamasjonsfasen				24,7
Samlet forslag post 33				2 237,5

¹ 65 pst. av kostnadene dekkes av ODA-midler over Utenriksdepartementets budsjett. Kostnadsrammene er eksklusive midler til kunstnerisk utsmykking, jf. kap. 530, post 36.

Statsbygg kan fordele midlene på posten mellom de ulike prosjektene, avhengig av framdrift og likviditetsbehov for det enkelte prosjekt i 2019.

Sikker teknisk infrastruktur i regjeringskvartalet (STI 1) er forventet ferdigstilt andre halvår 2019. Kostnadsrammen for prosjektet foreslås redusert med 391,9 mill. kroner til 2 271,7 mill. kroner (prisnivå per 1. juli 2019), som følge av justert grensesnitt mot andre tiltak i regjeringskvartalet. For 2019 er det planlagt å bruke 310 mill. kroner til videreføring av prosjektet.

Nybygg for Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design på Vestbanen i Oslo skal gi et vitalt, nasjonalt forsknings- og formidlingssenter for de visuelle kunststartene. Det vises til Prop. 108 S (2012–2013) *Nybygg for Nasjonalmuseet på Vest-*

banen og Innst. 337 S (2012–2013). For 2019 er det planlagt å bruke 1 100 mill. kroner til videreføring av prosjektet.

Ved Stortingets behandling av Prop. 1 S (2016–2017) ble det vedtatt en samlet kostnadsramme for nye bygg for Arkivverket. Prosjektet omfatter et nybygg for Norsk helsearkiv på Tynset og et depotmagasin for Arkivverket i Nasjonalbibliotekets fjellanlegg i Rana. Det ble også vedtatt en kostnadsramme for bygging av nye sikringsmagasiner for Nasjonalbiblioteket i fjellanlegget i Rana. Depotmagasinet for Arkivverket gjennomføres samtidig med sikringsmagasinprosjektet for å utnytte synergieffektene med en felles prosjektorganisasjon og for å redusere kostnadene. For 2019 er det til sammen planlagt å bruke

160 mill. kroner til videreføring av disse to prosjektene. I tillegg er det planlagt å bruke 30,5 mill. kroner til videreføring av nybygg for Norsk helsearkiv på Tynset.

Ved Stortingets behandling av Prop. 129 S (2016–2017) ble det vedtatt kostnadsrammer for nytt fengsel i Agder, avdeling Froland og avdeling Mandal. For 2019 foreslås det en bevilgning på 225 mill. kroner til avdeling Froland og 150 mill. kroner til avdeling Mandal.

Ved Stortingets behandling av Prop. 129 S (2016–2017) ble det vedtatt kostnadsramme for sikringstiltak i regjeringens representasjonsanlegg (RRA). For 2019 foreslås det en bevilgning på 41,9 mill. kroner til videreføring av tiltakene.

Ved Stortingets behandling av Prop. 129 S (2016–2017) ble det vedtatt kostnadsramme for sikringstiltak i regjeringsbygg R6. For 2019 foreslås det en bevilgning på 175 mill. kroner til videreføring av tiltakene.

Ved Stortingets behandling av Prop. 44 S (2017–2018) ble det vedtatt kostnadsramme for Svalbard globale frøhvelv. 65 pst. av utgiften er såkalte ODA-godkjente utgifter, jf. Prop. 85 S (2017–2018). Det foreslås en bevilgning på 20,4 mill. kroner til videreføring av prosjektet i 2019.

Samlet foreslås det en bevilgningsreduksjon på 607 mill. kroner til 2 237,5 mill. kroner i 2019.

Post 34 Videreføring av brukerfinansierte byggeprosjekter, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til videreføring av brukerfinansierte byggeprosjekter.

I 2017 var 30 prosjekter i byggefase. Av disse ble ti prosjekter ferdigstilt i 2017. Alle prosjektene ble ferdigstilt innenfor styringsrammen.

Budsjettforslag

De største prosjektene i 2019 er boligbygging på Svalbard, som er omtalt under post 24, ombygging for Høgskolen i Sørøst-Norge (HSN), avdeling Ringerike, nybygg for lærerutdanningen ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, nybygg på nordtomt ved Høgskulen på

Vestlandet i Bergen, Statens vegvesen på Gol og rehabilitering av kanselli ved ambassaden i Washington.

Det foreslås en bevilgning på 713 mill. kroner i 2019.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke utstyr på eiendommene Statsbygg forvalter, inkludert påkostninger, utskiftninger og installering av tekniske anlegg.

Bevilgningen for 2017 ble brukt til innkjøp som skal aktiveres og avskrives. Dette gjelder investeringer i IKT og større utstyr til Statsbyggs administrasjon og til drift av eiendommene. I tillegg ble det brukt midler til bygningsmessige utskiftninger og påkostninger. Videre ble midlene brukt til sikringstiltak i regjeringsbygningene og regjeringens representasjonsanlegg.

Budsjettforslag

I 2019 foreslås det å avsette 96,5 mill. kroner til innkjøp av utstyr og installering av tekniske anlegg på eiendommer som Statsbygg forvalter. I tillegg foreslås det 200 mill. kroner til bygningsmessige utskiftninger og påkostninger.

Samlet foreslås det en bevilgning på 296,5 mill. kroner i 2019.

Post 49 Kjøp av eiendommer, kan overføres

Bevilgningen skal dekke kjøp av eiendommer og tomter til bruk i aktuelle byggeprosjekter.

Det foreslås en bevilgning på 121 mill. kroner i 2019, hvor 93 mill. kroner gjelder kjøp av eiendom til nytt regjeringskvartal.

På grunn av vurdering av andre eiendomskjøp er det behov for å øke fullmakten til å godkjenne kjøp av eiendom finansiert ved salgsinntekter, innsparte midler eller midler fra reguleringsfondet ut over bevilgningen på kap 2445, post 49. Fullmakten foreslås økt fra 300 til 800 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Tabell 7.7 Statsbyggs balanse

	(i 1 000 kroner)			
	Regnskap 2016	Regnskap 2017	Overslag 2018	Overslag 2019
Eiendeler:				
<i>Anleggsmidler</i>				
Driftsmidler, eiendommer	40 819 826	42 519 418	45 944 704	49 124 654
Aksjer, andeler	30	30	30	30
Utlån og obligasjoner	17 329	17 329	2 329	2 329
<i>Sum anleggsmidler</i>	<i>40 837 184</i>	<i>42 536 777</i>	<i>45 947 063</i>	<i>49 145 013</i>
<i>Omløpsmidler</i>				
Kortsiktige fordringer	23 747	62 413	43 080	52 746
<i>Sum omløpsmidler</i>	<i>23 747</i>	<i>62 413</i>	<i>43 080</i>	<i>52 746</i>
<i>Sum eiendeler</i>	<i>40 860 931</i>	<i>42 599 189</i>	<i>45 990 142</i>	<i>49 197 759</i>
Egenkapital og gjeld:				
<i>Egenkapital</i>				
Egenkapital, ekskl. reguleringsfond	36 544 603	37 717 796	39 227 782	40 554 882
Reguleringsfond	378 033	590 634	316 634	316 634
<i>Sum egenkapital</i>	<i>36 922 637</i>	<i>38 308 430</i>	<i>39 544 416</i>	<i>40 871 516</i>
<i>Langsiktig gjeld</i>				
Statens rentebærende gjeld	4 275 359	4 801 759	6 884 759	8 808 759
Annen langsiktig gjeld	17 222	17 222	2 222	2 222
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	<i>4 292 581</i>	<i>4 818 981</i>	<i>6 886 981</i>	<i>8 810 981</i>
<i>Kortsiktig gjeld</i>				
Kortsiktig gjeld	75 399	94 675	85 037	89 856
Mellomværende med statskassa	- 429 686	- 622 896	- 526 291	- 574 593
<i>Sum kortsiktig gjeld</i>	<i>- 354 286</i>	<i>- 528 221</i>	<i>- 441 254</i>	<i>- 484 738</i>
<i>Sum egenkapital og gjeld</i>	<i>40 860 931</i>	<i>42 599 189</i>	<i>45 990 142</i>	<i>49 197 759</i>

Kap. 5445 Statsbygg

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
39	Avsetning til investeringsformål	1 173 193	1 129 976	1 242 976
	Sum kap. 5445	1 173 193	1 129 976	1 242 976

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 39 økt med 150 mill. kroner til 1 280 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Post 39 Avsetning til investeringsformål

På posten føres midler fra driftsregnskapet som avsettes til investeringsformål. Midlene blir ført til inntekt i statsregnskapet, jf. omtale under kap.

2445 Statsbygg, post 24 Driftsresultat, underpost 24.5 Til investeringsformål. Økningen på posten på 113 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2018 skyldes boligbygging på Svalbard, jf. omtale under kap. 2445, post 24.

Kap. 5446 Salg av eiendom, Fornebu

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
40	Salgsinntekter		200	200
	Sum kap. 5446		200	200

Post 40 Salgsinntekter

På posten føres inntekter fra salg av gjenstående statlige arealer på Fornebu, se omtale under kap.

532 Utvikling av Fornebuområdet. Det foreslås budsjettert med uendrede salgsinntekter i 2019.

Programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IT-politikk

Utgifter under programkategori 13.40 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
540	Direktoratet for forvaltning og IKT	526 592	596 503	649 013	8,8
541	IT-politikk	15 530	13 557	15 358	13,3
542	Internasjonalt IT-samarbeid	22 921	40 557	51 203	26,2
Sum kategori 13.40		565 043	650 617	715 574	10,0

Inntekter under programkategori 13.40 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3540	Direktoratet for forvaltning og IKT	51 871	66 106	91 246	38,0
Sum kategori 13.40		51 871	66 106	91 246	38,0

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har koordineringsansvaret for forvaltningspolitikken og regjeringens IT-politikk.

Forvaltningspolitikken handler om overordnede og sektorovergrepene spørsmål som innovasjon i offentlig sektor, styring, organisering, medarbeiderutvikling og ledelse. Forvaltningspolitikken fastsetter felles rammer for hvordan forvaltningen bør arbeide og være organisert. Den bygger på viktige verdier som effektivitet, rettssikkerhet (herunder likebehandling), faglig integritet og demokrati (herunder åpenhet). Hver enkelt sektor, departement og underliggende virksomhet, har et selvstendig ansvar for å organisere seg og arbeide slik at de politiske målene blir nådd.

Formålet med IT-politikken er å påvirke utviklingen innen bruken av IT for å oppnå forenkling og effektivisering i offentlig sektor, fremme inno-

vasjon og verdiskaping i næringslivet og en bærekraftig og inkluderende samfunnsutvikling. Digitalisering er ikke et mål i seg selv, men et middel for å nå disse målene. IT-politikken griper inn på tvers av samfunnssektorene, og Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for å samordne politikken. Ansvar innebærer å identifisere sektorovergrepene utfordringer og å initiere, koordinere og følge opp tverrgående tiltak, herunder utvikling av strategier og handlingsplaner. Departementet har også et særskilt ansvar for å arbeide for en styrket og mer helhetlig tilnærming til informasjonssikkerheten i statsforvaltningen.

Arbeidet med å modernisere forvaltningen og digitalisere offentlig sektor inngår både som en del av forvaltningspolitikken og IT-politikken. Dette er nærmere omtalt i Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet* (Digital agenda for Norge).

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi)

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) er det sentrale fagorganet for modernisering og omstilling av offentlig sektor. Difis fagområder er organisering, ledelse og arbeidsgiverstøtte, innovasjon, offentlige anskaffelser og digitalisering i offentlig sektor. Helheten av virkemidler og kompetanse innenfor disse områdene skal ligge til grunn for direktoratets arbeid. Statlige virksomheter er målgruppen for alle fagområdene til direktoratet. I tillegg er kommunene målgruppe for blant annet offentlige innkjøp, innovasjon og digitalisering.

Difi skal være pådriver og premissgiver i arbeidet med å realisere fastsatte mål og utvikle kunnskapsgrunnlaget for ny politikk på sine fagområder. Det er virksomhetene selv som er ansvarlig for egen omstilling, men Difi skal legge til rette og støtte dem ved blant annet å redusere felles hindringer for omstilling og tilby rådgiving, relevante verktøy og virkemidler.

Nærings- og fiskeridepartementet har det overordnede faglige ansvaret for anskaffelsesområdet. Difi skal legge til rette for at offentlige virksomheter har relevant kompetanse og organiserer sine anskaffelser på en formålstjenlig og effektiv måte.

Statens innkjøpssenter skal inngå og forvalte felles avtaler på vegne av statlige virksomheter. Målet er mer profesjonelle, effektive og enkle innkjøpsprosesser samt bedre og mer gunstige kjøp for staten.

Direktoratet er fagorgan for forebyggende informasjonssikkerhet i statsforvaltningen. Det har også ansvar for tilsyn med offentlige og private virksomheter etter forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.

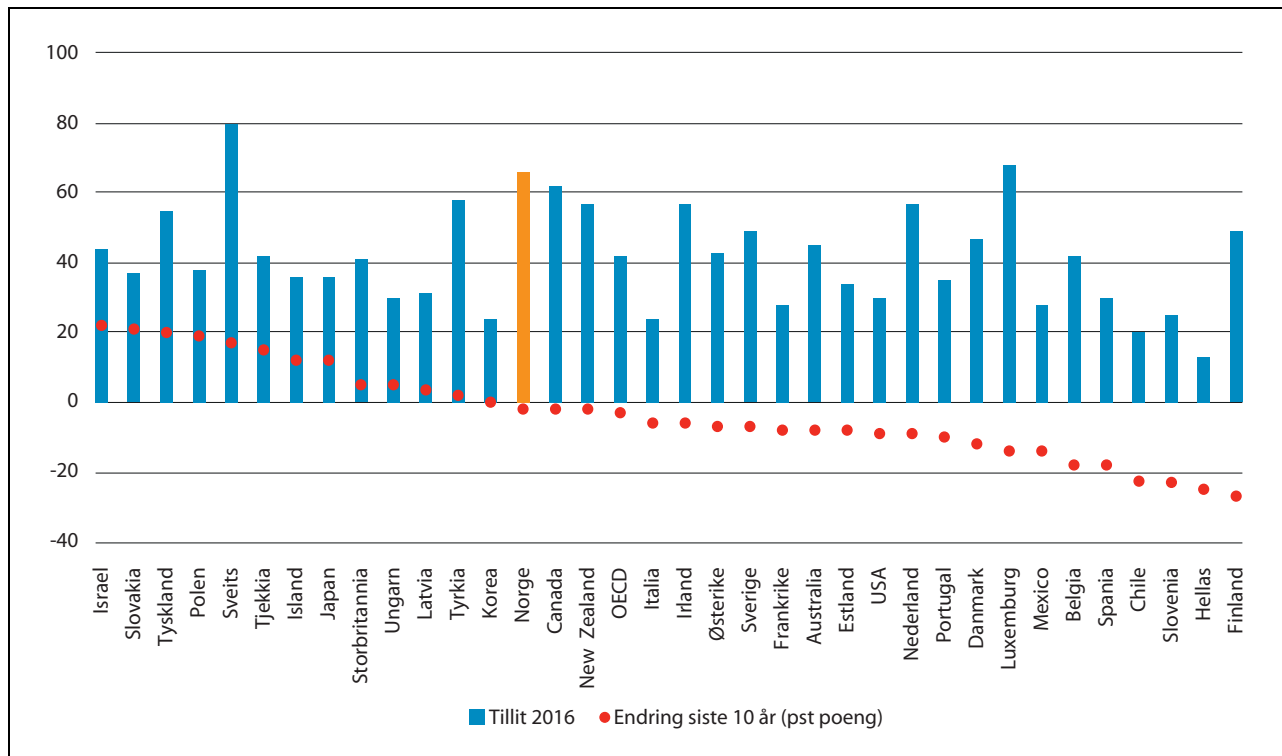
Difi forvalter de nasjonale felleskomponentene Digital postkasse til innbyggerne, ID-porten og Kontakt- og reservasjonsregisteret samt flere andre fellesløsninger. Difi har ansvaret for viktige samordningsfunksjoner, som Difis tverrgående digitaliseringsstrategi, ledelse av Styring og koordinering av tjenester i e-forvaltning (Skate) og Nettverk for informasjonssikkerhet (NIFS). Difi er sekretariat for Digitaliseringsrådet, Standardiseringsrådet og Arbeidsgiverrådet i staten.

Utviklingstrekk og utfordringer

Norge har en velfungerende offentlig forvaltning, noe som blant annet framkommer i internasjonale sammenligninger. Verdensbankens indikatorer for effektiv forvaltning fra 2016 rangerer Singapore, Sveits, Danmark og Norge på topp.

OECD har pekt på at tillit er en driver for effektiv forvaltning og økonomisk utvikling og et mål på hvordan offentlig sektor lykkes. Norsk offentlig forvaltning skårer høyt i internasjonale sammenligninger av tillit. OECDs World Gallup Poll finner at nordmenns tillit til nasjonale myndigheter er blant det høyeste i OECD, og at nivået har vært tilnærmet uendret de siste ti årene.

Figur 7.2 Tillit til nasjonale myndigheter

Kilde: OECD Government at a glance, 2017/ World Gallup Poll

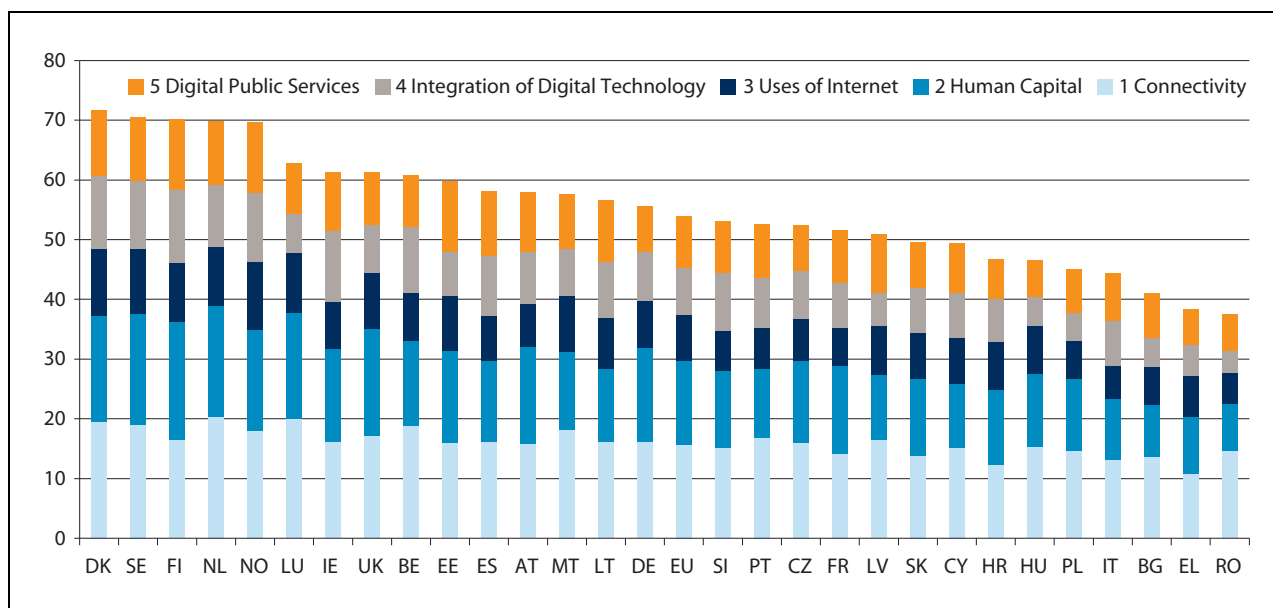
For å opprettholde og videreutvikle en offentlig forvaltning som har høy tillit i befolkningen, må offentlig sektor kunne håndtere de utfordringene som vil påvirke den norske velferdsmodellen. Perspektivmeldingen 2017 viser at produktiviteten må økes om offentlig sektor skal kunne møte blant annet demografiske, klimamessige, teknologiske og økonomiske utfordringer, uten at velferdsnivået senkes. I tillegg innebærer styrket kompetanse og økt informasjonstilgang i befolkningen at offentlig sektor må forholde seg til innbyggerne på nye måter. Innbyggerundersøkelsen fra Difi fra 2017 viser at mange innbyggere mener det offentlige kan bruke ressursene mer effektivt, og behandle saker og søknader raskere.

Effektiv organisering og drift forutsetter kontinuerlig forbedring. Offentlig sektor må derfor vurdere om oppgavene kan løses på nye måter ved å utnytte digitaliseringsmuligheter, og om oppgaver kan løses på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. Arbeidet med innovasjon og spredning av innovasjon vil prioriteres høyere, og det vil arbeides mer systematisk for å få til den omstillingstakt som det offentlige trenger framover. Det er i dag ingen felles, helhetlig nasjonal politikk for hvordan vi skal tilrettelegge for innovasjon i offentlig sektor, selv om mange aktører arbeider

med avgrensede innsatser innenfor sitt fagfelt. Regjeringen har derfor startet arbeidet med en stortingsmelding om innovasjon i offentlig sektor.

En av de viktigste drivkreftene for økt produktivitet, både i offentlig og privat sektor, er digitalisering. Teknologiutviklingen åpner for nye måter å organisere forvaltningen på, forbedrede eksisterende tjenestetilbud og nye offentlige tjenester. Dette forutsetter omstillingsevne og god utnyttelse av markedet. I tillegg gir digitalisering muligheter for nye samarbeidsformer mellom offentlig og privat sektor.

Norge har gode forutsetninger for å lykkes med digitalisering. The Digital Economy and Society Index (DESI) måler EU-landene samt Norge, Island og Tyrkia på digital infrastruktur, i hvilken grad næringslivet tar i bruk digital teknologi, bruken av offentlige digitale tjenester, teknologikompetanse og bruk av teknologi og tjenester i samfunnet. Indeksen for 2018 viser at Norge rangeres som nummer fem i Europa etter Danmark, Sverige, Finland og Nederland. I 2017 ble Norge rangert som nummer to i Europa, kun slått av Danmark. Forskjellene mellom de fem høyest rangerte landene er imidlertid små. Norge ligger betydelig over gjennomsnittet for EU og ligger særlig langt fremme på utvikling og bruk av både offentlige og private internettjenester.

Figur 7.3 Digital Economy and Society Index (DESI 2018 ranking)

Kilde: European Commission

DESI 2018-undersøkelsen viser også at andelen brukere av digitale offentlige tjenester ligger på 90 pst. i Norge mot et gjennomsnitt på 58 pst. i EU. På områdene «bruk av IKT i næringslivet» og «offentlige digitale tjenester», viser Norge særlig framgang. Bruk av skytjenester, e-faktura og åpne data er områder som går kraftig fram.

Samtidig viser indeksen at Norge siden 2017 har hatt begrenset framgang på området teknologi-kompetanse. Andelen IT-spesialister har ikke økt, og det har vært en liten tilbakegang i andelen uteksaminerte i matematikk, naturfag og teknologifag.

Et mye brukt virkemiddel de siste årene for å frigjøre ressurser til faglige oppgaver og få sterkere kompetansemiljøer, er omfattende endringer i organisasjonsstrukturen innen statlig forvaltning. Både politiet, universitets- og høyskolesektoren og samferdselssektoren har gjennomført store strukturendringer.

Sysselsatte i staten som andel av total sysselsetting i Norge har ifølge Difi ligget jevnt på 6 pst. fra 2000 til 2017. Det meste av veksten i antall ansatte i staten i perioden 2013 til 2017 har kommet på prioriterte områder for regjeringen, blant annet i universitets- og høyskolesektoren og politiet. En kartlegging av sentralforvaltningen gjort av Difi, viser at antall ansatte i departementene har gått ned, og veksten i direktoratene har bremsset opp fra 2013 til 2016 når det sammenlignes med forrige stortingsperiode. Reduksjonen av antall ansatte i departementene har ifølge SSB fortsatt i 2017. Det vises til Meld. St. 1 (2018–

2019) *Nasjonalbudsjettet 2019*, kap. 5.3 for en nærmere beskrivelse av utviklingen i offentlig sektor.

I et digitalisert samfunn blir stadig flere produkter koblet til internett. Dette genererer store mengder data, omtalt som stordata. Med en effektiv dataforvaltning vil bruken av stordata kunne bidra til økt effektivitet og innovasjon i privat og offentlig sektor forutsatt at offentlige data deles i sektoren og overfor privat næringsliv. Nasjonale og internasjonale undersøkelser, herunder OECD, samt de initiativer som gjennomføres i andre europeiske land på dette området, viser at Norge har utnyttet potensial knyttet til deling av data. Utstrakt bruk av stordata forutsetter at personvernet ivaretas.

Digitaliseringen av samfunnet innebærer at alle offentlige og private virksomheter vil ha økt behov for personer som kan designe nye (digitale) produkter og tjenester, drive produksjonsprosessene, programmere, overvåke og styre tjenesteproduksjon eller maskiner. Samtidig vil det bli mindre behov for manuell arbeidskraft som følge av at mange arbeidsoppgaver kan automatiseres og robotiseres. Digitaliseringen vil likevel på noe lengre sikt skape nye arbeidsplasser, men kompetansekravene vil bli høyere.

Digital kompetanse og deltakelse i hele befolkningen gjennom livsløpet er en sentral forutsetning for å hente ut gevinstene av digitalisering i offentlig og privat sektor.

De samlede innkjøp av varer og tjenester for offentlig sektor utgjør om lag 500 mrd. kroner i

året. Effektivisering av offentlige anskaffelser kan være et nyttig virkemiddel for å bidra til omstilling av offentlig sektor. Kompetansen om offentlige anskaffelser har blitt bedre de siste årene, men det er fremdeles utfordringer med å få tilstrekkelig med kapasitet og kompetanse til å ta ut potensialet for effektiv ressursbruk og god kvalitet i anskaffelsene. Anskaffelsesprosessen har blitt vesentlig mer digital, men det er et større potensial for offentlige oppdragsgivere i å ta i bruk digitale løsninger for denne prosessen.

Ved økt digitalisering vil noen sikkerhetsutfordringer forsvinne og nye komme til. Det er viktig at sikkerhetsutfordringene håndteres på en slik måte at næringslivet, offentlig forvaltning og ikke

minst innbyggerne har tillit til at digital teknologi og tjenester fungerer for deres beste. Et stadig skiftende trusselbilde gjør det også nødvendig å følge nøye med på IT-sikkerheten i offentlig sektor. Informasjonssikkerhet skal være en del av ethvert digitaliseringsprosjekt i forvaltningen fra starten og hele systemets livssyklus, såkalt innbygd informasjonssikkerhet.

Siden digitalisering er et globalt fenomen, må digital politikk formes i et internasjonalt perspektiv. Norge bør være til stede på de arenaer hvor denne politikken formes, som for eksempel i OECD, EU, FN, G20-samarbeidet og det nordisk-baltiske samarbeidet (Digital North).

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.8 Mål for programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IT-politikk

1. Forvaltningen i Norge er effektiv, åpen, samordnet og har høy tillit i befolkningen
2. Digitaliseringen i samfunnet gir gode vilkår for deltagelse, verdiskaping og innovasjon i offentlig og privat sektor

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det kun mål på ett nivå. Det rapporteres på gamle mål under egnet ny målomtale.

Mål 1 Forvaltningen i Norge er effektiv, åpen, samordnet og har høy tillit i befolkningen

Forvaltningen skal tilby gode og effektive offentlige tjenester, være åpen og ha høy tillit i befolkningen. Enklere regler, mindre byråkrati og brukervennlige digitale tjenester vil skape større frihet i hverdagen og et bedre møte mellom offentlig sektor og innbyggerne. Videreutviklingen av offentlig forvaltning skal forankres i sentrale forvaltningsverdier. Utviklingen av forvaltningen skal sikre gode tjenester, bedre samordning og god bruk av samfunnets ressurser. Dette er også omtalt i del I under pkt. 2.4 En enklere hverdag.

Rapport, strategier og tiltak

Forvaltningsutvikling og innovasjon

Regjeringen tar sikte på å legge fram en stortingsmelding om innovasjon i offentlig sektor i 2020. Meldingen skal presentere en nasjonal politikk som staker ut en tydelig retning for arbeidet som står seg over tid, etablerer gode rammevilkår og legger til rette for en kultur for økt innovasjon. Den skal også gi konkrete verktøy for ledere og ansatte som stimulerer til nytenkning og innovasjon.

Gjennom en åpen og inkluderende prosess skal meldingsarbeidet bidra til økt forståelse i hele offentlig sektor for hva innovasjon innebærer og hvordan innovasjon utfordrer tradisjonelle måter å arbeide på i forvaltningen. På denne måten nyttiggjøres de ressursene og den kompetansen som allerede finnes.

Som et grunnlag for arbeidet med stortingsmeldingen om innovasjon i offentlig sektor, er det behov for mer kunnskap. KS lanserte i februar 2018 et innovasjonsbarometer – en større undersøkelse om innovasjon i kommunesektoren. Difi utarbeider et kunnskapsgrunnlag for statsforvaltningen, slik at en får et bilde av innovasjon i både stat og kommune.

Meldingsarbeidet skal skje parallelt med utvikling av virkemidler og konkret innovasjonsarbeid. Økt kunnskap og erfaring reduserer risiko ved innovasjon. Det vises til nærmere omtale av Difis stimuleringsordning for innovasjon og tjenestesign i offentlig sektor, StimuLab, under kap. 540, post 26.

Gjennom regjeringens program for bedre styring og ledelse i staten (2014–2017) er det iverksatt mange tiltak og høstet nyttige erfaringer om hvordan resultatorientering og gjennomføringskraft i forvaltningen kan økes. Ledere i staten har

vært den viktigste målgruppen, og det har blitt gjennomført en rekke tiltak og aktiviteter rettet mot ledere. Det er laget en erfaringsrapport hvor de viktigste tiltakene og innsiktene oppsummeres. Utvalgte erfaringer fra programmet følges opp gjennom arbeidet med stortingsmeldingen om innovasjon i offentlig sektor.

Arbeidet med å fjerne tidstyver i statlig forvaltning er nå integrert i arbeidet med kontinuerlig forbedring og innovasjon i offentlig sektor. Tidstyvprosjektet har skapt et godt kunnskapsgrunnlag for dette arbeidet. Blant annet inngikk innmeldte tidstyver i grunnlaget for noen av prosjektene som fikk støtte gjennom stimuleringsordningen for innovasjon og tjenestedesign. Dette gjelder for eksempel prosjektet «Vilkår for førerrett», som har som mål å forbedre prosessen med fornyelse av førerrett for personer som trenger en jevnlig vurdering av om de er egnede til å ha førerrett. Den nye prosessen skal digitaliseres, og prosjektet får støtte gjennom medfinansieringsordningen for digitaliseringsprosjekter. Arbeidet med å redusere eller fjerne tidstyver har fortsatt høy prioritet for regjeringen. Tidstyver skal følges videre opp i virksomhetene.

Innbyggernes tillit til offentlig sektor må bygges over tid. Det er derfor en god investering å satse kontinuerlig på tillitsskapende arbeid og tiltak, for eksempel opplærings- og kompetansetiltak, herunder god rolleforståelse og forvaltningens verdigrunnlag. Et eksempel på dette er Difis nye veiledning i sosiale medier for offentlig forvaltning, som ble lansert i mai 2018.

I tillegg til tiltak på det individuelle plan, må forvaltningen investere i strukturelle eller organisatoriske tiltak, blant annet ved å legge til rette for at det sivile samfunn og innbyggerne kan kontrollere at de offentlige ressursene brukes effektivt og at rettsikkerheten ivaretas. Dette fordrer også at det sivile samfunn kan delta i politikktutforming på et tidlig tidspunkt og at forvaltningen er åpen om hvem som er med på å påvirke offentlige beslutningsprosesser.

Norge deltar i et internasjonalt samarbeid for nasjonalt moderniseringsarbeid, Open Government Partnership (OGP). Gjennom samarbeidet skal landene gjøre offentlig sektor mer åpen, ansvarlig og lydhør overfor innbyggerne. Norges tredje toårige handlingsplan i OGP ble fastsatt i 2016. Regjeringen arbeider med å utarbeide en ny handlingsplan i 2018 i samarbeid med det sivile samfunn. Det vises til nærmere omtale av OGP under kap. 541, post 70.

For å gjøre det enklere å få innsyn i offentlige dokumenter, og dermed bidra til større åpenhet i

forvaltningen, har Difi utviklet den nye innsynsløsningen eInnsyn. eInnsyn erstatter Offentlig elektronisk postjournal (OEP). Løsningen brukes til å publisere offentlige virksomheters postjournaler på internett, og postjournalene blir deretter samlet i en felles database som blir gjort søkbar for brukerne. Løsningen ble lansert 5. februar 2018. 120 statlige virksomheter og Oslo kommune bruker nå eInnsyn. Per 1. august 2018 inneholder eInnsyn 27 millioner journalposter fra offentlig sektor, 4,5 millioner av disse ble registret i 2017. Det ble i 2017 rettet 294 752 innsynsforespørsler gjennom eInnsyn (daværende OEP).

Klart språk er et virkemiddel for brukerring, innovasjon og effektivisering. Et klart og brukertilpasset språk er én viktig forutsetning for at digitale tjenester blir tatt i bruk. Regjeringen satser på forskjellige tiltak for å gjøre offentlig sektors kommunikasjon med innbyggerne klarere, blant annet ved å støtte KS' satsing på klart språk i kommunal sektor, jf. omtale under programkategori 13.70, og Universitetet i Oslo til deres satsing på å integrere klart språk i jusutdanningen, jf. kap. 500, post 50.

Kontakt- og reservasjonsregisteret skal brukes av forvaltningen til å gjøre oppslag for å sjekke innbyggeres reservasjonsstatus og for å få tilgang til innbyggers registrerte e-postadresse og mobilnummer. Difi lanserer i løpet av 2018 en tjeneste hvor innbyggerne kan få innsyn i hvordan forvaltningen har brukt data fra registeret om den enkelte. Tjenesten vil bli tilgjengelig for innbyggerne via norge.no.

Den statlige arbeidsgiverstrategien (2016–2020) legger opp til en offensiv statlig arbeidsgiverpolitikk. Et sentralt punkt er å styrke støtten og rådgivingen overfor virksomhetene, særlig knyttet til omstilling. Her har Difi fått en ny rolle og nye oppgaver. Difi har ved inngangen til 2018 etablert en arbeidsgiverportal og utviklet et kompetansemiljø i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Videre utvikling vil skje blant annet i samspill med Arbeidsgiverrådet. Det vises til nærmere omtale under programkategori 13.00.

Digitalisering gir bedre og mer effektive offentlige tjenester

Digitalt førstevalg er et grunnleggende prinsipp for kommunikasjon mellom offentlig sektor og brukerne. Dette innebærer at forvaltningen så langt som mulig er tilgjengelig på nett, og at nettbaserte tjenester er hovedregel for forvaltningens kommunikasjon med brukerne. I 2016 ble det i

digitaliseringsrundskrivet stilt krav om at statlige virksomheter innen utgangen av 2017 skulle kartlegge og legge planer for hvordan digitalt førstevalg best kan fullføres på eget område. I løpet av 2018 kartlegges det også på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

Regjeringen lager en digitaliseringsstrategi for offentlig sektor. Personvern og sikkerhet vil her være sentrale tema, i takt med den økende digitaliseringen, og med de sårbarhetsutfordringene som knytter seg til utvikling og bruk av IT-systemer og digitale tjenester.

I Digital agenda for Norge framgår det at staten skal ta ansvar for mer samordnet digitalisering og IT-utvikling på tvers av statlig og kommunal sektor. Helseplattformen er et eksempel på et slikt samordnet digitaliseringstiltak. Målet er å anskaffe en felles pasientadministrasjons- og pasientjournalløsning for spesialisthelsetjenesten og helse- og omsorgstjenesten i kommunene i Midt-Norge.

Statlige virksomheter skal samordne seg når det utvikles digitale løsninger som kommunesektoren skal benytte. Regjeringen arbeider med å operasjonalisere en slik samordning.

Difi har utarbeidet en tverrgående digitaliseringsstrategi som er forankret i Styring og koordinering av tjenester i e-forvaltning (Skate). Denne er et viktig grunnlag for regjeringens arbeid med offentlig digitaliseringsstrategi.

Difi har i samarbeid med KS utarbeidet en sjekkliste som beskriver hvordan statlige virksomheter bør involvere kommunesektoren i IT-prosjekter. Difi har også utarbeidet en første versjon av en oversikt over digitaliseringsinitiativ i staten. Flere av prosjektene vil påvirke kommunene. Dette kan bli et viktig kunnskapsgrunnlag for økt samhandling mellom stat og kommune.

KS har nå etablert DigiFin-ordningen, en finansieringsordning som gir støtte til nasjonale IT-prosjekter som kan komme hele kommunal sektor til gode og som vil gi innbyggerne en enklere hverdag med nye og bedre tjenester. Det vises til nærmere omtale av DigiFin-ordningen under programkategori 13.70.

Mange offentlige digitaliseringsprosjekter er krevende og komplekse. Digitaliseringsrådet skal

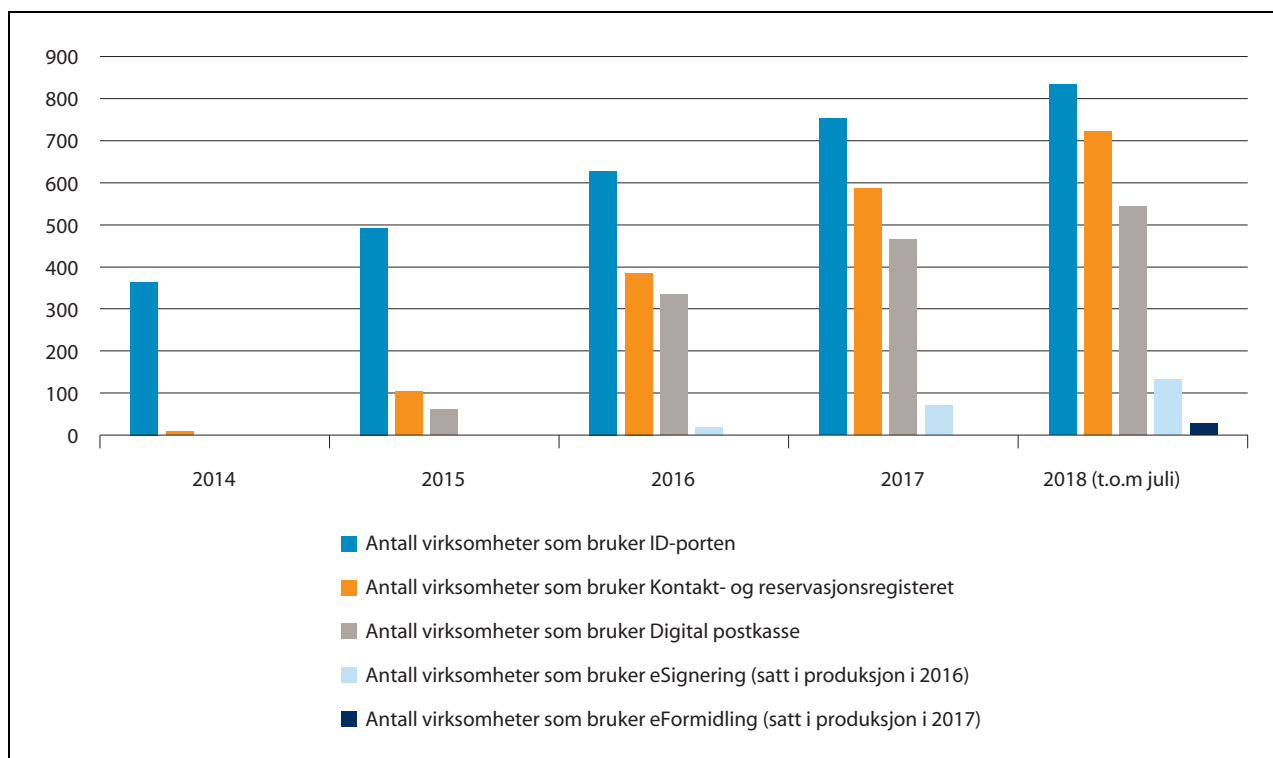
bidra til at statlige virksomheter lykkes med digitaliseringsprosjekter. Rådet skal også bidra til at statlige etater lærer av hverandres suksesser og feil. Det er frivillig å bruke rådet. Digitaliseringsrådet har per august 2018 behandlet 40 saker. I sin erfaringsrapport for 2017 trekker rådet fram tre utfordringer som statlige virksomheter står overfor. Den ene er å få til samarbeid på tvers, den andre er å realisere gevinstene og den tredje er å få til tilstrekkelig fornyelse. I 2018 er Digitaliseringsrådet utvidet med to medlemmer, for å ivareta kompetanseområdene kommune og innovasjon.

Medfinansieringsordningen for digitaliseringsprosjekter er et tiltak for å bidra til gjennomføring av flere IT-prosjekter i offentlig sektor. Ordningen forvaltes av Difi. Det vises til nærmere omtale under kap. 540, post 25.

Felles IT-løsninger i forvaltningen

Felles IT-løsninger for å dekke like behov er et viktig effektiviseringstiltak. Stat, kommune og ulike sektorer skal benytte fellesløsninger for å lage brukervennlige og sammenhengende digitale tjenester. De mest sentrale fellesløsningene omtales som nasjonale felleskomponenter, for eksempel Altinn, digital postkasse for innbyggere og ID-porten. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil samarbeide med øvrige eierdepartementer for å sikre samordnet styring og utvikling av felleskomponentene. Difi har etablert et integrasjonspunkt for meldingsutveksling som skal forenkle forsendelsen av digitale brev og dokumenter mellom forvaltningsorganer.

Bruken av felles IT-løsninger i forvaltningen øker. Mange, både innbyggere og næringsliv, foretrekker nå å bruke digitale tjenester og løsninger når de kommuniserer med det offentlige. ID-porten hadde i underkant av 114 mill. transaksjoner i 2017. Dette er en økning på over 25 pst. fra 2016. Bruken av digital postkasse øker også, selv om det fortsatt er potensial for en videre utbredelse. Difi jobber med å videreutvikle løsningen for å bidra til å gjøre den enda mer brukervennlig.

Figur 7.4 Antall virksomheter som bruker de ulike fellesløsningene

Kilde: Difi

Nærings- og fiskeridepartementet, i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet, fremmet i april 2018 Prop. 71 LS (2017–2018), som omhandler blant annet gjensidig anerkjennelsesplikt av elektronisk ID (eID) på samme sikkerhetsnivå mellom landene i EU/EØS. Lovproposisjonen ble behandlet av næringskomiteen i mai 2018, jf. Innst. 332 S (2017–2018). Loven vil erstatte dagens e-signaturlov og i tillegg regulere bruk av eID med og i offentlig sektor.

Dagens strategi og rammeverk for bruk av eID i offentlig sektor er under revisjon og ble sendt på høring sommeren 2018 sammen med utkast til forskrifter om gjensidig anerkjennelse av eID, esignatur og elektroniske segl i offentlig sektor. Hovedføringen er fortsatt at eID-løsninger i markedet skal brukes der markedet kan tilby gode og hensiktsmessige løsninger. Lansering av nasjonale ID-kort med eID, som var planlagt fra høsten 2018, er utsatt, jf. nærmere omtale i Prop 1. S (2018–2019) for Justis- og beredskapsdepartementet.

Difi har hatt ansvaret for å legge til rette for at tiltaksområdene i *Handlingsplan for informasjonssikkerhet i statsforvaltningen 2015–2017* blir gjennomført i virksomhetene. De har også bidratt til å heve informasjonssikkerhetskompetansen i virksomhetene. Direktoratet har blant annet utarbeid-

det en praktisk veileder i hvordan virksomheter kan etablere og vedlikeholde systematisk internkontroll på informasjonssikkerhetsområdet.

Forvaltningens arbeid med informasjonssikkerhet ble evaluert i 2018. Evalueringen viser at det fortsatt er behov for å arbeide målrettet med informasjonssikkerheten i statsforvaltningen. I samråd med Justis- og beredskapsdepartementet vil Kommunal- og moderniseringsdepartementet vurdere hvordan arbeidet med informasjonssikkerhet i statsforvaltningen skal videreføres i forbindelse med utvikling av ny Nasjonal strategi for digital sikkerhet som etter planen skal lanseres høsten 2018.

Offentlige anskaffelser

Gode offentlige anskaffelser er et virkemiddel for effektivisering av offentlig sektor. Anskaffelser bidrar til bedre tjenester til innbyggerne, en mer effektiv tjenesteproduksjon og et lønnsomt og omstillingsdyktig næringsliv. Dette forutsetter blant annet god ledelse, styring og kompetanse og at anskaffelser styrkes som strategisk virkemiddel.

Nærings- og fiskeridepartementet arbeider med en stortingsmelding om offentlige anskaffelser som etter planen skal legges fram vinteren

2019. Målet med meldingen er å utvikle en mer helhetlig offentlig anskaffelsespolitikk med sikte på å effektivisere og profesjonisere anskaffelsesprosessene.

Nasjonalt program for leverandørutvikling skal styrke næringslivets muligheter for verdiskaping gjennom å øke antall innovative offentlige anskaffelser som fører til utvikling av produkter og tjenester.

Difis veiledning og maler er viktige virkemidler for å styrke forvaltningens kompetanse om anskaffelser. Difis hovedkanal er portalen anskaffelser.no. Antall brukere av portalen økte med 23 pst. i 2017, og antall nedlastninger fra portalen økte med 35 pst.

Gjennom veiledning, verktøy og utvikling av kriteriesett skal Difi bidra til at oppdragsgivere kan redusere miljøpåvirkning og fremme klimavennlige løsninger i anskaffelsene. I 2017 ble Difis driftsbudsjett økt med 15 mill. kroner for å styrke kompetansen og innsatsen på klima- og miljøhensyn i offentlige anskaffelser. Bevilgningsøkingen ga samtidig rom for å etablere 10 nye stillinger ved Difis kontor i Leikanger.

I 2018 ble Program for digitale anskaffelser etablert. Strategi for programmet foreligger i Difi-rapport 2018:1. Programmet er tverrsektorielt, ledes av Difi og vil vare fram til 2024. Målet er å digitalisere hele anskaffelsesprosessen. En hel-digital anskaffelsesprosess vil legge til rette for at det blir enklere, tar kortere tid og blir mer attraktivt for næringslivet å delta i konkurranser om offentlige anskaffelser. Programmet vil i 2018 etablere en metode for gevinstrealisering.

Elektronisk handelsformat (EHF) vedlikeholdes av Difi og er basert på europeisk standardiseringsarbeid, noe som også gir støtte for grenseoverskridende fakturering. I 2017 ble det gjennomført 58 millioner EHF-fakturatransaksjoner i Norge. I kommunene og fylkeskommunene er nå nærmere 60 pst. av alle inngående fakturaer i dette formatet. Direktoratet for økonomistyring (DFØ) rapporterer at for de statlige virksomhetene de betjener, er ca. 64 pst. av alle inngående fakturaer i EHF. Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med en forskrift om elektronisk faktura i offentlige anskaffelser som skal implementere Direktiv 2014/55EU. Forskriften hjemles i lov om offentlige anskaffelser og vil pålegge offentlige oppdragsgivere å kreve elektronisk faktura på gitt format når de anskaffer varer og tjenester. Forskriften er planlagt å tre i kraft primo 2019.

Difi, ved Statens innkjøps-senter, inngikk i 2017 de tre første felles innkjøpsavtalene for staten.

Avtalene er i utgangspunktet obligatoriske, men virksomhetene kan ta fravalg fra enkeltkonkurranser. Den første avtalen om forbruksmateriell er verdt mellom 350 og 500 mill. kroner, og årlig gevinst for staten er beregnet til 90 mill. kroner for denne avtalen alene. I tillegg ble det inngått en avtale om innkjøp av reisebyrå-tjenester og en felles innkjøpsavtale for internrevisortjenester i staten. På nyåret 2018 inngikk Statens innkjøps-senter en avtale om kjøp av mobiltelefoni for statsansatte. Den nye avtalen er beregnet å spare staten for 60 pst. av dagens kostnad til mobiltelefoni, tilsvarende ca. 85 mill. kroner i året. 107 statlige virksomheter med til sammen 24 000 mobilabonnementer er omfattet av avtalen. De fire første fellesavtalene gjennom Statens innkjøps-senter er beregnet å gi staten en besparelse på ca. 200 mill. kroner i året.

Statens innkjøps-senter har en bemanning på ca. 10 årsverk. Med dagens kapasitet antas det at senterets metningspunkt nås i 2019 med 8–10 fellesavtaler i løpende drift.

Mål 2 Digitaliseringen i samfunnet gir gode vilkår for deltagelse, verdiskaping og innovasjon i offentlig og privat sektor

Regjeringen vil legge til rette for at Norge utnytter mulighetene som bruk av IT gir for økt verdiskaping, innovasjon og bærekraftig utvikling. For å understøtte dette er det viktig å øke digital deltagelse og å styrke befolkningens digitale kompetanse, slik at alle kan ta i bruk mulighetene digitaliseringen gir. Det er viktig å ha gode rammebetingelser som understøtter utvikling og bruk av digitale tjenester og nye forretningsmodeller i hele samfunnet og for alle sektorer.

Rapport, strategier og tiltak

Digital agenda for Norge

Siden Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet* ble behandlet i Stortinget våren 2016, har Kommunal- og moderniseringsdepartementet løpende fulgt opp og oppdatert meldingen i dialog med andre departement, herunder Samferdselsdepartementet som har ansvaret for meldingens omtale av elektroniske kommunikasjoner. For en nærmere omtale av konkrete digitaliseringstiltak i andre sektorer vises det til omtale i de enkelte departementenes fagproposisjoner.

Departementets oppfølging av Digital agenda for Norge involverer saksforberedelser for regjeringens digitaliseringsutvalg, opprettet i april 2017,

og oppfølging av pågående initiativ under andre sektordepartement. En egen digitaliseringsstrategi for offentlig sektor er under utarbeidelse, jf. omtale ovenfor. Departementet tilrettelegger for at forvaltning og næringsliv kan utnytte datadrevet innovasjon. I dette ligger økt bruk av offentlige data, bruk av stordata i offentlig sektor samt tilrettelegging for utviklingen av smarte byer.

Gjennom det internasjonale arbeidet har regjeringen forsterket samarbeidet innenfor digitalisering, for eksempel gjennom det nordiske-baltiske samarbeidet, hvor det er framforhandlet en felles nordisk-baltisk ministererklæring, Digital North. Dette samarbeidet er nærmere omtalt i Meld. St. 5 (2016–2017) *Nordisk samarbeid*.

Som et ledd i arbeidet med å styrke digital deltagelse og kompetanse for grupper med størst behov gjennomførte departementet Digidel-programmet i 2015–2017. Programmet innhentet kunnskap og utviklet kurs- og opplæringsmaterieell for alle som driver med opplæring innen grunnleggende digitale ferdigheter. Opplæringsressursene ble utviklet i samarbeid med statlige, kommunale, private og frivillige virksomheter. Disse er gratis tilgjengelig på www.digidel.no for alle som vil tilby kurs og opplæring. Digidel-læringsressursene er fra 2018 overført til Kompetanse Norge for videreutvikling og oppfølging.

Basert på kunnskapen, erfaringene og anbefalingene fra Digidel-programmet etablerte Kommunal- og moderniseringsdepartementet og KS i 2017 et prosjekt kalt Digihjelpen. Formålet med prosjektet var å systematisere erfaringer og komme med råd og anbefalinger til hvordan kommunene kan etablere et veiledningstilbud innen digital kompetanse til innbyggerne. For å forenkle prosessene og bistanden til utvikling av de kommunale tilbudene er det utarbeidet en samarbeidsavtale mellom departementet og KS. Det er også inngått avtaler mellom departementet, KS og henholdsvis Skatteetaten og NAV med hensyn til deres bidrag til opplæringsmaterieellet i Digihjelp-tilbudet.

Departementet følger opp *Nasjonal strategi for bruk av skytjenester* som ble lagt fram i april 2016. Målet med strategien er å utvide handlingsrommet for både offentlige og private virksomheter ved valg av IT-løsninger. Regjeringen mener økt bruk av skytjenester kan bidra til mer kostnadseffektiv IT, mer fleksibilitet og bedre sikkerhet som følge av profesjonalisert drift og standardiserte løsninger. Offentlige virksomheter bør velge skytjenester som gir de mest hensiktsmessige og kostnadseffektive løsningene.

Viktige oppfølgingstiltak er videreutvikling av veiledningsmiljø og -ressurser for offentlige virk-

somheter som ønsker å ta i bruk skytjenester, og av en markeds plass for anskaffelse av skytjenester i offentlig sektor. Difi har i samarbeid med departementet utarbeidet en rapport med forslag til innretning av en slik markeds plass. Departementet vil følge opp lov- og regelverksprosesser der det er nødvendig for å avklare handlingsrommet for bruk av skytjenester. Vurdering av EU-kommisjonens forslag om fri flyt av ikke-personlige data i EU vil inngå i denne sammenheng.

Difi fører tilsyn med universell utforming av IKT. Tilsynet prioriterer områder og tjenester med stort bruksvolum og som er av stor betydning for samfunnsdeltakelse. De prioriterte områdene er offentlige tjenester, bank- og finanstjenester, media, transport og reiser. I 2017 ble det ført tilsyn med 13 kommuner, og det ble funnet avvik hos samtlige. I 2018 gjennomfører Difi en stor måling av etterlevelsen av regelverket. Departementet vil ha økt fokus på å sikre etterlevelsen.

Plikten til universell utforming av IKT gjelder nå også for opplærings- og utdanningssektoren, jf. ny lov om likestilling og forbud mot diskriminering. Utvidelsen av virkeområdet ble nærmere presisert i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. Endringen trådte i kraft 1. januar 2018. Nye IT-løsninger, som nettsider, læringsplattformer og digitale læremidler, skal være universelt utformet innen 1. januar 2019. Eksisterende IT-løsninger må tilfredsstille kravene innen 1. januar 2021.

Departementet arbeider med å implementere EUs direktiv 2016/2102 om tilgjengelighet av nettsider og mobilapplikasjoner. Departementet har gjennomført en samfunnsøkonomisk utredning av om direktivets krav til offentlig sektor også skal gjelde for privat sektor. Konkrete lov- og forskrifts endringer vil bli sendt på høring. EU-kommisjonen har kommet med utkast til gjennomføringsrettsakter under direktivet. Departementet, i samarbeid med Difi, følger regelverksutviklingen nøye og spiller inn norske synspunkter. Her er det også innledet et nordisk-baltisk samarbeid.

IKTPLUSS, Forskningsrådets program for IKT-forskning og digital innovasjon, er omtalt under kap. 500, post 50. Der omtales også forslag om økt bevilgning på 10 mill. kroner til IKTPLUSS for 2019.

En datadrevet forvaltning

En helhetlig politikk for informasjonsforvaltning og deling av offentlige data er et viktig element i å nå det langsiktige målet om at innbyggernes informasjon til forvaltningen skal leveres kun én gang.

For å få dette på plass, må arbeidet med å få til en effektiv utveksling og gjenbruk av informasjon på tvers i forvaltningen prioriteres. Difis rammeverk for informasjonsforvaltning skal gi føringer, samt være støtte og verktøy, i det videre arbeidet med å etablere «kun én gang» som et førende prinsipp. Difi har utarbeidet flere veiledere, standarder og spesifikasjoner innen informasjonsforvaltning.

Et viktig element i arbeidet med informasjonsforvaltning er etableringen av en felles datakatalog som er utarbeidet av Brønnøysundregistrene i samarbeid med Difi og andre etater. Datakatalogen skal være en oversikt over hvilke data og begreper som finnes hvor og således legge til rette for gjenbruk. Datakatalogen skal også ta opp i seg innholdet i data.norge.no og være et register over åpne datasett i Norge som kan brukes, både av næringslivet, offentlig sektor og innbyggerne. Departementet vil framover ha fokus på å implementere «kun én gang»-prinsippet i praksis og kartlegge hvilke områder som vil kunne ha stor nytte av gjenbruk av informasjon, både ut fra gevinstperspektiv og ut fra et brukerperspektiv. Tjenestedesign og brukerreiser vil være utgangspunkt for vurderingene.

Økt tilgjengeliggjøring av data fra det offentlige har de siste årene vært et prioritert tiltak for økt verdiskaping, effektivisering og åpenhet i samfunnet, jf. ambisjonen i Digital agenda for Norge. Det er lansert strategier for tilgjengeliggjøring av data innen områdene kultur, offentlig finansiert forskning og transport. Strategi for tilgjengeliggjøring av geodata er i slutfasen, og på området statlige utgifter er publiseringsløsningen statsregnskapet.no utviklet.

Difi arbeider også med en konseptvalgutredning knyttet til deling av data som beskriver hva som skal til for at data kan deles effektivt på tvers av offentlig og privat sektor. Utredningen beskriver tiltak innenfor fem områder: styring og finansiering, teknologi og tilgjengeliggjøring, regelverk, kultur og kompetanse samt bruksområder og utnyttelse av ny teknologi.

Arbeidet med bruk av offentlige data vil fortsette, og det er viktig at flere offentlige virksom-

heter følger *Retningslinjer ved tilgjengeliggjøring av offentlige data*. Departementet vil, i samarbeid med berørte departementer, utrede virkemidler og hvordan reguleringen av tilgangen til åpne offentlige data kan innrettes for å oppnå målsettinger om økt bruk av offentlige data. Departementet vil vurdere behovet for å styrke satsingen på tilgjengeliggjøring av data i andre sektorer enn de som er omtalt i Digital agenda for Norge.

Departementet vil arbeide med å implementere et nytt revidert EU-direktiv om viderebruk av offentlig informasjon (COM (2018) 234 final). Endringene vil innebære regulatoriske endringer, først og fremst i offentligforskrifta.

Norge signerte i april 2018 deklarasjoner om samarbeid med EU om blant annet blokkjede-teknologi (engelsk: Blockchain) og kunstig intelligens. Dette er teknologier som har stort potensial og hvor det er behov for en felleseuropeisk tilnærming, dels fordi det er viktig for europeisk konkurransekraft og innovasjonsevne, og dels fordi en utvikling basert på europeiske grunnverdier for personvern og individuell frihet er ønskelig.

For å undersøke potensial og barrierer for bruk av blokkjeder i norsk offentlig sektor, har Kommunal- og moderniseringsdepartementet fått utarbeidet en studie som vurderer mulige anvendelsesområder for teknologien med særlig vekt på offentlig sektor i Norge. Brønnøysundregistrene har tatt initiativ til slik utprøving og tester i samarbeid med IBM om blokkjedeteknologi kan egne seg til å bygge en digital aksjeeierbok som viser eierne i unoterte selskaper. Denne typen anvendelse av blokkjeder vil kunne redusere rapporteringsbyrden, effektivisere offentlig sektor og bidra til økt transparenss.

Økt bruk av kunstig intelligens vil skje raskt i årene framover. For å sikre at bruken ivaretar våre grunnleggende verdier, er det nødvendig å følge utviklingen tett. Departementet vil følge opp regjeringens intensjon med å utvikle retningslinjer og etiske prinsipper for bruk av kunstig intelligens. Dette vil skje i tett samarbeid med nordiske land og EU.

Kap. 540 Direktoratet for forvaltning og IKT

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	271 688	273 667	291 044
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	36 164	37 052	24 436
22	Bruk av nasjonale felleskomponenter	37 604	63 815	73 700
23	Utvikling og forvaltning av nasjonale felleskomponenter, <i>kan overføres</i>	104 386	104 347	107 786
25	Medfinansieringsordning for digitaliseringsprosjekter, <i>kan overføres</i>	72 408	113 314	120 947
26	StimuLab, <i>kan overføres</i>			20 000
27	Opplæringskontoret OK stat	3 548	3 493	10 285
71	IT-standardisering	794	815	815
	Sum kap. 0540	526 592	596 503	649 013

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) skal bidra til å nå målene om at forvaltningen i Norge er effektiv, åpen, samordnet og har høy tillit i befolkningen og at digitaliseringen i samfunnet gir gode vilkår for deltagelse, verdiskaping og innovasjon i offentlig og privat sektor.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for direktoratet. Difi er lokalisert i Oslo og Leikanger.

Budsjettforslag

Bevilgningen på posten foreslås økt med 5 mill. kroner til utvikling av verktøy og støttetiltak overfor statlige virksomheter i arbeidet med inkluderingsdugnaden, jf. nærmere omtale av inkluderingsdugnaden under programkategori 13.00.

Bevilgningen på posten foreslås videre økt med 3,4 mill. kroner som følge av økt aktivitet ved Opplæringskontoret OK stat, jf. omtale under kap. 540, post 27 og kap. 3540, post 02.

Det er stort potensial for å øke antallet læringer og tilrettelegge for flere læreplasser i Nord-Norge. Det foreslås derfor å utvide OK stat til å dekke Nord-Norge. Tiltaket etableres som et forsøksprosjekt i en tre-årsperiode, 2019–2021. Tiltaket skal evalueres i første halvår 2021. Bevilgningen foreslås derfor økt med 2,3 mill. kroner til

å dekke etableringskostnader og halvårskostnader ved drift i 2019.

Samlet foreslås det en bevilgning på 291 mill. kroner på posten.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, postene 02, 03 og 04, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen på posten dekker utgifter til Difis utviklingsoppgaver og IT-prosjekter. Bevilgningen dekker videre midler til program for digitale anskaffelser som har en ramme på 13 mill. kroner i 2019. Programmet varer til 2024, og de direkte gjennomføringskostnadene forventes å være 91 mill. kroner, jf. omtale i Prop. 1 S (2017–2018).

Budsjettforslag

I 2018 er det på posten satt av 10 mill. kroner til stimuleringsordningen for tjenstedesign og innovasjon i offentlig sektor, StimuLab. Departementet mener det er hensiktsmessig at midlene bevilges over en egen post. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten reduseres med 10 mill. kroner mot en tilsvarende økning under kap. 540, ny post 26.

I 2016 ble det bevilget 2,5 mill. kroner til opprettelsen og deretter drift av Digitaliseringsrådet. Driften av Digitaliseringsrådet finansieres i sin helhet over kap. 540, post 01 i 2019. Bevilgningen foreslås derfor redusert med 2,5 mill. kroner.

I 2018 ble det bevilget 1 mill. kroner som en engangsbevilgning til videreutvikling av en digital arbeidsgiverportal for de statlige arbeidsgiverfunksjonene. Bevilgningen foreslås derfor redusert med 1 mill. kroner.

Samlet foreslås det en bevilgning på 24,4 mill. kroner på posten.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, post 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 22 Bruk av nasjonale felleskomponenter

Bevilgningen på posten dekker utgifter for bruk av elektronisk ID på høyt sikkerhetsnivå utstedt av private leverandører. På vegne av offentlige virksomheter har Difi inngått avtale med BankID, Buypass og Commfides. Hver gang en innbygger bruker en elektronisk ID utstedt av disse til en offentlig tjeneste, vil det utløse et betalingskrav. Bevilgningsforslaget er basert på forventet volum for den enkelte virksomhet. Kostnadene vil den enkelte virksomhet bli fakturert for, jf. omtale under kap. 3540, post 05.

Posten dekker også utgifter for bruk av Digital postkasse til innbyggere, hvor det er inngått avtale med Digipost og e-Boks, samt kostnader for innlogging til postkassene via ID-porten og bruk av Signeringstjenesten. Disse kostnadene vil den enkelte virksomhet bli fakturert for, jf. kap. 3540, post 05. Det er usikkerhet knyttet til bevilgningsanslaget.

Budsjettforslag

På bakgrunn av forventede kostnader for bruk av løsningene posten dekker, foreslås det en bevilgning på 73,7 mill. kroner på posten.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, post 05, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 23 Utvikling og forvaltning av nasjonale felleskomponenter, kan overføres

Bevilgningen på posten dekker utvikling, forvaltning og drift av Difis nasjonale felleskomponenter

ID-porten, Digital postkasse til innbyggere og Kontakt- og reservasjonsregisteret. I tillegg dekker posten utvikling, forvaltning og drift av Signeringstjenesten og nødvendige tilpasninger som følger av CEF Digital og nordisk-baltisk samarbeid. Videre dekker posten deler av arbeidet med å styrke samordningen av de nasjonale felleskomponentene, slik at de forvaltes og videreutvikles på en helhetlig måte.

Som en del av oppgavene med å drifte, forvalte og utvikle løsningene utfører Difi enkelte oppdrag knyttet til utvikling av særskilt funksjonalitet og tilleggstjenester som er etterspurt av en offentlig virksomhet. Denne typen utgifter vil den virksomheten det gjelder bli fakturert for, jf. omtale under kap. 3540, post 06.

Budsjettforslag

I statsbudsjettet for 2018 ble det bevilget 7,2 mill. kroner til å etablere et felles integrasjonspunkt for meldingsutveksling mellom offentlige virksomheter. Dette gjør det blant annet mulig å sende dokumenter mellom sak-/arkivsystemer i statlige og kommunale virksomheter, noe som kan bidra til betydelig forenkling for utveksling av digital korrespondanse i forvaltningen. Som følge av økt utbredelse av fellesløsningen foreslås bevilgningen økt med 950 000 kroner i 2019.

Samlet foreslås en bevilgning på 107,8 mill. kroner på posten.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, post 06, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 25 Medfinansieringsordning for digitaliseringsprosjekter, kan overføres

Formålet med bevilgningen er å bidra til økt gjennomføring av samfunnsøkonomisk lønnsomme digitaliseringsprosjekter og realisering av gevinster. Bevilgningen skal delfinansiere små til mellomstore digitaliseringsprosjekter som er samfunnsøkonomisk lønnsomme. Statlige virksomheter kan søke om midler til å dekke deler av de totale investeringskostnadene. Difi forvalter ordningen. Virksomheter med virksomhetsinterne gevinster må tilbakebetale 50 pst. av netto interne gevinster i tråd med på forhånd vedtatt gevinstrealiseringsplan.

I vurderingen av søknadene vil Difi vektlegge samfunnsøkonomisk lønnsomhet og virksomhetens plan for realisering av gevinster.

Rapport

I 2017 fikk 14 prosjekter støtte fra medfinansieringsordningen, innenfor en samlet tilsagnsramme på 111,8 mill. kroner. I 2018 har 14 prosjekter fått tilsagn om medfinansiering, innenfor en samlet tilsagnsramme på 120,4 mill. kroner. Mulig innsparingspotensial i offentlig sektor for prosjektene som har fått tilsagn i 2018 er beregnet til om lag 100 mill. kroner per år. Prosjektene som har fått tilsagn i 2018, vil blant annet utvikle digitale tjenester for sosialhjelpsmottakere på nav.no, lage en nasjonal portal for bekymringsmeldinger til barnevernstjenesten og digitalisere prosessen med å fornye førerkort.

I årene 2016–2018 er det gjennom ordningen gitt tilsagn på til sammen 336 mill. kroner til alt 40 prosjekter. Samlet prosjektkostnad er beregnet til om lag 709 mill. kroner. Prosjektene har en antatt samlet nåverdi på om lag 13,6 mrd. kroner. Den potensielle innsparingen for det offentlige som følge av de 40 prosjektene er om lag 7 mrd. kroner, beregnet over ti år.

Budsjettforslag

Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning. For informasjon om budsjetteringssystemet vises det til boks 6.2 under programkategori 13.80 i Prop. 1 S (2017–2018) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Det foreslås en tilsagnsramme på 127,2 mill. kroner i 2019. Tilsagnsrammen er summen av nye tilsagn som kan gis i budsjettåret og er den relevante størrelsen for å vurdere aktiviteten på ordningen. Bevilgningen dekker den delen av tilsagn gitt i budsjettåret som antas å bli utbetalt samme år samt tidligere års tilsagn som man antar kommer til utbetaling dette budsjettåret. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser ved utgangen av året, dvs. den delen av gitte tilsagn som ennå ikke er utbetalt.

Det foreslås en bevilgning på 120,9 mill. kroner på posten. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 108,9 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 26 (ny) StimuLab, kan overføres

StimuLab er en stimuleringsordning for innovasjon og tjenestedesign i offentlig sektor. Formålet er en bedre og mer effektiv offentlig sektor, med mer relevante, treffsikre og samordnede tiltak for brukerne. StimuLab skal gjennom tilskudd og faglig veiledning til enkeltprosjekter øke innovasjons-

kapasiteten og kompetansen samt bidra til kunnskapsutvikling, erfaringsspredning og brukerorientert nyskaping og samordning i virksomheter i stat og kommuner.

Kriteriet for måloppnåelse er at prosjektene leder til nye og bedre løsninger for virksomheten.

I vurdering av søknader vil Difi legge vekt på blant annet brukerbehov, innovasjonspotensial, gjennomføringsevne, blant annet knyttet til lederforankring og egeninnsats, gevinstpotensial samt lærings- og overføringsverdi. I tillegg skal den helhetlige prosjektporteføljen vurderes, slik at det sikres bredde i type prosjekter og problemstillinger.

Difi forvalter ordningen. Difi samarbeider med Design og arkitektur Norge. Difi formidler resultater gjennom erfaringsspredning samt rapporterer på ordningen gjennom årsrapporten.

Rapport

Basert på erfaringer fra prøveperioden 2016–2017, gikk stimuleringsordningen i 2018 over til å bli en fast ordning under navnet StimuLab, og utvidet til også å omfatte kommunene.

I prøveperioden fikk åtte prosjekter tildelt midler. I 2018 er fire nye prosjekter igangsatt. Høsten 2018 vil Difi tildele midler til ytterligere nye prosjekter innenfor rammen av bevilgningen for 2018.

Budsjettforslag

I 2018 ble det bevilget 10 mill. kroner til ordningen over kap. 540, post 21. Det foreslås å flytte ordningen til denne posten mot en tilsvarende reduksjon av bevilgningen på kap. 540, post 21.

Det foreslås videre å øke bevilgningen med 10 mill. kroner, slik at samlet ramme for ordningen vil utgjøre 20 mill. kroner i 2019. Begrunnelsen er at ordningen i 2018 er utvidet til også å gjelde kommunene, som har stort behov for innovasjon.

Samlet foreslås det en bevilgning på 20 mill. kroner.

Da det kan oppstå faseforskyvninger innenfor de enkelte prosjektene som får tildelt midler, foreslås det at stikkordet «kan overføres» tilføyes posten.

Post 27 Opplæringskontoret OK stat

Opplæringskontoret OK stat er en fast ordning tilknyttet Difi. Bevilgningen dekker utbetaling av lærlingtilskudd til statlige virksomheter som har lærlinger og er tilknyttet OK stat. Det vises til omtale av OK stat under programkategori 13.00.

Budsjettforslag

Opplæringskontoret opplever økt aktivitet fordi flere virksomheter har gått inn som medlemmer i ordningen. Bevilgningen på posten foreslås økt med 6,7 mill. kroner til 10,3 mill. kroner for å dekke utbetaling av tilskudd til lærlingsbedriftene som følge av flere lærlinger i ordningen.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 71 IT-standardisering

Formålet med bevilgningen er å støtte Standard Norges arbeid med IT-standardisering generelt og oppfølgingsarbeid innenfor IT-sikkerhetsstandardisering samt å bidra til kompetanseoverføring på området mellom Standard Norge og forvaltningen. Standard Norge har ansvar for standardiseringsoppgaver på alle områder unntatt elektro-, post- og telestandardisering. Standard Norge har enerett på å fastsette og utgi Norsk Standard.

Tilskuddet skal blant annet bidra til fastsettelse og utbredelse av bruk av standarder samt styrke Norges deltagelse i det internasjonale standardiseringsarbeidet innen IT.

Difi stiller gjennom tilskuddsbrev krav og vilkår for bruken av midler og rapportering. Standard Norge rapporterer årlig på bruk av tildelte midler.

I 2017 har Standard Norge arbeidet bredt med standarder innen IT-området. Standard Norge har spesielt arbeidet innen områdene IT-sikkerhet, ID-forvaltning, IT-anskaffelser, digitale anskaffelsesprosesser og e-faktura og smarte byer. Standard Norge har deltatt i Difis standardiseringsråd, hvor de særlig har hatt et internasjonalt perspektiv.

Standard Norge vil framover arbeide med de samme områdene. I tillegg vil innsatsen mot standardisering i EU øke.

Det foreslås en bevilgning på 815 000 kroner på posten.

Kap. 3540 Direktoratet for forvaltning og IKT

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
02	Opplæringskontoret OK stat	5 395	5 281	15 517
03	Diverse inntekter	7 540	437	435
04	Internasjonale oppdrag	1 236	700	716
05	Bruk av nasjonale felleskomponenter	33 983	58 828	73 700
06	Tilleggstjenester til nasjonale felleskomponenter	3 717	760	778
86	Tvangsmulkt		100	100
	Sum kap. 3540	51 871	66 106	91 246

Post 02 Opplæringskontoret OK stat

På posten budsjetteres inntekter knyttet til fylkeskommunenes innbetaling av lærlingtilskudd. Som følge av økt aktivitet ved Opplæringskontoret OK stat foreslås det at bevilgningen økes med 10,1 mill. kroner, jf. omtale under kap. 540, post 01 og kap. 540, post 27. Samlet foreslås det en bevilgning på 15,5 mill. kroner på posten.

Post 03 Diverse inntekter

Det foreslås en bevilgning på 0,4 mill. kroner på posten.

Post 04 Internasjonale oppdrag

På posten budsjetteres inntekter til dekning av utgifter Difi har ved å bistå departementer og direktorater i forvaltningsutvikling og institusjonsbygging i andre land. Samlede utgifter på kap. 540, post 01 til dette arbeidet skal ikke overstige inntektene under denne posten.

Det foreslås en bevilgning på 0,7 mill. kroner på posten.

Post 05 Bruk av nasjonale felleskomponenter

På posten budsjetteres inntekter knyttet til betaling fra offentlige virksomheter for bruk av Digital postkasse til innbyggere, innlogging til postkassene via ID-porten og bruk av elektronisk ID på høyt sikkerhetsnivå utstedt av private leverandører og Signeringstjenesten, jf. omtale under kap. 540, post 22.

På bakgrunn av forventede kostnader for bruk av løsningene foreslås det en bevilgning på 73,7 mill. kroner på posten.

Post 06 Tilleggstjenester til nasjonale felleskomponenter

På posten budsjetteres inntekter knyttet til utviklingsoppdrag og tilleggstjenester Difi gjør på

vegne av virksomhetene som benytter ID-porten, Digital postkasse til innbyggere og Signeringstjenesten, jf. omtale under kap. 540, post 23.

Det foreslås en bevilgning på 0,8 mill. kroner på posten.

Post 86 Tvangsmulkt

Difi forvalter og fører tilsyn etter forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. Difi kan pålegge virksomheter å iverksette nødvendige tiltak for å sikre oppfyllelse av forskriften og treffe vedtak om tvangsmulkt etter lov 21. juni 2013 nr. 61 om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne § 29.

Det foreslås en bevilgning på 100 000 kroner på posten.

Kap. 541 IT-politikk

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
22	Utvikling, gjennomføring og samordning av IT-politikken, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	5 153	7 158	7 329
70	Forvaltningsutvikling og samordning av IT-politikken, <i>kan nyttes under post 22</i>	10 377	6 399	8 029
	Sum kap. 0541	15 530	13 557	15 358

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 70 økt med 3 mill. kroner til 9,399 mill. kroner, jf. Innst. 400 S (2017–2018).

Post 22 Utvikling, gjennomføring og samordning av IT-politikken, kan overføres, kan nyttes under post 70

Bevilgningen skal benyttes til gjennomføring og videreutvikling av IT-politikken. Midlene skal benyttes til tiltak som skal bekjempe digitale skiller i befolkningen, styrking av befolkningens digitale kompetanse og koordinering av Norges interesser i arbeidet med det digitale indre markedet i EU. Midlene skal også benyttes til oppfølging av mål og tiltak i Digital agenda for Norge, herunder styrket samordning av digitaliseringen av offentlig sektor.

Rapport

Bevilgningen på posten er i 2017 blant annet benyttet til å gjennomføre tiltak for økt digital deltagelse og kompetanse i befolkningen. Det ble benyttet 1 mill. kroner til etablering av kommunale Digihjelpen-tilbud, jf. nærmere omtale under kap. 541, post 70.

Videre er bevilgningen benyttet til oppfølging av tverrgående digitaliseringstiltak og til finansiering av utredninger og rapporter for å styrke kunnskapsgrunnlaget og politikktutformingene på feltet, herunder OECDs gjennomgang av digitaliseringen av offentlig sektor i Norge (peer review).

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 7,3 mill. kroner på posten.

Post 70 Forvaltningsutvikling og samordning av IT-politikken, kan nyttes under post 22

Bevilgningen skal bidra til å nå målene om at forvaltningen i Norge er effektiv, åpen, samordnet og har høy tillit i befolkningen og at digitaliseringen i samfunnet gir gode vilkår for deltagelse, verdiskaping og innovasjon i offentlig og privat sektor.

Tilskudd til økt digital deltagelse og kompetanse i befolkningen

Det foreslås et tilskudd på 2 mill. kroner som skal underbygge målsettinger i Digital agenda for Norge om å sikre et tilbud om veiledning i grunnleggende digital kompetanse i alle landets kommuner (Digihjelpen). Veiledningen skal inkludere bruk av grunnleggende digitale tjenester, herunder tjenester fra offentlig sektor.

Tilskuddet er i tråd med samarbeidsavtalen som er inngått mellom Kommunal- og moderniseringsdepartementet og KS 26. januar 2018.

Tilskuddet skal medvirke til en tydelig reduksjon i antallet svake og ikke-brukere av digitale verktøy blant dem over 65 år og andre grupper som har lav digital kompetanse i samfunnet. Videre skal tilskuddet bidra til at det utvikles et permanent kommunalt veiledningstilbud i grunnleggende digital kompetanse.

Alle kommuner skal kunne søke om tilskudd til etablering av en slik veiledningstjeneste, eventuelt videreutvikling av et eksisterende tilbud. Kommuner med et særskilt behov vil bli prioritert.

Kravene til bruk av tilskuddet framkommer i tilskuddsbrevene. Tilskuddsmottakerne leverer rapport og regnskap innen 31. mars påfølgende år.

I 2017 ble til sammen 3 mill. kroner, herunder 1 mill. kroner fra kap. 541, post 22, tildelt 35 kommuner.

Tilskudd til Seniornett

Det foreslås et driftstilskudd på 3,55 mill. kroner til Seniornett Norge. Seniornett Norge er en uavhengig, ideell organisasjon som arbeider for å styrke den digitale kompetansen blant eldre gjennom opplærings- og informasjonstiltak. Arbeidet med å få flere over 55 år på nett gjøres både lokalt og nasjonalt og i samarbeid med andre aktører. Målet med

driftstilskuddet til Seniornett Norge er å styrke aktiviteter rettet mot målgruppen svake eller ikke-brukere av internett over 65 år over hele landet.

I forbindelse med Seniornett Norges måloppnåelse er det ønskelig at foreningens aktiviteter bidrar til å understøtte Kommunal- og moderniseringsdepartementets og KS samarbeidsprosjekt for å utvikle kommunale veiledningstilbud (jf. omtale av Digihjelpen ovenfor). Viktige kriterier for måloppnåelsen vil være antallet klubber, geografisk plassering av disse samt tilbudet av kurs og veiledning i klubbene.

Departementet har stilt krav og vilkår for bruken av midler og rapportering og følger opp rapporteringen fra Seniornett Norge opp mot disse.

I 2017 ble 3,45 mill. kroner av bevilgningen tildelt Seniornett Norge for å styrke eldres kompetanse og deltakelse på nett. Seniornett Norge rapporterer på bruk av midlene gjennom årsrapport og revisorgodkjent regnskap. Foreningen har nå ca. 9 000 medlemmer og 240 lokallag. Seniornett Norge har gjennomført opplæringstiltak for ca. 22 000 seniorer i 2017.

Tilskudd til Nasjonalt program for leverandørutvikling (NHO)

Det foreslås et tilskudd på 500 000 kroner til NHO for å støtte opp om leverandørutviklingsprogrammets formål som er å gi praktisk bistand til å gjennomføre samfunnsøkonomisk lønnsomme anskaffelser med bedre tjenester, effektivisering av offentlig sektor og lønnsom næringsutvikling som resultat. Det er et mål at innovative offentlige anskaffelsesprosesser, med økt samspill mellom det offentlige og leverandører, blir innarbeidet som varig praksis i både kommuner, regioner, statlige virksomheter og i næringslivet. Satsingsområdet for 2019 er helse/velferd, energi/klima og infrastruktur/digitalisering.

Departementet har stilt krav og vilkår for bruken av midler og rapportering og følger opp rapporteringen fra Nasjonalt program for leverandørutvikling. Det vises til nærmere omtale av programmet i Prop. 1 S (2018–2019) for Nærings- og fiskeridepartementet, kap. 900, post 81.

Kontingent til Open Government Partnership

Open Government Partnership (OGP) er et internasjonalt samarbeid for nasjonalt moderniseringsarbeid som Norge deltar i sammen med om lag 70 andre land. Gjennom samarbeidet skal landene gjøre offentlig sektor mer åpen, ansvarlig og lydhør overfor innbyggerne.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er faglig koordinator for OGP. Utenriksdepartementet har hittil innbetalt den årlige kontingenten fra Norge. Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Utenriksdepartementet er enige om at Kommunal- og moderniseringsdepartementet fra 2019 skal ha budsjettansvaret for medlemskontingenten.

Det foreslås derfor en økning av kap. 541, post 70 med 1,6 mill. kroner, mot en tilsvarende reduksjon på Utenriksdepartementets kap. 118, post 72.

Tilskudd til OGP-rådet

Det foreslås et driftstilskudd på 350 000 kroner til rådet som oppnevnes av regjeringen i arbeidet

med åpenhet i forvaltningen gjennom Open Government Partnership (OGP). Regjeringen vil oppnevne et nytt råd. Rådet vil spille en viktig rolle i å implementere tiltakene i Norges handlingsplan for OGP for perioden 2019–2020. Omtale av mot-taker av tilskuddet vil framgå i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2019.

Budsjettforslag

Samlet foreslås det en bevilgning på 8 mill. kroner på posten.

Kap. 542 Internasjonalt IT-samarbeid

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	6 180	5 757	4 795
70	Internasjonale program, <i>kan overføres</i>	16 741	34 800	46 408
	Sum kap. 0542	22 921	40 557	51 203

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 01 redusert med 365 000 kroner til 5,392 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Bevilgningen skal bidra til å nå målene om at forvaltningen i Norge er effektiv, åpen, samordnet og har høy tillit i befolkningen og at digitaliseringen i samfunnet gir gode vilkår for deltagelse, verdiskaping og innovasjon i offentlig og privat sektor. Det er et mål at norsk næringsliv og norske fagmiljøer drar nytte av den norske deltakelsen i EU-programmer. Dette krever at Norge deltar aktivt, koordinert og målrettet.

EU er i ferd med å vedta et nytt stort digitaliseringsprogram for årene 2021–2027 – Digital Europe Programme (DEP). Flere tiltak og løpende programmer der Norge deltar i dag foreslås inkludert i DEP. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil, i samarbeid med Utenriksdepartementet og alle berørte departementer, gjennomføre en vurdering av Norges mulige tilknytning til DEP.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker utgifter til lønn og drift for tre nasjonale eksperter til EU-kommisjonen som del av deltakelse i EU-programmene. De norske nasjonale ekspertene innenfor IT-politikken er knyttet til arbeidet med digitalisering av offentlig forvaltning og arbeidet med utforming og samordning av IT-politikken i EU.

I 2016 overtok Kommunal- og moderniseringsdepartementet ansvaret for en nasjonal ekspert for Safer Internet under CEF Telecom. Det ble i den forbindelse rammeoverført budsjettmidler fra Kulturdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Samferdselsdepartementet, mot at midlene tilbakeføres når stillingen opphører. Stillingen opphører 1. september 2018. Bevilgningen på posten foreslås derfor redusert med 1 096 000 kroner mot en økning på 437 000 kroner under Kulturdepartementets kap. 325, post 21, 437 000 kroner under Barne- og likestillingsdepartementets kap. 800, post 21, 111 000 kroner under Justis- og

beredskapsdepartementets kap. 440, post 01 og 111 000 kroner under Samferdselsdepartementets kap. 1300, post 01.

Det foreslås en bevilgning på 4,8 mill. kroner på posten.

Post 70 Internasjonale program, kan overføres

Mål for ordningen

Forslaget til bevilgning gjelder EU-programmer som Norge tar del i etter EØS-avtalen og som er knyttet til utviklingen av informasjonssamfunnet og elektronisk forvaltning. Bevilgningsforslaget dekker programkontingenter og andre utgifter til EU-programmer samt etterslep fra avsluttede EU-programmer. Årlig medlemskontingent for norsk deltakelse i EU-programmer fastsettes i euro av EU-kommisjonen på grunnlag av ventet framdrift under det enkelte program. Kontingent betales samlet av Utenriksdepartementet mot senere refusjon fra de departementene som er ansvarlige for de enkelte programmene.

Programmet Connecting Europe Facility (CEF) løper fra 2014–2020 og har tre deler. Norges deltakelse er begrenset til programdelen CEF Telecom som omfatter områdene bredbånd og digitale tjenesteinfrastrukturer (CEF Digital). Programmet gir finansiell støtte til prosjekter som bidrar til utviklingen av en felles grenseoverskridende digital infrastruktur for utveksling av data, informasjon og tjenester. CEF Digital gir støtte til utvikling og drift av felleskomponenter på europeisk nivå og til nasjonale oppkoplinger mot slik infrastruktur. EU har også etablert støtteordningen WiFi4EU som gir tilskudd til etablering av gratis WiFi-soner i medlemsland. Ordningen ble operativ i første halvdel av 2018 og skal vare ut 2019. Ordningen finansieres i hovedsak av CEF, og Norge deltar i ordningen på linje med medlemsland.

EU-programmet ISA² (Samvirkeløsninger og felles rammer for europeiske offentlige forvaltninger, foretak og borgere som et middel til å modernisere den offentlige sektor) løper fra 2016–2020. Formålet med programmet er å legge til rette for elektronisk samhandling på tvers av landegrenser og sektorer. Programmet er en videreføring av ISA-programmet 2010–2015 som Norge deltok i.

50 pst. av utgiftene til ISA² dekkes over Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett, mens ni andre berørte departementer dekker med like deler den resterende halvparten av

utgiftene til programmet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for å koordinere norsk deltakelse i programmet.

Rapport

Norge har deltatt i programmet CEF Telecom siden juni 2014. Programmet implementerer og sørger for drift av en rekke grensekryssende digitale tjenesteinfrastrukturer som forenkler og effektiviserer trygg utveksling av data mellom myndigheter, næringsliv og privatpersoner i Europa. Programmet har også en mindre komponent som bidrar til bredbåndsutbygging. Difi er nasjonalt kontaktpunkt for programmet og driver profilerings- og mobiliseringsarbeid samt koordinerer og fremmer norske interesser i programmet. Difi har utarbeidet en strategi for nasjonal koordinering og oppfølging av programmet i samarbeid med norske fagetater. Siden 2014 har antallet infrastrukturer i CEF Digital vokst fra 11 i 2015 til 16 i 2018, pluss WiFi4EU-initiativet. I perioden 2014–2017 er 15 norske prosjekter tildelt 3,7 mill. euro fra EU-kommisjonen gjennom programmet. I første halvdel av 2018 er det levert tre nye søknader til EU-kommisjonen om finansiering av norske prosjekter innenfor eID og eSignature, Safer Internet og eArchiving. Mer enn 100 kommuner har registrert seg for å søke finansiering gjennom WiFi4EU-initiativet. Mobilisering av interesse blant norske virksomheter for å søke om finansiering gjennom flere CEF-utlysninger i 2018, blant annet Cybersecurity, eTranslation og Public Open Data, er i gang.

ISA²-programmet har i 2018 understøttet fellesløsninger for samarbeid mellom europeiske land, herunder et nettverk (sTesta) for sikker utveksling av informasjon mellom administrasjoner i EØS-området, blant annet i Schengensamarbeidet. Difi har utarbeidet en strategi for nasjonal koordinering og oppfølging av programmet i samarbeid med norske fagetater. European Interoperability framework (EIF), utviklet av ISA²-programmet, er viktig for den nasjonale IT-arkitekturen og nasjonalt rammeverk for elektronisk samhandling. Felles prinsipper, rammeverk og referansearkitektur er et viktig grunnlag i utviklingen av nye digitale tjenester og infrastrukturer i Norge og i Europa. I arbeidet med å etablere et rammeverk for informasjonsforvaltning og felles datakatalog brukes elementer og standarder fra ISA²-programmet.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 46,4 mill. kroner til å dekke det norske bidraget til CEF Digital og ISA²

i 2019 og til etterslep etter de avsluttede programmene ISA og CIP IKT. Bevilgningsforslaget er usikkert. De endelige kontingentkravene fra EU-kommisjonen vil foreligge høsten 2019.

Programkategori 13.45 Personvern

Utgifter under programkategori 13.45 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
545	Datatilsynet	52 831	54 441	57 672	5,9
546	Personvernnemnda	2 099	1 923	2 325	20,9
	Sum kategori 13.45	54 930	56 364	59 997	6,4

Inntekter under programkategori 13.45 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3545	Datatilsynet	1 383			
	Sum kategori 13.45	1 383			

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for personvernpolitikken og ansvaret for personopplysningsforskriften. Departementet har administrativt ansvar for Datatilsynet og Personvernnemnda. Ansvaret for personopplysningsloven ligger i Justis- og beredskapsdepartementet. Det enkelte departement har ansvaret for at personvernregelverket følges og at personvern hensyn ivaretas i deres sektor.

Datatilsynet er et faglig uavhengig forvaltningsorgan opprettet i medhold av personopplysningsloven § 20 jf. personvernforordningen artikkel 51. Datatilsynet har både tilsyns- og ombudsoppgaver. I samsvar med personvernforordningen artikkel 57 er tilsynets oppgaver blant annet å kontrollere at personvernregelverket følges, gi råd og veiledning om behandling av personopplysninger, og behandle klager over behandling av personopplysninger. Tilsynet skal også oppmuntre til utarbeidelse av atferdsnormer og mekanismer for personvernsertifisering, holde seg orientert om utviklingen på personvernområdet både

nasjonalt og internasjonalt, og delta i internasjonalt personvernsamarbeid.

Personvernnemnda er klageorgan for vedtak fattet av Datatilsynet etter personvernregelverket. Nemndas oppgaver og organisering følger av personopplysningsloven § 22 med forskrifter.

Departementet legger årlig fram en melding til Stortinget om Datatilsynets og Personvernnemndas virksomhet.

Programkategorien omfatter bevilgninger til Datatilsynet og Personvernnemnda.

Utviklingstrekk og utfordringer

Innbyggernes aktiviteter genererer enorme datamengder. Stadig flere teknologiske hjelpemidler er koblet til internett, og bruken genererer informasjon. Denne informasjonen er verdifull i produksjon og utvikling av en rekke tjenester. Enkel og rimelig tilgang til enorme mengder data kan utfordre personvernet og innbyggernes tillit til at personvernet ivaretas. Samtidig åpner teknologi muligheter for å ivareta personvernet på nye måter, og derigjennom håndtere de utfordringene registrering og behandling av personopplysninger

kan by på. Personvernspørsmål må drøftes tidlig i utredningsprosesser for å ivareta de registrertes personvern best mulig. Personvernregelverket forutsetter bruk av innebygd personvern og personvern som standardinnstilling, som betyr at løsninger designes slik at personvern hensyn ivaretas og personvernvennlige alternativer er forhåndsprogrammert førstevalg.

Digitale tjenester er effektivt både for innbyggerne og forvaltningen. Bruk av digitale systemer og digitaliserte tjenester forutsetter at innbyggerne har tillit til systemene og teknologien. Stabile, pålitelige og personvernvennlige systemer er derfor grunnleggende for innbyggernes vilje til elektronisk samhandling med både forvaltningen og næringslivet.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.9 Mål for programkategori 13.45 Personvern

1. Et godt personvern for alle

Mål 1 Et godt personvern for alle

Personvern er en menneskerett som følger av både den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 8 og av Grunnloven § 102. Personvern hensyn gjør seg gjeldende på alle områder der personopplysninger samles inn og behandles. Regler både i Grunnloven, personopplysningsloven og i særlovgivning skal beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket ved behandling av personopplysninger, og ivareta enkeltindividets personlige integritet. Kjennskap til og forståelse for reglene er viktig. Departementets arbeid skal støtte opp om Datatilsynets aktiviteter og tiltak, i samsvar med de oppgaver tilsynet er gitt i personopplysningsloven og personvernforordningen.

Personopplysningsvern, som personopplysningsloven og personvernforordningen ivaretar, og vern av den personlige integritet, privatliv og familieliv, er grunnleggende og nødvendige verdier i et demokratisk samfunn. Noen prinsipper står sentralt i oppbyggingen og etterlevelsen av personvernlovgivningen:

- Personopplysninger kan bare samles inn og brukes til klart definerte formål som er saklig begrunnet i den behandlingsansvarliges virksomhet.
- Registrering av personopplysninger skal i størst mulig grad være basert på frivillig og informert samtykke. Pliktig registrering av

Internasjonal informasjonsutveksling øker. Internasjonalt personvernregelverk har stor betydning også for norske borgeres personvern. 15. juni 2018 vedtok Stortinget ny personopplysningslov som gjennomfører EUs forordning 2016/679 om vern av personopplysninger i norsk rett. Personvernforordningen og den nye personopplysningsloven trådte i kraft i Norge 20. juli 2018. Forordningen gjelder nå som nasjonal lovgivning i alle EUs medlemsstater, og er gjennomført i EFTA-landene. Også virksomheter basert utenfor Europa, men som retter tjenester til europeiske borgere, må forholde seg til europeisk personvernregelverk. I Norge har de nye reglene ført til økt oppmerksomhet og bevissthet om personvern.

personopplysninger i offentlige registre skal ha hjemmel i lov.

- Alle har rett til å få opplyst om det er frivillig eller obligatorisk å gi fra seg personopplysninger, hvilket formål opplysningene skal brukes til og om de vil bli utlevert til andre.
- Den som behandler personopplysninger, skal informere og bistå de registrerte i å få innsyn i opplysningene som er lagret, hva de brukes til og hvor de er hentet fra.
- Registrerte personopplysninger skal være korrekte. Uriktige opplysninger skal rettes, slettes eller sperres. Overskuddsinformasjon og opplysninger som ikke lenger er nødvendige for formålet med registreringen, skal slettes.
- Informasjonssikkerhet skal ivaretas. Systemer og rutiner for ivaretagelse av personvernregelverket skal dokumenteres (internkontroll).
- Når nye teknologiske løsninger utvikles og tas i bruk, skal det legges vekt på innebygd personvern og personvern som standardinnstilling.

Rapport, strategier og tiltak

Det finnes i dag knapt noen teknologiske grenser for innsamling og bruk av personopplysninger. De rettslige rammene blir derfor desto viktigere.

Et oppdatert regelverk, Datatilsynets virksomhet, Personvernemnda som uavhengig over-

prøvingsinstans, og et robust internasjonalt personvernsamarbeid skal bidra til å sikre et forsvarlig personvern. Både offentlige og private virksomheter har ansvar for å sette seg inn i og handle i samsvar med gjeldende personvernlovgivning. Hensynet til effektivitet og informasjonsutveksling må balanseres med hensynet til personvern. Borgere og næringsliv er opptatt av personvern og det er stor interesse for å sette seg inn i personvernregelverket. Oppmerksomhet om personvernspørsmål bidrar til å sette spørsmålene på dagsorden, og gir grunnlag for refleksjon og debatt. Jo tidligere personvern hensyn identifiseres og veies mot andre hensyn, jo enklere er det å finne gode løsninger. I lys av det nye personvernregelverket er det viktig for regjeringen å videreføre arbeidet for at personvern skal tidlig inn i utredningsprosesser, og for at offentlige virksom-

heter skal ivareta prinsippet om innebygd personvern.

Datatilsynets tilsynsvirksomhet har avdekket at mange virksomheter har mangelfulle systemer og rutiner for behandling av personopplysninger. I arbeidet med gjennomføring av nytt personvernregelverk har tilsynsmyndigheten derfor lagt vekt på å informere om verdien av og plikten til å ha gode og dokumenterte rutiner for behandling av personopplysninger.

Både departementet og Datatilsynet deltar i nasjonalt og internasjonalt samarbeid for et oppdatert regelverk som på en god måte ivaretar den enkeltes personvern. Effektiv innføring av nytt regelverket forutsetter en kompetent sektormyndighet med tilstrekkelige ressurser. Også i 2019 vil betydelige ressurser derfor gå til innføring av nytt personvernregelverk.

Kap. 545 Datatilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	52 831	54 441	57 672
	Sum kap. 0545	52 831	54 441	57 672

Datatilsynet er et forvaltningsorgan med både tilsyns- og ombudsoppgaver. Datatilsynet fører tilsyn etter personopplysningsloven, pasientjournalloven, helseregisterloven, helseforskningsloven, politiregisterloven og lov om Schengen informasjonssystem. Virksomheten bruker tilsyn, saksbehandling og andre virkemidler i sitt arbeid med å kontrollere at regelverket blir fulgt og at mangler rettes. Ombudsrollen krever at det tas tydelig stilling i personvernspørsmål.

Rapport

Datatilsynet arbeider strategisk for å skape oppmerksomhet om personvernspørsmål og øke kjennskapen til rettigheter og plikter. Hovedprioritering i 2017 var å forberede egen organisasjon, pliktsubjekter og rettighetshavere på de nye personvernreglene. I tillegg prioriterte virksomheten personvern i helse- og velferdssektoren, og utfordringer knyttet til morgendagens teknologi. Datatilsynet publiserte to rapporter; en om kunstig intelligens og personvern og en om personvernutfordringer i finanssektoren.

Det ble registrerte 1 807 nye saker, en liten økning fra 2016. Forvaltningsvedtak ble fattet i 683 saker mot 564 året før. Flere saker gjaldt internasjonale aktører. 234 vedtak gjaldt personvernombud, en ordning som er obligatorisk for mange virksomheter etter personvernforordningen. 39 vedtak ble påklaget i løpet av 2017, og ved utgangen av året var 26 av klagenene ferdigbehandlet. 20 saker ble sendt til Personvernemnda for klagebehandling, mens de øvrige seks sakene ble omgjort i Datatilsynet.

Ulike former for informasjonsvirksomhet og veiledning er viktig i Datatilsynets arbeid. Veiledning til virksomheter er prioritert. Datatilsynet publiserte fem nye veiledere som skal hjelpe norske virksomheter til å forstå og etterleve de nye personvernreglene. Særlig veilederen om innebygd personvern, utarbeidet i samarbeid med sikkerhetsekspertene og programutviklere i privat og offentlig sektor, har fått stor oppmerksomhet. Datatilsynet holdt 417 foredrag i 2017, en dobling fra 2016. Det ble registrert 10 424 henvendelser om personvern til tilsynets veiledningstjeneste, ca. 10 pst. flere enn i 2016. I tillegg publiserte tilsynet flere debatt- og blogginn-

legg, og besvarte 648 mediehenvelser i rapporteringsperioden.

Tilsynsvirksomhet er et strategisk virkemiddel for å avklare praksis og etterlevelse av regelverk. 2017 var et år preget av forberedelser til nytt personvernregelverk, og Datatilsynet valgte å nedskalere tilsynsvirksomheten. Det ble gjennomført 24 tilsyn og kontroller, mot 85 året før. Tilsynene gjennomføres både som stedlige tilsyn hos den behandlingsansvarlige, brevlige kontroller og nettbaserte undersøkelser. I 2017 ble det gjennomført fire stedlige tilsyn, hvorav to i helsesektoren, ett i justissektoren og ett der sporing i det offentlige rom var tema. I tillegg ble det gjennomført sju brevlige kontroller med bruk av kredittsjekk ved boligutleie og kommersiell utnyttelse av personopplysninger, og 13 nettbaserte tilsyn med kommuners publisering av informasjon på nett. Kontroll med regeletterlevelse inngår også i den ordinære saksbehandlingen.

Det er et mål at Datatilsynet skal delta aktivt i internasjonalt personvernarbeid. I rapporteringsperioden har virksomheten prioritert EU-/EØS-relatert personvernarbeid så vel som nordisk samarbeid. Datatilsynet er en pådriver for bedre sam-

arbeid mellom personvern-, konkurranse- og forbrukermyndigheter internasjonalt.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker drift av Datatilsynets løpende oppgaver. Bevilgningen dekker også kostnader ved tilpasning til nytt personvernregelverk, som trådte i kraft i 2018.

Budsjettforslag

I 2018 ble bevilgningen økt med 11 mill. kroner for å dekke økte kostnader ved tilpasning til nytt personvernregelverk. I 2019 foreslås det en ytterligere økning på 2 mill. kroner for tilpasning til nytt personvernregelverk. Midlene skal dekke økt bemanning, ressurser til utvikling og drift av IKT-systemer, nye digitale kommunikasjonsløsninger, informasjons- og kommunikasjonstiltak, kompetanseutvikling, kostnader knyttet til økt deltagelse i internasjonalt personvernarbeid og lovpålagt samhandling med andre personvernmyndigheter.

Inklusive avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering, foreslås det en bevilgning på 57,7 mill. kroner.

Kap. 3545 Datatilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Inntekter ved oppdrag	1 383		
	Sum kap. 3545	1 383		

Post 01 Inntekter ved oppdrag

Inntektene er innbetalte overtredelsesgebyrer og tvangsmulkt i forbindelse med overtredelser og unnlattelse av å etterleve personvernregelverket.

Kap. 546 Personvernemnda

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	2 099	1 923	2 325
	Sum kap. 0546	2 099	1 923	2 325

Personvernemnda har sju medlemmer som er oppnevnt for fire år. Leder og nestleder er oppnevnt av Stortinget, mens de øvrige medlemmene er oppnevnt ved kgl. res. Personvernemndas medlemmer er oppnevnt for perioden 2017–2020. Nemnda er sammensatt med variert kompetanse og er godt rustet til å foreta krevende avveininger mellom personvern og andre viktige samfunnshensyn.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til nemndas sekretariat og godtgjørelse til medlemmene.

Personvernemnda avholdt ti møter i 2017. 14 av 19 innkomne klagesaker ble ferdigbehandlet. I tillegg ble det behandlet fem saker fra 2016. Av de totalt 19 sakene nemnda avgjorde, var syv klager fra privatpersoner, syv klager fra bedrifter, to klager fra helseforetak og tre klager fra andre kommunale eller statlige organer. Datatilsynets vedtak ble opprettholdt i 11 av de 19 sakene. Antall klager og nemndas omgjøring av Datatilsynets vedtak utgjør en svært liten del av den samlede saksmengden i Datatilsynet. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2017 var ca. tre måneder, en betydelig reduksjon fra 2016. Personvernemnda hadde

fem uferdige saker ved utgangen av 2017. Nemndas vedtak publiseres på Lovdata og nemndas nettsider.

Flere av sakene som ble behandlet i 2017 gjaldt ileggelse av gebyr for brudd på personopplysningsloven. Klagesakene omhandlet også spørsmål knyttet til kameraovervåking, ansattes rett til innsyn i egne opplysninger hos arbeidsgiver og avindeksering/sletting av søketreff på internett.

Budsjettforslag

Bevilgningen foreslås økt med 0,3 mill. kroner for å dekke økte kostnader ved tilpasning til nytt personvernregelverk. Midlene skal i hovedsak dekke nødvendige IKT-investeringer slik at nemndas saksbehandlingssystem tilfredsstiller lovpålagte krav til informasjonssikkerhet og behandling av personopplysninger. Videre foreslås bevilgningen økt med 60 000 kroner grunnet kompensasjon for anslåtte utgifter i forbindelse med forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse.

Inklusiv avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering, foreslås det en samlet bevilgning på 2,3 mill. kroner.

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
550	Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene	1 030 638	806 103	671 814	-16,7
551	Regional utvikling og nyskaping	50 000			
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	7 244			
553	Omstillingsdyktige regioner	648 538	585 144	491 551	-16,0
554	Kompetansesenter for distrikts-utvikling	28 365	27 727	32 753	18,1
	Sum kategori 13.50	1 764 785	1 418 974	1 196 118	-15,7

Målet med regional- og distriktpolitikken er regional balanse gjennom vekstkraft, likeverdige levekår og bærekraftige regioner i hele landet. En bærekraftig region har en balansert befolkningssammensetning og forvalter menneskelige ressurser og naturressurser for utvikling og verdiskaping nå og i framtiden. Dette vil legge til rette for å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. En vellykket regional- og distriktpolitikk forutsetter innsats på en rekke politikkområder. Blant annet er satsing på samferdsel, vekstfremmende skatte- og avgiftslettelser, gode helsetjenester, utdanning, forskning og innovasjon viktig for å få til en god regional utvikling og regional balanse. Inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner og den differensierte arbeidsgiveravgiften har stor betydning. Vedlegg 1.1 gir en oversikt over virkemidler under andre politikkområder som enten er begrunnet i distriktpolitiske mål, eller som er særlig viktige for distriktsområder. Samlet foreslår regjeringen å bevilge omlag 42,7 mrd. kroner til dette, en vekst på om lag 4 pst. fra 2018.

Norsk økonomi er inne i en ny oppgangskonjunktur. Veksten i fastlandsøkonomien har tatt seg klart opp de siste to årene og er nå høyere enn sin langsiktige trend. Det norske arbeidsmarkedet er i klar bedring. Etterspørselen etter arbeidskraft

har økt markert, og arbeidsledigheten er på vei ned. Bare i løpet av første halvår i år økte sysselsettingen med vel 20 000 personer. Målt ved AKU-undersøkelsen utgjør arbeidsledigheten nå 3,9 pst. av arbeidsstyrken. Det er om lag én prosentenhet lavere enn vinteren 2016, da ledigheten var på sitt høyeste etter oljeprisfallet. Antall registrerte ledige har også avtatt, og hittil i år har det vært nedgang over hele landet. Nedgangen har vært markert i yrker og regioner som ble rammet av fallet i oljeprisen.

Regjeringen foreslår at det bevilges om lag 1,2 mrd. kroner under programkategorien, en nominell reduksjon på 223 mill. kroner fra 2018. Regjeringen viser til forslagene om økte bevilgninger til samferdsel og andre næringsrettede tiltak som vil styrke vekstkraften i hele landet.

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet samarbeider med nasjonale og regionale aktører om utvikling og prioritering av tiltak som har betydning for regional- og distriktpolitiske mål. Departementet koordinerer regjeringens arbeid med lokalisering av statlige arbeidsplasser og bidrar med dette til å styrke kompetansemiljøer

over hele landet. Departementet arbeider også aktivt for at EØS-regelverket for regionalpolitisk offentlig støtte gir handlingsrom for distrikts- og regionalpolitisk innsats.

Fylkeskommunene har, som regionalt folkevalgt nivå, ansvar for å fremme verdiskaping og regional utvikling i sine fylker, og har en sentral rolle som regional samfunnsutvikler. 57 pst. av midlene over programkategori 13.50 overføres til fylkeskommunene for å fremme omstillingsdyktige regioner og omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene. Dette skjer i forpliktende partnerskap med næringslivet og regionale og lokale aktører. Innenfor nasjonale rammer skal fylkeskommunene prioritere innsats ut fra regionale mål og strategier, inkludert nasjonalt og internasjonalt samarbeid mellom regioner. Kommunene har ansvar for å sikre gode levekår og et likeverdig tjenestetilbud lokalt, og skal samtidig være en pådriver for lokal samfunns- og næringsutvikling.

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) er en støttespiller og rådgiver for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Senteret skal bidra til å nå regional- og distriktpolitiske mål gjennom å hente inn, systematisere og formidle erfarings- og forskningsbasert kunnskap om lokal samfunnsutvikling. Fra 2019 overtar Distriktssenteret forvaltningen av Merkur-programmet, som er et viktig virkemiddel for å sikre tilgang til grunnleggende private tjenester i områder med få innbyggere.

De nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, Selskapet for industrivekst SF (Siva) og Norges Forskningsråd (Forskningsrådet) forvalter økonomiske virkemidler i regional- og distriktpolitikken. Innovasjon Norge skal utløse samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling og regionenes næringsmessige muligheter. Siva skal, gjennom fysisk og organisatorisk infrastruktur, utvikle oppstarts- og innovasjonsmiljøer og bedriftsfellesskap. Forskningsrådet skal arbeide for at næringslivet etterspør mer forskning, forsker mer og at forskningsresultater i større grad blir tatt i bruk. Virkemiddelaktørene samarbeider tett med fylkeskommunene om å fremme omstillingsdyktige regioner og næringsliv.

Utviklingstrekk og utfordringer

Utviklingstrekk og strukturelle utfordringer i distriktene

Store deler av Distrikts-Norge ble i mindre grad påvirket av fallet i oljeprisen enn resten av landet og opplever stigende sysselsetting. Dette forklarer i stor grad hvorfor arbeidsledigheten i disse

områdene er på et lavere nivå enn i resten av landet. I møte med oljeprisfallet brukte regjeringen også finanspolitikken aktivt for å motvirke arbeidsledighet og lette nødvendige omstillinger. Sammen med lave renter, en markert svekkelse av kronen og ansvarlige lønnsoppgjør har det gitt oppgangen styrke også i Distrikts-Norge. Over flere år har høy etterspørsel etter arbeidskraft ført til høy innvandring, også i en rekke distriktskommuner. Innvandringen er imidlertid redusert de siste årene, og i 2017 var innvandringen på laveste nivå siden 2005. Konkurransen om arbeidskraften er dermed blitt større, både i privat og offentlig sektor. Mange bedrifter og offentlige virksomheter i distriktskommuner mangler kompetent arbeidskraft.

Samtidig som innvandringen er redusert, har også fødselstallene falt. Resultatet er at befolkningsveksten har avtatt og flere kommuner, som tidligere har hatt vekst, opplever nå befolkningsnedgang. Nye befolkningsframskrivninger viser at andelen eldre vil øke mer enn tidligere antatt. En aldrende befolkning vil spesielt prege de minst sentrale delene av landet. Demografiske endringer vil føre til færre personer i arbeidsfør alder, særlig i distriktskommuner.

Distriktskommuner har også strukturelle utfordringer på grunn av mindre bredde i næringsstrukturen, små næringsmiljøer, mindre markeder og større avstander til kompetansemiljøer, investorer og andre samarbeidspartnere. Slike strukturelle ulemper gjør det mer krevende å utnytte ressursene for vekst og verdiskaping, samt å omstille seg når det skjer større endringer i marked, teknologi, råvaretilgang eller krav til kompetanse. Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn er en forutsetning for å oppnå regional balanse og bærekraftige regioner i alle deler av landet. Med dette som bakgrunn retter programkategori 13.50 seg særlig mot tre strukturelle utfordringer som det er mulig å påvirke:

Utvikling av nye forretningsområder er risikofyllt, spesielt i områder med avstand til store markeder og lav annenhåndsverdi på eiendom. Bedrifter i distriktsområder har ofte mindre tilgang på privat risikokapital enn bedrifter i mer sentrale strøk. Lange avstander gir dårligere tilgang på informasjon for investorer og banker. I tillegg kan risikoen oppleves som høy fordi annenhåndsverdien på pant er lav, for eksempel for eiendom, bygg og maskiner.³

³ NOU 2018: 5 Kapital i omstillingens tid — Næringslivets tilgang til kapital

Flere kommuner i mindre arbeidsmarkeder har små administrasjoner og fagmiljø, samt begrensede ressurser til offensive satsinger.⁴ Dette kan begrense muligheten til å finne nye løsninger for å inkludere tilflyttere og styrke sårbare næringsmiljøer.

I områder med få innbyggere kan et svakt kundegrunnlag også gjøre det utfordrende å få til lønnsom drift av dagligvarebutikken og andre grunnleggende tjenester som er viktige for lokalbefolkningen, turister og innflyttere.

Utfordringer for regionenes konkurransekraft

Norske regioner er nå klassifisert som ledende eller sterke innovatører i Europa.⁵ Over halvparten av foretakene i næringslivet utfører innovasjonsaktiviteter, og det er like mye som næringslivet i de andre nordiske landene.⁶ Graden av innovasjonsaktivitet i Norge er relativt jevnt fordelt mellom regionene. Det er en styrke for landet og indikerer at norske regioner evner å respondere på endringer i markedet og har kapasitet til omstilling.

Rammene for vekst- og omstilling i bedrifter og næringsmiljøer er ulike fra en region til en annen. Blant annet er det store variasjoner i tilgangen på relevante samarbeidspartnere, investorer, kunnskap og kompetent arbeidskraft. Skal Norge opprettholde den høye velferden, må vi utnytte ressursene i hele landet effektivt. Geografisk spredning av verdiskapende aktivitet vil være en forutsetning for full ressursutnyttelse og høyest mulig nasjonalinntekt.⁷

Næringslivets investeringer i forskning og utvikling (FoU) økte med 4,7 mrd. kroner mellom 2014 og 2016. Private investeringer i FoU er likevel fortsatt lavere enn i EU og de øvrige nordiske landene målt som andel av BNP.⁸ OECDs landgjennomgang påpeker at det norske forsknings- og innovasjonssystemet fungerer godt for å videreutvikle allerede sterke næringsområder, men at omstillingsutfordringen tilsier at virkemidlene bør innrettes mer mot å fremme nye sektorer og næringsmuligheter.

⁴ Østlandsforskning 2016

⁵ Regional Innovation Scoreboard 2017.

⁶ Regionale utviklingstrekk 2018 fra KMD

⁷ NOU 2011: 3 Kompetansearbeidsplassutvalget

⁸ Det norske forsknings- og innovasjonssystemet 2017 (indikatorrapporten)

Med dette som bakgrunn retter programkategori 13.50 seg særlig mot følgende strukturelle utfordringer som det er mulig å påvirke:

Manglende samhandling mellom bedrifter, forsknings- og utviklingsmiljø og offentlige aktører, mellom regioner nasjonalt og over landegrensene, begrenser omstillingsevnen. For å utnytte potensialet for økonomisk vekst og utvikling, er det behov for strukturer for deling og utvikling av kunnskap og kompetanse, og nettverk eller arenaer hvor dette kan skje.

Norsk næringsliv investerer mindre i FoU som andel av BNP enn andre land. Investeringene varierer med bransjetilknytning, men er mulige å påvirke ved å fremme økt erfaring med forskning, økt kompetansenivå i bedrifter og økt kjennskap til finansieringsmuligheter og FoU-institusjoner.

Tilgang på kompetent arbeidskraft og at ansatte i alle bedrifter og næringsmiljø utvikler sin kompetanse, er en utfordring i mange regioner, særlig i Nord-Norge. Digitalisering, automatisering og globalisering gir store muligheter, for eksempel for å hente hjem produksjon til Norge som følge av effektiviserings- og produktivitetsgevinster. Men det kan også by på utfordringer og stiller nye krav til innholdet i utdanning og til læring hele livet. Behovet for etter- og videreutdanning øker med omstillingstakten i økonomien.

Enkelte steder opplever nedleggelse, store nedbemanninger eller vedvarende høy ledighet. Det gir negative ringvirkninger for enkeltmennesker og lokalsamfunnet. Særlig små arbeidsmarkeder med sårbare næringsmiljøer og få pendlingsmuligheter kan oppleve behov for omstillingsinnsats. For landet som helhet er det lønnsomt med omstilling av slike arbeidsmarkeder og næringsmiljøer.

Omstille norsk økonomi for å skape vekst, nye arbeidsplasser og sikre flere ben å stå på

Jeløya-plattformen trekker fram seks store utfordringer som Norge står overfor. En av utfordringene er å omstille norsk økonomi for å skape vekst, nye arbeidsplasser og sikre flere ben å stå på. Det er flere forhold som bidrar til god omstillingsevne. Programkategori 13.50 skal rettes inn mot å bygge kort og langsiktig omstillingsevne i distrikter og regioner. For en omtale av den brede næringspolitikken betydning for omstilling, se Nasjonalbudsjettet for 2019.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.10 Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

1. Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene

2. Omstillingsdyktige regioner

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det kun mål på ett nivå. Det er ikke innholdsmessige endringer. Delmål framgår som underoverskrifter under målene.

Mål 1 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene

Regjeringen vil bidra til omstillingsevne i distriktene gjennom innsats for et verdiskapende næringsliv, inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn og tilgang til grunnleggende private tjenester.

Rapport, strategier og tiltak

I 2018 er det bevilget 834 mill. kroner til poster under dette målet. I 2019 foreslås det 705 mill. kroner.

Et verdiskapende næringsliv i områder med spredt bosetting og store avstander

God infrastruktur er avgjørende for å binde markeder og lokalmiljøer sammen. Regjeringens sterke satsing på bygging av vei, jernbane og andre transporttiltak styrker vekstkraften i hele landet. I områder med spredt bosetting og store avstander vil en kombinasjon av generelle vekstfremmende skattelettelser og målrettede låne- og tilskuddsordninger kunne utløse gode innovasjons- og investeringsprosjekter. Tilgang på lån, garantier og tilskudd kan redusere bedriftenes risiko når de investerer i nye produksjonslinjer, utvikler nye markeder, oppdaterer nødvendig kunnskap mv. Innovasjon Norges distriktsrettede låne-, garanti- og tilskuddsordninger har gitt gode resultater, blant annet i form av verdiskaping og sysselsetting hos de bedriftene som mottar støtte. Se rapportering under kap. 550, post 62 Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene.

Næringshagene tilbyr bedriftene et miljø og tjenester som legger til rette for vekst og fornying og dermed bedre utviklingsmuligheter. Velfungerende næringshager er et viktig bidrag til omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene. Næringshageprogrammet har gode resultater på omsetning, sysselsetting og verdiskaping.

Se rapportering under kap. 550, post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene.

Gründervirksomhet tilfører arbeidsplasser og kan samtidig øke tilgangen på tilbud og tjenester i lokalsamfunnet. Mentortjenesten bidrar til at gründere får økt kunnskap om bedriftsutviklingsprosessen. Se rapportering under kap. 550, post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene.

Mange næringsmiljøer i distriktene er basert på fornybare ressurser. Det ressursbaserte næringslivet byr på både vekst og innovasjon, og gir vesentlige bidrag til den nasjonale verdiskapingen. Bioraffineringsprogrammet har resultert i flere prosjekter innen biobasert foredling. Fokus på utnyttelse av lokale råvarer gjør at programmet direkte og indirekte har en særlig relevans for næringsutvikling i distriktene. Se rapportering under kap. 550, post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene.

Innovasjon Norge og Siva skal vurdere søknader etter kvalitet. Innenfor disse rammene, er det for kap. 550, post 62 Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene og post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene et mål at minst 40 pst. av virkemidlene skal nå fram til bedrifter med kvinnelig leder eller eier. I 2017 var 30 pst. av tilsagnsbeløpene og 38 pst. av Innovasjon Norges tilsagn fra departementet kvinnerettede. Andelen aktive målbedrifter fra 2013 til 2017 med kvinner i ledende stillinger i Sivas næringshageprogram var 33 pst. Det er en økning på 4 prosentpoeng fra 2013 til 2017.

Regjeringen foreslår til sammen 572 mill. kroner til de bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, Næringshageprogrammet, Mentortjenesten for gründere og Bioøkonomiordningen.

Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn i områder med særlige distriktsutfordringer

Tilskuddsmidlene er en ekstrainsats til de fylkene som har de største distriktsutfordringene. Midlene skal gå til tiltak som bidrar til inkludering av tilflyt-

tere, mindre sårbare næringsmiljøer og å styrke kommunens evne til å planlegge og gjennomføre utviklingstiltak. Se rapportering under kap. 550, post 64 Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn. I 2019 foreslås det 50 mill. kroner til fylkeskommunenes og kommunenes arbeid for å fremme inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn.

Det foreslås 33 mill. kroner til Kompetansesenter for distriktsutvikling, se omtale under kap. 554, post 01 Driftsutgifter.

Tilgang til grunnleggende private tjenester i områder med få innbyggere

Merkur-programmet er departementets viktigste virkemiddel for å bidra til økt tilgang til grunnleggende private tjenester i spredt bosatte områder. Programmet vektlegger å utvikle tilleggstjenester som øker dagligvarebutikkens lønnsomhet og styrker det samlede tjenestetilbudet for befolkningen. Merkurbutikkene har gode resultater på omsetningsutvikling for dagligvarebutikker i områder med små markeder. Bevilgningen til Merkur-programmet foreslås videreført med 50 mill. kroner i 2019. Se kap. 550, post 73 Merkur-programmet.

Mål 2 Omstillingsdyktige regioner

Regjeringen vil legge til rette for omstillingsdyktige regioner. Innsatsen skal rettes mot utvikling av velfungerende næringsmiljøer og økt tilgang til relevant kompetanse i næringslivet, styrket vekst og samarbeid over landegrensene og etablering av nye arbeidsplasser i områder rammet av vesentlig reduksjon i sysselsettingen.

Rapport, strategier og tiltak

I 2018 er det bevilget 585 mill. kroner til poster under dette målet. I 2019 foreslås det 492 mill. kroner.

Velfungerende næringsmiljøer og tilgang til relevant kompetanse

Velfungerende regionale næringsmiljøer er en viktig forutsetning for at omstillingsdyktige regioner skal realisere sitt verdiskapingspotensial for en størst mulig samlet nasjonal verdiskaping. Velfungerende næringsmiljøer er innovative og internasjonalt orienterte miljøer med bedrifter som er samarbeidsorienterte og omstillingsdyktige.

Klyngeprogrammet, Bedriftsnettverk og Inkubatorprogrammet har vist gode resultater

over tid. De bidrar til innovasjon, verdiskaping og økt nasjonalt og internasjonalt samarbeid mellom bedrifter og mellom bedrifter og forskningsmiljøer. Se rapportering under kap. 553, post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer.

Programmet Forskningsbasert innovasjon i regionene (FORREGION) i regi av Forskningsrådet var nytt fra 2017. Aktivitetsnivået har vært høyt i 2018, og programmet foreslås videreført i 2019. Se omtale under kap. 553, post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer.

For å bidra til innovasjon i både offentlig sektor og næringslivet, ligger det et stort potensial i at bedrifter og offentlige virksomheter jobber sammen. Det foreslås derfor å sette av 24 mill. kroner til innovasjonspartnerskap i 2019. Innovasjonspartnerskap er et nytt tiltak for å åpne opp nye markeder for innovative bedrifter via offentlig-privat samarbeid om offentlige innkjøp. Ordningen er i regi av Innovasjon Norge og skal avlaste risiko hos offentlige virksomheter og private aktører som sammen skal gjennomføre krevende og ambisiøse offentlig-private innovasjonsprosesser. Prosjektene skal utvikle produkter og løsninger som i dag ikke finnes på markedet. Se omtale under kap. 553, post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer.

Fylkeskommunene skal mobilisere og legge til rette for utvikling av regionens næringsmiljøer og tilbud av næringsrelevant kompetanse. Innsats for kompetanseutvikling skal bidra til å avklare kompetansebehov, tilrettelegge for etter- og videreutdanning og til utvikling av spesifikke utdannings-tilbud. Se omtale under kap. 553, post 60 Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse.

I perioden 2017–2020 gjennomføres tre tiltak i Nordområdestrategien, under navnet *Høyere opp i verdikjeden*. De tre tiltakene er leverandørutvikling for økt verdiskaping i nordnorske bedrifter, mobilisering av bedrifter til økt bruk av FoU og kompetanseutvikling gjennom etter- og videreutdanning. Målet er at disse tre tiltakene samlet sett skal bidra til flere konkurransedyktige leverandørmiljøer. Se kap. 553, post 60 Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse og post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer.

Regionalt tilpassede virkemidler supplerer de nasjonale og legger til rette for at regionene tar i bruk sine menneskelige ressurser og naturressurser. Regjeringen foreslår 328 mill. kroner i 2019 på poster som skal bidra til velfungerende næringsmiljøer og tilgang til relevant kompetanse.

Økonomisk vekst og samarbeid over landegrensene

Samarbeid i og mellom regioner og over landegrensene gir viktig tilgang til kompetanse og ressurser for å nå målet om omstillingsdyktige regioner.

Interreg bidrar til samarbeid om forskning og innovasjon, økt konkurransekraft i små og mellomstore bedrifter, transport, miljø og klima. Deltagelsen fremmer en aktiv norsk europapolitikk og ivaretar norske interesser i EUs regionalpolitikk. Evalueringer som er gjort av EU-kommisjonen viser at Interreg-programmene har bidratt til økt samarbeid om etablering og utvidelse av økonomiske klynger, høyere utdanning og opplæringscentre, samarbeidsnettverk mellom forskningsinstitusjoner og rådgivningstjenester for bedrifter og gründere.

Programperiodene er 7-årige, og nåværende periode går fra 2014–2020. For å vurdere framtidig deltakelse i Interreg-programmene, har departementet iverksatt en evaluering som skal vurdere betydningen innsatsen har hatt for utvikling av norske små og mellomstore bedrifter, samt miljø, kulturarv og naturressurser i perioden 2007–2013.

Norge har inngått avtaler om deltakelse i Interreg-programmer på om lag 700 mill. kroner for perioden 2014–2020, med forbehold om Stortingets godkjenning. Den statlige norske finansieringen av Interreg-programmene Sverige-Norge, Øresund-Kattegat-Skagerrak, Botnia-Atlantica, Østersjøen, Nordsjøen og Interreg Europa ble noe redusert i forhold til opprinnelige avtaler i 2017, og videreført på dette nivået i 2018. URBACT mottar ikke lenger statlig norsk finansiering. Regjeringen foreslår at Interreg-programmene og andre internasjonale tiltak videreføres på nivå med bevilgningen i 2018, med til sammen 84 mill. kroner.

Utviklingsprogrammet for byregioner startet i 2014. 2017 var siste bevilgningsår og programmet blir avsluttet i 2018. Evalueringen av Byregionprogrammet (IRIS/NIBR) viser at programmet i hovedsak har vært vellykket, gitt byregionenes varierende forutsetninger. Programmet har økt mange kommuners bevissthet om at det er viktig å utvikle samarbeidet og delingskulturen om nærings- og samfunnsutvikling på kommunalt og byregionalt nivå. Se rapportering under kap. 553, post 76 Nordisk og europeisk samarbeid.

Nye arbeidsplasser i områder rammet av vesentlig reduksjon i sysselsetting

Målet med omstillingsarbeidet er å bidra til etablering av nye arbeidsplasser og styrke nærings-

grunnlaget i kommuner og regioner som opplever stor nedgang i sysselsettingen. Omstillingsprosjektene sikret og/eller skapte 861 arbeidsplasser i 2017, se rapportering under kap. 553, post 65 Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet.

Regjeringen foreslår 80 mill. kroner til omstillingsprogrammer i 2019, inkludert ekstraordinære midler til Andøy. I sammenheng med den planlagte nedleggelsen av flybasen på Andøya har Andøy kommune fått til sammen 35 mill. kroner i 2017 og 10 mill. kroner i 2018 til omstillingsarbeid. I 2019 foreslår regjeringen 15 mill. kroner i ekstraordinære omstillingsmidler til Andøy kommune. Regjeringen vil bidra med ytterligere 35 mill. kroner utover forslaget i budsjettet for 2019 til omstilling i Andøy kommune.

Lokalisering av statlige arbeidsplasser

Plan for lokalisering av statlige arbeidsplasser ble lagt fram 17. februar 2017 som vedlegg til Meld. St. 18 (2016–2017) *Berekraftige byar og sterke distrikt*. Der ble det redegjort for videre arbeid med lokalisering. Stortinget skal varsles om resultatene av arbeidet med planen for lokalisering av statlige arbeidsplasser. Se Prop. 1 S (2017–2018) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet for status per september 2017. Siden dette har følgende saker blitt avgjort:

- Landbruksdirektoratet skal flytte 30 årsverk fra Oslo til Steinkjer
- Norsk nukleær dekommisjonering skal etableres i Halden (antall årsverk ikke avklart)
- Undersøkelseskommissjonen for helse- og omsorgstjenesten skal etableres i Stavanger med ca. 20 årsverk.

Over 800 arbeidsplasser er nå vedtatt lokalisert utenfor Oslo, som en oppfølging av plan for lokalisering av statlige arbeidsplasser. Dette omfatter både saker som er omtalt i planen, og lokaliseringssaker som har kommet opp i etterkant av framlegging av planen. For å sikre en god oppfølging av retningslinjene for lokalisering av statlige arbeidsplasser, har departementet i 2018 oppdatert veiledningsmaterialet og sendt dette til alle departementer.

Distriktsindeksen

Distriktsindeksen er et verktøy for å peke ut distriktskommuner, og er et uttrykk for graden av distriktsutfordringer i en kommune. Distriktsindeksen måler kommunenes utfordringer knyttet

til geografiske ulemper i tillegg til samfunnsutfordringer som følger av geografiulempene. Distriktsindeksen blir brukt i forbindelse med fordeling av distriktpolitiske virkemidler. Bruken av indeksen blir tilpasset formålet med de enkelte tilskuddene.

Departementet oversendte i desember 2017 utkast til ny distriktsindeks til kommuner og fylkeskommuner til orientering, samt for mulighet til å gi tilbakemelding til departementet om den nye distriktsindeksen er hensiktsmessig sammensatt ut fra formålet med indeksen. Departementet fikk

87 innspill, i hovedsak fra kommuner, regionråd og fylkeskommuner. Disse ble gjennomgått av departementet og en vurdering av innspillene ble publisert på regjeringen.no. Departementet vurderte at innspillene ikke ga grunnlag for endringer i den nye indeksen.

Departementet registrerer at det i ettertid er stilt spørsmål ved denne vurderingen, og det faglige grunnlaget for den nye indeksen. Departementet vil på bakgrunn av dette få gjennomført en ekstern faglig gjennomgang av distriktsindeksen.

Kap. 550 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
62	Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, <i>kan nyttes under post 64</i>	519 200	487 714	453 090
64	Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn, <i>kan nyttes under post 62</i>	373 000	154 420	50 000
66	Forenkling av utmarksforvaltning – forsøksordning, <i>kan overføres</i>	338		
70	Bedriftsrettede programmer i distriktene	95 000	115 662	119 016
73	Merkur-programmet, <i>kan overføres</i>	43 100	48 307	49 708
	Sum kap. 0550	1 030 638	806 103	671 814

Post 62 Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, kan nyttes under post 64

Posten omfatter investeringstilskudd, bedriftsutviklingstilskudd, distriktsrettede risikolån og garantier og distriktsrettet etablerertilskudd. Ordningene kommer i tillegg til, og må ses i sammenheng med, landsdekkende etablerertilskudd, innovasjonslån og garantier over Nærings- og fiskeridepartementets budsjett.

Ordningene skal bidra til et verdiskapende næringsliv i områder med spredt bosetting og store avstander. Målgruppen er små og mellomstore bedrifter og entreprenører innenfor virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte⁹.

Kriterier for måloppnåelse for alle ordningene er verdiskaping¹⁰, sysselsetting, nyskaping og

omstilling. Det legges vekt på at innsatsen skal gi positive ringvirkninger for det lokale samfunnet og næringsmiljøet.

Tildelingskriterier

Bevilgningen kan bare brukes innenfor virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte. Innovasjon Norges bidrag skal avlaste risiko og være utløsende for at prosjektet blir gjennomført.

Distriktsrettede risikolån kan gis til toppfinansiering av antatt lønnsomme investerings- og utviklingsprosjekter som er vanskelig å finansiere i det private kredittmarkedet. Lånene kan innvilges både til nyetableringer og etablerte bedrifter uavhengig av størrelse.

⁹ Virkeområdet for distriktpolitisk begrunnet investeringsstøtte er fastsatt av departementet og godkjent av ESA i henhold til EUs retningslinjer for regionalstøtte.

¹⁰ Verdiskaping (bruttoprodukt) beskriver verdiøkningen eller tilleggsverdien som en bedrift gir et produkt eller tjeneste. For å måle verdiskaping har Innovasjon Norge benyttet selskapets resultat før renter, skatter, avskrivninger korrigert for opp-/nedskrivninger (EBITDA) pluss lønn.

Distriktsrettede garantier for driftskreditt og unntaksvis risikolån gis også til bedrifter som mangler pantesikkerhet for lånefinansiering i bank.

Investeringsstilskudd kan gis til fysiske investeringer som for eksempel produksjonslokaler eller produksjonsutstyr.

Bedriftsutviklingsstilskudd kan gis til rådgivningstjenester, kompetansetiltak og tilskudd til forprosjekter. Fylkeskommunene kan velge om de vil gi en profil på tilskuddet i form av satsing på eksempelvis kvinner, gründere, kompetanse eller mobilisering til vekst og internasjonalisering.

Bedriftsutviklings- og investeringsstilskudd gis primært til små og mellomstore bedrifter. Bedriftsrettede tiltak som bygger opp under innovasjon, bruk av ny teknologi, digitalisering og skifte til en mer grønn økonomi prioriteres.

Distriktsrettet etablerertilskudd kan kun innvilges til bedrifter som er registrert som foretak i Brønnøysundregisteret (har organisasjonsnummer) for mindre enn 3 år siden i markedsavklaringsfasen, og mindre enn 5 år siden i kommersialiseringfasen. Tilskudd kan også gis til fellestiltak for grupper av etablerere, for eksempel etablererveiledning. De to viktigste tildelingskriteriene er at forretningsidéen/løsningen representerer noe vesentlig nytt regionalt, og at gründeren har ambisjoner om å utvikle en vekstbedrift.

Oppfølging og kontroll

Midlene delegeres til fylkeskommunene, som legger strategier og føringer for bruken av midlene i samarbeid med de regionale partnerskapene. Midlene forvaltes av Innovasjon Norge. For tilskudds- og låneforvaltningen har Innovasjon Norge utarbeidet en intern bedriftsfinansieringshåndbok, policies/retningslinjer og standardvilkår for de ulike finansieringsordningene. Reglene om statsstøtte i EØS-avtalen har definert hvilke formål det kan gis tilskudd til, og angir maksimale støttesatser for tilskuddsordningene avhengig av formål, bedriftsstørrelse og geografisk lokalisering.

Rapport

I statsbudsjettet for 2017 ble det bevilget 459 mill. kroner til bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, samt 51,2 mill. kroner i administrasjons- og gjennomføringskostnader for ordningene (direkte fra departementet til Innovasjon Norge). Oppdragene fra fylkeskommunene til Innovasjon Norge utgjorde 402 mill. kroner.

Inkludert overførte midler fra tidligere poster, herunder kap. 551 postene 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling og 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, ga Innovasjon Norge over 800 tilsagn for 464 mill. kroner i form av investeringsstilskudd, bedriftsutviklingsstilskudd og distriktsrettet etablerertilskudd. Det ble gitt 168 distriktsrettede risikolån og garantier for til sammen 542,2 mill. kroner. Tapsfondsavsetninger for lån og garantier var på 76,6 mill. kroner.

De regionale utviklingsmidlene utløste om lag det tredobbelte i annen kapital til prosjektene i 2017.¹¹

Bedriftene som har fått et tilskudd eller lån av Innovasjon Norge finansiert av de bedriftsrettede låne- og tilskuddsordningene i distriktene, har gjennomsnittlig 5,6 prosentpoeng høyere vekst i verdiskaping sammenliknet med tilsvarende bedrifter som ikke har mottatt støtte. Dette er på nivå med effektene av Innovasjon Norges andre oppdrag. Det viser at prosjektene er gode selv om bedriftene er lokalisert i områder med store avstander og tynne næringsmiljøer.

Bedrifter som har mottatt tilskudd eller lån fra de bedriftsrettede låne- og tilskuddsordningene i distriktene har gjennomsnittlig 6,1 pst. høyere vekst i antall ansatte enn i sammenlignbare bedrifter.

Nyskaping måler Innovasjon Norge ved å vurdere graden av innovasjon i prosjektet. 63 pst. av de finansierte prosjektene skaper noe som er nytt nasjonalt eller internasjonalt. Sett over en femårsperiode er trenden at andelen prosjekter som er innovasjon på bedriftsnivå har gått ned.

Den utløsende effekten av tilsagnene fra departementets rammer har økt siden 2010. I 2017 oppga 75 pst. av mottakerne at prosjektet ikke ville blitt realisert uten støtten fra Innovasjon Norge. Ytterligere 21 pst. oppgir at prosjektet har blitt gjennomført raskere eller i større format på grunn av støtten.

For å måle omstillingsevne benytter Innovasjon Norge forholdstallet mellom antall tildelinger til vekstbedrifter og gründere. Dette gir en indikasjon på etableringshyppighet som er viktig for omstilling. Forholdstallet mellom antall bedrifter og gründere som fikk støtte fra Innovasjon Norge har ligget rundt 0,7 gründere per bedrift fra 2009 til 2013, og økte kraftig til 1,2 gründere per bedrift

¹¹ Prosjekter som har mottatt andre virkemidler i tillegg til tilskudd fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet er inkludert i beregningen.

i 2015. Indikatoren gikk ned i 2016 og 2017 til 0,8 gründere per bedrift.

Budsjettforslag

Det foreslås en reduksjon på 34,6 mill. kroner til 453,1 mill. kroner. Bevilgningen inkluderer administrasjons- og gjennomføringskostnader for Innovasjon Norges forvaltning av ordningene. Departementet vil holde av midler på posten til å dekke eventuelle omstillingskostnader i Innovasjon Norge som følge av reduksjonen på posten. Distriktsindeksen brukes til fordeling av midlene mellom fylkeskommunene innenfor virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte. Kommunene i Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms vektet ekstra i fordelingen.

Departementet tildeler midlene til fylkeskommunene som tilskudd uten krav om tilbakebetaling, jf. forslag til romertallsvedtak. Det innebærer at fylkeskommunene kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår.

Post 64 Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn, kan nyttes under post 62

Tilskuddsmidlene skal bidra til å inkludere tilflyttere, styrke sårbare næringsmiljøer og styrke kommunenes evne til å planlegge, mobilisere, samarbeide og gjennomføre utviklingstiltak.

Kriterier for måloppnåelse er 1) økt sysselsetting, 2) flere søkere til ledige stillinger, 3) om lokalsamfunnet beholder tilflyttere, 4) økt samarbeid mellom lokale aktører, 5) økt grad av deltagelse i frivillige organisasjoner og 6) utvikle og legge til rette for lokalt næringsliv.

Tildelingskriterier

Bevilgningen skal benyttes til prosjekter i områder med særlige distriktsutfordringer. Fylkeskommunene avgjør hva som er særlige distriktsutfordringer ut fra distriktsindeksen, geografiske kjennetegn, befolkningssammensetning, arbeidsmarkedsutvikling og levekår.

I vurderingen av søknader om tilskudd skal forvalter legge vekt på følgende tildelingskriterier:

- Resultatene av tiltaket må kunne vurderes konkret, og knyttes til kriteriene for måloppnåelse.
- Tiltaket må være godt lokalt forankret.
- Hvorvidt samarbeidet er tverrsektorielt, der en samler ressurser for størst mulig samfunns-effekt.
- Tiltaket må bidra til kunnskapsbygging og informasjonsdeling.

Oppfølging og kontroll

Departementet har delegert forvaltningen av midlene til fylkeskommunene. Bruken av tilskuddsmidlene skal være forankret i regionale mål og strategier, i forpliktende partnerskap med næringslivet og regionale og lokale aktører.

En ny forskrift om Kommunal- og moderniseringsdepartementets distrikts- og regionalpolitiske tilskuddsposter forvaltet av fylkeskommunene trådte i kraft 1. juni 2018. Fylkeskommunene skal ikke selv gi støtte til investerings- og utviklingsprosjekt i enkeltbedrifter eller til etablerere. Innovasjon Norge tilbyr slike tjenester regionalt. Kommuner og regionråd kan gjennom kommunale og regionale næringsfond gi distriktsrettede investeringstilskudd og utviklingstilskudd til enkeltbedrifter og etablerere. Tilskuddsmidler som tildeles gjennom kommunale og regionale næringsfond skal utvikle og legge til rette for lokalt næringsliv.

Rapport

Det ble gitt tilsagn for om lag 305 mill. kroner fra fylkeskommunene i 2017. De høyest prioriterte områdene til fylkeskommunene var: profilerings- og utviklingstiltak av et område (16 pst.), verdiskapingstiltak (13 pst.), planlegging og fysisk oppgradering av sentrumsområder, parker og grøntareal (7 pst.), bredbånds-, mobil- og IKT-tiltak (6 pst.), fysisk tilrettelegging av kommunale næringsareal (5 pst.) og mobilisering til kompetanseheving (5 pst.).

De kommunale og regionale næringsfondene er et verktøy for utvikling av lokalt og regionalt næringsliv. Fra 163 fond ble det gitt om lag 117 mill. kroner i tilsagn i 2017. Midlene går i hovedsak til direkte bedriftsstøtte (60 pst.), profilering- og utviklingstiltak av et område (7 pst.) og andre verdiskapingstiltak (9 pst.).

Midler fra posten utgjorde i gjennomsnitt 22 pst. av den totale finansieringen av prosjektene.

I små kommuner med en liten kommuneadministrasjon kan det være krevende å prioritere langsiktig strategiarbeid. Træna kommune startet i 2014 et utviklingsprosjekt for å unngå å bli en omstillingskommune som følge av nedleggelse. Nordland fylkeskommune har støttet prosjektet i tre år gjennom de regionale utviklingsmidlene. I 2018 vant Træna Kommunal- og moderniseringsdepartementets innovasjonspris for sitt arbeid. Juryen mener at Træna kommune er offensiv, arbeider helhetlig med innovasjons-

arbeidet og tenker bredt i økonomisk utfordrende situasjoner.

Det 5-årige programmet Verdiskaping og næringsutvikling i fjellområdene (Fjellprogrammet) har årlig blitt tildelt 10 mill. kroner i perioden 2013–2017. Oppland fylkeskommune har hatt forvaltningsansvaret for programmet. Hovedmålet var å styrke grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping i fjellområdene, gjennom kompetanse- og nettverksbygging, entreprenørskap og innovasjon i næringslivet. I 2017 ble tolv prosjekter innvilget til sammen 9 mill. kroner, under temaet Fremtidens byggeløsninger i fjellområdene. Midlene er fordelt på kompetanseutvikling (18 pst.), nettverk (57 pst.) og innovasjon (24 pst.).

Budsjettforslag

Det foreslås en reduksjon på 104,4 mill. kroner til 50 mill. kroner i 2019. Innsatsen konsentreres til de 10 fylkeskommunene som har flest kommuner med distriktsutfordringer, mot 15 fylkeskommuner i dag. Fordeling av midlene tar utgangspunkt i de 120 kommunene med størst distriktsutfordringer i henhold til distriktsindeksen. Fylkeskommunene får et større beløp per innbygger i de kommunene som har de største distriktsutfordringene. Det tildeles ikke midler til fylkeskommuner som får under 500 000 kroner i fordelingsmodellen. Alle forvaltere kan bruke inntil 5 pst. av midlene de selv forvalter til å dekke egne administrasjons- og gjennomføringskostnader.

Departementet tildeler midlene til fylkeskommunene som tilskudd uten krav om tilbakebetaling, jf. forslag til romertallsvedtak. Det innebærer at fylkeskommunene kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår.

Innenfor rammen økes tildelingen til Buskerud fylkeskommune med 1 mill. kroner i perioden 2018–2020. Midlene skal gå til Hallingdal regionråd, for å støtte deres arbeid med utvikling av et kompetansemiljø for reiseliv.

Post 66 Forenkling av utmarksforvaltning – forsøksordning, kan overføres

Departementet satte i 2016 i gang en forsøksordning for kommuner som ønsker å forenkle utmarksforvaltningen, med mål om å styrke kommunenes førstelinjetjeneste og utøvelse av myndighet i utmarksforvaltningen. På grunn av liten interesse og få søkere, ble forsøksordningen avsluttet fra og med 2018. Tre prosjekter har blitt tildelt til sammen 1,8 mill. kroner.

Post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene

Posten dekker Næringshageprogrammet, Bioøkonomiordningen og Mentortjenesten for gründere.

Næringshageprogrammet

En næringshage tilbyr utviklingsorienterte bedrifter tilgang til felles lokaler, kompetanse, nettverk og et faglig og sosialt fellesskap.

Målet for Næringshageprogrammet er å bidra til økt verdiskaping, hovedsakelig i virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte. Det er et mål at alle næringshagene skal ha målbedrifter innenfor virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte. Næringshagene skal gi positive ringvirkninger til lokalt samfunn og næringsmiljø. Målgruppen er i hovedsak kunnskapsbedrifter.

Kriterier for måloppnåelse i Næringshageprogrammet er vekst i omsetning og sysselsetting i bedriftene som inngår i programmet.

Næringshageselskaper kan søke om midler til utviklingsaktiviteter for målbedriftene. Målbedrifter er bedrifter som næringshageselskapene har inngått avtaler med, og som mottar oppfølging og innovasjonsstøtte. Utviklingsaktiviteter det kan søkes midler til er i hovedsak å 1) tilby rådgivning til bedriftsutvikling som for eksempel utvikling av forretningsideer, markedsplanlegging, nettverksbygging og internasjonalisering, 2) tilrettelegge for kompetanse, nettverk og infrastruktur og 3) koble bedrifter til relevante forskningsmiljø, investeringsmiljø og offentlig virkemiddelapparat.

Departementet har delegert forvaltningen til Siva, som er nasjonal operatør for Næringshageprogrammet. Næringshageselskapene har det operative ansvaret for aktivitetene.

Rapport

Det ble bevilget 70,5 mill. kroner til Næringshageprogrammet i 2017. Det ble gitt tilsagn om totalt 67,3 mill. kroner, hvorav 58,1 mill. kroner til Sivas ordinære næringshageprogram, og om lag 9 mill. kroner knyttet til Sivas ekstrasatsing for å utvikle nye metoder og beste praksis innenfor Næringshageprogrammet. 1 573 målbedrifter fikk rådgivnings- og utviklingstjenester fra 40 næringshager. Det var en liten nedgang i antall målbedrifter fra 2016 til 2017, på grunn av nedgang i antall næringshager fra 47 til 40. Dette var en konsekvens av ny finansieringsmodell fra 2016, der Siva belønner miljøene med størst potensial og gode

resultater. De 40 næringshagene som var i programmet både i 2016 og 2017, hadde en økning på 9,1 pst. i antall målbedrifter.

Fra 2015 til 2016 hadde 61 pst. av bedriftene vekst i omsetning, og 7,9 pst. mer enn fordoblet sin omsetning. Rundt halvparten av målbedriftene har inntil fem mill. kroner i omsetning, og om lag én av ti bedrifter har en omsetning på mer enn 50 mill. kroner. 60 pst. av målbedriftene hadde vekst i verdiskapingen fra 2015 til 2016. Akkumulert verdiskaping i perioden 2012–2016 er 52,1 mrd. kroner. Kundetilfredshetsundersøkelsen viser at næringshagene i stor grad utløser utviklingsarbeid hos målbedriftene.

En tredjedel av bedriftene (33 pst.) opplevde en økning i antall ansatte fra 2016 til 2017, og bedriftene som deltar i programmet hadde samlet 36 480 ansatte i 2017.

Midtveisevalueringen av Næringshageprogrammet¹² viser at verdiskapingen i bedrifter tilknyttet næringshager er høyere enn for sammenlignbare bedrifter etter tre år.

37 av de 40 næringshagene har målbedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, og 83 pst. av ordinære programmidler ble gitt innenfor virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte.

Bioøkonomiordningen

Bioraffineringsprogrammet er en oppfølging av regjeringens bioøkonomistrategi og inngår i Innovasjon Norges Bioøkonomiordning.

Målet med Bioøkonomiordningen er å bidra til økt verdiskaping og bærekraftig omstilling av norsk næringsliv ved å utnytte det markedspotensialet som bionæringene representerer basert på ressurser fra hav, jord og skog. Målgruppen er bedrifter eller grupper av bedrifter, samt unntaksvis kunnskapsmiljøer som bygger opp om målsettingen til ordningen.

Kriterier for måloppnåelse i Bioøkonomiordningen er internasjonalt innovasjonsnivå, bevisstgjøring om nye markedsmessige og teknologiske muligheter, utløsning av privat kapital, nye produksjonsprosesser med utgangspunkt i fornybare bioråvarer og økt verdiskaping.

Ordningen skal bare benyttes i virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte, og være i samsvar med regionale utviklingsstrategier. Det kan gis tilskudd til små, mellomstore og store

bedrifter, eller grupper av slike bedrifter, som utvikler og tar i bruk løsninger for produksjon, foredling og distribusjon av bioressurser. Ordningen dekker utviklingsstøtte både i og på tvers av eksisterende verdikjeder. Unntaksvis kan kunnskapsmiljøer som bygger opp om målsettingen til ordningen motta støtte.

Departementet har delegert forvaltningen av ordningen til Innovasjon Norge.

Rapport

Det ble i 2017 gitt tilsagn for 14,2 mill. kroner til bioraffineringsprosjekter fra kap. 550 post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene og kap. 552 post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling. Egeninnsats, herunder arbeidsinnsats i bedriftene, utgjorde 30,3 mill. kroner. Prosjektene har et høyt innovasjonsnivå. 50 pst. av prosjektene har et internasjonalt innovasjonsnivå og 37,5 pst. et nasjonalt innovasjonsnivå.

Innovasjon Norge rapporterer at det er høy etterspørsel etter virkemidler innenfor Bioøkonomi. Mange av bedriftene ligger i distriktskommuner, og alle tilskuddene gis innenfor virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte. Bioraffineringsprogrammet har bidratt til mobiliseringsaktiviteter knyttet til blant annet tare til konsum, plast-fibre kompositter, innendørs landbruk og nye anvendelser for biogass.

Forskningsrådet, Siva og Innovasjon Norge har utarbeidet en felles arbeidsplattform for en koordinert innsats innenfor Bioøkonomi. Formålet er bedre koordinering innen tematiske satsinger, forenklet overgang mellom virkemidler og felles informasjon og dialog med ulike aktører.

En viktig nasjonal utfordring er behovet for nye og bærekraftige ingredienser til fôr. I dialog med relevante fôrprodusenter og nasjonale forskningsprosjekter utredes mulighetene for å produsere protein ved bioteknologiske prosesser. I den forbindelse er det lagt ned betydelig innsats i etablering av et nasjonalt senter for oppskalering av fermenteringsprosesser i Risavika i Stavanger. Dette skjer gjennom koordinert innsats av virkemidler fra Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva. Bioraffineringsprogrammet har vært en viktig bidragsyter til mobilisering, rekruttering av industriaktører og gjennomføringen av teknoøkonomiske studier. I tillegg til å støtte industrialisering av fermentering vil senteret tilby utvikling og kommersiell produksjon av enzymer, som vil bidra til bedre utnyttelse av bioråvarer og muligheter for avansert foredling, fortrinnsvis lokalisert nær råvarens produksjon i distriktsområder.

¹² P. Engesæter, S-E. Jakobsen et.al, Midtveisevaluering av Sivas Inkubatorprogram og Næringshageprogram, SNF-rapport nr. 01/17, Samfunns- og næringslivsforskning AS.

Mentortjenesten for gründere

Målet med mentortjenesten er å gi økt kunnskap til gründere om det å drive egen virksomhet, forretningsutvikling og vurdering av markedsmuligheter. Målgruppen er daglig ledere i gründerbedrifter.

Kriterier for måloppnåelse for Mentortjenesten er verdiskaping, sysselsetting og nyskaping.

Mentortjenesten er et tilbud til gründere i virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte. Gründerbedriften må være i bedriftsutviklings- eller markedsintroduksjonsfasen, og må ha ambisjoner om vekst utover det lokale markedet.

Departementet har delegert forvaltningen til Innovasjon Norge.

Rapport

I 2017 var rammen for Mentortjenesten 10 mill. kroner fra posten. Det ble gitt tilsagn om 5,2 mill. kroner fra de distriktsrettede midlene fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, og 3,6 mill. kroner fra de landsdekkende midlene fra Nærings- og fiskeridepartementets budsjett. Det ble gjennomført 177 koblinger til mentorer i 2017.

Nyskaping måler Innovasjon Norge ved å vurdere graden av innovasjon i prosjektet. 58 pst. av de distriktsrettede prosjektene i Mentortjenesten har innovasjonsgrad på nasjonalt og internasjonalt nivå. Dette er 2 prosentpoeng lavere enn i 2016 og 24,7 prosentpoeng lavere enn de landsdekkende prosjektene. Innovasjon Norge har mål om å heve innovasjonsnivået på den distriktsrettede mentortjenesten. Innovasjon Norge rapporterer at sysselsettingseffekten av den distriktsrettede mentortjenesten er 258 sysselsatte. For de landsdekkende prosjektene er sysselsettingseffekten 206 sysselsatte. Effekt på verdiskaping rapporteres ikke årlig, men gjennom evaluering av tjenesten. Innovasjon Norge jobber med en ny evaluering av tjenesten som er planlagt ferdigstilt i løpet av 2018.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 119 mill. kroner i 2019, hvorav 88 mill. kroner til Næringshageprogrammet og 31 mill. kroner til Bioøkonomiordningen og Mentortjenesten for gründere. Innovasjon Norge fordeler midlene mellom Mentortjenesten for gründere og Bioøkonomiordningen. Bevilgningen inkluderer administrasjons- og gjennomføringskostnader for ordningene. Bioøkonomiordningen og Mentortjenesten mottar også midler fra

Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet.

Departementet tildeler midlene til Siva og Innovasjon Norge som tilskudd uten krav om tilbakebetaling, jf. forslag til romertallsvedtak. Det innebærer at Siva og Innovasjon Norge kan disponere midler uavhengig av bevilgningsår.

Post 73 Merkur-programmet, kan overføres

Merkantilt kompetanseprogram for utkantbutikker (Merkur-programmet) er et kompetanseprogram for de minste dagligvarebutikkene i distriktene, og omfatter følgende tilskuddsordninger:

- Investeringstilskudd til dagligvarebutikker
- Utviklingstilskudd til dagligvarebutikker
- Servicetilskudd til dagligvarebutikker
- Investeringstilskudd til drivstoffanlegg ved dagligvarebutikker
- Utviklingstilskudd til bokhandlere

Målet for Merkur-programmet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet og med tilleggstjenester som øker omsetningen, sikrer videre drift og gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Helårsdrevne dagligvarebutikker i områder med få innbyggere, dagligvarebutikker med drivstoffsalg og bokhandlere i distriktene kan søke om tilskudd.

Ordningene forvaltes fra 1. januar 2019 av Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret), etter forskrift om tilskudd fra Merkur-programmet av 1. juni 2018. Departementet oppnevner et styre for forvaltningen av Merkur-programmet, som gir strategiske føringer for arbeidet med å utvikle de minste dagligvarebutikkene. Distriktssenteret tildeler tilskudd og fører tilsyn med at kravene i forskrift og tilskuddsbrev blir oppfylt.

Effektene av tilleggstjenester rapporteres ikke årlig, men gjennom evalueringer.

Kompetanseprogram for dagligvarebutikker

Målet for programmet er å styrke den butikkfaglige kompetansen, øke antall tjenester i butikken og fokusere sterkere på lokal samfunnsutvikling.

Kriteriene for måloppnåelse er omsetningsutvikling, andel inntekter fra andre kilder enn dagligvarehandelen og overlevelseshastighet blant Merkur-butikker.

Ordningen gjelder helårsåpne dagligvarebutikker i områder med få innbyggere som har et varetilbud som dekker det alminnelige ernæ-

ringsbehovet og andre grunnleggende behov for dagligvarer. I kompetanseprogrammet går midlene i hovedsak til kurs, nettverkssamlinger, oppfølging fra Merkur-konsulenter og kundeundersøkelser. Butikker som oppfyller ett av følgende punkt kan være med: a) har et nærmarked på under 200 husstander, b) er lokalisert til steder uten fast vegforbindelse eller c) har lang avstand, normalt 10 km, til nærmeste alternative innkjøpssted. Programstyret kan unntaksvis godkjenne andre butikker.

Investeringsstøtte til dagligvarebutikker

Investeringsstøtten skal bidra til at dagligvarebutikker blir moderniserte, mer lønnsomme og gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester.

Kriteriene for måloppnåelse er omsetningsutvikling, andel inntekter fra andre kilder enn dagligvarehandelen og overlevelseshastighet blant Merkur-butikker.

Tildelingskriterier

Ordningen gjelder helårsåpne dagligvarebutikker i områder med få innbyggere som har et varetilbud som dekker det alminnelige ernæringsbehovet og andre grunnleggende behov for dagligvarer, og oppfyller krav til kundegrunnlag og avstand til alternative innkjøpssteder.

Det gis investeringsstøtte til fysiske investeringer i butikkene.

Utviklingsstøtte til dagligvarebutikker

Utviklingsstøtten skal bidra til å bygge opp større kompetanse i dagligvarebutikken, mobilisere bygdefolket til lokal handel og legge til rette for de tilleggsaktivitetene som kan knyttes til butikken, og som passer best for lokalsamfunnet.

Kriteriene for måloppnåelse er omsetningsutvikling, andel inntekter fra andre kilder enn dagligvarehandelen og overlevelseshastighet blant Merkur-butikker.

Tildelingskriterier

Ordningen gjelder helårsåpne dagligvarebutikker i områder med få innbyggere som har et varetilbud som dekker det alminnelige ernæringsbehovet og andre grunnleggende behov for dagligvarer, og oppfyller krav til omsetningstall, kundegrunnlag og avstand til alternative innkjøpssteder.

Utviklingsstøtte skal gå til utviklingstiltak, mobileringsstiltak, kompetansetiltak, lokalsamfunnstiltak, vurdering av og tilrettelegging for tilleggskfunksjoner med videre.

Servicetilskudd til de minste dagligvarebutikkene

Servicestøtten skal bidra til at de minste dagligvarebutikkene tilbyr tilleggstjenester til lokalsamfunnet og det lokale næringslivet. Det skal bidra til å opprettholde driften.

Kriteriene for måloppnåelse er omsetningsutvikling, andel inntekter fra andre kilder enn dagligvarehandelen og overlevelseshastighet blant Merkur-butikker.

Tildelingskriterier

Ordningen gjelder helårsåpne dagligvarebutikker i områder med få innbyggere som har et varetilbud som dekker det alminnelige ernæringsbehovet og andre grunnleggende behov for dagligvarer, og oppfyller krav til tilleggstjenester, omsetningstall, kundegrunnlag og avstand til alternative innkjøpssteder.

Det gis tilskudd til å dekke utviklings- og driftskostnader, og mindre investeringer som bidrar til å nå målet med ordningen.

Investeringsstøtte til drivstoffanlegg ved dagligvarebutikker

Investeringsstøtten til drivstoffanlegg skal sikre drivstofftilgangen i distriktene.

Kriteriene for måloppnåelse er at antall butikker som har drivstoffanlegg opprettholdes/øker og omsetningsutviklingen for butikken.

Tildelingskriterier

Ordningen gjelder i hovedsak drivstoffanlegg ved Merkur-butikker. Andre virksomheter som driver eller eier drivstoffanlegg, kan i helt særskilte tilfeller også bli omfattet av ordningen. Anlegget skal være avgjørende for å sikre lokalbefolkningen tilgang på drivstoff. Salgsvolumet skal ikke overstige 500 000 liter drivstoff per år.

Investeringsstøtten til drivstoffanlegg skal gå til opprusting av eksisterende og etablering av nye drivstoffanlegg i tilknytning til dagligvarebutikker.

Utviklingstilskudd til bokhandlere

Utviklingstilskuddet skal bidra til å styrke grunnlaget for lønnsom bokhandelsdrift i distriktene.

Kriteriene for måloppnåelse er å styrke og utvikle driften av butikken for å styrke omsetningsutvikling.

Tildelingskriterier

Ordningen gjelder Merkur-bokhandlere. Det kan gis tilskudd til bokhandlere som er den eneste bokhandelen i tettstedet og har en omsetning på mindre enn 7 mill. kroner. Utviklingsstøtten skal brukes til tidsavgrensede tiltak som skal utvikle bokhandelen som kulturarena og møteplass i lokalsamfunnet. Det gis støtte til tiltak for å styrke og utvikle driften av butikken, blant annet til tilrettelegging for tilleggsfunksjoner.

Rapport for ordningene

Det ble i 2017 gitt tilsagn om 11,3 mill. kroner fra Kompetanseprogrammet for dagligvarebutikker og 32,2 mill. kroner i tilsagn til investerings- og utviklingsstøtte til utkantbutikker og i investeringsstøtte til drivstoffanlegg. 186 dagligvarebutikker fikk tilsagn om støtte til viktige investeringer gjennom Merkur-programmets ulike investeringsstøtteordninger i 2017.

Regjeringens føring om å prioritere de minste butikkene i de mest perifere områdene er fulgt opp gjennom en ny støtteordning som går til butikker med årlig dagligvareomsetning under 3 mill. kroner. Ordningen ble iverksatt våren 2017.

Omsetningen i Merkur-butikkene økte med 3,7 pst. i 2016. Det er en økning med 2 prosentpoeng siden 2015. Samtidig er dette lavere enn de vesentlig større øvrige distriktsbutikkene, som hadde en økning i omsetning på 5 pst. i 2016. Landets dagligvarebutikker økte til sammenligning omsetningen i 2016 med 3,9 pst.¹³

I 2017 ble 21 butikker som får støtte fra Merkur-programmet nedlagt. Samtidig ble det åpnet/gjenåpnet 13 butikker som er tilknyttet programmet, og ytterligere 4 så langt i 2018. Mentor AS, som forvalter ordningene, mener at det er grunn til å tro at flere av de 21 butikkene vil gjenåpnes igjen på et senere tidspunkt. Det er 576 Merkur-butikker. 47 butikker deltar i hovedprogrammet, som er et kompetanseprogram skreddersydd for Merkur-butikkene.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 49,7 mill. kroner i 2019. De minste butikkene i de mest perifere områdene skal prioriteres.

¹³ Analyser fra Institutt for bransjeanalyser (2016)

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres</i>	50 000		
	Sum kap. 0551	50 000		

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Posten er avviklet fra og med 2017, og erstattet med kap. 550 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene, post 62 Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, post 64 Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn, post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene og kap. 553 Omstillingsdyktige regioner, post 60 Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og

tilgang til kompetanse, post 63 Grenseregionale Interreg-program, post 65 Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet og post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer. Se rapportering under postene nevnt over.

Totalt ble det gitt tilsagn for om lag 281 mill. kroner fra fylkeskommunene, kommuner og regionråd, samt Innovasjon Norge på posten i 2017. Grunnen til at det er gitt tilsagn selv om posten ikke hadde bevilgning eller regnskap i 2017 er

at forvalterne har fullmakt til å disponere midlene over flere år.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres

Kompensasjonsordningen ble avviklet i 2017. Midlene ble benyttet til utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i områder som ikke fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift i 2007, eller som fikk gjeninnført ordningen med en høyere sats enn i 2003 og tidligere.

I 2016 ga Stortinget en fullmakt til å gi tilsagn om 50 mill. kroner som skulle utbetales i 2017. Det ble gitt tilsagn om 160 mill. kroner fra posten i 2017. Det totale tilsagnsbeløpet avviker fra bevilgningsfullmakten, fordi forvalterne har fullmakt til å disponere midlene over flere år. I 2017 ble 30 pst. av tilsagnene gitt til infrastrukturtiltak, herunder bredbånd/IKT og transportinfrastruktur. Det er også gitt tilsagn til ulike prosjekter via Innovasjon Norge, kommunale- og regionale næringsfond og innenfor de grenseregionale Interreg-programmene.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, <i>kan overføres</i>	3 533		
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	3 711		
	Sum kap. 0552	7 244		

Post 62 Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, kan overføres

Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) ble gjennomført i perioden 2010–2014. LUK ble opprettet for å styrke det langsiktige arbeidet i kommunene med å planlegge, mobilisere og samarbeide om lokal samfunnsutvikling. Resultatene for LUK er rapportert i Prop. 1 S (2015–2016). Det gjensto mindre utbetalinger på ordningen per 2017. Det ble derfor bevilget 4,5 mill. kroner i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2017 for å dekke forpliktelsene på posten i 2017.

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Posten er avviklet fra og med 2017, og erstattet med kap. 550, post 66 Forenkling av utmarksfor-

valtningen – forsøksordning, post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene, post 73 Merkurprogrammet, kap. 553, post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer og post 76 Nordisk og europeisk samarbeid.

Totalt ble det gitt tilsagn om 37,2 mill. kroner på posten i 2017. Grunnen til at det er gitt tilsagn selv om posten ikke hadde bevilgning i 2017, er at forvalterne kan disponere midlene over flere år. Tilsagn ble gitt fra Innovasjon Norge, innenfor Bioraffineringsprogrammet og Mentortjenesten for gründere, klyngeprogrammet og regional omstilling, se rapportering under postene nevnt over. Regnskapsførte midler i 2017 er knyttet til avsluttende utbetalinger fra Verdskapingsprogrammet for lokale og regionale parker, forvaltet av departementet.

Kap. 553 Omstillingsdyktige regioner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
60	Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse, <i>kan nyttes under post 63 og 65</i>	138 000	142 000	47 000
63	Grenseregionale Interreg-program, <i>kan nyttes under post 60 og 65</i>	50 000	51 300	52 736
65	Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet, <i>kan nyttes under post 60 og 63</i>	160 000	112 000	79 856
74	Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljø	243 000	249 844	281 089
76	Nordisk og europeisk samarbeid, <i>kan overføres</i>	57 538	30 000	30 870
	Sum kap. 0553	648 538	585 144	491 551

Post 60 Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse, kan nyttes under post 63 og 65

Mål for ordningen

Målet er å mobilisere til samarbeid mellom bedrifter i næringsmiljø og bedre koblinger mellom bedrifter og relevante utdanningsmiljøer for å møte næringslivets behov for kunnskap og relevant arbeidskraft.

Kriterier for måloppnåelse

Fylkeskommunene skal rapportere om de overordnede kriteriene for måloppnåelse, som er styrket innovasjonsevne og bedre tilgang til relevant kompetanse i bedriftene. Konkret innebærer dette å angi a) tall på mobiliseringstiltak for kompetanseheving og for samarbeid i næringsmiljø, b) tall på næringsmiljø med nytt eller styrket samarbeid og c) tall på utviklingsprosjekt for kompetanseheving.

Tildelingskriterier

Det kan gis tilskudd til offentlige og private virksomheter som driver tiltak som oppfyller tildelingskriteriene: a) tiltakets formål skal være i tråd med fylkeskommunenes nærings- og kompetansestrategier, b) tiltaket skal nå flere bedrifter samtidig, og ikke rettes mot enkeltbedrifter og c) innsatsen for næringsmiljøer og kompetanseheving skal gi samarbeid i verdikjeder, mellom bedrifter

og mellom bedrifter og utdannings- og kompetansesmiljøer.

Fylkeskommunene skal prioritere de prosjektene som i størst grad bidrar til måloppnåelsen i ordningen.

Oppfølging og kontroll

Midlene forvaltes av fylkeskommunene, som selv velger hvordan de organiserer arbeidet. De kan delegere forvaltningen til andre aktører, som Innovasjon Norge, Siva og Forskningsrådet.

En ny forskrift for Kommunal- og moderniseringsdepartementets distrikts- og regionalpolitiske tilskuddsposter forvaltet av fylkeskommunene trådte i kraft 1. juni 2018.

Rapport

Posten var ny i 2017. Fylkeskommunene vil rapportere på kriteriene for måloppnåelse fra og med 2018. Departementet legger opp til at resultatene og effektene blir vurdert gjennom periodiske evalueringer.

I 2017 ble det gitt tilsagn om 104,5 mill. kroner fra posten. Fylkeskommunene har i 2017 bidratt til å styrke og videreutvikle totalt 57 næringsmiljøer i hele landet, og 11 bedriftsnettverk er støttet gjennom ordningen. 21 utviklingsprosjekter har hatt mål om å styrke kunnskapen om, og ferdigheter i, entreprenørskap i befolkningen og gjennom utdanningssystemet. Fylkeskommunene har innvilget støtte til 56 utviklingsprosjekter med

mål om å rekruttere nødvendig kompetent arbeidskraft til regionen og forbedre tilbudet av utdanningstilbud som er relevante for næringslivet. Posten bidrar til å finansiere fylkeskommunenes regionale utviklingsstrategier, og bidrar til at en ny underskog av næringsmiljøer vokser fram.

For eksempel har Sør-Trøndelag fylkeskommune og næringshagene i fylket samarbeidet om kursing av 140 mindre bedrifter i digitale strategier, markedsføring med videre. Med en ramme på 1,65 mill. kroner er prosjektet et spleiselag mellom bedriftene selv, fylkeskommunen, Innovasjon Norge, næringshagenes egeninnsats og Sponsor Bank. Trøndelag fylkeskommune er nå i gang med prosjektet *Industri 4.0 Trøndelag*, der den digitale modenheten i trønderske distriktsbedrifter kartlegges. Dette vil være et utgangspunkt for utforming av kompetansetilbud mot småbedrifter. Prosjektet skal nå ut til 700 regionale småbedrifter over 3–5 år.

Budsjettforslag

Det foreslås at bevilgningen på posten reduseres med 95 mill. kroner til 47 mill. kroner i 2019. Rammen innebærer at fylkeskommunene fortsatt kan utløse strategisk viktige prosjekter. Alle fylkeskommunene unntatt Trøndelag og fylkene i Nord-Norge får 2 mill. kroner hver. Trøndelag får 4 mill. kroner, mens de tre nordligste fylkeskommunene mottar 5 mill. kroner hver. Nord-Norge er den landsdelen i Norge med størst ubalanse mellom tilbud av og etterspørsel etter arbeidskraft. De ekstra midlene til de tre nordlige fylkene skal derfor benyttes til å forsterke arbeidet med å mobilisere bedrifter til kompetanseutvikling av ansatte gjennom etter- og videreutdanning.

Alle forvaltere kan bruke inntil 5 pst. av midlene de selv forvalter til å dekke egne administrasjons- og gjennomføringskostnader.

Departementet tildeler midlene til fylkeskommunene som tilskudd uten krav om tilbakebetaling, jf. forslag til romertallsvedtak. Det innebærer at fylkeskommunene kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår.

Post 63 Grenseregionale Interreg-program, kan nyttes under post 60 og 65

Posten omfatter Norges deltakelse i Interreg-programmer der regioner med felles riksgrense samarbeider. Se informasjon om hvilke program Norge deltar i under Rapport.

Mål for ordningen

Målet med Interreg er smart, bærekraftig og inkluderende vekst og sosial integrasjon gjennom samarbeid over landegrensene.

Innsatsen er målrettet innenfor elleve satsingsområder. Den norske innsatsen er spesielt konsentrert om:

- Styrke forskning, teknisk utvikling og innovasjon
- Øke konkurransekraften hos små og mellomstore bedrifter
- Beskytte miljøet og fremme bærekraftig bruk av ressurser
- Fremme bærekraftige transport og ta bort flaskehals i viktig nettinfrastruktur

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse finnes i programdokumentene for hvert Interreg-program. Disse er godkjent av norske myndigheter, samarbeidslandene og Europakommisjonen, se www.interreg.no.

Hvert program formulerer arbeidsmål og styringsparametere og vurderer måloppnåelse. Aktivitetsindikatorer rapporteres årlig, mens resultatindikatorer rapporteres i 2018 og 2023. Alle programmene har utarbeidet evalueringsplaner.

Tildelingskriterier

Bevilgningen på posten utgjør den statlige norske finansieringsandelen i programmene, og er godkjent gjennom programdokumentene av deltakerlandene og Europakommisjonen.

Tildelingskriteriene for prosjekter er definert for hvert program innenfor rammen av EUs regelverk¹⁴. Programspesifikke tildelingskriterier og prosjekttildelinger beslattes av programmenes overvåknings- og styringskomiteer. Prosjektet må dokumentere at aktivitetene vil skape resultater av varig betydning. Aktivitetene skal være tydelig koblet til programmets mål og resultatindikatorer. Videre må prosjektene dokumentere at de er nyskapende innenfor sine samarbeidsområder, og at det internasjonale samarbeidet er nødvendig for å skape ønsket resultat. Mottakere er i hovedsak kommuner, fylkeskommuner, universiteter, høyskoler og kunnskapsparke, statlige etater og

¹⁴ EUs forordning for europeisk territorielt samarbeid, Regulation (EU) No 1299/2013, EUs forordning om implementering av grensekryssende programmer Regulation (EU) No 897/2014 (med henvisning til Regulation (EU) No 232/2014 – finansiering av ENI instrumentet)

direktorat, interesseorganisasjoner, samiske organisasjoner med videre. Bedrifter og næringslivsorganisasjoner kan også delta.

Oppfølging og kontroll

Midlene forvaltes av de deltakende fylkeskommunene og overføres til de fylkeskommuner som er sekretariat for et Interreg-program. Departementet kontrollerer at midlene er brukt i henhold til forutsetningene gjennom programmenes overvåkningskomiteer. Rapportering og evaluering brukes til å utvikle og justere innsatsen.

Rapport

Satsingsområdet «Beskytte miljøet og fremme bærekraftig bruk av ressurser» er felles for alle programmene. Klimaendringene påvirker både natur og befolkning. Bærekraftig forvaltning av kultur- og naturarv er viktig for konkurransekraft og attraktivitet for innbyggere og besøkende. Under satsingsområdet finner vi tiltak som skal minske klimautslipp, redusere konsekvensene av naturkatastrofer, bidra til biologisk mangfold og utvikle et grønt næringsliv. De største gruppene av prosjektdeltagere er kommunesektoren, universitets- og høyskolesektoren og offentlige etater og direktorater. Også private bedrifter deltar, samt Sametinget og samiske organisasjoner.

Det ble gitt tilsagn om 75 mill. kroner i 2017 til grenseregionale Interreg-programmer.

Øresund-Kattegat-Skagerrak (ØKS) – Norge, Sverige og Danmark

Programmet omfatter kystfylkene fra Østfold til Vest-Agder, samt svenske og danske regioner i gjeldende kystområder. Interreg-prosjektet Bio-gass2020 kan vise til en rekke konkrete kunnskapsgjennombrudd for produksjon av biogass og gode eksempler på bruk av biogass. Programrapporteringen viser at programmet har bidratt til en positiv utvikling innenfor grønn energi. Rammen til ØKS er 7,6 mill. kroner i 2018.

Sverige-Norge

Programmet omfatter 108 norske kommuner langs grensen fra Østfold til Trøndelag og 61 kommuner på svensk side. Innsatsen er rettet mot å utnytte og forsterke grenseregionens samlede ressurser, utløse bærekraftig nærings- og samfunnsutvikling, redusere grensebarrierer og utvikle samarbeid mellom små og mellomstore

byer. Rammen til Sverige-Norge er 23,5 mill. kroner i 2018.

Øysamfunnene i Hvaler og Orust kommuner er populære, men sårbare rekreasjonsområder. Kommune samarbeider i prosjektet «Et Smart og Bærekraftig Øysamfunn» (ESBØ) om utvikling og bruk av smartere løsninger i vannforsyning og bruk av renere energi på øysamfunnene. I delprosjektet «Grønn havn» er det bygget et pilotanlegg for ladning av el- og hybridbaserte fritidsbåter, for utvikling av mer bærekraftige havner og fritidsbåtbruk i sårbare kystområder.

Botnia-Atlantica – Norge, Sverige og Finland

I Botnia-Atlantica samarbeider aktører i Nordland med aktører i Nord-Sverige og Nord-Finland for å løse felles utfordringer i næringsutvikling og samfunnsniv. Samarbeidsprosjektene handler om å øke innovasjonsevnen, utvikle næringslivet, legge til rette for grønne og samordnede transportløsninger som bedrer samhandlingen i regionen og finne gode løsninger for natur- og kulturarv på begge sider av grensen. Rammen til Botnia-Atlantica er 2 mill. kroner i 2018.

Nord – Norge, Sverige og Finland

Målet er å styrke programområdets konkurransekraft og attraktivitet. Området omfatter Finnmark, Troms og Nordland, regioner i Nord-Finland, Nord-Sverige samt Sápmi (det samiske området fra Hedmark til Finnmark). Rammen til Nord er 10,2 mill. kroner i 2018.

Prosjektet Arctic Labour bidrar til å utvikle en modell for økt arbeidsmobilitet på Nordkalotten. Undersøkelser viser at over 60 pst. av bedriftene i Troms, Svalbard og Finnmark har behov for fagarbeidere. Samtidig er arbeidsledigheten i Finland og Sverige på over 14 pst. Det ligger muligheter i å matche kompetanse fra den ene siden av riksgrensen med kompetansebehov på den andre siden. Aktivitetene i programmet har allerede resultert i konkrete ansettelse av sykepleiere og helsepersonell.

Kolarctic – Norge, Sverige, Finland og Russland

Programmet tar for seg felles utfordringer innenfor blant annet miljø, helse og sikkerhet, og skal bidra til forbedring av mulighetene for transport og mobilitet over grensene, for personer, gods og kapital. Programmet prioriterer bedriftsutvikling, miljø og klima, og forbedret tilgjengelighet internt i regionen og mellom regionen og resten av

Europa. I tillegg er grenseregionalt folk til folk samarbeid, utdanning, FoU og innovasjon gjennomgående temaer.

Kjerneområdet er Nordland, Troms, Finnmark, Norrbotten, Lappland, Murmansk, Arkhangelsk og Nenets. Programmet følger opp erklæringen om Barentssamarbeidet fra 2013 og bidrar til samarbeid med Russland i nordområdene. Rammen til Kolarctic er 8 mill. kroner i 2018.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 52,7 mill. kroner på posten i 2019, som skal dekke programmene ØKS, Sverige-Norge, Botnia-Atlantica, Nord og Kolarctic. Den nasjonale bevilgningen utløser minst 50 pst. medfinansiering. Fylkeskommunene har anledning til å bevilge egne midler til programmene utover dette, dersom de ønsker å prioritere det.

Forslaget innebærer at den norske statlige finansieringsandelen av Interreg-programmene videreføres på samme nivå som i 2018.

Departementet tildeler midlene til fylkeskommunene som tilskudd uten krav om tilbakebetaling, jf. forslag til romertallsvedtak. Det innebærer at fylkeskommunene kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår.

Post 65 Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet, kan nyttes under post 60 og 63

Mål for ordningen

Ordningen skal styrke næringsgrunnlaget og bidra til etablering av nye arbeidsplasser i kommuner eller regioner som opplever vesentlig reduksjon i sysselsettingen.

Kriterier for måloppnåelse

Det viktigste kriteriet for måloppnåelse er antall arbeidsplasser som er etablert eller sikret som følge av omstillingsarbeidet. Det andre kriteriet er et styrket næringsgrunnlag, slik at kommunene og regionene framstår mer robust og har en mer variert næringsstruktur. Det tredje kriteriet er styrket utviklingssevne i området i løpet av omstillingsperioden.

Tildelingskriterier

Departementet legger fylkeskommunenes innspill om kommuner og regioner som opplever stor reduksjon i antall sysselsatte i hjørnesteinsbedrif-

ter/-næringer til grunn for fylkesfordelingen av rammen. Fylkeskommunene skal legge følgende kriterier til grunn ved tildeling til omstillingskommuner: a) omfanget av reduksjonen i sysselsettingen i kommunene og regionene, b) muligheten for pendling til andre arbeidsmarkeder, c) den generelle arbeidsledigheten i kommunene og regionene og d) eventuelle andre forhold som kan ha betydning.

I situasjoner med større reduksjon i sysselsettingen kan det være nødvendig med en ekstraordinær statlig innsats. Det viktigste kriteriet for statlig ekstrainsats er omfanget av reduksjonen i sysselsettingen i kommunen/regionen. Dette gjelder både reduksjonen i absolutte tall og den prosentvise nedgangen av den totale sysselsettingen. Videre vil det legges vekt på reduksjonen i den indirekte sysselsettingen, mulighetene for pendling innenfor den aktuelle bo- og arbeidsmarkedsregionen og den generelle arbeidsledigheten i kommunen/regionen.

Oppfølging og kontroll

Det er fylkeskommunene som har ansvar for omstillingsarbeid i eget fylke. Midlene forvaltes av fylkeskommunene og Innovasjon Norge.

Rapport

I saldert budsjett for 2017 ble det bevilget 130 mill. kroner til omstillingsarbeid, hvorav 20 mill. kroner i ekstraordinære statlige omstillingsmidler til Sør-Varanger kommune. I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2017 ble det bevilget ytterligere 30 mill. kroner til ekstraordinært omstillingsarbeid i Andøy kommune. Dette kom i tillegg til 5 mill. kroner som ble fordelt til Nordland fylkeskommune i saldert budsjett for 2017. Andøy kommune fikk dermed til sammen 35 mill. kroner i omstillingsmidler i 2017.

Det ble gitt tilsagn om 87 mill. kroner i 2017, via fylkeskommuner, kommuner og regionråd.

Innovasjon Norge hadde 7,2 mill. kroner i gjennomføringskostnader i 2017. I tillegg disponerte Innovasjon Norge 7,8 mill. kroner til evalueringer, støtte til enkeltprosjekt og utvikling av verktøy og metoder.

For 2018 er det bevilget 112 mill. kroner til omstillingsarbeid, hvorav 10 mill. kroner i ekstraordinære statlige omstillingsmidler til Andøy kommune.

For 2017 er det hentet informasjon fra 26 omstillingskommuner/regioner. Hovedresultatene er 457 nye arbeidsplasser, 404 sikrede

arbeidsplasser og 151 nye bedrifter. Innovasjon Norge har registrert resultater fra prosjekter hvor omstillingsorganisasjonen har bidratt finansielt eller på annen måte. Omstillingsorganisasjonene trekker i tillegg fram følgende resultater som sentrale: Nettverksbygging mellom bedrifter, og mellom bedrifter og det offentlige, og kompetanseheving i næringslivet.

Omstillingsprogrammene evalueres etter endt omstillingsperiode. I 2017 ble det gjennomført sluttevalueringer av programmene i Flakstad, Søndre Land og Askvoll. Evalueringene viser at programmene i noen grad har bidratt til en mer variert og robust næringsstruktur.

Målsettingen med omstillingsarbeidet i Søndre Land var å styrke næringsgrunnlaget og bli en bedre og mer attraktiv bokommune. Måltallene ble opprinnelig satt til 100 nye arbeidsplasser og 100 flere innbyggere. Senere ble dette redusert til 60 nye eller sikrede arbeidsplasser og å opprettholde innbyggertallet. Totalbudsjettet var på 11,3 mill. kroner, hvorav 8,5 mill. kroner fra denne posten. Evaluatoren (Oxford Research) bemerker i evalueringsrapporten at disse måltallene framstår som urealistiske. Sluttevalueringen dokumenterer ca. 12 nye arbeidsplasser og forventninger om ytterligere 25 nye arbeidsplasser. Underveis i prosjektet endret kommunen målet til å bli en mer attraktiv bo- og servicekommune. Resultatoppgjøret er, ifølge evaluatoren, bedre på dette området. Omstillingsprogrammet har i betydelig grad lykkes med å snu stemningen i kommunen, fra en situasjon med passivitet, negative medieoppslag og liten tiltro til kommunen, til en situasjon preget av stolthet og optimisme. Videre mener evaluatoren at omstillingsprogrammet har resultert i en oppgradert rolle for kommuneorganisasjonen som tilrettelegger for næringsutvikling, og at kommunens utviklingsevne er betydelig oppgradert som følge av omstillingsprogrammet.

Budsjettforslag

Konjunktur nedgangen som fulgte etter oljeprisfallet for tre år siden, er nå over. Sysselsettingsveksten er ventet å ta seg opp, og arbeidsledigheten anslås å gå videre ned, jf. Meld. St. 1 (2017–2018). På bakgrunn av dette og innspill fra fylkeskommunene foreslås det at bevilgningen reduseres med 32,1 mill. kroner til 79,9 mill. kroner i 2019.

Det skal settes av 15 mill. kroner til ekstraordinære omstillingsmidler til Andøy kommune i 2019. Regjeringen vil bidra med ytterligere 35 mill. kroner utover forslaget i statsbudsjettet for

2019 til omstilling i Andøy kommune. Regjeringen legger til grunn at også Nordland fylkeskommune bidrar med ressurser til omstillingsarbeidet.

Innovasjon Norge kan på oppdrag fra fylkeskommunene hjelpe omstillingsprosjekt i hele landet med råd, virkemidler, veiledning og kvalitets-sikring. En andel av bevilgningen går derfor til Innovasjon Norge til gjennomføring av evalueringer og lignende, samt administrasjons- og gjennomføringskostnader.

Departementet tildeler midlene til fylkeskommunene som tilskudd uten krav om tilbakebetaling, jf. forslag til romertallsvedtak. Det innebærer at fylkeskommunene kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår.

Post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljø

Posten omfatter det nasjonale klyngeprogrammet Norwegian Innovation Clusters, Bedriftsnettverk og Innovasjonspartnerskap i Innovasjon Norge, Inkubatorprogrammet i Siva og Forskningsbasert innovasjon i regionene (FORREGION) i Forskningsrådet.

Norwegian Innovation Clusters, Bedriftsnettverk og Innovasjonspartnerskap

Klyngeprogrammet er et samarbeid mellom Norges Forskningsråd, Siva og Innovasjon Norge, og driftes av Innovasjon Norge. Programmet består av tre typer klynger: Arena, Norwegian Centres of Expertise (NCE) og Global Centres of Expertise (GCE). Bedriftsnettverk og Innovasjonspartnerskap forvaltes av Innovasjon Norge.

Mål for ordningene

Målet for det nasjonale klyngeprogrammet er verdiskaping gjennom bærekraftig innovasjon.

Målet med Bedriftsnettverk er å styrke bedriftenes ressursgrunnlag, innovasjonsevne og konkurransekraft og å øke verdiskapingen.

Målet med innovasjonspartnerskap er økt produktivitet, reduserte kostnader og økt kvalitet i tilbud og tjenester i offentlig sektor, og nye markedsmuligheter for næringslivet som treffer langsiktige og strategiske behov i det offentlige.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse i klyngeprogrammet og Bedriftsnettverk er verdiskaping i deltakerbedriftene, innovasjonsevne, utvikling av samarbeid

og ringvirkninger regionalt. Kriterier for måloppnåelse i innovasjonspartnerskap vil ta utgangspunkt i verdiskaping i selskapene som vinner anbudskonkurranser og inngår partnerskap med offentlig sektor, samt verdiskaping i offentlig sektor. Kriteriene er under utvikling.

Tildelingskriterier

Norwegian Innovation Clusters tar opp de beste prosjektene i en nasjonal konkurranse, etter en vurdering av seks faste kriterier: 1) klyngens ressurser, 2) relasjoner til eksterne partnere, 3) klyngens posisjon og potensial, 4) eierskap og lederskap, 5) strategier og effektpotensial og 6) gjennomføringsevne.

Bedriftsnettverk vurderer alle prosjektene etter kriteriene: 1) klart mål om styrket innovasjonsevne og vekstkraft gjennom strategisk samarbeid med andre bedrifter, 2) gjennomføringssevne, 3) synlig behov og potensial for samarbeid, 4) minimum 3 deltakere og maksimalt 30, hvor halvparten må være små og mellomstore bedrifter, 5) klart definert innovasjonsinnhold og internasjonalt nivå og 6) forankring i ledelse og styrer.

Innovasjonspartnerskap vurderer prosjekter i nasjonal konkurranse utfra kriteriene: 1) effekt av prosjektene, 2) relevans for utlysningen og 3) gjennomføringsevne.

I oppfølging av Nordområdestrategien er det i perioden 2017–2020, innenfor rammen til Bedriftsnettverk, satt av midler til prosjekter til utvikling av leverandørmiljøer i Nord-Norge. Det innebærer at aktuelle søknader vil bli vurdert etter de faste tildelingskriteriene, samt geografi og leverandørutvikling.

Rapport

Norwegian Innovation Clusters ga tilsagn til prosjekter for 70,6 mill. kroner fra posten, av totalt 145,6 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer ordningen. Fordeling mellom modulene i klyngeprogrammet var: Arena 16,8 mill. kroner, NCE 38,3 mill. kroner og GCE 15 mill. kroner.

Klyngeprogrammet ble evaluert av Samfunnsøkonomisk analyse i 2017. Evalueringen viser at klyngebedriftene har høyere verdiskaping, høyere omsetning og høyere vekst i antall ansatte enn sammenliknbare bedrifter utenfor klyngene. Evalueringen viser også at klyngeprogrammet har en mobiliserende effekt for økt samarbeid, men at denne effekten avtar etter de tre-fire første årene. Evalueringen viser gode resultater og faglige

anbefalinger for å støtte utvikling av umodne klynger, men gir ikke faglig grunnlag for å støtte sterke og modne næringsklynger. Funnene underbygges både av gjennomgangen av klyngeteori og gjennom de empiriske resultatene. I tillegg anbefaler evaluatoren at klyngeprogrammet avgrenses til å konsentrere seg om kjerneoppgavene knyttet til å utvikle samarbeid og samarbeidsprosjekter mellom bedrifter og mellom bedrifter og FoU-aktører. Andre former for støtte som kan være nyttig for bedrifter i en klynge, slik som for eksempel utbygging av infrastruktur og andre former for kapitaltilgang, bør ivaretas gjennom ordninger som er bredt tilgjengelige – også for bedrifter utenfor klyngeprogrammet.

Evalueringen av klyngeprogrammet viser også at klyngene i gjennomsnitt skaper regionale ringvirkninger, men graden varierer mellom klyngene og hvilke næringer de er i.

Innovasjon Norge implementerer i 2018 et rapporteringssystem for bærekraftig innovasjon i klyngene, som skal måle andelen av bærekraftige innovasjonsprosjekter i klyngene. Innsamlede data vil rapporteres til Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019.

Det ble gitt 10,2 mill. kroner i tilsagn til prosjekter fra Bedriftsnettverk, av totalt 31 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer ordningen. Innovasjon Norge har i 2017 støttet 15 nye bedriftsnettverk med 130 bedrifter. Samlet sett er det 70 bedriftsnettverk i programmet i 2017. Dette er på nivå med 2016.

Deltakerne i Bedriftsnettverk rapporterer at ordningen bidrar vesentlig, og i større grad enn i 2016, til innovasjon innen nye produkter og tjenester, nye produksjonsprosesser, nye forretningsmodeller og nye markeder. Deltakelse i bedriftsnettverk har god effekt på utviklingen av samarbeid med andre bedrifter, ved at bedriftene får nye partnere for samarbeid om innovasjon, kunnskapsutvikling og framstøt i internasjonale markeder. Deltakerne er også mer positive til å samarbeide med andre bedrifter i andre prosjekter utenfor bedriftsnettverket. Rapporten viser også at ordningen bidrar vesentlig til bedriftenes konkurransevne.

Innovasjon Norge har gjennomført et pilotforsøk av Innovasjonspartnerskap i 2017 og 2018. Nedslagsfeltene i denne testfasen har vært helse, samferdsel og smart teknologi i kommunale bygg.

Sivas Inkubasjonsprogram

Målet med Inkubasjonsprogrammet er økt nasjonal verdiskaping. Programmet skal bidra til at

gode idéer identifiseres, videreutvikles og kommersialiseres til nye vekstbedrifter, og til å gi vekst i etablerte virksomheter.

Kriterier for måloppnåelse er verdiskapings- og omsetningsvekst i bedriftene som er knyttet til inkubatorene.

Siva tildeler midler til regionale innovasjonsmiljøer og næringsaktører som har inkubasjon som en vesentlig aktivitet. Dette omfatter innovasjonsselskaper som forskningsparker, kunnskaps-parker og inkubatorer. Støtte til innovasjonsselskaper gjennom Inkubasjonsprogrammet vurderes etter ulike kriterier basert på resultater og potensiale: 1) kritisk masse (bedrifter og idéer), 2) kompetanse og finansiering, 3) strategisk viktige samarbeidsaktører, 4) hvilken rolle inkubatoren har i det regionale og nasjonale økosystemet for bedrifter og gründere, 5) oppnådde resultater (for etablerte) og 6) vurdering av eierskap og økonomisk bærekraft i operatørselskapet.

Rapport

Det ble bevilget 55,2 mill. kroner til Inkubasjonsprogrammet fra posten i 2017. Siva ga tilsagn om 39,8 mill. kroner. I tillegg ble det gitt om lag 47,3 mill. kroner i tilsagn fra andre departementers rammer, herunder Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet.

Det har vært en økning i antallet bedrifter som benytter seg av programmet, fra 827 bedrifter i 2013 til 1 979 bedrifter i 2017. Fra 2016 og 2017 var det en økning på 383 bedrifter – en økning på 24 pst.

Sivas årsrapport viser at litt over halvparten av bedriftene i programmet har hatt en økning i omsetning og verdiskaping fra 2015 til 2016. Samlet for perioden 2012–2016 har inkubatorbedriftene oppnådd en akkumulert verdiskaping og omsetning på henholdsvis 3,5 mrd. kroner og 19,1 mrd. kroner. Kundetilfredshetsundersøkelsen viser at inkubatorprogrammet har en positiv effekt på målbedriftenes utvikling.

En evaluering av Sivas virkemidler¹⁵ viser en betydelig mervekst og høyere verdiskaping for foretakene etter at det kommer inn i et inkubasjonsprogram, og at effektene virker relativt permanente. Midtveiseevalueringen¹⁶ av programmet viser at verdiskapingen i bedrifter knyttet til

inkubatorer er høyere enn for sammenlignbare bedrifter etter tre år. Programmet bidrar, gjennom de lokale operatørene, til å bygge lokal kapasitet for tilrettelegging av entreprenørskap og bedriftsutvikling.

FORREGION

Målet er å styrke regionenes næringsmiljøer og omstillingsevne.

Kriterier for måloppnåelse for FORREGION er økt antall bedrifter som samarbeider med forskningsmiljøer, styrket regional forskningskapasitet for næringslivets behov og at regional og nasjonal innsats for forskningsbasert innovasjon forsterker og utfyller hverandre.

Tildelingskriterier

Følgende tildelingskriterier gjelder for ordningen:

1. Breddevirkemidler for mobilisering til forskningsbasert innovasjon. Målgruppen for mobiliseringsprosjekter er bedrifter som innoverer basert på erfaring og som kan oppgradere sitt innovasjonsarbeid gjennom bruk av forskning. Forskningsrådet tildeler midler til mobiliseringsprosjekter etter dialog med, og anbefaling fra, fylkeskommunene. Kriteriene er: strategisk innretning, forventede effekter, kvalitet og effektivitet i gjennomføring og kjønn, internasjonalisering, kommunikasjon og bærekraft.
2. Kapasitetsløft for å styrke samarbeidet mellom forsknings- og utdanningsmiljøene og næringslivet og gi næringslivet tilgang til relevant utdanning og forskning i sin region. Hovedmålgruppen for kapasitetsløftprosjekter er FoU-institusjoner. Forskningsrådet tildeler midler i nasjonal konkurranse etter kriteriene: Strategisk forankring, næringsmessig relevans, nasjonal kompetansebygging, gjennomføringsevne, utløsende effekt for gjennomføring og finansiering fra andre kilder, internasjonalt samarbeid og koblinger, og samlet vurdering fra panelet. I tillegg vurderes sjekkpunktene etikk, rekruttering av kvinner og kjønnsbalanse i prosjektene.
3. Kunnskap og dialog om regionalt arbeid med forskningsbasert innovasjon. Programmet skal fremme kunnskapsutvikling og erfaringsutveksling for regional næringsutvikling, omstilling og innovasjon.

Innenfor rammen av FORREGION vil det bli prioritert midler til å mobilisere bedrifter til økt bruk

¹⁵ E. Fjærli, D. Iancu og A. Raknerud (2018), Effekten av Sivas virkemidler på vekst og verdiskaping, Rapporter 2018/17, Statistisk Sentralbyrå.

¹⁶ P. Engesæter, S-E. Jakobsen et.al, Midtveiseevaluering av Sivas Inkubatorprogram og Næringshageprogram, SNF-rapport nr. 01/17, Samfunns- og næringslivsforskning AS.

av FoU i Nord-Norge, som oppfølging av Nord-områdestrategien.

Rapport

Det ble bevilget 80 mill. kroner til FORREGION fra posten i 2017. Forskningsrådet ga tilsagn om 55,5 mill. kroner. 2017 var oppstartsår for programmet, og forbruk i 2017 er preget av at prosjektene ikke har hatt et fullt driftsår. Det ble i løpet av året startet opp 15 mobiliseringsprosjekter som til sammen dekker hele landet. Videre ble det i desember 2017 bevilget støtte til 7 kapasitetsløftprosjekter. Disse kom til utbetaling i 2018 og startet opp i første kvartal 2018. Følgeforskning av programmet startet våren 2018.

Budsjettforslag

Bevilgningen foreslås økt med 31,2 mill. kroner til 281,1 mill. kroner i 2019.

Midlene fordeles med 116 mill. kroner til Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk i Innovasjon Norge. Innovasjon Norge fordeles midlene mellom programmene. Det settes av 76 mill. kroner til FORREGION i Forskningsrådet og 57 mill. kroner til Inkubatorprogrammet i Siva.

Evalueringen av Norwegian Innovation Clusters inneholder faglig gode vurderinger og gir gode innspill til hvordan et velfungerende klyngeprogram bør innrettes. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil i samarbeid med Nærings- og fiskeridepartementet og Innovasjon Norge, videreutvikle programmet. Arbeidet vil ses i sammenheng med den varslede virkemiddelgjennomgangen, og berørte næringsmiljøer vil bli involvert.

Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk finansieres også av Nærings- og fiskeridepartementet. Inkubatorprogrammet finansieres også over Nærings- og fiskeridepartementets og Landbruks- og matdepartementets budsjetter. FORREGION finansieres også over Landbruks- og matdepartementets og Kunnskapsdepartementets budsjetter. I tillegg er disse prosjektene i de fleste tilfellene medfinansiert av fylkeskommunene.

Som en oppfølging av Nordområdestrategien, settes det av 8 mill. kroner i 2019. Av dette skal 4 mill. kroner settes av til en økning i Bedriftsnettverk. Midlene skal bidra til å øke markedsorienteringen og forskningsbruken i nordnorske bedrifter, samt styrking av etter- og videreutdanningstilbudet. Målet er flere konkurransedyktige leveran-

dørmiljøer. Videre skal det prioriteres 4 mill. kroner til mobilisering av bedrifter til økt bruk av FoU innenfor FORREGION i 2018–2020. Midlene skal brukes i Nord-Norge.

Innenfor rammen av FORREGION settes det av 1 mill. kroner i 2019 til samfinansiering av et forskningscenter for omstilling og nyskaping. Midlene skal bidra til målet for FORREGION om å fremme kunnskapsutvikling og erfaringsutveksling for regional næringsutvikling, omstilling og innovasjon. Det settes også av 1,2 mill. kroner til Forskningsrådets regionale representanter.

Innovasjonspartnerskap er en ny ordning forvaltet av Innovasjon Norge, basert på et pilotforsøk i 2017 med midler fra Nærings- og fiskeridepartementet. Det foreslås 24 mill. kroner til dette i 2019, i tillegg til midler fra Nærings- og fiskeridepartementet og Samferdselsdepartementet. Dette vil finansiere om lag 3 utviklingsprosjekter med konsortier av bedrifter og offentlige aktører per år.

Departementet tildeler midlene til Innovasjon Norge, Siva og Forskningsrådet, som tilskudd uten krav om tilbakebetaling, jf. forslag til romertallsvedtak. Det innebærer at de kan disponere midler uavhengig av bevilgningsår.

Post 76 Nordisk og europeisk samarbeid, kan overføres

Posten omfatter Norges deltagelse i Interreg-program som dekker større europeiske regioner og annet internasjonalt samarbeid. Se informasjon om hvilke Interreg-program Norge deltar i under Rapport. Til og med 2018 omfattet posten også Utviklingsprogrammet for byregioner.

Utviklingsprogrammet for byregioner

Målet for Byregionprogrammet er at det skal bidra til å styrke vekstkraften i byregionene som er med i programmet og til økt kunnskap om betydningen av samspillet mellom by og omland. Programmet ble opprettet i 2014 for å legge til rette for en positiv utvikling i byregioner. Ved å knytte sentra og omland bedre sammen skal større deler av regionen kunne ta del i dynamikken i næringslivet.

Det ble gitt om lag 25 mill. kroner i tilsagn i 2017. 37 byregioner med til sammen 216 kommuner deltar. I programperioden blir det avholdt to samlinger årlig. Hensikten med samlingene er å tilby kommunene kunnskap om regionaløkonomiske sammenhenger og bidra til kunnskapsdeling og læring mellom byregionene. Til

sammen er det bevilget om lag 109 mill. kroner til programmet. Programmet avsluttes i 2018.

Vurdering av måloppnåelsen for programmet som helhet er gjort gjennom en evaluering som ble ferdigstilt i september 2018. Dette er en prosess- og resultatevaluering, som skal fange opp hvordan både organisering og bruk av kunnskap har påvirket resultatet, og vurdere sannsynligheten for at de tiltakene som blir gjennomført vil påvirke regional vekst på lengre sikt.

Interreg-programmer

Målet med Interreg er smart, bærekraftig og inkluderende vekst og sosial integrasjon gjennom samarbeid over landegrensene. Kriteriene for måloppnåelse er unike for hvert program.

Bevilgningen på posten utgjør den statlige finansieringsandelen i programmene og er godkjent gjennom programdokumentene av deltakerlandene og Europakommisjonen. Tildelingskriteriene for prosjekter er definert for hvert program. Se nærmere omtale av mål for ordningen, kriterier for måloppnåelse og tildelingskriterier under post 63 Grenseregionale Interreg-program.

Oppfølging og kontroll

Forvaltningen av Interreg er lagt til ulike myndighetsorganer i landene innenfor programområdene. Midlene til Interreg disponeres av nasjonale og regionale representanter fra programlandene. Departementet kontrollerer at midlene er brukt i henhold til forutsetningene gjennom programmene overvåkningskomiteer. Rapportering og evaluering brukes til å utvikle og justere innsatsen.

Rapport

Internasjonalt samarbeid

Bidraget i 2017 fra kap. 553, post 76 var 22,7 mill. kroner til de transnasjonale programmene og 4,9 mill. kroner til de all-europeiske programmene. Det ble gitt tilsagn på 600 000 kroner til de nasjonale kontaktpunktene for Interreg Østersjøen og Interreg Europe, til henholdsvis Oppland og Aust-Agder fylkeskommuner. Det ble gitt tilsagn for om lag 960 000 kroner til OECDs program Local Economic and Employment Development (LEED), og Nordisk Atlantsamarbejde (NORA), en organisasjon under Nordisk Ministerråds regionalpolitiske samarbeid. Det ble i tillegg avsatt 700 000 kroner til Arktisk Nettverk.

De transnasjonale Interreg-programmene jobber med utfordringer hvor flere land må samar-

beide for felles løsninger, som miljø- og klima, bærekraftig transport og internasjonale verktøy for innovasjon, forskning og utvikling. De all-europeiske programmene har vekt på politikktutvikling, analyse og erfaringsoverføring. Innenfor de transnasjonale og all-europeiske Interreg-programmene er det lagt opp til å bruke i gjennomsnitt 28 pst. av midlene på satsingsområdet miljø og bærekraftig bruk av ressurser i programperioden, se nærmere omtale av dette satsingsområdet under rapport for post 63.

Nordlig Periferi og Arktis – Norge, Sverige, Finland, Island, Grønland, Færøyene, Irland, Skottland og Nord-Irland

Målet er levende, konkurransedyktige og bærekraftige lokalsamfunn. Programmet omfatter arktiske og kystnære regioner i deltakerlandene. Regioner i Russland og Canada kan delta i prosjekter. Innsatsen skal fremme nødvendig samarbeid knyttet til lav befolkningstetthet, lange avstander, begrenset økonomisk mangfold og store naturressurser.

Prosjektet Circular Ocean utvikler innovative og bærekraftige løsninger for gjenbruk av marint avfall. Her deltar blant annet Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU Ålesund) og norske private aktører for å utvikle virksomheter og skape flere arbeidsplasser, blant annet gjennom pilotering av løsninger for gjenvinning av fiskeutstyr.

Interreg Østersjøen – Norge, Sverige, Danmark, Finland, Polen, Latvia, Litauen, Estland, Hviterussland, Nordvest-Russland og deler av Tyskland

Målet er å fremme en integrert territoriell utvikling, styrke samarbeidet og bidra til en mer innovativ, tilgjengelig og bærekraftig Østersjøregion. Programmet vektlegger å rydde opp i miljøforurensninger i havet, og utvikle og ta i bruk potensialet i nye grønne maritime teknologier.

Et eksempel er prosjektet ECOprodigi, der Universitetet i Sørøst-Norge deltar i et samarbeid for bedre miljøeffektivitet innen maritime industriprosesser ved hjelp av digitalisering.

Interreg Nordsjøen – hele Norge og Danmark samt deler av Sverige, Storbritannia, Belgia, Nederland og Tyskland

Målet er sterkere og bærekraftig økonomisk vekst gjennom samarbeid mellom landene i Nordsjøen.

Et eksempel er prosjektet Smart, clean Energy and Electric Vehicles for the City, som utnytter en såkalt Vehicle-to-Grid-teknologi for å bidra til smarte strømmett og autonome strømstyrings-systemer, større bruk av lav- og nullutslippsbiler samt gjøre eksisterende strømmett mer kompatible med økt bruk av elkjøretøy. På norsk side har Oslo kommune ansvaret for delprosjektet Vehicle2Neighbourhood (Vulkanprosjektet). Tiltak innenfor prosjektet forventes å kutte forbruket av energi i høyforbruchsperioder med 20 pst.

Interreg Europe – EUs 28 medlemsland, Norge og Sveits

Målet er å bidra til smart, bærekraftig og inkluderende vekst i Europa. Programmet skal gi en bedre gjennomføring av regionalpolitikken gjennom erfaringsutveksling og politikktutvikling mellom regionale aktører. Programmet har i større grad enn andre Interreg-program offentlige myndigheter som primær målgruppe, men også universitets- og høyskolesektoren, FoU-institusjoner og interesse- og bransjeorganisasjoner kan delta. I prosjektet Heriocast jobber fylkeskommunene i Agder, i samarbeid med kommunene, private eiere samt vel- og venneforeninger, med forvaltningen av kulturlandskaper i kystsonen, som er under press som følge av urbanisering, turisme, industrialisering i fiskerisektoren og endringer i transportsektoren. Prosjektet ser blant annet på hvordan hensynet til kulturmiljøene kan innarbeides i kommune- og reguleringsplaner.

ESPON – EUs 28 medlemsland, Norge, Sveits, Island og Liechtenstein

Målet er å øke effektiviteten av politikk som skal bidra til territoriell utvikling og arealplanlegging i Europa. Programmet frambringer sammenlignbare fakta, analyser og scenarier for utviklingsforutsetningene i europeiske regioner og byer. Norske kommuner, fylker og offentlige etater kan sammen med aktører i andre europeiske land bestille forskning fra programmet. Oslo kommune ledet et arbeid om utfordringer og løsninger for å utvikle bedre storbyregioner. Rapporten peker blant annet på behovet for å oppnå samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer og grenser, effektiv transportinfrastruktur og å sørge for at alle involverte får noe igjen når kompromisser er nødvendige.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 30,9 mill. kroner i 2019. Bevilgningen skal dekke deltakelse i Interreg-programmene Nordlig Periferi og Arktis, Østersjøen, Nordsjøen, ESPON og Interreg Europe. Dette er en videreføring av nivået i 2018. For alle kommer i tillegg minst 50 pst. annen offentlig eller privat medfinansiering. I den foreslåtte tildelingen inngår om lag 800 000 kroner til de nasjonale kontaktpunktene for Interreg og ESPON, 500 000 danske kroner til driftstilskudd til Nordisk Atlantsamarbejde (NORA), en organisasjon under Nordisk Ministerråds regionalpolitiske samarbeidsprogram, og 31 900 euro til en nasjonal kontingent for deltakelse i OECD LEED. Det er ikke avsatt noen bevilgning til URBACT III, men norske aktører kan delta i programmet med egen finansiering.

Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	28 365	27 727	32 753
	Sum kap. 0554	28 365	27 727	32 753

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke lønn og øvrige driftsutgifter, utvikling av ny kunnskap, herunder innkjøp

av forskning og utredninger, kompetanseoppbygging og informasjonstiltak i Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret). Distriktssenteret skal bistå aktører lokalt og regionalt i

deres arbeid med lokal samfunnsutvikling, for å oppnå inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn i områder med særlige distriktsutfordringer. Fra 2019 overtar Distriktssenteret forvaltningen av Merkur-programmet.

Rapport

Distriktssenteret har i 2017 lagt fram ny kunnskap om verdiskaping basert på kultur- og naturressurser, videreutviklet kunnskapen om bostedssatsinger, kommunalt planarbeid, stedsutvikling og regionalt samarbeid.

Det er et mål for mange kommuner å skape tilflytting og inkludere de som kommer slik at de blir en aktiv del av lokalsamfunnet. Distriktssenteret har blant annet utgitt et temahefte om inkludering av tilflyttere som gir konkrete tips om hvordan kommuner kan påvirke at nye innbyggere blir værende. Distriktssenteret har undersøkt bruken av heftet. Det er flittig brukt som utgangspunkt for diskusjoner. Det er også kommuner som rapporterer at de har satt i gang nye tiltak, endret arbeidsformer eller holdninger i organisasjonen.

Distriktssenteret har vektlagt å utvikle kunnskap som kommunene og øvrige brukere kan anvende i sitt arbeid med lokal samfunnsutvikling. En fullstendig oversikt over bestilte og gjennomførte utredninger finnes på www.distriktssenteret.no.

Distriktssenteret har hatt en sentral rolle i arbeidet med Utviklingsprogrammet for byregioner, gjennom drift av et nasjonalt læringsnettverk mellom deltakerne i programmet. Distriktssenteret har blant annet hentet fram læringshistorier som også gir nytte for andre byregioner.

Budsjettforslag

Som følge av at sekretariatsansvaret for Merkur-programmet flyttes fra departementet til Distriktssenteret foreslås bevilgningen økt med 4,4 mill. kroner.

Inkludert avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering, foreslås det en bevilgning på 32,8 mill. kroner i 2019.

Departementet foreslår at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt på kap. 3554, post 01 Driftsutgifter, jf. forslag til romertallsvedtak.

Programkategori 13.60 Samiske formål

Utgifter under programkategori 13.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
560	Samiske formål	309 587	316 520	509 526	61,0
561	Tilskudd til samiske formål	13 639	12 166		-100,0
563	Internasjonalt reindriftssenter	10 290	8 908	9 110	2,3
	Sum kategori 13.60	333 516	337 594	518 636	53,6

Inntekter under programkategori 13.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3563	Internasjonalt reindriftssenter	3 243	2 917	2 988	2,4
	Sum kategori 13.60	3 243	2 917	2 988	2,4

Ansvarsområder

Samene er anerkjent som urfolk i Norge. I tråd med Grunnloven § 108 har regjeringen som mål å legge til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Norge har også folkerettslige forpliktelser som legger føringer for samepolitikken, blant annet ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27.

Sametinget er samenes folkevalgte organ og regjeringens viktigste premissleverandør og dialogpartner i samepolitiske spørsmål. Regjeringen bygger videre på de institusjonelle og rettslige rammene som allerede er lagt for samepolitikken. Regjeringen er ikke ansvarlig for Sametingets politiske virksomhet eller vedtakene som Sametinget gjør som politisk organ.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for å samordne statlig politikk som berører samene i Norge, og skal arbeide for helhet og sammenheng i politikken, på tvers av sek-

torer og forvaltningsnivåer. Hvert fagdepartement har et ansvar for å følge opp statlig politikk overfor samene innenfor sin sektor.

Det er statens ansvar å sikre at hensynet til samene blir ivaretatt. Samtidig legger staten til grunn at kommuner og fylkeskommuner på eget initiativ, og som en del av lokaldemokratiet, også følger opp forpliktelsene sine overfor de samiske innbyggerne. For eksempel har de et ansvar når det kommer til å sikre retten til opplæring i samisk. I forslaget til lovregler for konsultasjoner som regjeringen la fram for Stortinget 14. september 2018, lovfestes konsultasjonsplikten som kommuner og fylkeskommuner har med representanter for samiske interesser.

Utviklingstrekk og utfordringer

Samisk kultur er i stadig utvikling. Flere unge engasjerer seg i samiske spørsmål, og det er en økning i antall personer som skriver seg inn i Sametingets valgmanntall. Det samiske mangfoldet er også mer synlig.

De senere årene har det vært befolkningsnedgang i en rekke tradisjonelle samiske områder, og stadig flere samer bor i større byer og tettsteder. Endringene har ført til at flere kommuner er gitt et større ansvar for å imøtekomme den samiske befolkningens behov.

Mange tapte sitt samiske språk som følge av fornorskingspolitikken. Flere ønsker nå å lære seg språket og føre det videre til neste generasjon. De samiske språkene er viktige kulturbærere. Samtidig er språkene små og sårbare. Dette gjelder særlig sørsamisk og lulesamisk, som begge er klassifisert som alvorlig truede språk.

I de samiske områdene er det i dag et stort engasjement omkring samenes rettigheter, og det pågår flere viktige rettighetsdiskusjoner. Ett viktig tema er samenes rett til å delta i beslutningsprosesser i saker som direkte berører samiske interesser. Regjeringen ønsker å sikre dette gjennom klare lovregler om konsultasjoner.

Videre gjenstår det spørsmål om kartlegging av eksisterende rettigheter til grunn og naturressurser – både for samer og andre. Det gjenstår også spørsmål knyttet til hvordan grunn og naturressurser på statsgrunn i Nordland og Troms bør forvaltes.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.11 Mål for programkategori 13.60 Samiske formål

1. Samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv
2. Samene deltar i offentlige beslutningsprosesser
3. Samene får gode og likeverdige tjenester

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det kun mål på ett nivå. Det rapporteres på gamle mål under egnet ny målomtale.

Mål 1 Samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv

Å styrke samiske språk og samiske institusjoner er viktig for å sikre og utvikle samisk kultur og samfunnsliv. Økt kunnskap om samer og samiske forhold kan motvirke hatytringer, diskriminering, stereotyper og negative holdninger. Økt kunnskap gjør det også enklere å sikre og utvikle språk, kultur og samfunnsliv. Kommunal- og moderniseringsdepartementet støtter derfor flere tiltak som gir økt kunnskap om samiske forhold.

Rapport, strategier og tiltak

I oktober 2016 overrakte samisk språkutvalg NOU 2016: 18 *Hjertespråket* til Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Sametinget. Utvalget foreslår en rekke tiltak for å legge til rette for samiske språkbrukere og styrke samiske språk. Utvalgets rapport har vært på høring, og departementene og Sametinget arbeider nå med å vurdere utvalgets forslag. Sametinget vil bli konsultert om eventuelle lovendringer og forslag til tiltak. Regjeringen er opptatt av å utforme et regelverk for samiske språk som er fleksibelt, og som tar høyde for at utfordringene og behovene til ulike kommuner og samiske språkbrukere vil kunne variere fra sted til sted.

Norge, Sverige og Finland avsluttet forhandlingene om en nordisk samekonvensjon i 2016. Et overordnet mål med konvensjonen er at samene skal kunne bevare, utøve og utvikle sin kultur, sine språk og sitt samfunnsliv med minst mulig hinder av landegrensene. Samisk parlamentarisk råd sendte i juni 2018 forslag til enkelte endringer i den framforhandlede teksten til regjeringene i Norge, Sverige og Finland. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil vurdere henvendelsen, i samråd med berørte departementer. Saken vil avhenge av at alle de tre konvensjonspartene er enige om å reforhandle de aktuelle delene av teksten.

Mål 2 Samene deltar i offentlige beslutningsprosesser

Det er et sentralt politisk mål at samene skal ha reell innflytelse på beslutninger som gjelder dem selv. Når det gjelder saker som bare – eller i hovedsak bare – berører samene, er det naturlig at Sametinget fatter avgjørelsene. Aktuelle eksempler er bevaring og revitalisering av samiske språk og arbeid med å samle inn og sikre samisk tradisjonell kunnskap. I andre saker står statlige myndigheter for avveining av interesser og tar en endelig beslutning. Da er det viktig å sørge for reell involvering i forkant. Gjennom *Prosedyrer for*

konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget er statlige myndigheter forpliktet til å konsultere Sametinget når det overveies å innføre lover eller tiltak som kan påvirke samiske interesser direkte. Formålet med konsultasjonene skal være å oppnå enighet.

Rapport, strategier og tiltak

Konsultasjonsprosedyrene har bidratt til å styrke dialogen og samarbeidet mellom regjeringen og Sametinget. Ikke alle konsultasjoner resulterer i enighet, men prosedyrene sørger for at de statlige myndighetene blir kjent med og må vurdere Sametingets synspunkter. Regjeringen vil bevare konsultasjonsordningen og er opptatt av at konsultasjonsprosedyrene skal fungere konstruktivt og effektivt. Kommunal- og moderniseringsdepartementet gir veiledning om konsultasjoner.

Samerettsutvalget har i NOU 2007: 13 *Den nye sameretten* foreslått en egen lov om saksbehandling og konsultasjoner. Regjeringen har konsultert med Sametinget og Norske Reindriftsamers Landsforbund om oppfølgingen av samerettsutvalgets forslag. Regjeringen fremmet 14. september 2018 en proposisjon for Stortinget med forslag om å forankre konsultasjonsplikten i et eget kapittel i sameloven. Lovforslaget bygger i all hovedsak på dagens konsultasjonsprosedyrer. I tillegg forankres konsultasjonsplikten for kommuner og fylkeskommuner i loven. Erfaringen med dagens prosedyrer viser at det noen ganger er uklart hva partene skal konsultere om, og hvordan konsultasjonene skal gjennomføres. Klare regler for konsultasjoner vil kunne føre til mer effektive prosesser og større forutsigbarhet for partene.

Regjeringen og Sametinget er enige om at det fra 2019 etableres en ny budsjettordning hvor de årlige overføringene til Sametinget i utgangspunktet samles under én post i statsbudsjettet, jf. omtale under kap. 560, post 50. Med den nye ordningen gis Sametinget større handlingsrom til selv å prioritere økonomiske virkemidler mellom ulike tiltak.

Som en del av konsultasjonene mellom regjeringen og Sametinget om ny budsjettordning ble det besluttet at det fra 2019 blir lagt fram en kortfattet situasjonsbeskrivelse og framoverskuende

melding til Stortinget om samiske forhold. Meldingen legges fram i tide til at den kan behandles i Stortingets vårsesjon. Den skal omtale utviklings- trekk for samisk språk, kultur og samfunnsliv, og tjenestetilbudet til samiske innbyggere. Meldingen kan videre redegjøre for regjeringens mål i samepolitikken og hva den anser som de viktigste utfordringene framover. Sametingets vurderinger skal komme klart fram i meldingen. Sametingets årsmelding/årsrapport skal være fast vedlegg til stortingsmeldingen. Arbeidet med meldingen legges opp slik at det tydelig ivaretar prinsippet om departementenes sektoransvar for samiske saker.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet utarbeider egne retningslinjer for hvordan den nye budsjettordningen skal håndteres i departementene. Retningslinjene skal blant annet bidra til å håndtere de utfordringene én samlet post vil kunne skape når det gjelder ansvarsfordelingen mellom departementene. Et viktig utgangspunkt er at hvert departement fortsatt har ansvaret for samiske saker innenfor egen sektor.

Som folkevalgt organ er Sametinget ikke et underordnet organ i forhold til regjeringen. Regjeringen har derfor i utgangspunktet ikke konstitusjonelt ansvar for Sametingets egen virksomhet. Regjeringen har imidlertid et konstitusjonelt ansvar for bruk av budsjettmidler bevilget under kap. 560, post 50. Ansvaret innebærer at kommunal- og moderniseringsministeren, på et overordnet nivå, skal følge opp at midlene blir brukt i samsvar med fastsatt økonomiregelverk og Stortingets bevilgningsvedtak.

Mål 3 Samene får gode og likeverdige tjenester

Rapport, strategier og tiltak

Målet om at samene får gode og likeverdige tjenester gjelder tjenester fra både staten, fylkeskommunene og kommunene. Sametinget støtter opp under tjenester som er viktige for samiske brukere, på flere områder. Som følge av den nye budsjettordningen får Sametinget økt frihet til selv å prioritere mellom økonomiske virkemidler. Arbeidet med å følge opp NOU 2016: 18 *Hjertespråket* er også et tiltak for å legge til rette for gode tjenester for samene.

Kap. 560 Samiske formål

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
50	Samisk språk, kultur og samfunnsliv	304 167	310 954	497 069
51	Divvun			7 234
54	Samefolkets fond	5 420	5 566	
55	Samisk høgskole			5 223
	Sum kap. 0560	309 587	316 520	509 526

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 50 økt med 2 mill. kroner til 312,954 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Post 50 Samisk språk, kultur og samfunnsliv

Posten utgjør hovedbevilgningen til Sametinget.

Sametingets bruk av midler bevilget over statsbudsjettet går fram av Meld. St. 18 (2017–2018) *Sametingets virksomhet 2017* og av Sametingets årsmelding 2017.

For en samlet oversikt over bevilgninger til Sametinget og andre samiske formål vises det til publikasjonen *Bevilgninger til samiske formål i statsbudsjettet 2019* på regjeringen.no.

Budsjettforslag

Rørøros kommune ble fra 1. juli 2018 innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk. I forbin-

delse med revidert nasjonalbudsjett for 2018 ble bevilgningen økt med 2 mill. kroner for å legge til rette for tospråklig forvaltning i Rørøros kommune og Trøndelag fylkeskommune. Til helårsvirkningen i 2019 foreslås det å øke bevilgningen med 4 mill. kroner.

Det foreslås en ettårig økning på 1,1 mill. kroner i 2019 for å legge bedre til rette for Sametingets arbeid med det internasjonale urfolksspråkåret 2019.

Departementene og Sametinget er enige om en ny budsjettordning for Sametinget. På denne bakgrunnen foreslås det å øke bevilgningen på posten med 172,5 mill. kroner i 2019. Økningen omfatter bevilgninger som foreslås overført fra følgende kapitler og poster:

Kap.	Post	Departement	(i 1 000 kroner)
560	54	Kommunal- og moderniseringsdepartementet	5 727
223	50	Kunnskapsdepartementet	47 870
231	50	Kunnskapsdepartementet	22 650
325	53	Kulturdepartementet	85 700
762	50	Helse- og omsorgsdepartementet	5 592
854	50	Barne- og likestillingsdepartementet	1 000
1429	50	Klima- og miljødepartementet	3 599
118	70	Utenriksdepartementet	385
Sum			172 523

For en nærmere omtale av formålene med bevilgningene vises det til Prop. 1 S (2018–2019) for Utenriksdepartementet, Kunnskapsdepartemen-

tet, Kulturdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet og Klima- og miljødepartementet.

Samlet foreslås en bevilgning på 497,1 mill. kroner i 2019. Bevilgningen forvaltes i sin helhet av Sametinget.

Post 51 Divvun

Posten er flyttet fra kap. 561 Tilskudd til samiske formål.

Bevilgningen skal benyttes til drift av Divvun, som er en egen enhet ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet. Divvuns oppgave er å drifte og utvikle retteprogrammer for samiske språk til bruk på ulike dataplattformer. Moderne språkteknologi er en forutsetning for at samiske språk skal kunne overleve som bruksspråk i dagens samfunn.

Divvun har i 2017 arbeidet videre med utviklingen av et grammatikkontrollprogram for nordsamisk. I tillegg har Divvun lansert tastatur for datamaskiner på flere samiske språk, og videreutviklet og forbedret de produktene som allerede finnes. Divvun arbeider også med å samle inn korpus og legge til rette for administrativ terminologi på lule- og sørsamisk.

Divvun har startet opp med mer publikumsrettet virksomhet for å spre informasjon til samiske miljøer om de ulike verktøyene for de samiske språkene, og gi hjelp til bruk av verktøyene.

Fra 2017 er Divvun utvidet med en ny, fast stilting. I 2018 vil Divvun ha en større satsing på ny teknologi og nye verktøy.

Det foreslås en bevilgning på 7,2 mill. kroner i 2019.

Post 54 Samefolkets fond

Bevilgningen i 2017 utgjorde 5,3 mill. kroner. Nærmere redegjørelse for bruken av midlene ble gitt i Meld. St. 18 (2017–2018) *Sametingets virksomhet 2017*.

Departementene og Sametinget er enige om en ny budsjettordning til Sametinget. På denne bakgrunn foreslås det at bevilgningen på posten på 5,7 mill. kroner overføres til kap. 560, post 50, jf. omtale under kap. 560, post 50.

Post 55 Samisk høgskole

Posten er flyttet fra kap. 561 Tilskudd til samiske formål, post 50 Samisk høgskole.

Bevilgningen går til drift av Faglig analysegruppe for samisk statistikk og av ordningen Samiske veivisere.

På oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet har Samisk høgskole fungert som sekretariat for Faglig analysegruppe for samisk statistikk og for ordningen Samiske veivisere.

For å supplere foredragene som gjennomføres av de Samiske veiviserne, utarbeides det egne nettsider med informasjon om samisk språk, kultur og samfunnsliv, spesielt rettet mot ungdom. Samisk høgskole utarbeider nå en slik side. Siden vil inkludere materiale fra tidligere Gáldus informasjonsside om urfolks- og menneskerettigheter.

Samlet foreslås det en bevilgning til Samisk høgskole på 5,2 mill. kroner i 2019 til dekning av utgifter til Faglig analysegruppe og Samiske veivisere, herunder en nettside med informasjon om samisk språk, kultur og samfunnsliv spesielt rettet mot ungdom.

Kap. 561 Tilskudd til samiske formål

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
50	Samisk høgskole	4 021	5 101	
51	Divvun	6 928	7 065	
72	Samisk språk, informasjon m.m.	2 690		
	Sum kap. 0561	13 639	12 166	

Post 50 Samisk høgskole

Det foreslås at bevilgningene som gjelder samiske formål samles under kap. 560 Samiske formål, noe som vil medføre en forenklet kapittel- og poststruktur for samiske formål. Posten flyttes derfor til kap. 560, post 55 Samisk høgskole.

Post 51 Divvun

Posten flyttes til kap. 560, post 51 Divvun, slik at bevilgninger som gjelder samiske formål samles under ett kapittel.

Post 72 Samisk språk, informasjon m.m.

I 2017 fikk Fylkesmannen i Nordland tildelt 2,2 mill. kroner. Midlene ble fordelt til sør- og lulesamiske språktiltak og språktiltak i markasamiske områder. I tillegg ble det gitt 500 000 kroner til Ä'vv Skoltesamisk museums prosjekt Skoltesamiske språk over grenser.

Posten ble fra 2018 innlemmet i bevilgningen til Sametinget.

Kap. 563 Internasjonalt reindriftssenter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2019
		2017	Saldert budsjett 2018	
01	Driftsutgifter	6 264	6 255	6 393
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	4 026	2 653	2 717
	Sum kap. 0563	10 290	8 908	9 110

Post 01 Driftsutgifter

Internasjonalt reindriftssenter i Kautokeino er en faglig selvstendig institusjon som vedtar egne mål og resultatkrav innenfor de rammene som Kommunal- og moderniseringsdepartementet fastsetter. Arbeidet skal være rettet mot næringsutøvere, offentlige myndigheter, forskningsmiljøer, andre fagmiljøer, internasjonale organisasjoner og samarbeidsorganer. Styret er senterets øverste organ.

Internasjonalt reindriftssenter videreutviklet i 2017 sitt urfolkssamarbeid med institusjoner, organisasjoner og reindriftsfolk i Russland, Kina, Mongolia, Nord-Amerika og Norden. Gjennom folk-til-folk-samarbeid i nordområdene har senteret sammen med Verdensforbundet for reindriftsfolk, initiert prosjekter som vektlegger lokal kompetansebygging. Senteret jobber med nye kunnskapsstrategier for urfolkssamarbeid i nordområdene. Senteret rapporterer om store endringer i urfolkssamfunn i Arktis på grunn av klimaendringer og industriell utbygging.

Det foreslås en bevilgning på 6,4 mill. kroner i 2019.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3563, post 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Posten dekker utgifter knyttet til eksternt finansierte prosjekter. Bevilgningen foreslås på samme nivå som inntektsbevilgningen under kap. 3563, post 02.

Internasjonalt reindriftssenter har i 2017 igangsatt og gjennomført flere internasjonale urfolksprosjekter i nordområdene. Sentrale prosjekter har vært forankret i Arktisk råd og FNs miljøprogram (UNEP), i nært samarbeid med Verdensforbundet for reindriftsfolk, nasjonale og internasjonale partnere og academia. Prosjektene har hatt fokus på tilpasning til endring i arktiske urfolkssamfunn og biodiversitet, gjennom engasjement av urfolksungdom og lokal kompetanseoppbygging.

Det foreslås en bevilgning på 2,7 mill. kroner i 2019.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3563, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3563 Internasjonalt reindriftssenter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
02	Diverse inntekter	2 949	2 653	2 717
03	Leieinntekter	294	264	271
	Sum kap. 3563	3 243	2 917	2 988

Post 02 Diverse inntekter

På posten føres inntekter knyttet til eksternt finansierte prosjekter i regi av Internasjonalt reindriftssenter. Tilhørende utgifter føres på kap. 563, post 21.

Det foreslås en bevilgning på 2,7 mill. kroner i 2019.

Post 03 Leieinntekter

På posten føres leieinntekter fra Internasjonalt reindriftssenters utleie av ledige kontorarealer ved det samiske vitenskapsbygget Diehtosiida i Kautokeino.

Det foreslås en bevilgning på 271 000 kroner i 2019.

Programkategori 13.67 Nasjonale minoriteter

Utgifter under programkategori 13.67 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
567	Nasjonale minoriteter	27 500	40 714	48 516	19,2
	Sum kategori 13.67	27 500	40 714	48 516	19,2

Ansvarsområder

Etniske, religiøse og/eller språklige minoriteter med langvarig tilknytning til et land regnes som nasjonale minoriteter. Jøder, kvener/norskfinner, rom (sigøynere), romanifolk/tatere og skogfinner er anerkjent som nasjonale minoriteter i Norge. Kommunal- og moderniseringsdepartementet legger vekt på den enkeltes selvidentifisering når det gjelder spørsmålet om hvem som tilhører en nasjonal minoritet.

Norges politikk overfor nasjonale minoriteter bygger på prinsippet om likeverd og ikke-diskriminering og er forankret i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, som Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for å samordne statlig politikk som berører nasjonale minoriteter, og skal arbeide for helhet og sammenheng i politikken, på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Hvert departement har ansvar for å følge opp den statlige politikken innenfor sin sektor. Det er statens ansvar å sikre at hensynet til nasjonale minoriteter blir ivaretatt. Staten

legger til grunn at kommuner og fylkeskommuner også følger opp aktuelle forpliktelser.

Utviklingstrekk og utfordringer

Det er positivt at flere blant de nasjonale minoritetene taler sin sak, i offentligheten og overfor myndighetene. Det er et mål at de nasjonale minoritetene deltar i offentlige beslutningsprosesser, særlig i saker som berører dem, jf. art. 15 i Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Det er ulike ønsker, behov og interesser innad i hver minoritetsgruppe, og de nasjonale minoritetene har også ulike historier i Norge. Flere har opplevd statlige overgrep og nedbrytende politikk. Noen opplever også diskriminering og hatytringer i dag. Lavt kunnskapsnivå i befolkningen, både om nasjonale minoriteters historie og dagens situasjon, er fortsatt en utfordring.

I Jeløya-plattformen er det slått fast at regjeringen vil legge fram en ny stortingsmelding om politikk og tiltak overfor nasjonale minoriteter i løpet av perioden. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil derfor i 2019 starte arbeidet med en stortingsmelding, i samarbeid med berørte departementer og i kontakt med de nasjonale minoritetene.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.12 Mål for programkategori 13.67 Nasjonale minoriteter

1. Nasjonale minoriteter deltar aktivt i samfunnet og kan uttrykke og videreutvikle sine språk og sin kultur
2. Nasjonale minoriteter deltar i offentlige beslutningsprosesser
3. Nasjonale minoriteter får gode og likeverdige tjenester

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det kun mål på ett nivå. Det rapporteres på gamle mål under egnet ny målmåte.

Mål 1 Nasjonale minoriteter deltar aktivt i samfunnet og kan uttrykke og videreutvikle sine språk og sin kultur

Det er et mål at de nasjonale minoritetene skal kunne delta aktivt i arbeidet med å bevare og utvikle sine språk og sin kultur. Økt kunnskap om nasjonale minoriteter og deres kulturuttrykk kan motvirke diskriminering, stereotyper og negative holdninger. Økt kunnskap gjør det også enklere å videreutvikle språk og kultur. Kommunal- og moderniseringsdepartementet støtter derfor tiltak som kan gi større innsikt i nasjonale minoriteters situasjon.

Rapport, strategier og tiltak

Regjeringen la i oktober 2016 fram en handlingsplan mot antisemittisme for perioden 2016–2020. Målet er at de elleve tiltakene i planen samlet skal bidra til å redusere antisemittisme i Norge.

Kirkens Bymisjon mottar tilskudd fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til drift av Romsk kultur- og ressurscenter – Romano Kher. Senteret er et resultat av statens kollektive oppreisning til norske rom.

Regjeringen la i januar 2018 fram en målrettet plan for kvensk språk for perioden fram til 2021. Planen inneholder tiltak og innsatsområder for å styrke kvensk språk.

I 2015 mottok Kommunal- og moderniseringsdepartementet NOU 2015: 7 *Assimilering og motstand – Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*. Departementet arbeider med å følge opp rapporten og innspillene fra høringen av den.

Mål 2 Nasjonale minoriteter deltar i offentlige beslutningsprosesser

Rapport, strategier og tiltak

Kommunal- og moderniseringsdepartementet gir driftstilskudd til nasjonale minoriteters organisasjoner, og arrangerer «kontaktforum», som er en dialogarena mellom organisasjonene og myndighetene. I tillegg har departementet kontakt med representanter for nasjonale minoriteter i konkrete saker, for eksempel i arbeidet med å følge opp Handlingsplan mot antisemittisme og Målrettet plan for kvensk språk.

I oppfølgingen av NOU 2015: 7 har departementet etablert en referansegruppe med representanter fra romanifolket/taterne. Referansegruppen kommer med innspill til den videre oppfølgingen av rapporten og til ny forvaltning av den kollektive oppreisningen til romanifolket/taterne.

Kommunal- og moderniseringsdepartementets dialog med representanter for norske rom har vært viktig i utredningen av kultur- og ressurscenteret for rom.

Mål 3 Nasjonale minoriteter får gode og likeverdige tjenester

Rapport, strategier og tiltak

Minoriteter kan være i en utsatt situasjon når beslutninger tas gjennom flertallsvedtak. For å fremme reell likestilling og gode demokratiske prosesser, og styrke minoriteters stilling på ulike samfunnsområder, kan det i noen tilfeller være nødvendig med særskilte tiltak.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har tildelt Oslo kommune midler til en veiledningstjeneste for norske rom og en skolelosordning for romelever. Skolelostjenesten har arbeidet for å styrke romelevers læringsutbytte, redusere fravær og øke antallet elever som fullfører grunnopplæringen.

Kap. 567 Nasjonale minoriteter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
22	Kollektiv oppreisning til norske rom mv.	833	1 081	
25	Romanifolket/taterne, <i>kan overføres, kan nyttes under post 75</i>		1 000	1 015
60	Rom, <i>kan overføres</i>	3 399	2 437	3 505
70	Nasjonale minoriteter	7 199	7 293	7 293
72	Det Mosaiske Trossamfund	7 032	7 222	7 222
73	Kvensk språk og kultur	4 832	6 962	9 962
74	Kultur- og ressurscenter for norske rom	1 890	10 300	15 100
75	Romanifolket/taterne, <i>kan overføres, kan nyttes under post 25</i>	2 315	4 419	4 419
	Sum kap. 0567	27 500	40 714	48 516

Post 22 Kollektiv oppreisning til norske rom mv.

Bevilgningen på posten dekker utgifter til en kollektiv oppreisning til norske rom. Regjeringen har utformet oppreisningen i dialog med representanter for rom.

I juni 2016 inngikk Kommunal- og moderniseringsdepartementet en avtale med Kirkens Bymisjon om et forprosjekt, for å vurdere hvordan et kultur- og ressurscenter for norske rom kunne utformes. Kostnadene ble dekket over posten i 2016 og 2017.

Romsk kultur- og ressurscenter – Romano Kher åpnet 1. mars 2018, jf. kap. 567, post 74 Kultur- og ressurscenter for norske rom. Det er ikke knyttet kostnader til kollektiv oppreisning til rom i 2019, ut over Kultur- og ressurscenteret.

Post 25 Romanifolket/taterne, kan overføres, kan nyttes under post 75

I 2017 opphørte ordningen med at Stiftelsen Romanifolkets/taternes kulturfond navngis som mottaker av midler over statsbudsjettet. Det ble samtidig opprettet en ny post 25 Tiltak for romanifolket/taterne.

Departementet foreslår en ny forvaltningsmodell for den kollektive oppreisningen, i form av en tilskuddsordning. Ordningen skal forvaltes av Kulturrådet, jf. omtale under post 75. Bevilg-

ningen dekker driftsutgifter knyttet til forvaltning av tilskuddsordningen.

Det foreslås en bevilgning på 1 mill. kroner i 2019.

Post 60 Rom, kan overføres

Målet for ordningen er å bedre levekårene til norske rom, særlig gjennom tiltak i tilknytning til skolen. Midlene på posten går i sin helhet til Oslo kommune, som har ansvaret for gjennomføringen.

Kriterier for måloppnåelse er at rom deltar i tiltaket, og i utformingen av det.

Departementet følger opp rapporteringen for bruken av tilskuddsmidlene etter de krav og vilkår som er satt i regelverk og i tilskuddsbrev.

Oslo kommune har drevet Romtiltaket ved Oslo Voksenopplæring Skullerud, som har bestått av en veiledningstjeneste og en skolelosordning for romelever. I 2017 har deler av bevilgningen gått til arbeid med informasjon, kompetanseheving og involvering. Rom har vært involvert i utforming av tiltakene.

I forbindelse med etableringen av Romsk kultur- og ressurscenter – Romano Kher, ble veiledningstjenesten for rom overtatt av Kirkens Bymisjon fra 1. januar 2018.

Oslo kommune melder om økt etterspørsel, og at det er ventelister til skolelostjenesten. Kommunen har meldt inn behov for økte ressur-

ser. Det foreslås derfor å øke bevilgningen med 1 mill. kroner.

Samlet foreslås det en bevilgning på 3,5 mill. kroner i 2019.

Post 70 Nasjonale minoriteter

Tilskudd over ordningen kan gis både som driftstilskudd til organisasjonene som representerer de nasjonale minoritetene, og som prosjekttilskudd.

Målet med ordningen er å styrke nasjonale minoriteters kultur, språk og egenorganisering. Det er et særlig mål at nasjonale minoriteters egne organisasjoner kan fremme sine interesser overfor ulike myndigheter.

Kriterier for måloppnåelse for driftstilskuddet er graden av egenorganisering hos de nasjonale minoritetene, om språk og/eller kultur styrkes og graden av deltakelse i offentlige beslutningsprosesser.

Kriterier for måloppnåelse for prosjekttilskuddet er antall arrangerte prosjekter, kurs og aktiviteter som fremmer formålet, antall personer som deltar eller blir nådd gjennom prosjekter, grad av kontakt mellom organisasjonene og antall barn og unge som blir nådd.

For å motta driftstilskudd er det krav om at organisasjonen blant annet har som formål å fremme interessene og ivareta rettighetene til nasjonale minoriteter i Norge. Organisasjonen må ha sitt medlemsgrunnlag i en nasjonal minoritet. Tilskudd blir gitt ut fra en samlet skjønnsmessig vurdering, basert på blant annet antall medlemmer, antall lokallag og aktiviteter i organisasjonen.

Prosjekttilskudd blir gitt til frivillige organisasjoner, kommuner, institusjoner og foretak som har virksomhet i tilknytning til nasjonale minoriteter. Tilskudd gis til tiltak som bidrar til formidling av kunnskap om situasjonen for minoritetsgruppene, styrking av minoritetenes språk, identitetskapende arbeid rettet mot barn og unge, dokumentasjon av diskriminering, holdningsskapende arbeid, selvhjelpsvirksomhet og kontakt og samarbeid mellom de nasjonale minoritetene. Språkprosjekter og prosjekter rettet mot barn og unge prioriteres.

Forvaltningen av ordningen overføres til Kulturrådet fra og med 2019. Kulturrådet følger opp rapporteringen for bruken av tilskuddsmidlene etter de krav og vilkår som er satt i regelverk og i tilskuddsbrev. Kommunal- og moderniseringsdepartementet er klageinstans.

Av en total ramme på 7,2 mill. kroner i 2017 ga departementet 5,1 mill. kroner i driftsstøtte til sju organisasjoner og 2,1 mill. kroner i prosjektstøtte.

Driftsmidlene bidro til at organisasjonene kunne gjennomføre faste møter og arrangementer, og delta i offentlige beslutningsprosesser. Prosjekttilskuddet bidro blant annet til å styrke språkprosjekter og prosjekter rettet mot barn og unge.

Det foreslås en bevilgning på 7,3 mill. kroner i 2019.

Post 72 Det Mosaiske Trossamfund

Målet for tilskuddet er både å sørge for sikkerhet rundt lokalene til Det Mosaiske Trossamfund (DMT) i Oslo, og å bidra til reduksjon av antisemittisme. Tilskuddet tildeles DMT.

Måloppnåelseskriteriet for sikkerhetstiltaket er at en høy andel av medlemmene i DMT opplever at deres sikkerhet er ivaretatt i og rundt lokalene til DMT.

For informasjonstiltakene om jødedom og jøder i Norge er kriteriet for måloppnåelse at personer som får informasjon gjennom tiltakene, opplever å ha fått økt bevissthet og kunnskap om jøder, jødedom og antisemittisme i Norge i dag.

Departementet følger opp rapporteringen for bruken av tilskuddsmidlene etter de krav og vilkår som er satt i regelverk og i tilskuddsbrev.

I 2017 fikk DMT tildelt 3,3 mill. kroner til sikkerhetstiltak og 3,7 mill. kroner til informasjonstiltak. Store deler av midlene til informasjonstiltak finansierer prosjektet Jødiske veivisere. Jødiske veivisere inngår som et eget tiltak i regjeringens handlingsplan mot antisemittisme (2016–2020).

Det foreslås en bevilgning på 7,2 mill. kroner i 2019, hvorav 3,4 mill. kroner til sikkerhetstiltak og 3,8 mill. kroner til informasjonstiltak.

Post 73 Kvensk språk og kultur

Tilskuddsordningen skal bidra til å revitalisere kvensk språk og til å fremme kvensk/norskfinsk kultur.

Kriterier for måloppnåelse er antall arrangerte prosjekter, kurs og aktiviteter som fremmer formålet, og antall deltakere på de ulike tiltakene.

Tilskudd skal blant annet gå til drift av Storfjord språksenter, Halti kvenkultursenter og den kvenske avisen Ruijan Kaiku. Videre vil det etter søknad bli gitt prosjektstøtte til kulturformål og tiltak som bidrar til å styrke kvensk språk i tråd med Målrettet plan for kvensk språk herunder drift av andre kvenske språksentre. Tiltak som retter seg mot barn og unge, vil bli prioritert.

Departementet følger opp rapporteringen for bruken av tilskuddsmidlene etter de krav og vilkår som er satt i regelverk og i tilskuddsbrev.

Av en total ramme på 4,8 mill. kroner i 2017 ble det tildelt 720 000 kroner til drift av Storfjord språksenter, 720 000 kroner til drift av Halti kvenkultursenter og 750 000 kroner i støtte til avisen Ruijan Kaiku. Det ble i tillegg tildelt 2,6 mill. kroner til ulike språk- og kulturprosjekter. Tilskuddene til drift av språksentrene har bidratt til at det er gjennomført en rekke språkkurs og kulturaktiviteter for kvenske barn og unge. Prosjekttilskuddene har bidratt til språk- og kulturutvikling på ulike nivåer.

Som ledd i oppfølgingen av Målrettet plan for kvensk språk foreslås det å øke bevilgningen på posten med 3 mill. kroner. Samlet foreslås det en bevilgning på 10 mill. kroner i 2019, hvorav 775 000 kroner til drift av Storfjord språksenter, 775 000 kroner til drift av Halti kvenkultursenter og 805 000 kroner i støtte til avisen Ruijan Kaiku.

Post 74 Kultur- og ressurscenter for norske rom

Bevilgningen på posten dekker tilskudd til etablering, drift og aktiviteter tilknyttet Romsk kultur- og ressurscenter – Romano Kher. Senteret er et resultat av statens kollektive oppreisning til norske rom.

Formålet med tilskuddet er å etablere og drifte et kultur- og ressurscenter for rom, blant annet for kultur- og kunnskapsformidling. Senteret vil også fungere som et sted hvor rom og majoritetsbefolkningen kan møtes. Tilskuddsmottaker er Kirkens Bymisjon, som skal drive senteret i tett samarbeid med norske rom.

Måloppnåelsen vil i første omgang måles i deltakelse. Norske rom skal både delta i og kunne påvirke beslutningsprosesser som angår innholdet og driften av senteret. Dette skal framgå av dokumenter som møtereferater og rapporter. På sikt skal senteret og tiltakene som drives der evalueres.

Departementet følger opp rapporteringen for bruken av tilskuddsmidlene etter de krav og vilkår som er satt i regelverk og i tilskuddsbrev.

1. mars 2017 leverte Kirkens Bymisjon rapport fra forprosjektet som gir en beskrivelse og vurdering av hvordan et kultur- og ressurscenter for norske rom kan etableres og driftes. I tråd med forprosjektet har Kirkens Bymisjon etablert et kultur- og ressurscenter som også rommer en

brobyggertjeneste. Brobyggertjenesten vektlegger veiledning av rom og informasjonsarbeid ut mot storsamfunnet. Senteret skal etter planen utvikles etappevis med kulturarbeid, kafévirksomhet, åpen barnehage, tiltak rettet mot barn og ungdom, inkludering av rom-menigheten, samt enkelte arbeidsrettede tiltak. Senteret åpnet i midlertidige lokaler 1. mars 2018.

Det foreslås en bevilgning på 15,1 mill. kroner i 2019. I bevilgningen inngår 2,1 mill. kroner til Kirkens Bymisjons arbeid med brobygger-tjenesten for norske rom.

Det foreslås videre en tilsagnsfullmakt på 4,1 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 75 Romanifolket/taterne, kan overføres, kan nyttes under post 25

Formålet med tilskuddsordningen er å bidra til å gjenreise, utvikle og synliggjøre romanifolkets/taternes kultur og historie. Det kan også være aktuelt å vurdere andre tiltak som kan komme romanifolket/taterne til gode, i lys av forslagene i NOU 2015: 7.

Stortinget vedtok i 2017 at det skulle utvikles en ny modell for forvaltning av den kollektive oppreisningen, i dialog med romanifolket/taterne. Departementet har i 2018 utredet ulike forvaltningsmodeller, med innspill fra en referansegruppe bestående av representanter for romanifolket/taterne. På denne bakgrunnen har Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kulturdepartementet i fellesskap konkludert med at forvaltningen av den kollektive oppreisningen skal overføres til Kulturrådet fra og med 2019. Det vil bli utarbeidet en forskrift for ordningen. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil være klageinstans.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet lyste ut en midlertidig tilskuddsordning til romanifolket/taterne 1. juli 2017 med søknadsfrist 1. september 2017. Departementet ga tilskudd til 13 prosjekter innenfor formålet med tilskuddsordningen. Prosjekter av ulikt omfang, med ulike formål og med forskjellige målgrupper mottok støtte, blant annet til konserter, cd-produksjon, kortfilm, teaterproduksjon, og ulike seminarer.

Det foreslås en bevilgning på 4,4 mill. kroner i 2019.

Programkategori 13.70 Kommunesektoren mv.

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
571	Rammetilskudd til kommuner	127 568 893	131 106 909	137 005 889	4,5
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	33 501 733	33 615 368	34 624 331	3,0
573	Kommunereform	1 528 400	57 764	50 000	-13,4
575	Ressurskrevende tjenester	9 039 360	9 655 582	9 897 112	2,5
576	Vedlikehold og rehabilitering	650 000			
577	Tilskudd til de politiske partier		460 113	460 251	0,0
578	Valgdirektoratet	106 056	55 697	112 945	102,8
579	Valgutgifter	7 893	11 242	11 469	2,0
	Sum kategori 13.70	172 402 335	174 962 675	182 161 997	4,1

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
5616	Kommunalbanken AS	390 000	443 000	481 000	8,6
	Sum kategori 13.70	390 000	443 000	481 000	8,6

Ansvarsområder

Kommuner og fylkeskommuner er selvstendige, folkevalgte forvaltningsnivåer som har ansvaret for grunnleggende tjenester til innbyggerne. Kommunene har blant annet ansvaret for barnehage, grunnskole, barnevern, helse-, omsorgs- og sosialtjenester, tekniske tjenester og kulturoppgaver. Fylkeskommunene har blant annet ansvaret for videregående opplæring, lokal kollektivtransport, fylkesveier, tannhelse, regional utvikling og kulturoppgaver. Kommuner og fylkeskommuner skal også ivareta oppgaver som samfunnsutvikler, myndighetsutøver og være en demokratisk arena for innbyggerne.

Departementene har sektoransvar for respektive områder av kommunesektorens tjenestetilbud, blant annet forvaltning og utvikling av lov- og regelverk og finansiering av reformer og nye tiltak.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal bidra til at statens styring av kommunesektoren er samordnet, helhetlig og konsistent. Departementet har et særlig ansvar for at kommunesektoren har et godt og framtidsrettet lov- og regelverk, i første rekke gjennom utvikling og forvaltning av kommuneloven.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har i samarbeid med Finansdepartementet ansvaret for kommunesektorens inntektsrammer. Videre har departementet ansvaret for inntekts-

fordelingen mellom kommuner og mellom fylkeskommuner gjennom utvikling og drift av inntektsystemet for kommunesektoren. Departementet har også ansvaret for Kommune-Stat-Rapportering (KOSTRA) og for forvaltningen av statens eierskap i Kommunalbanken AS.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for valgordningen og valgregelverket. Valgdirektoratet har det operative ansvaret på statlig nivå for gjennomføring av stortings- og lokalvalg. Departementet har også ansvaret for tilskudd til de politiske partiene.

Utviklingstrekk og utfordringer

Kommunesektoren har et bredt ansvar for tjenester som er svært viktige for mennesker i ulike livssituasjoner og livsfaser. Kommunesektoren forvalter derfor en betydelig del av ressursene i norsk økonomi. Den samlede inntektsrammen anslås til 529 mrd. kroner i 2019, tilsvarende om lag 18 pst. av bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge. En av fem sysselsatte i landet er ansatt i kommunal sektor.

Kommunesektoren står overfor store utfordringer i tiden framover. Flere eldre, teknologisk utvikling og forventninger fra innbyggerne stiller økte krav til dimensjonering og utforming av kommunale tjenester. Kommunereformen har ført til færre kommuner, men fortsatt vil vi ha mange små kommuner som vil være sårbare i møtet med krav, forventninger og utfordringer de står overfor. Det vil fortsatt være flere byområder hvor kommunegrensene ikke er tilpasset

dagens bosettings- og arbeidsmønstre, og hvor byene mangler egnet areal for å legge til rette for framtidig vekst. Samtidig er det mindre rom for økning i bruken av oljeinntekter i offentlig sektor. Det betyr at det vil være et fortsatt behov for omstilling og effektivisering av den kommunale virksomheten.

Kommunesektoren har et godt økonomisk fundament for å møte framtidens utfordringer. I perioden 2013–2017 var årlig realvekst i kommunesektorens frie inntekter 2,1 pst. i gjennomsnitt. I samme periode har folketallet økt, slik at inntektsveksten målt per innbygger var 1,1 pst. i gjennomsnitt per år.

Kommunesektoren oppnådde svært gode driftsresultater i perioden 2015–2017. I disse årene lå driftsresultatene godt over anbefalingen fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU). Utvalget anbefaler at netto driftsresultat over tid bør utgjøre om lag 2 pst. av driftsinntektene for kommunesektoren samlet. I 2017 var netto driftsresultat 3,9 pst., og året før utgjorde det 4,2 pst. De gode driftsresultatene har bidratt til at antall kommuner oppført i Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK) ble kraftig redusert både i 2017 og i 2018. I september 2018 var det kun 17 kommuner i ROBEK. Dette er det laveste antallet registrerte kommuner siden registeret ble opprettet i 2001.

For en nærmere redegjørelse om regjeringens politikk for kommunesektoren, utfordringer, utviklingstrekk og oppnådde resultater, vises det til Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019*.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.13 Mål for programkategori 13.70 Kommunesektoren mv.

1. Et velfungerende demokrati
2. Et velfungerende kommunalt selvstyre
3. Bærekraftige, effektive og omstillingsdyktige kommuner

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det kun mål på ett nivå. Det rapporteres på gamle mål under egnet ny målomtale.

Mål 1 Et velfungerende demokrati

Demokrati er en styreform hvor innbyggerne velger ledere til nasjonale og lokale styringsorganer som fatter beslutninger på vegne av fellesskapet. I et demokrati skal innbyggerne fritt kunne ytre seg for å påvirke politiske beslutninger.

Det er mange ulike aktører som har viktige roller og oppgaver for å kunne opprettholde et velfungerende demokrati. De politiske partier må settes i stand til å gjøre sin oppgave, kommuner og fylkeskommuner må ha handlefrihet til å fylle sin rolle, og borgerne må få informasjon og være trygge på å utøve sine demokratiske rettigheter.

Det sivile samfunn har også en viktig rolle for å bidra til dette.

Frie og hemmelige valg er grunnleggende i vårt demokrati. Tilliten til valginstutttet er høy, og det er viktig å arbeide for at den opprettholdes. For å få til dette er det viktig med åpenhet om hvordan valg gjennomføres, og tillit til at teknologien som brukes ved valg er sikker. I tillegg er det nødvendig å sikre at valgordningen har legitimitet og at regelverket må være i tråd med internasjonale standarder.

Høy valgdeltakelse, representative folkevalgte organer og gode kanaler for innbyggerdeltakelse utenom valg er viktige forutsetninger for et velfungerende demokrati.

Rapport, strategier og tiltak

Valg

En sentral oppgave for departementet og Valgdirektoratet i 2017 var å sikre en god og tillitvekkende gjennomføring av stortingsvalget i 2017. Valget ble fulgt av flere internasjonale valgobservatører. I 2018 har direktoratet arbeidet med å gjennomgå evalueringer av valggjennomføringen og forberede lokalvalget i 2019. Direktoratet har i 2018 fått i oppdrag av departementet å utrede et forsøk med elektroniske valgkort.

Departementet videreførte i 2017, i samarbeid med Institutt for samfunnsforskning, et eksperiment med utsendelse av SMS og brev til enkelte velgergrupper med oppfordring til bruk av stemmeretten. Utsendelse av SMS til alle velgere viste seg å ha liten effekt ved stortingsvalget sammenliknet med lokalvalget i 2015. Det antas at noe av grunnen til dette er at det allerede er høy valgdeltakelse ved stortingsvalg. En gruppe som SMS-tiltaket likevel hadde en effekt på i 2017, var velgere med innvandrerbakgrunn som kunne stemme for første gang ved stortingsvalget. Ved valget i 2015 viste det seg at effekten var størst blant unge velgere under 30 år og blant velgere med innvandrerbakgrunn. Brev til velgere med innvandrerbakgrunn hadde noe effekt. Velgere som mottok et slikt brev hadde noe høyere deltakelse enn velgere med innvandrerbakgrunn som ikke mottok et slikt brev. Departementet vil vurdere hvordan funnene skal følges opp.

En undersøkelse om lokale folkeavstemninger ble gjennomført i 2017. Departementet mottok rapport fra Institutt for samfunnsforskning i november 2017 og arbeider med hvordan funnene i rapporten skal følges opp.

Departementet vil i løpet av 2018 utlyse et forskningsprosjekt om marginaliserte gruppers tillit til demokratiet og deltakelse ved valg.

I kommuner og fylker som er berørt av sammenslåinger eller grensejusteringer, skal valget i 2019 gjennomføres som om endringene allerede har funnet sted. Departementet har gjort nødvendige endringer i regelverket, og fastsatt forskrifter for gjennomføringen av valget i 2019 for kommuner og fylker som slås sammen. Departementet har også i 2018 arbeidet med å formidle informasjon om gjennomføringen til berørte parter.

Departementet har satt ned et lovutvalg som skal vurdere endringer i valgloven. Utvalget skal se på både praktiske spørsmål knyttet til valggjennomføring og mer prinsipielle problemstillinger. Utvalget skal levere sin utredning innen utgangen av 2019.

Lokaldemokrati

Departementet har i 2017 og 2018 arbeidet med prosjektet Fornyning og utvikling av lokaldemokratiet i kommuner med vedtak om sammenslåing. Sammenslåing av to eller flere kommuner gir en rekke muligheter, men medfører også utfordringer knyttet til lokaldemokrati, folkevalgt styring, deltagelse og medvirkning. Formålet med prosjektet er å legge til rette for kommunenes arbeid med å utvikle og styrke lokaldemokratiet i de nye kommunene. 88 kommuner som skal bli til 32 nye kommuner deltar i prosjektet. I 2018 er det gitt tilskudd til de 32 nye kommunene på 100 000 kroner for å drive fornyings- og utviklingsarbeid på lokaldemokratiområdet. Departementet vil i løpet av året vurdere om prosjektet skal videreføres etter 2018, og særlig om det bør være et oppfølgingstilbud etter at de nyvalgte kommunestyrene kommer på plass i 2020.

For å bidra til aktiv innbyggerdeltakelse er nettsiden MinSak videreutviklet. Siden er nå også tilgjengelig på nordsamisk.

Arbeid knyttet til rammebetingelser for de politiske partier omtales under kap. 577.

Mål 2 Et velfungerende kommunalt selvstyre

Kommunesektoren forvalter på vegne av innbyggerne en stor del av fellesskapets ressurser og har betydelig offentlig myndighet. Åpenhet, rolleklarhet og god egenkontroll er viktig for å sikre innbyggernes tillit til kommunesektoren og god bruk av ressurser.

Kommuneloven legger juridiske rammer for all kommunal virksomhet og det kommunale selv-

styret, herunder prinsipper for den statlige styringen av kommunesektoren. Kommuner og fylkeskommuner skal ha frihet til å organisere sitt arbeid på en måte som er tilpasset lokale forhold og utfordringer. Prinsippene for statlig styring av kommunesektoren legger til grunn økonomisk og juridisk rammestyring og dialog mellom forvaltningsnivåene. Statens styring må balanseres mellom nasjonale hensyn som for eksempel likeverdige tjenestetilbud og rettssikkerhet, og hensynet til lokal handlefrihet.

Rapport, strategier og tiltak

Ny kommunelov

Regjeringen la fram Prop. 46 L (2017–2018) *Lov om kommuner og fylkeskommuner* for Stortinget den 16. mars 2018. Lovforslaget bygget på NOU 2016: 4 *Ny kommunelov* og innspillene fra høringen. Formålet med loven er å fremme det kommunale og fylkeskommunale selvstyret og legge nødvendige rammer for det. Loven skal legge til rette for det lokale folkestyret og et sterkt og representativt lokaldemokrati med aktiv innbyggerdelaktelse. Den gir kommunene vid organisasjonsfrihet og legger til rette for at kommunene skal ha enda bedre styring og kontroll med egen virksomhet. Ny kommunelov ble vedtatt i Stortinget 11. juni 2018, jf. Innst. 369 L (2017–2018). Regjeringen tar sikte på at den i hovedsak skal tre i kraft 1. juli 2019.

I ny kommunelov er det tatt inn en bestemmelse om internkontroll som er mer omfattende enn dagens kommunelov og som skal erstatte en rekke internkontrollbestemmelser i særlovgivningen. Dette er omtalt i Prop. 46 L (2017–2018), hvor det varsles en egen prosess med gjennomgang av regler om internkontroll som retter seg mot kommunene. Målet er å oppheve flest mulig av disse bestemmelsene slik at det blir en mer helhetlig og samlet regulering av internkontroll i kommuneloven.

I tillegg skal det utarbeides forskrifter til den nye kommuneloven. De sendes på høring høsten 2018 og våren 2019. Dette inkluderer høring av tre forskrifter til medvirkningsbestemmelsen som regulerer råd for eldre, råd for personer med funksjonsnedsettelse og råd for ungdom.

Ny fylkesinndeling

Departementet fremmet våren 2018 Prop. 65 L (2017–2018) *Endringer i inndelingslova (nye fylkesnavn)*. Bakgrunnen var Stortingets vedtak 8. juni 2017 om sammenslåing av tretten fylkeskommu-

ner til seks fylkeskommuner fra 1. januar 2020, jf. Prop. 84 S (2016–2017) *Ny inndeling av regionalt folkevalt nivå* og Innst. 385 S (2016–2017). Dette omfatter fylkeskommunene Vest-Agder og Aust-Agder, Buskerud, Akershus og Østfold, Telemark og Vestfold, Hordaland og Sogn og Fjordane, Oppland og Hedmark samt Troms og Finnmark. Stortinget vedtok 11. juni 2018 en ny bestemmelse i inndelingsloven § 29 som fastslår at rikets seks nye fylker skal ha følgende navn: Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Agder, Vestland, og Troms og Finnmark eller Romsa ja Finnmarkku eller Tromssa ja Finnmarkku.

Samordnet statlig styring

Kommunal- og moderniseringsdepartementet samarbeider tett med øvrige departementer for å bidra til at staten legger rammestyring av kommunene til grunn for sin politikk overfor kommunesektoren. Departementet arbeider for en samordnet statlig styring av kommunene i tråd med utredningsinstruksen og retningslinjene for statlig styring av kommunesektoren.

Regjeringen har fått gjennomført en områdegjennomgang av øremerkede tilskudd i kommunesektoren, jf. omtale i kommuneproposisjonen for 2019. Ekspertgruppen som gjennomførte områdegjennomgangen mener det er behov for en kraftig reduksjon i antall tilskuddsordninger. Regjeringen vil legge fram en helhetlig, flerårig innlemmingsplan i kommuneproposisjonen for 2020.

Regjeringen varslet i Prop. 128 S (2016–2017) *Kommuneproposisjonen 2018* at det skulle etableres en arena for nasjonal samordning av tilsyn med kommunesektoren. Arenaen ble etablert høsten 2017, og det er fastsatt et mandat. Del-takerne er nasjonale tilsynsmyndigheter som enten fører tilsyn med kommunene selv eller gjennom fylkesmannen. Målet med samordningen er å legge til rette for at nasjonale tilsynsmyndigheter kan opptre mer enhetlig overfor kommuner og fylkesmenn. Et godt samordnet tilsyn skal bidra til at tilsynsvirksomheten når sine mål om bedre regelverksetterlevelse og bedre tjenesteyting i kommunesektoren.

Rapport om like konkurransevilkår for offentlige og private aktører

EFTAs overvåkningsorgan (ESA) stilte sommeren 2013 spørsmål om det generelle skattefritaket for stat, helseforetak, fylkeskommuner og kommuner er i strid med EØS-avtalens regler om

offentlig støtte når disse offentlige organene driver økonomisk aktivitet i EØS-rettslig forstand. Saken ble senere utvidet til å gjelde de samme organers konkursimmunitet. Regjeringen oppnevnte i juni 2016 en ekstern arbeidsgruppe som i januar 2018 leverte rapporten *Like konkurransevilkår for offentlige og private aktører* til næringsministeren. Arbeidsgruppens anbefalinger og regjeringens oppfølging av saken er nærmere omtalt i kommuneproposisjonen for 2019, punkt 5.3.

Mål 3 Bærekraftige, effektive og omstillingsdyktige kommuner

Offentlig sektor og den norske velferdsmodellen vil stå overfor store utfordringer i tiårene framover. Oljeinntektene vil reduseres, og det vil bli færre yrkesaktive bak hver pensjonist. For å kunne opprettholde det samme velferdsnivået på viktige områder som utdanning, helse og eldreomsorg og opprettholde og styrke tilliten til offentlig sektor, vil det være nødvendig å tenke nytt om hvordan offentlig sektor arbeider og er organisert.

Kommunene er bærebjelken i folkestyret og velferdssamfunnet, og kommunestrukturen må tilpasses dagens og framtidens utfordringer. Større og sterkere kommuner legger til rette for bedre velferdstjenester, en mer bærekraftig samfunnsutvikling og et sterkere kommunalt selvstyre. Etter at den første fasen med kommunereform nå er gjennomført, skal arbeidet med kommunesammenslåinger fortsette.

Regionreformen gir færre og sterkere fylkeskommuner. Den nye fylkesstrukturen gir grunnlag for å desentralisere makt og myndighet til dette folkevalgte nivået.

Rammefinansiering av kommunesektoren gjennom rammetilskudd og skatteinntekter gir rom for lokale prioriteringer og bidrar til effektiv bruk av offentlige ressurser. Kommunesektoren skal ha inntektsrammer som står i forhold til oppgavene sektoren er satt til å løse. En rettferdig fordeling av inntektsrammene er en forutsetning for et likeverdig tjenestetilbud i hele landet.

Regjeringen baserer sin politikk på effektiv bruk av samfunnets ressurser og ønsker å synliggjøre effektiviseringspotensialet i kommunesektoren. Økt effektivitet i oppgaveløsningen vil øke den enkelte kommunes handlingsrom, blant annet til å styrke velferdstjenestene. God økonomistyring, lokal tilpasning og innovative løsninger må derfor til for at kommuner og fylkeskommuner skal gi et godt og likeverdig tilbud.

Rapport, strategier og tiltak

Kommune- og regionreform

Stortinget vedtok 8. juni og 7. desember 2017 endringer i kommune- og fylkeskommunestrukturen. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har fulgt opp Stortingets vedtak gjennom å fastsette forskrifter for sammenslåingene, totalt 49 forskrifter. Forskriftene fastsetter nærmere regler for gjennomføringen av sammenslåingene, og gir nødvendige unntak fra gjeldende regler i lov og forskrift. Forskriftene bygger i all hovedsak på innspill fra kommunene og fylkeskommunene, samt erfaringer departementet har fra tidligere kommune- og fylkeskommunesammenslåinger.

Departementet har utbetalt tilskudd til dekning av engangskostnader ved kommune- og fylkessammenslåingene. De 43 kommunesammenslåingene som ble vedtatt av Stortinget i 2017, har til sammen fått utbetalt nær 1,3 mrd. kroner i tilskudd til å dekke kostnader knyttet til sammenslåingsprosessen, jf. inndelingsloven § 15. Det er også utbetalt 195 mill. kroner til de seks fylkesammenslåingene som ble vedtatt av Stortinget i 2017. Departementet utbetalte i 2017 også 150 mill. kroner i tilskudd til infrastruktur, veier og digitalisering i kommuner som skal slå seg sammen.

Departementet inngikk i 2016 en avtale med arbeidslivets parter i kommunesektoren, KS, LO Kommune, YS Kommune, Unio og Akademikerne, om et oppfølgingstilbud til kommuner som skal slå seg sammen. I 2016 og 2017 ble kommunene invitert til samlinger som KS har arrangert med økonomisk støtte fra departementet. Samlingene har blant annet tatt opp temaer som arbeidsgiverpolitikk, politisk og administrativ organisering, prosjektstyring og gevinstrealisering, håndtering av interkommunale samarbeid og selskaper. Evaluering av samlingene viser at de har hatt stor nytteverdi for kommunene. Avtalen varer ut 2019. Fylkeskommunene får også et eget tilbud.

Et bredt flertall på Stortinget sluttet seg i 2014 til at det var behov for endringer i kommunestrukturen, jf. Innst. 300 S (2013–2014). Til tross for et høyt antall sammenslåinger i reformen, er ikke hovedtrekkene ved kommunestrukturen endret. I 2020 vil fortsatt om lag halvparten av kommunene ha under 5 000 innbyggere, og over 120 kommuner vil ha under 3 000 innbyggere. For å opprettholde den norske tradisjonen med sterke velferdskommuner med stort og reelt selvstyre, er det nødvendig med ytterligere endringer i kommunestrukturen framover. Befolkningsnedgang og demografiske endringer gjør at mange av de små

kommunene i løpet av 10–15 år ikke vil ha et bærekraftig forhold mellom antallet innbyggere i arbeidsfør alder og innbyggere over 67 år. Disse kommunene har allerede i dag små organisasjoner og store utfordringer med å ha tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å dekke opp alle fagområder. Samtidig opplever kommuner i byområder befolkningsvekst. Flere steder er ikke kommunegrensene tilpasset dagens bosettings- og arbeidsmønstre, og mange av byene har mangel på egnet areal for å legge til rette for framtidig vekst. I disse områdene er det nødvendig med større kommuner for å få en bærekraftig samfunnsutvikling og -planlegging hvor samlet areal og befolkning ses i sammenheng. Departementet har i kommuneproposisjonen for 2019 presentert strategi og virkemidler for det videre arbeidet.

Stortinget vedtok 8. juni 2017 at vi skal ha et sterkt folkevalgt nivå mellom stat og kommune. 13 fylkeskommuner ble vedtatt slått sammen til 6 nye, slik at vi får 11 fylker fra 2020: 10 fylkeskommuner og Oslo kommune med fylkeskommunale oppgaver. Regionreformen gir en høyere minstepørrelse for fylkeskommunene. Minste fylke i innbyggertall vil fra 2020 øke fra 76 000 (Finnmark) til 240 000 (Troms og Finnmark) innbyggere. Regjeringspartiene og Kristelig Folkeparti har kommet til en enighet som sikrer at fylkeskommunene får nye oppgaver og virkemidler og blir sterkere regionale samfunnsutviklere. Enigheten innebærer også at den vedtatte strukturen med elleve fylker ligger fast. Regjeringen vil legge fram en egen sak om nye oppgaver til fylkeskommunene i oktober 2018.

Innovasjon, omstilling og digitalisering

Departementet, KS og Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) inngikk i januar 2017 et samarbeidsprosjekt for å fjerne eller redusere statlige tidstyver. Målet var å forenkle offentlig forvaltning og styrke det kommunale selvstyret. Samarbeidsprosjektet bidro til kunnskapsdeling mellom KS, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Difi og andre departementer, og har ført til at samarbeidspartnerne har formidlet nyttig informasjon både til kommunal sektor og staten. Innspill fra kommunene er tatt inn i pågående arbeid også i andre departementer og underliggende etater. Dette gjelder blant annet mulig dobbeltrapportering i det kommunale barnevernet. Partene var vinteren 2018 enige om at samarbeidsprosjektet avsluttes, og at KS framover inviteres til å spille inn eventuelle tidstyver direkte til departementene. Arbeidet med å redusere eller fjerne tids-

tyver har fortsatt høy prioritet for regjeringen. Tidstyver skal følges videre opp i virksomhetene.

Et klart og brukertilpasset språk fra kommuner og fylkeskommuner fremmer demokratiet, rettssikkerheten og skaper tillit. Departementet har siden høsten 2015 støttet et femårig program i KS for klart språk i kommunene. Programmet skal legge til rette for at kommuner og fylkeskommuner forbedrer den skriftlige kommunikasjonen med sine målgrupper. I tillegg til kurs og erfaringssamlinger har programmet blant annet etablert en nasjonal base for tekster. Delingspotensialet for tekster er stort fordi kommunesektoren kommuniserer med innbyggere og næringsliv om samme type saker og temaer, og gode tekster fra en kommune eller fylkeskommune kan gjenbrukes hos andre. Departementet støtter programmet med 3 mill. kroner i 2018, og legger opp til å støtte programmet også i 2019.

Digitalisering legger til rette for helt nye måter å levere offentlige tjenester på, og kan bidra til å øke produktiviteten i både privat og offentlig sektor. I 2017 ble det bevilget 25 mill. kroner til en KS-administrert ordning for finansiering av kommunale IKT-prosjekter. For 2018 har departementet tildelt ytterligere 100 mill. kroner til formålet, slik at det totalt i 2017 og 2018 er bevilget 125 mill. kroner til finansieringsordningen. KS har nå etablert *DigiFin-ordningen*, en finansieringsordning som gir støtte til IKT-prosjekter av nasjonal betydning som kan komme hele kommunal sektor til gode. I tråd med forutsetningene fra departementet bidrar kommunesektoren selv med et engangsbeløp til ordningen, tilsvarende 20 kroner per innbygger for kommunene og 5 kroner per innbygger for fylkeskommunene. Per august 2018 har over 280 kommuner og 9 fylkeskommuner gitt tilbakemelding om at de vil være med i finansieringsordningen. Løsningene som utvikles kan kun tas i bruk av de kommunene som er med i ordningen og som har betalt engangsbeløpet. I tillegg må kommunen betale sin andel av utviklingskostnadene. Disse midlene tilbakeføres til ordningen for utvikling av nye prosjekter for å sikre at finansieringsordningen er varig.

Træna kommune ble i juni kåret til vinner av Kommunal- og moderniseringsdepartementets innovasjonspris for 2018. Departementet tar sikte på å videreføre innovasjonsprisen også i 2019. Difi har ansvar for søknadsprosessen for innovasjonsprisen, og kommunene oppfordres til å følge med på Difis nettsider for mer informasjon om prisen. Departementet har inngått en ny samarbeidsavtale med Arendal kommune om å støtte innovasjonskonferansen *Fremtidens kommuner*.

Forskningsrådet har opprettet et program for forskning og innovasjon i kommunesektoren, FORKOMMUNE. Målet er å bidra til innovasjon ved å utvikle ny kunnskap og sørge for en bedre kobling mellom kommunesektor, forskningsmiljøer og andre kunnskapsaktører. Regjeringen foreslår at det bevilges 10 mill. kroner på kap. 500, post 50 til programmet i 2019. Se nærmere omtale under programkategori 13.00.

Departementet vil fortsette å støtte utvikling og innovasjon i kommunesektoren i 2019.

Departementet har videre tatt initiativ til den kommunale veiledningsordningen *Digihjelpen*. Det er etablert et samarbeid med KS om ordningen, og departementet har i 2018 tildelt 1 mill. kroner til dette. Tilbudet skal bidra til å videreutvikle og samordne veiledningstilbudet i grunnleggende digital kompetanse som kommunene allerede tilbyr sine innbyggere, med den hensikt å hjelpe innbyggere med lave eller ingen digitale ferdigheter. Departementet legger opp til å videreføre støtten også i 2019.

Departementet har inngått en avtale med KS og hovedsammenslutningene LO Kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne kommune om et prosjekt for økt digital kompetanse i kommunene. Prosjektet startet opp våren 2018, og 40 prosjekter med til sammen 71 kommuner deltar i arbeidet. Det er tildelt 3 mill. kroner til prosjektet i 2018. Utviklingsprosjektet skal stimulere til digitalisering av kommunesektoren, og skape en forståelse for og gi støtte til organisasjonsutviklingen og omstillingen en slik digitalisering medfører for alle aktører i kommunen. Gjennom partssamarbeid skal prosjektet styrke og videreutvikle den digitale kompetansen i kommunene.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal utarbeide en stortingsmelding om innovasjon i offentlig sektor. Arbeidet skal bidra til å øke forståelsen for behovet for innovasjon, kunnskapen om innovasjon og mobilisere aktører som kan bidra til å øke innovasjonen i offentlig sektor. Det legges opp til en åpen og inkluderende arbeidsform for å utvikle politikken for innovasjon i offentlig sektor, og departementet samarbeider blant annet tett med KS om dette. Det vises til nærmere omtale under programkategori 13.40.

Det gjennomføres i dag et betydelig omstillings- og effektiviseringsarbeid i kommunesektoren for å frigjøre ressurser for å kunne gi innbyggerne flere og bedre tjenester. Gjennom effektivisering kan det kommunale tjenestetilbudet styrkes utover det som følger av inntektsveksten. Analyser fra Senter for økonomisk forskning (SØF), publisert i rapport fra TBU i november 2017, viser

at samlet effektivitet i gjennomsnitt økte med omlag 0,5 pst. per år i perioden 2008–2016 innen sektorene barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Analysene viser at det samlet er et effektiviseringspotensial for disse tjenestene på om lag 13 pst. Effektiviseringspotensialet er omtrent likt i de tre sektorene.

Kommunenes tjenestetilbud til innbyggerne er i hovedsak godt over hele landet. Det er likevel rom for en mer effektiv ressursbruk i kommunesektoren. Sammenlikninger mellom kommunene avdekker store forskjeller i tjenestetilbud og effektivitet, også om man sammenlikner kommuner med omtrent like mange innbyggere. Resultater fra SØFs analyser for den enkelte kommune er tilgjengelige på nettsiden kommunedata.no. Her vises effektivitetspotensialet for den enkelte kommune i 2015 og 2016 som beskrevet ovenfor, innenfor de tre sektorene barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. I tillegg vises samlet effektivitetspotensial som et veid gjennomsnitt av disse sektorene.

Departementet tar sikte på også framover å publisere kommunevise tall over effektivitetspotensialet på kommunedata.no. De kommunale tjenestene er komplekse. Det er mulig å skissere, men ikke beskrive fullt ut, tjenestene i de enkelte kommunene ved hjelp av indikatorene for produksjon og innsatsfaktorer. SØFs effektivitetsanalyse kan danne et grunnlag for en diskusjon om effektivitet i kommunene, men fra kommunens perspektiv vil andre tilnærminger og egne vurderinger måtte komme i tillegg for å få en god forståelse av effektiviteten i produksjonen av egne tjenester.

Inntektssystemet for kommunesektoren

Inntektssystemet for kommunene legger til rette for et godt og likeverdig tjenestetilbud over hele landet. Gjennom utgiftsutjevningen kompenseres kommunene fullt ut for ufrivillige kostnadsforskjeller i kommunal tjenesteproduksjon, og gjennom inntektsutjevningen omfordeles skatteinntekter mellom kommunene. Med endringene i inntektssystemet i 2017 fikk vi et system som er mer nøytralt med tanke på kommunestruktur, samtidig som man opprettholdt et system som kompenserer fullt ut for ufrivillige kostnadsulemper. I 2019 foreslås ingen endringer i inntektssystemet for kommunene. Stortinget har i anmodningsvedtak nr. 932, 13. juni 2018 bedt regjeringen nedsette et bredt sammensatt offentlig utvalg for å gjennomgå inntektssystemet for kommunene, jf. del I, pkt. 5 Oppfølging av anmodnings- og utred-

ningsvedtak. Departementet tar sikte på at utvalget blir nedsatt på nyåret 2019.

Fram mot kommuneproposisjonen for 2020 vil departementet vurdere innretningen på de regionalpolitiske tilskuddene i inntektssystemet nærmere. Vurderingen vil primært ha fokus på bruken av distriktindeksen ved fordeling av distriktstilskuddene i inntektssystemet. I 2017 ble det gjennomført et prosjekt for å se på hvordan man kan fange opp variasjoner i kommunenes utgifter til rus og psykisk helse i utgiftsutjevningen i inntektssystemet. Med utgangspunkt i resultatene og anbefalingene i dette prosjektet vil departementet arbeide videre med denne problemstillingen.

I 2018 ble det innført en ny delkostnadsnøkkel for båt og ferje i inntektssystemet for fylkeskommunene. Kriteriet for ferje bygger blant annet på

ferjestandarden fra St.meld. nr. 16 (2008–2009) *Nasjonal transportplan 2010–2019*. Departementet har bedt Statens vegvesen om å oppdatere ferjestandarden og vil gjøre nye beregninger når en oppdatert standard foreligger. For å gi fylkeskommunene tilstrekkelig tid til å uttale seg om den oppdaterte standarden, foreslår departementet å utsette oppdateringen av ferjekriteriet til 2020.

Inntektssystemet må tilpasses endringer i fylkesinndelingen og nye oppgaver fra 2020. Som varslet i kommuneproposisjonen for 2019 vil departementet presentere et forslag til et revidert inntektssystem for fylkeskommunene i kommuneproposisjonen for 2020. Fylkeskommunene og andre berørte parter vil få mulighet til å komme med innspill i løpet av prosessen.

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	15 406	21 184	33 639
60	Innbyggertilskudd	121 860 576	125 679 688	131 734 299
61	Distriktstilskudd Sør-Norge	845 390	831 273	860 407
62	Distriktstilskudd Nord-Norge	2 129 275	2 139 662	2 199 842
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	1 730 677	1 432 500	1 237 000
65	Regionsentertilskudd	100 000	200 000	200 000
66	Veksttilskudd	422 426	312 444	231 934
67	Storbytilskudd	462 127	490 158	508 768
90	Forskudd på rammetilskudd	3 016		
	Sum kap. 0571	127 568 893	131 106 909	137 005 889

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 60 redusert med 35,8 mill. kroner til 125 643,888 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner fordeles gjennom inntektssystemet. Den overordnede målsettingen med inntektssystemet er å utjevne kommunenes økonomiske forutsetninger, slik at forholdene legges til rette for et likeverdig tjenestetilbud i hele landet. For en nærmere redegjørelse om inntektssystemet og dokumentasjon av fordelingen av rammetilskudd for

2019, se særskilt vedlegg til Prop. 1 S (2018–2019) Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2018–2019) Grønt hefte (H-2429 N).

For 2019 foreslår regjeringen at alle regionalpolitisk begrunnede tilskudd innenfor rammetilskuddet til både kommuner og fylkeskommuner blir oppjustert med antatt pris- og kostnadsvekst i kommunesektoren.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen går til forskning og utredning om kommuneøkonomi (herunder inntektssystemet), kommuneloven og øvrig juridisk rammeverk for kommunesektoren, lokaldemokrati og statlige tiltak overfor kommunesektoren. Bevilgningen omfatter også driftsmidler til Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU). Bevilgningen kan videre finansiere større utviklingsprosjekter, herunder utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter.

Rapport

I 2017 og 2018 har det vært utredninger og evalueringer blant annet innenfor følgende tema:

- Effektivisering i kommunesektoren.
- Ny kostnadsnøkkel for båt- og ferjesektoren.
- Beregningsmetoder i utgiftsutjevningen i inntektssystemet for kommunene.
- Kunnskapsstatus om statlig styring av kommunene.

Departementet har i 2017 og 2018 arbeidet med prosjektet Fornyning og utvikling av lokaldemokratiet i kommuner med vedtak om sammenslåing, se omtale under Mål 1. Departementet har finansiert en underveisevaluering av planer og tiltak på lokaldemokratiområdet i de nye kommunene. Underveisevalueringen skal gi kommunene tilbakemelding på arbeidet med fornying og utvikling av de nye lokaldemokratiene, og gi muligheter for korreksjon og læring underveis.

Enkelte utgifter i forbindelse med kommunereformen er finansiert over denne posten, blant annet støtte til Kartverket for å være teknisk koordinator for kommuner og statlige virksomheter i forbindelsen med kommune- og fylkessammenslåinger.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 33,6 mill. kroner i 2019, som er en økning på 12,5 mill. kroner fra saldert budsjett for 2018. Forslaget inkluderer midler til fylkesmennenes arbeid med kommunesammenslåing. Fylkesmennene skal fortsatt ha en

rolle i det videre arbeidet med kommunesammenslåinger. Finansiering av årsverk hos fylkesmannsembetene til dette arbeidet er beregnet å koste 13,2 mill. kroner i 2019. Midler til disse årsverkene foreslås finansiert ved omdisponering fra post 60 Innbyggertilskudd.

Midler til drift av Kommunalt rapporteringsregister (KOR) på 1,25 mill. kroner foreslås flyttet til Nærings- og fiskeridepartementets kap. 904, post 01 fra 2019. KOR er en elektronisk oversikt over de samlede rapporteringsplikter til kommuner og fylkeskommuner som følger av lov eller vedtak truffet av statlige organer. Registeret administreres av Brønnøysundregistrene. KOR legges i 2018 over til ny plattform med nye rutiner, slik at oppgavene til Brønnøysundregistrene vil være av løpende karakter.

Post 60 Innbyggertilskudd

Hoveddelen av rammetilskuddet fordeles gjennom innbyggertilskuddet. For en nærmere omtale av innbyggertilskuddet, utgiftsutjevningen og kostnadsnøkkelen for kommunene vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2018–2019) Grønt hefte (H–2429 N).

Kostnadsnøkkel for kommunene i 2019

Kostnadsnøkkelen for kommunene består av åtte delkostnadsnøkler. Disse vektetes sammen til én kostnadsnøkkel ut fra sektorens andel av de totale netto driftsutgiftene til sektorene som omfattes av utgiftsutjevningen. Fra og med 2017 oppdateres vektningen av de ulike delkostnadsnøkklene årlig med faktiske utgiftsandeler fra siste tilgjengelige tall fra Kommune-Stat-Rapportering (KOSTRA). For 2019 er sektorvektningen basert på endelige KOSTRA-tall for 2017. Det er korrigert for oppgaveendringer og for innlemminger av øremerkede tilskudd fram til og med forslaget til statsbudsjett for 2019. Det korrigeres også for saker med særskilt fordeling som ligger inne i netto driftsutgifter i 2017, men som ikke skal påvirke sektorvektningen. For en oversikt over korreksjonene for 2019, se tabell 7.20. Tabell 7.14 viser de nye sektorandelene i 2019, mens departementets forslag til kostnadsnøkkel for kommunene i 2019 er vist i tabell 7.15.

Tabell 7.14 Delkostnadsnøklenes vekt i samlet kostnadsnøkkel 2019

	Netto driftsutgifter ekskl. avskrivninger KOSTRA 2017 (1 000 kr)	Korreksjoner og innlemminger m.m. 2017–2019 (1 000 kr)	Nøkkelandel 2019 (i pst.)
Grunnskole	67 018 525	287 088	25,53
Pleie og omsorg	89 937 119	1 015 378	34,49
Sosialhjelp	14 626 884	555 119	5,76
Barnevern	11 660 715	-73 345	4,39
Kommunehelse	13 684 090	-369 365	5,05
Barnehage	43 373 837	8 012	16,45
Administrasjon og miljø	21 421 488	0	8,12
Landbruk	538 295	0	0,20
<i>Sum</i>	<i>262 260 953</i>	<i>1 422 888</i>	<i>100,00</i>

Tabell 7.15 Kostnadsnøkkel for kommunene 2019

Kriterier	Vekt
Andel innbyggere 0–1 år	0,0055
Andel innbyggere 2–5 år	0,1401
Andel innbyggere 6–15 år	0,2628
Andel innbyggere 16–22 år	0,0229
Andel innbyggere 23–66 år	0,1031
Andel innbyggere 67–79 år	0,0553
Andel innbyggere 80–89 år	0,0760
Andel innbyggere 90 år og over	0,0383
Gradert basiskriterium	0,0188
Reiseavstand innen sone	0,0101
Reiseavstand til nærmeste nabokrets	0,0101
Landbrukskriteriet	0,0020
Innvandrere 6–15 år, ekskl. Skandinavia	0,0071
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0,0484
Ikke-gifte 67 år og over	0,0452
Dødelighetskriteriet	0,0452
Uføre 18–49 år	0,0065
Flyktninger uten integreringstilskudd	0,0084
Opphopningsindeks	0,0095
Aleneboende 30–66 år	0,0194
Barn 0–15 år med enslig forsørger	0,0181
Lavinntektskriteriet	0,0113
Barn 1 år uten kontantstøtte	0,0171
Innbyggere med høyere utdanning	0,0188
<i>Sum</i>	<i>1,0000</i>

I kommuneproposisjonen for 2019 ble det foreslått å gå over fra kommunekassetall til konserntall for netto driftsutgifter ved beregning av samlet utgiftsbehov for kommunene og fylkeskommunene fra og med 2019. Ved stortingsbehandlingen støttet ikke flertallet i kommunal- og forvaltningskomiteen forslaget, jf. Innst. 393 S (2017–2018). Ved beregning av samlet utgiftsbehov for 2019 vil det derfor fortsatt benyttes kommunekassetall for netto driftsutgifter.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsøkning på 6 054,6 mill. kroner til 131 734,3 mill. kroner.

Post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge

Distriktstilskudd Sør-Norge skal ivareta kommuner i Sør-Norge med en svak samfunnsmessig utvikling og distriktsmessige utfordringer. Tildelingen av tilskuddet tar utgangspunkt i distriktsindeksen, som er et uttrykk for graden av distriktsutfordringer i en kommune.

Departementet har nå foretatt en revisjon av distriktsindeksen. Departementet vil, som varslet i kommuneproposisjonen for 2019, vurdere innretningen på de regionalpolitiske tilskuddene i inntektssystemet nærmere fram mot kommuneproposisjonen for 2020. Når det gjelder fordelingen

av distriktstilskudd Sør-Norge i 2019, foreslår departementet at dagens distriktsindeks¹⁷ oppdateres med tall for 2017 og videreføres.

Kommuner med færre enn 3 200 innbyggere mottar et tilskudd per kommune. Satsene er differensiert etter kommunenes verdi på distriktsindeksen. Høyeste sats gis til kommuner med distriktsindeks på 35 eller lavere. Kommuner med en høyere verdi på distriktsindeksen får tilskudd etter lavere sats, slik at kommuner med distriktsindeks over 46 mottar halvparten av høyeste sats.

For kommuner med 3 200 innbyggere eller mer gis tilskuddet både per innbygger og per kommune. Kommuner med distriktsindeks på 35 eller lavere gis tilskudd per kommuner og per innbygger med høyeste sats. Kommuner med høyere verdi på indeksen får tilskudd med henholdsvis 80, 60, 40 og 20 pst. av høyeste sats. Kommuner med distriktsindeks på 47 eller høyere mottar ikke tilskudd.

Kommuner som har gjennomsnittlige skatteinntekter per innbygger de siste tre årene på over 120 pst. av landsgjennomsnittet eller som mottar distriktstilskudd Nord-Norge, kvalifiserer ikke til å motta tilskudd. Satsene for distriktstilskudd Sør-Norge i 2019 er prisjustert og vist i tabell 7.16.

¹⁷ Dagens distriktsindeks bygger på indikatorer for sentralitet, reiseavstand, befolkningstetthet, befolkningsstruktur og -utvikling, status for arbeidsmarkedet og inntektsnivå.

Tabell 7.16 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2019

Distriktsindeks	Kommuner med 3 200 innbyggere eller mer		Kommuner med under 3 200 innbyggere
	Sats per kommune (1 000 kroner)	Sats per innbygger (kroner)	Sats per kommune (1 000 kroner)
Indeks 0–35	1 235	1 117	5 698
Indeks 36–38	988	894	5 130
Indeks 39–41	741	670	4 559
Indeks 42–44	493	447	3 990
Indeks 45–46	247	224	3 419
Over 46	0	0	2 850

Budsjettforslag

Det foreslås at bevilgningen økes med 29,1 mill. kroner til 860,4 mill. kroner i 2019.

Post 62 Distriktstilskudd Nord-Norge

Distriktstilskudd Nord-Norge fordeles med et kronebeløp per innbygger til alle kommuner i Nord-Norge og Namdalen. Kommuner med færre

enn 3 200 innbyggere mottar i tillegg et småkommunetillegg etter samme kriterier og satser som distriktstilskudd Sør-Norge. Kommuner i Finnmark og tiltakssonen i Nord-Troms som får småkommunetillegg, får tilskudd etter en høyere sats.

Departementet foreslår at dagens distriktsindeks oppdateres med tall for 2017 og videreføres ved fordelingen av distriktstilskudd Nord-Norge i 2019. Satsene for distriktstilskudd Nord-Norge i 2019 er prisjustert og vist i tabell 7.17.

Tabell 7.17 Satser for distriktstilskudd Nord-Norge 2019

Kommuner i:	Sats per innbygger (kroner)
Nordland og Namdalen	1 758
Troms (utenfor tiltakssonen)	3 371
Tiltakssonen i Troms	3 972
Finnmark	8 232

Småkommunetillegg til kommuner med under 3 200 innbyggere

Distriktsindeks	Småkommunetillegg per kommune, kommuner utenfor tiltakssonen (1 000 kroner)	Småkommunetillegg per kommune, kommuner i tiltakssonen (1 000 kroner)
0–35	5 698	12 341
36–38	5 130	11 107
39–41	4 559	9 874
42–44	3 990	8 639
45–46	3 419	7 405
Over 46	2 850	6 171

Budsjettforslag

Det foreslås at bevilgningen økes med 60,2 mill. kroner til 2 199,8 mill. kroner i 2019.

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 572, post 64

Kommunal- og moderniseringsdepartementet fordeler årlig en del av rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner etter skjønn. Formålet med skjønnstilskuddet er å kompensere kommuner og fylkeskommuner for lokale forhold som ikke fanges opp i den faste delen av inntektssystemet. Departementet fordeler skjønnstilskuddet til fylkeskommunene, og fastsetter tilskuddsrammer til hvert enkelt fylkesmannsembete for skjønnstildeling til kommunene. Fylkesmannen fordeler tilskuddet til kommunene etter retningslinjer gitt av departementet. Skjønnstilskuddet til kommuner og fylkeskommuner bevilges over henholdsvis kap. 571, post 64 og kap. 572, post 64.

Regjeringen foreslår en skjønnsramme for 2019 på 1 619 mill. kroner, hvorav 1 237 mill. kroner til kommunene og 382 mill. kroner til fylkeskommunene. Dette er en økning på 71 mill. kroner sammenliknet med vedtak ved behandling av kommuneproposisjonen, jf. nærmere omtale nedenfor av kompensasjon for bortfall av inntekter fra eiendomsskatt. Det vises til kommuneproposisjonen for 2019 for nærmere omtale av skjønnsrammen 2019 og for rapportering om bruk av skjønnstilskudd i 2017.

Kommunene

Regjeringen foreslår en bevilgning på 1 237 mill. kroner i 2019, som er en reduksjon på 195,5 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2018.

Basisrammen for kommunene foreslås satt til 1 000 mill. kroner, som er en reduksjon på 100 mill. kroner sammenliknet med 2018. De frigjorte midlene tilbakeføres til kommunene gjennom innbyggertilskuddet, som sikrer en fordeling etter faste kriterier og større forutsigbarhet for kommunene.

Fra 1. januar 2019 får vi ti fylkesmannsembeter, og rammene for 2019 er fordelt etter den nye embetsstrukturen. Det er fortsatt forskjeller mellom størrelsen på skjønnstilskuddet mellom fylkesmannsembetene, uten at dette er begrunnet i reelle behov. Basisrammen er derfor justert slik at forskjellene mellom fylkesmannsembetene blir mindre. Embetene som har en høyere basis-

ramme per innbygger enn landsgjennomsnittet, får en reduksjon i basisrammen. Fylkesmannsembetene som har en lavere basisramme per innbygger enn landsgjennomsnittet, beholder basisrammen nominelt fra 2017. Fylkesmannsembetene har fordelt deler av basisrammen til kommunene. Fordelingen vises i Grønt hefte.

I 2017 og 2018 er det gitt en kompensasjon til kommuner som ble stående ufrivillig alene etter kommunereformen og som tapte på endringene i basistilskuddet og småkommunetillegget i inntektssystemet fra 2016 til 2017. I 2018 er denne kompensasjon 40 mill. kroner. Kompensasjonen gis i en overgangsperiode, og foreslås redusert til 20 mill. kroner i 2019. Ordningen avvikles fra 2020.

Av kommunenes skjønnstilskudd settes det av 120 mill. kroner til uforutsette hendelser, deriblant til kompensasjon etter naturskade. Videre settes det av 26 mill. kroner innenfor kommunenes skjønnstilskudd til tilskudd til utviklings- og fornyingsprosjekter (prosjektskjønn). Prosjektskjønnet dekker også driftsutgifter og medlemskontingent i *Foreningen for god kommunal regnskapsskikk* (GKRS), til sammen 540 000 kroner. For nærmere omtale av kriterier for tildeling av prosjektskjønnsmidler i 2019 vises det til kommuneproposisjonen for 2019.

Kompensasjon for bortfall av eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner

Ved behandlingen av Prop. 1 LS (2017–2018) *Skatter, avgifter og toll 2018*, jf. Innst. 4 L (2017–2018), vedtok Stortinget at kommunene skal få tilnærmet full kompensasjon for bortfall av inntekter fra eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner. Kompensasjonen er begrenset oppad til 500 mill. kroner. Som følge av at lovendringen fases inn over syv år, tilsvarende kompensasjonen for 2019 1/7 av maksimal kompensasjon på 500 mill. kroner. I 2019 settes det dermed av 71 mill. kroner innenfor skjønnstilskuddet.

Kommunene som blir berørt av lovendringen, må retaksere de aktuelle skatteobjektene før fristen for å skrive ut eiendomsskatten for 2019 går ut 1. mars neste år. I statsbudsjettet for 2018 er kommunene tildelt 72,5 mill. kroner til arbeidet med retaksering. Først etter at retakseringen er gjennomført, kan kommunene dokumentere hvordan lovendringen påvirker økonomien. Departementet skal kartlegge de kommunevise utslagene og fordele kompensasjonen på 71 mill. kroner på bakgrunn av dette. Midlene vil bli fordelt i løpet av 2019. Saken vil bli omtalt i forbindelse med revurdert nasjonalbudsjett for 2019.

Se omtale av anmodningsvedtak nr. 180, 12. desember 2017 og nr. 928, 13. juni 2018 i del I, pkt. 5.

Fylkeskommunene

Regjeringen foreslår en bevilgning på 382 mill. kroner i 2019, som er en økning på 12,1 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2018.

Fylkeskommunes basisramme settes til 332 mill. kroner. Dette er en reduksjon fra 2018 på 19 mill. kroner. For en nærmere omtale av denne reduksjonen vises det til kommuneproposisjonen for 2019. Fordelingen av skjønntilskuddet mellom fylkene vises i Grønt hefte. I tillegg settes det av 50 mill. kroner til uforutsette hendelser, deriblant kompensasjon for naturskader.

Anmodningsvedtak nr. 611, 19. april 2018

Det vises til omtale av følgende vedtak i del I, pkt. 5:

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå regelverket for kompensasjon ved flom, ras og naturskade til fylkeskommunene, og vurdere om staten bør ta et større økonomisk ansvar når slike naturskader rammer fylkeskommuner uforholdsmessig hardt.»

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har gjennomgått retningslinjene for kompensasjon etter naturødeleggelser for fylkeskommunene. Kommuner og fylkeskommuner kan søke departementet om kompensasjon etter naturødeleggelser for å dekke kostnader i akutfasen og til gjenoppbygging av kommunal infrastruktur til opprinnelig standard. Dagens ordning innebærer at fylkeskommuner som har utgifter som i sum overstiger 250 kroner per innbygger, kan søke om å få kompensert deler av de medgåtte utgiftene. Departementet skal vurdere behovet for skjønntilskudd i hvert enkelt tilfelle.

Etter 2015 har det vært gitt tilskudd i alle tilfellene der skadene har vært høyere enn 250 kroner per innbygger, og halvparten av kostnadene har blitt kompensert.

Fylkeskommunene er store økonomiske enheter, og bør i utgangspunktet kunne håndtere uforutsette utgifter innenfor de frie inntektene. Kompensasjon for kostnader etter naturødeleggelser finansieres innenfor rammetilskuddet, som i realiteten betyr at alle fylkeskommunene finansierer ordningen. Det bør derfor være en viss terskel for å komme inn under kompensasjonsordningen.

Dagens kompensasjonsordning sikrer at fylkeskommunene kan få kompensasjon ved uforholdsmessig store uforutsette kostnader. Departementet skal i hvert enkelt tilfelle utvise skjønn ved utmåling av kompensasjon. Dette gir blant annet rom for å vurdere behovet ut i fra skadeomfang og fylkeskommunens økonomiske forutsetninger. I utgangspunktet vurderer departementet søknader etter enkeltstående hendelser, men i særskilte tilfeller hvor en fylkeskommune har blitt utsatt for flere store naturhendelser på kort tid, kan departementet også vurdere å se flere saker i sammenheng. Dagens ordning er ikke til hinder for at staten kan ta et større ansvar i tilfeller der departementet etter en vurdering av skadeomfang og fylkeskommunens økonomiske situasjon vurderer det som hensiktsmessig. Ordningen er fleksibel, enkel og sørger for en rask saksbehandling og utbetaling av midler.

Regjeringen foreslår derfor ingen endringer i dagens kompensasjonsordning. Departementet anser med dette at anmodningsvedtaket er fulgt opp.

Post 65 Regionsentertilskudd

Regionsentertilskuddet tildeles kommuner der det ble fattet et nasjonalt vedtak om sammenslåing i perioden 2014–2017, og som etter sammenslåingen får over om lag 8 000 innbyggere. Tilskuddet tildeles med en sats per innbygger på 66 kroner og en sats per sammenslåing på 3,158 mill. kroner. 40 pst. av det samlede tilskuddet fordeles med en lik sats per innbygger, mens 60 pst. fordeles med en lik sats per sammenslåing. Kommuner som mottar storbytilskudd kan ikke motta regionsentertilskudd.

Regionsentertilskuddet fordeles til de nye kommunene, men utbetales til den enkelte kommune i sammenslåingen etter den enkelte kommunes andel av innbyggerne i den nye kommunen. Midlene bør brukes til fellestiltak for den nye, sammenslåtte kommunen.

Det foreslås en bevilgning på 200 mill. kroner i 2019.

Post 66 Veksttilskudd

Veksttilskudd gis til kommuner med særlig høy befolkningsvekst. For 2019 foreslås det at veksttilskuddet gis til kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst som er høyere enn 1,4 pst. og skatteinntekter under 140 pst. av landsgjennomsnittet. Tilskuddet gis med en sats per innbygger

over vekstgrensen. Satsen for veksttilskuddet foreslås prisjustert og satt til 58 792 kroner i 2019.

Det foreslås at bevilgingen reduseres med 80,5 mill. kroner til 231,9 mill. kroner. Reduksjonen skyldes at færre kommuner har hatt høy befolkningsvekst i perioden 2015–2018 enn i perioden 2014–2017.

Post 67 Storbytilskudd

Storbytilskudd tildeles i 2019 til Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand. Tilskuddet fordeles med en sats på 371 kroner per innbygger. Satsen er prisjustert.

Det foreslås at bevilgningen økes med 18,6 mill. kroner til 508,8 mill. kroner i 2019.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

Skatteutjevningen i inntektssystemet omfordeles inntekter gjennom rammetilskuddet og blir avregnet fortløpende basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Siden endelig skatteinngang for 2019 ikke er kjent før i februar 2020,

kan departementet i den løpende skatteutjevningen ha behov for å utbetale forskudd på rammetilskuddet for 2020 i 2019. I forslag til romertallsvedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 350 mill. kroner i 2019 som forskudd på rammetilskudd til kommunene for 2020.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2017–2018) fikk Kommunal- og moderniseringsdepartementet fullmakt til å utbetale inntil 350 mill. kroner i forskudd i 2018 på rammetilskudd for 2019 til kommuner, jf. Innst. 5 S (2017–2018). På grunn av usikkerhet knyttet til skatteinngangen og skatteutjevningen for siste utbetalingstermin i 2018, er det på nåværende tidspunkt ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2018. Fram til oktober 2018 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag for 2019.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
60	Innbyggertilskudd	32 190 448	32 589 545	33 566 319
62	Nord-Norge-tilskudd	652 285	655 923	676 012
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	659 000	369 900	382 000
	Sum kap. 0572	33 501 733	33 615 368	34 624 331

Post 60 Innbyggertilskudd

Hoveddelen av rammetilskuddet fordeles gjennom innbyggertilskuddet. For nærmere omtale av innbyggertilskuddet vises det til Bereknings-teknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2018–2019) Grønt hefte.

Det foreslås en bevilgningsøkning på 976,8 mill. kroner til 33 566,3 mill. kroner.

Anmodningsvedtak nr. 931, 13. juni 2018

Det vises til omtale av følgende vedtak i del I, pkt. 5:

«Stortinget ber regjeringen endre ferjeav-løsningsordningen slik at også kapitalkostnader kan dekkes av ordningen.»

Et ferjeavløsningsprosjekt innebærer at det blir bygget et nytt veisamband, det vil si en bro eller undersjøisk tunnel, som erstatter et ferjesamband. Ferjeavløsningsordningen innebærer at fylkeskommunene kan delfinansiere slike prosjekter med midlene de ville fått for ferjesambandet gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet.

Ferjeavløsningsmidler blir utbetalt som en del av rammetilskuddet til fylkeskommunene. Årlig beløp i ferjeavløsningsmidler beregnes ut ifra reduksjon i rammetilskuddet når et veiprojekt

erstatte eller korte inn på et ferjesamband, det vil si det reduserte tilskuddet gjennom ferjenøkkelene, justert for tilskudd grunnet nytt veinett. Lengden på utbetalingsperioden beregnes med utgangspunkt i de samlede byggekostnadene i vei-prosjektet, eksklusive renteutgifter og merverdiavgiftskompensasjon. Dersom prosjektet skal delfinansieres med bompenginntekter, trekkes disse også fra i beregningsgrunnlaget. Det årlige beløpet utbetales til den nominelle byggekostnaden, fratrukket rentekostnader, merverdiavgiftskompensasjon og eventuelle bompenginntekter, er nådd, eller i maksimalt 40 år.

Departementet tilrår at inntil 30 pst. av rentekostnadene knyttet til totale byggekostnader, eksklusive merverdiavgiftskompensasjon og eventuelle bompenginntekter, kan dekkes innenfor ferjeavløsningsordningen.

Dekning av deler av rentekostnadene vil bidra til økt delfinansiering av ferjeavløsningsprosjekter. Etersom ferjeavløsningsordningen allerede er svært god, foreslår departementet kun en delvis dekning av rentekostnadene. Ferjeavløsningsordningen finansieres innenfor rammetilskuddet til fylkeskommunene. Ved en utvidelse av ordningen må bidraget fra de øvrige fylkeskommunene økes ytterligere. På linje med andre fylkeskommunale investeringsprosjekter bør den enkelte fylkeskommune fremdeles bidra med egne midler for å dekke renteutgifter knyttet til egne låneopptak. En fylkeskommunal medfinansiering av ferjeavløsningsprosjekter vil også bidra til at samfunnsnyttige prosjekter og en effektiv ressursbruk prioriteres.

Departementet foreslår at rentekostnadene som skal dekkes innenfor ferjeavløsningsordningen, baseres på en beregnet størrelse når endelig søknad om ferjeavløsningsprosjektet foreligger. Dette sikrer at alle ferjeavløsningsprosjekter behandles likt, uavhengig av fylkeskommunenes faktiske låneavtaler og rentebetingelser. Det foreslås videre at det benyttes et flytende rentenivå. Dette gjør at den samlede utbetalingen av ferjeavløsningsmidler ikke vil være kjent når endelig

søknad behandles, men det gir mindre risiko for fylkeskommunen for at ferjeavløsningsmidlene ikke dekker den gitte andelen av rentekostnadene. Til beregning av rentekostnader benyttes en gitt referanserente som oppdateres årlig, tilsvarende retningslinjene for beregning av selvkost av kommunale tjenester. Her benyttes en 5-årig swap-rente¹⁸ (en langsiktig Nibor¹⁹) med et tillegg på ½ prosentpoeng, noe som skal gjenspeile kommunesektorens rentebetingelser.

Videre foreslås det at den delvise dekningen av rentekostnadene gjøres ved å øke antall år med utbetaling av ferjeavløsningsmidler, fremdeles begrenset til maksimalt 40 år. Det årlige beløpet med ferjeavløsningsmidler holdes fast, noe som sikrer at ferjeavløsningsmidlene ikke blir høyere enn netto reduksjon i inntektssystemet ved å avløse eller korte inn på et ferjesamband.

Kommunal- og forvaltningskomiteen har også merknader knyttet til bompengopplegget i ferjeavløsningsprosjekter. Samferdselsdepartementet vil vurdere disse merknadene nærmere og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Tilskuddet blir utbetalt med et kronebeløp per innbygger til fylkeskommunene i Nord-Norge, jf. tabell 7.18. Satsene er prisjustert i 2019.

Budsjettforslag

Det foreslås at bevilgningen økes med 20,1 mill. kroner til 676 mill. kroner i 2019.

¹⁸ Swaprenten gir et uttrykk for rentenivået for lån mellom banker, på samme vis som Nibor. Nibor går bare opp til 12 måneder. For lengre tidsperioder avledes en tilsvarende interbankrente fra bankenes rentebytteavtaler.

¹⁹ Nibor (Norwegian Interbank Offered Rate) er en samlebetegnelse på norske pengemarkedsrenter med ti ulike løpetider, fra en uke til ett år. Nibor beregnes som et gjennomsnitt av hva Nibor-bankene angir at de vil kreve i renter på usikrede utlån til andre banker.

Tabell 7.18 Sats for Nord-Norge-tilskudd 2019

Fylkeskommune	Kroner per innbygger
Nordland	1 226
Troms	1 396
Finnmark	1 907

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 571, post 64

Den samlede fordelingen av skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner er beskrevet under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd.

Det foreslås en bevilgning til skjønnstilskudd til fylkeskommunene på 382 mill. kroner. Dette er en økning på 12,1 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2018, jf. nærmere omtale under kap. 571, post 64.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

Skatteutjevningen i inntektssystemet omfordeler inntekter gjennom rammetilskuddet og blir avregnet fortløpende basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Siden endelig skatteinngang for 2019 ikke er kjent før i februar 2020, kan departementet i den løpende skatteutjevningen ha behov for å utbetale forskudd på rammetilskuddet for 2020 i 2019. I forslag til romertallsvedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 150 mill. kroner i 2019 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene for 2020.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2017–2018) fikk Kommunal- og moderniseringsdepartementet fullmakt til å utbetale inntil 150 mill. kroner i forskudd i 2018 på rammetilskudd for 2019 til fylkeskommuner, jf. Innst. 5 S (2017–2018). Fram til oktober 2018 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag for 2019.

Tilskudd gjennom inntektssystemet i 2018 og 2019

Tabell 7.19 gir en oversikt over tilskudd på kapittel og post gjennom inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner i 2018 og 2019. Anslag på regnskap 2018 tilsvarer vedtatt bevilgning for 2018 ved framleggelsen av denne proposisjonen. I korrigert anslag på regnskap 2018 er det tatt hensyn til endringer fra 2018 til 2019 i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv. som er nærmere omtalt under tabellen.

Tabell 7.19 Tilskudd gjennom inntektssystemet i 2018 og 2019

		(nominelle priser i 1 000 kroner)					
Kap.	Post	Anslag på regnskap 2018	Korrigert anslag på regnskap 2018	Forslag 2019	Faktisk vekst 2018–2019 (pst.)	Korrigert vekst 2018–2019 (pst.)	
571	60	Innbyggertilskudd	125 643 888	125 845 597	131 734 299	4,8	4,7
571	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	831 273	831 273	860 407	3,5	3,5
571	62	Distriktstilskudd Nord-Norge	2 139 662	2 139 662	2 199 842	2,8	2,8
571	64	Skjønnstilskudd	1 432 500	1 360 000	1 237 000	-13,6	-9,0
571	65	Regionsentertilskudd	200 000	200 000	200 000	0,0	0,0
571	66	Veksttilskudd	312 444	312 444	231 934	-25,8	-25,8
571	67	Storbytilskudd	490 158	490 158	508 768	3,8	3,8
		<i>Sum kommuner</i>	<i>131 049 925</i>	<i>131 179 134</i>	<i>136 972 250</i>	<i>4,5</i>	<i>4,4</i>
572	60	Innbyggertilskudd	32 589 545	32 619 636	33 566 319	3,0	2,9
572	62	Nord-Norge-tilskudd	655 923	655 923	676 012	3,1	3,1
572	64	Skjønnstilskudd	369 900	369 900	382 000	3,3	3,3
		<i>Sum fylkeskommuner</i>	<i>33 615 368</i>	<i>33 645 459</i>	<i>34 624 331</i>	<i>3,0</i>	<i>2,9</i>
		<i>Sum kommunesektor</i>	<i>164 665 293</i>	<i>164 824 593</i>	<i>171 596 581</i>	<i>4,2</i>	<i>4,1</i>

Endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene, regelendringer og finansiering (inkl. innlemming av øremerkede tilskudd)

Regjeringen foreslår en realvekst i kommunesektorens frie inntekter på om lag 2,6 mrd. kroner i 2019, jf. nærmere omtale i kapittel 3. Veksten er

korrigert for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd mv. Tabell 7.20 gir en oversikt over endringene som veksten er korrigert for, med påfølgende omtale av de enkelte sakene. Korreksjonene foretas i rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner.

Tabell 7.20 Endringer i rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner som følge av endringer i oppgavefordelingen, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

	(1 000 2019-kroner)	
	Kommuner	Fylkeskommuner
<i>Endringer i finansiering, herunder innlemming i rammetilskuddet</i>		
Boligsosialt kompetansetilskudd	15 599	0
Tilskudd til boligsosialt arbeid	8 900	0
Forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenesten	-5 646	0
<i>Korreksjoner</i>		
Økt inntektsgrense for gratis kjernetid i barnehage fra 1. august 2018, helårseffekt	47 125	0
Gratis kjernetid i barnehage for 2-åringer fra familier med lav inntekt fra 1. august 2019	45 736	0
Økt foreldrebetaling i barnehage med 110 kroner per måned fra 1. januar 2018, helårseffekt	-21 900	0
Økt foreldrebetaling i barnehage med 50 kroner per måned fra 1. august 2019	-65 800	0
A. C. Møller skole, overføring fra Statped til Trondheim kommune	1 600	0
Skjønnstilskudd, engangsbevilgning i 2018 til retaksering eiendomsskatt	-74 530	0
Kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet	185 000	0
Takstoppgjøret for allmennleger i 2018, helårseffekt	100 000	0
Statlige og private skoler, økning i elevtall	-103 256	-20 327
Utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere, effekt i 2019	0	51 260
<i>Sum innlemminger og korreksjoner</i>	<i>132 827</i>	<i>30 933</i>

Kommunene

Boligsosialt kompetansetilskudd

I statsbudsjettene for 2017 og 2018 ble deler av det boligsosiale kompetansetilskuddet på kap. 581, post 78 innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. Det foreslås å innlemme ytterligere 15,6 mill. kroner i rammetilskuddet til kommunene i 2019. Se også omtale i del I, pkt. 3 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren.

Tilskudd til boligsosialt arbeid

I statsbudsjettene for 2017 og 2018 ble deler av midlene fra tilskudd til boligsosialt arbeid på kap. 621, post 63 på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. Det foreslås å innlemme ytterligere 8,9 mill. kroner i rammetilskuddet til kommunene i 2019. Se også omtale i del I, pkt. 3.

Forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenesten

Fra 1. mai 2016 ble det satt i gang et forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenestene i seks kommuner. Forsøkskommunene får tilskudd til omsorgstjenesten som øremerket tilskudd og ikke som rammetilskudd. Forsøket finansieres ved at midler er trukket ut av forsøkskommunenes innbyggertilskudd og overført til kap. 761, post 65 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. Det er forutsatt at uttrekket av innbyggertilskuddet hvert år skal økes tilsvarende den andelen av veksten i de frie inntekter som skal kompensere for demografiske endringer. Uttrekket øker som følge av dette med 5,6 mill. kroner i 2019.

De seks kommunene som er med i forsøket, inviteres til å delta fram til forsøket avsluttes i 2022. I tillegg vil de kommunene som de eksisterende forsøkskommunene skal slå seg sammen med, bli invitert til å delta. For nærmere omtale av forsøket vises det til Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Kommuner som deltar i forsøket, men som vedtar ikke å fortsette i forsøket etter 1. mai 2019, vil få tilbakeført uttrekket i innbyggertilskuddet i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2019.

Økt inntektsgrense for gratis kjernetid i barnehage fra 1. august 2018, helårseffekt

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2018 og revidert nasjonalbudsjett for 2018 ble rammetilskuddet til kommunene økt som kompensasjon for økt inntektsgrense for gratis kjernetid i barnehage for 3-, 4- og 5-åringer. Endringen får helårseffekt i 2019, og rammetilskuddet økes med 47,1 mill. kroner.

Gratis kjernetid i barnehage for 2-åringer fra familier med lav inntekt fra 1. august 2019

Familier med lav inntekt har i dag tilbud om gratis kjernetid (20 timer per uke) for 3-, 4- og 5-åringer, samt barn med utsatt skolestart. Regjeringen foreslår å utvide ordningen til å inkludere 2-åringer fra 1. august 2019, og rammetilskuddet til kommunene økes med 45,7 mill. kroner.

Økt foreldrebetaling i barnehage fra 1. januar 2018, helårseffekt

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2018 ble det besluttet å øke maksimalprisen for en barne-

hageplass med 110 kroner per måned fra 1. januar 2018. Dette gir noe lavere etterspørsel etter barnehageplass i 2019. Rammetilskuddet til kommunene reduseres med 21,9 mill. kroner i 2019.

Økt foreldrebetaling i barnehage fra 1. august 2019

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2019 å øke maksimalprisen for en heltidsplass i barnehage med 50 kroner per måned fra 1. august 2019. Som følge av dette reduseres rammetilskuddet til kommunene med 65,8 mill. kroner.

A. C. Møller skole, overføring fra Statped til Trondheim kommune

Ansvaret for driften av A. C. Møller skole ble overført fra Statped til Trondheim kommune fra 1. juli 2017. Tilskudd til driften for skoleårene 2017–2018 og 2018–2019 ble bevilget over kap. 230, post 01 på Kunnskapsdepartementets budsjett. Fra høsten 2019 kompenseres Trondheim kommune over rammetilskuddet med 1,6 mill. kroner (halvårsvirkning). Helårsvirkningen er beregnet til 3,8 mill. kroner. Midlene gis over tabell C i Grønt hefte til og med 2021. Fra 2022 innlemmes midlene i kommunerammen.

Skjønnstilskudd, engangsbevilgning i 2018 til retaksering eiendomsskatt

I statsbudsjettet for 2018 ble kommunene kompensert for retaksering som følge av bortfall av eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner. Midlene er en engangsbevilgning i 2018. I 2019 reduseres rammetilskuddet med 74,5 mill. kroner. Se nærmere omtale under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd.

Kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet

I 2019 innføres kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet. Som følge av dette overføres 185 mill. kroner fra de regionale helseforetakene på kap. 732, postene 72–75 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett, til rammetilskuddet til kommunene. Se også omtale i del I, pkt. 3.

Takstoppgjøret for allmennleger i 2018, helårseffekt

Som del av takstoppgjøret for allmennlegene i 2018 er per capitatilskuddet økt innenfor en ramme på 100 mill. kroner på årsbasis fra 1. juli 2018. Rammetilskuddet til kommunene økes derfor med 100 mill. kroner i 2019. Endring av bevilgningen i 2018 vil bli behandlet i forbindelse med nysalderingen av statsbudsjettet for 2018.

Kommunene og fylkeskommunene

Statlige og private skoler

Som følge av økt antall elever i statlige og private skoler, foreslås det å redusere rammetilskuddet til kommunene med 103,3 mill. kroner og rammetilskuddet til fylkeskommunene med 20,3 mill.

kroner. Se Grønt hefte for nærmere omtale av trekk- og korreksjonsordningen for statlige og private skoler.

Fylkeskommunene

Utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere, effekt i 2019

I statsbudsjettene for 2017 og 2018 ble fylkeskommunene kompensert for en lovendring fra skoleåret 2017–2018 som gir innvandrere med videregående opplæring fra utlandet som ikke anerkjennes i Norge, rett til videregående opplæring. Lovendringen gir fylkeskommunene høyere anslåtte merutgifter i 2019 enn i 2018, og rammetilskuddet til fylkeskommunene økes derfor med 51,3 mill. kroner som kompensasjon i 2019.

Kap. 573 Kommunereform

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
60	Kommunesammenslåing	1 333 400	57 764	50 000
61	Fylkessammenslåing	195 000		
	Sum kap. 0573	1 528 400	57 764	50 000

Post 60 Kommunesammenslåing

I kommuneproposisjonen for 2019 la regjeringen fram forslag til økonomiske virkemidler for videre arbeid med kommunesammenslåinger, jf. Prop. 88 S og Innst. 393 S (2017–2018).

Staten skal gi delvis kompensasjon for kostnader direkte knyttet til en sammenslåing, jf. inndelingsloven § 15. Kommuner som slo seg sammen i perioden 2014–2017 mottok både tilskudd til dekning av engangskostnader og reformstøtte. Tilskudd til engangskostnader ble utbetalt ved nasjonalt vedtak om sammenslåing, mens reformstøtten utbetales når den nye kommunen formelt trer i kraft. For nye sammen-

slåinger foreslår regjeringen at disse tilskuddene slås sammen til et nytt engangstilskudd ved kommunesammenslåing. Tilskuddet utbetales når sammenslåingen er vedtatt.

Tilskuddet beregnes etter en standardisert modell basert på antall innbyggere og antall kommuner som inngår i sammenslåingen, jf. tabell 7.21. Dette sikrer forutsigbarhet for kommunene og gir administrative besparelser for både kommunene og staten. Minstesatsen for to kommuner med under 15 000 innbyggere som slår seg sammen settes til 25 mill. kroner. Departementet foreslår også at beløpet deretter økes med 10 mill. kroner per nye kommune i sammenslåingen utover dette.

Tabell 7.21 Standardisert modell for engangstilskudd ved kommunesammenslåing

Antall kommuner og innbyggere i sammenslåingen	(mill. kroner)			
	0–14 999 innbyggere	15–29 999 innbyggere	30–49 999 innbyggere	Over 50 000 innbyggere
2 kommuner	25	35	40	50
3 kommuner	35	45	50	60
4 kommuner	45	55	60	70
5 kommuner	55	65	70	80

Det er ikke knyttet betingelser til bruken av midlene i kommunene. Kommunene skal gi en rapport til departementet med en kortfattet oppstilling av hvordan midlene er disponert.

Kommunene Larvik, Holmestrand, Færder og Indre Fosen ble etablert 1. januar 2018 og har fått utbetalt totalt 57,8 mill. kroner i reformstøtte i 2018.

Departementet foreslår at det bevilges 50 mill. kroner i 2019 for å dekke kostnader ved eventuelle kommunesammenslåinger.

Post 61 Fylkessammenslåing

Bevilgningen dekket engangskostnader knyttet til sammenslåing av fylkeskommuner. Totalt ble det utbetalt 225 mill. kroner i årene 2016 og 2017 til dekning av engangskostnader i forbindelse med sammenslåing av 15 fylkeskommuner. Se rapportering i Prop. 1 S (2017–2018).

Kap. 575 Ressurskrevende tjenester

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
60	Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	9 039 360	9 655 582	9 897 112
	Sum kap. 0575	9 039 360	9 655 582	9 897 112

Post 60 Toppfinansieringsordning, overslagsbevilgning

Mål for ordningen

Formålet med ordningen er å legge til rette for at kommunene kan gi et godt tjenestetilbud til mottakere som har krav på omfattende helse- og omsorgstjenester.

Kommunene har ansvaret for å gi helse- og omsorgstjenester til dem som har krav på dette i henhold til helse- og omsorgstjenesteloven. Tjenestene finansieres i hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter (skatteinntekter og rammetilskudd). Behovet for ressurskrevende tjenester varierer betydelig mellom kommuner. Det har foreløpig vært vanskelig å finne objektive kriterier i inntektssystemet som kan fange opp denne kostnadsvariasjonen. Det er derfor behov for en egen

tilskuddsordning for ressurskrevende tjenester som et supplement til kommunenes frie inntekter.

Tildelingskriterier

Kommunene får refundert deler av utgiftene til tjenester til mennesker som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester. Dette kan blant annet gjelde personer med psykisk utviklingshemming, nedsatt funksjonsevne, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

For 2019 foreslås det at kommunene får kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter i 2018 til helse- og omsorgstjenester ut over et innslagspunkt på 1 320 000 kroner. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. Tilskuddsordningen gjel-

der for tjenestemottakere til og med det året de fyller 67 år. For eldre over 67 år fanges deler av utgiftene opp gjennom de ordinære kriteriene i kostnadsnøkkelene for kommunene som ligger til grunn for fordelingen av rammetilskuddet til kommunene.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal oversende innrapporteringsskjema med dokumentasjon til kommunens revisor. Kommunens revisor avgir en revisjonsuttalelse til kommunens krav. Kommunen skal deretter sende endelig innrapporteringsskjema og revisjonsuttalelse til Helsedirektoratet gjennom Altinn. Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Helsedirektoratet og Riksrevisjonen kan iverksette kontroll med kommunenes innrapportering innenfor gjeldende lovbestemmelser.

Rapport

Tilskuddet for 2018 refunderer kommunenes utgifter i 2017. Tilskuddet til de kommunene som tilfredsstilte kriteriene for tilskudd, ble fordelt av Helsedirektoratet i juni 2018. Det ble utbetalt 9 326 mill. kroner, som er om lag 330 mill. kroner, eller 3,5 pst., lavere enn saldert budsjett for 2018. Utbetalingene i 2018, før uttrekk av midlene til forsøket med statlig finansiering av omsorgstjenesten, økte med om lag 3,6 pst. nominelt eller 1,1 pst. reelt sammenliknet med utbetalingene i 2017. Tallene fra Helsedirektoratet for 2018 viser at 8 033 ressurskrevende tjenestemottakere var omfattet av ordningen. Dette er en økning på 103 tjenestemottakere, eller 1,3 pst. fra 2017.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 9 897,1 mill. kroner i 2019. Dette er en økning på 241,5 mill. kroner fra saldert budsjett for 2018.

Forslaget til bevilgning for 2019 tar utgangspunkt i faktisk utbetaling av ordinære krav i 2018 på 9 326 mill. kroner. Utgiftene i 2018 er framskrevet til 2019 på grunnlag av gjennomsnittlig vekst fra 2014 til 2017. I denne perioden var det en gjennomsnittlig årlig vekst i antall tjenestemottakere på 4,4 pst. og en reell vekst i utgifter per tjenestemottaker på 2,7 pst. Videre er 189,3 mill. kroner omdisponert til forsøket med statlig finansiering av omsorgstjenester, jf. kap. 761, post 65 over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. Midlene er refusjon for utgifter til ressurskrevende tjenestemottakere som forsøkskommunene ellers

ville fått utbetalt gjennom toppfinansieringsordningen.

Innslagspunktet foreslås økt til 1 320 000 kroner. Dette er en økning ut over det som følger av anslått lønnsvekst for 2018 på 50 000 kroner. Økningen i innslagspunktet må ses i sammenheng med sterk utgiftsvekst i toppfinansieringsordningen de senere år. Kompensasjonen for kommunens utgifter ut over innslagspunktet beholdes uendret på 80 pst.

Anmodningsvedtak nr. 58, 4. desember 2017

Det vises til omtale av følgende vedtak i del I, pkt. 5:

«Stortinget ber regjeringen utrede forslag til endringer i ordningen for ressurskrevende tjenester som skal ivareta brukerne av ressurskrevende tjenester best mulig og gi mer bærekraft og effektivitet i ordningen. Kommunenes organisasjoner skal involveres i arbeidet.»

Det ble våren 2018 etablert en arbeidsgruppe som har bestått av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Finansdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Helsedirektoratet og KS. Arbeidsgruppen har utarbeidet en rapport som vurderer mulige endringer i ordningen som kan gi en mer bærekraftig og effektiv ordning og endringer som ivaretar mottakerne av ressurskrevende tjenester på en god måte.

Nærmere om arbeidsgruppens rapport

Arbeidsgruppen har grunn til å tro at tilskuddet til ressurskrevende mottakere bidrar til et godt tjenestetilbud til de mottakerne som omfattes av ordningen og et mer omfattende tilbud enn uten ordningen. Hovedfinansieringen av helse- og omsorgstjenestene skjer gjennom de frie inntektene (skatt og rammetilskudd). Gjeldende lovverk sørger for at de som har et behov for helse- og omsorgstjenester, får et tilbud av kommunene. Det er likevel utfordringer knyttet til særlig ressurskrevende mottakere fordi omfanget av nødvendige tjenester kan være svært stort. Særlig for mindre kommuner kan det være utfordrende at enkelte mottakere har behov som kan utgjøre en betydelig del av en kommunes budsjett til helse- og omsorgstjenester.

Tilskuddet til særlig ressurskrevende tjenester er utformet slik at det er direkte lønnsutgifter knyttet til den enkelte mottaker som utløser tilskudd. Dette gir i utgangspunktet en god kobling mellom de ressursene som bevilges og tilbudet til

den enkelte mottaker. Selv om prinsippet er enkelt, kan det likevel for kommunene være krevende å rapportere riktig. Blant annet kan det være krevende å definere hva som er direkte brukertid, dvs. ansikt-til-ansikt-tid.

Helsedirektoratet gir årlig ut et rundskriv om rapportering i ordningen. Helsedirektoratets gjennomgang av rundskrivet har bidratt til et bedre og tydeligere rundskriv. Arbeidsgruppen anbefaler at det arbeides videre med klargjøring av rundskrivet.

Hovedkontroll av ordningen skjer i kommunene gjennom kommunerevisjonen. Arbeidsgruppen legger til grunn at dette er en fornuftig og god ordning. På statlig hold foretas det en forenklet kontroll fra Helsedirektoratet. Forvaltningen gjøres i henhold til en felles mal. Etter at alle krav er behandlet og godkjent av ansvarlig saksbehandler, gjennomføres en sidemannskontroll. Helsedirektoratet kan iverksette kontroll med kommunenes innrapportering innenfor gjeldende lovbestemmelser. Omfanget av kontrolltiltak er begrenset i dag, og det kan være behov for å få mer kunnskap om hvordan kontrolltiltakene fungerer. Fordelen med noe økt kontroll er en større grad av sikkerhet for at de midlene som bevilges gjennom ordningen, også gjenspeiler seg i direkte tjenestetilbud til den enkelte mottaker.

Hovedfinansieringen av helse- og omsorgstjenester skjer gjennom de frie inntektene (skatt og rammetilskudd). Tilskudd til ressurskrevende tjenester er en tilleggsfinansiering. For større kommuner vil det sannsynligvis ikke ha stor betydning om de midlene som i dag bevilges gjennom tilskudd til ressurskrevende tjenester, fortsatt bevilges som et øremerket tilskudd eller om midlene bevilges gjennom rammetilskuddet. For mindre kommuner kan imidlertid fordelingseffektene være store.

Den kraftige veksten i tilskuddsordningen kan skyldes flere forhold. Arbeidsgruppen har pekt på den generelle utviklingen i befolkningen og behovet for helse- og omsorgstjenester, at ordningen har blitt bedre kjent i kommunene, at tilbudet til mottakere av ordningen er blitt bygget ut, blant annet som følge av nasjonale føringer, og at utformingen av ordningen i seg selv kan ha bidratt til økt utgiftsvekst.

Ordningen er utformet slik at kommuner som har utgifter ut over et gitt innslagspunkt, får kompensert 80 pst. av det overskytende. Det innebærer at hvis en mottaker først har utgifter ut over innslagspunktet, så dekker staten 80 pst. av utgiftene ut over det, mens kommunen kun dekker 20 pst. Det er rimelig å anta at dette kan ha en viss betydning for utgiftsveksten i ordningen, fordi

ordningen gir svake insentiver til kostnadseffektivitet i kommunene og fører til en vridning mot økt bruk av ressurser på disse tjenestene framfor andre tjenester.

Arbeidsgruppen har vurdert følgende alternativer til endringer i ordningen:

1. Delvis innlemming av ordningen i rammetilskuddet. Ved å bruke kompensasjonsgraden og/eller innslagspunktet som virkemiddel for å redusere bevilgningen til toppfinansieringsordningen, kan provenyet innlemmes i rammetilskuddet etter kostnadsnøkkelen. Omfordelingsvirkningene ved en innlemming avhenger av størrelsen på tilskuddet som innlemmes, og om endringen skyldes økt innslagspunkt eller redusert kompensasjonsgrad. Virkningene (per innbygger) blir sannsynligvis mindre for de største kommunene. For de kommunene som har størst omfordelingsvirkninger, vil effekten på kort sikt bli dempet gjennom inntektsgarantiordningen. Kommunene vil i større grad enn i dag ha insentiver til å prioritere mellom ulike grupper ut fra lokale behov. Svakheten i insentivstrukturen ved at innslagspunktet er relativt lavt, er at kommuner kan prioritere tjenester til de gruppene som kommer over innslagspunktet på bekostning av de grupper som ligger under innslagspunktet eller ikke omfattes av toppfinansieringsordningen. En lavere kompensasjonsgrad vil gi kommunene sterkere økonomiske insentiver til å redusere kostnadene til ressurskrevende tjenestemottakere, fordi de dekker en større andel av kostnadene selv og dermed også får en større gevinst ved å redusere kostnadene. Dette gir kommunene insentiver til å utnytte arbeidskraftressursene bedre.
2. Dagens toppfinansieringsordning er en overslagsbevilgning, noe som innebærer at utbetalingene styres av kriteriene i ordningen og ikke av budsjettbeløpet. En rammestyrte ordning innebærer at innslagspunktet og/eller kompensasjonsgraden fastsettes etter at kommunenes utgifter er kjent for å tilpasse utbetalingene til bevilgningen på posten. Ved å gjøre om ordningen fra en overslagsbevilgning til en rammestyrte ordning, vil finansieringen bli forutsigbar for staten og derfor bli en mer bærekraftig finansiering i den nasjonale økonomien. På den andre siden blir kommunenes inntekter mer usikre å budsjettere, særlig siden refusjonsbeløpet først er klart året etter at utgiftene har påløpt. Det vil også bli fordelingsvirkninger for kommunene.
3. Trinnsvis innslagspunkt. En ordning hvor det kompenseres mindre enn dagens 80 pst. kompensasjon i et intervall rett over innslagspunkt-

tet og over 80 pst. i et nytt intervall over det første intervallet. Fordelen med en slik ordning er at en oppnår en bedre insentivstruktur for kommunenes utgifter til mottakere som har utgifter under det øverste innslagspunktet, samtidig som en reduserer risikoen til de kommunene som har de mest kostnadskrevede mottakerne. Ulempen med dette alternativet er at ordningen blir mer komplisert og at det vil bli noen fordelingsvirkninger.

Departementets vurdering

Departementet vil gjennomgå arbeidsgruppens rapport, og vil senere komme tilbake til spørsmålet om eventuelle endringer i ordningen i de årlige budsjettokumentene. I 2019 foreslås innslagspunktet økt til 1 320 000 kroner, som er en økning ut over det som følger av anslått lønnsvekst for 2018 på 50 000 kroner.

Kap. 576 Vedlikehold og rehabilitering

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
60	Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner	650 000		
	Sum kap. 0576	650 000		

Post 60 Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2017 vedtok Stortinget et øremerket tilskudd til kommuner på Sørlandet og Vestlandet på 650 mill. kroner til vedlikehold og rehabilitering av kommunale veier, bygg og anlegg. Tilskuddet ble gitt til kommuner i Aust- og Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal som hadde en arbeidsledighet over landsgjennomsnittet.

I kommuneproposisjonen for 2019 ble det gjort nærmere rede for hvordan kommunene

brukte tilskuddet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet fikk i rapporteringen fra kommunene inn i alt fire saker der midlene ikke hadde blitt disponert til prosjekter som var satt i gang innen årsskiftet 2017–2018, og derfor ikke oppfylte tilskuddskriteriene. Samlet dreide dette seg om rundt 1 mill. kroner, tilsvarende 0,15 pst. av tilskuddet. Siden det var svært beskjedne beløp totalt og per kommune, krevde ikke departementet at kommunene skulle betale tilbake disse midlene til staten.

Kap. 577 Tilskudd til de politiske partier

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter		8 330	8 468
70	Sentrale organisasjoner		314 082	314 082
71	Kommunale organisasjoner		33 761	33 761
73	Fylkesorganisasjoner		73 771	73 771
75	Fylkes ungdomsorganisasjoner		21 913	21 913
76	Sentrale ungdomsorganisasjoner		8 256	8 256
	Sum kap. 0577		460 113	460 251

Tilskudd til de politiske partier ble inntil 2017 bevilget på kap. 520.

Mål for ordningen

Tilskudd til politiske partier skal bidra til å nå målet om at de registrerte politiske partiene har økonomiske midler til å løse sine kjerneoppgaver.

Kriterier for måloppnåelse

Alle registrerte politiske partier som har søkt og oppfyller kravene i partiloven, mottar i utgangspunktet økonomisk støtte.

Tildelingskriterier

Statlig partistøtte gis til registrerte politiske partier på nasjonalt, fylkeskommunalt og kommunalt nivå som har oppnådd stemmer ved foregående valg. På grunnlag av morpartiets stemmeandel, gis det også støtte til politiske partiers ungdomsorganisasjoner på nasjonalt og fylkeskommunalt nivå.

Oppfølging og kontroll

Etter partiloven § 10 skal ikke myndighetene føre kontroll med partienes disponering av støtten. Det skal heller ikke knyttes betingelser til offentlig partistøtte som kan komme i konflikt med de politiske partienes selvstendighet og uavhengighet.

Kap. 5 i partiloven gir Partilovnemnda myndighet til å kontrollere at partiene overholder finansieringsbestemmelsene i loven. Ved brudd på regelverket kan nemnda foreta hel eller delvis avkorting i støtten for ett år av gangen.

De administrative oppgavene med partiloven forvaltes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet og fylkesmannsembetene. Statistisk sentralbyrå skal hente inn, behandle og offentliggjøre informasjon om partienes finansielle forhold. Partilovnemnda er tillagt det overordnede myndighetsansvaret for enkeltsaker etter loven.

Rapport

Partilovnemnda videreførte i 2017 en streng håndheving av partienes plikt til å innrapportere regnskapsdata. I 181 tilfeller der rapporteringen ikke var i samsvar med loven, ble statlig partistøtte helt eller delvis tilbakeholdt for ett år. I alt 34 partier eller partiledde fikk formell advarsel, i stedet for avkortningsvedtak, for mindre brudd på rapporteringsplikten.

Partirevisjonsutvalget avga i 2017 rapport om rutinekontrollen etter partiloven § 24 som ble gjennomført i mellomvalgåret 2016. Kontrollen

omfattet i alt 30 partier og partiledde og avdekket ingen alvorlige brudd på partilovens bestemmelser. Under kontrollen har utvalget gitt veiledning om hvordan pliktene i loven kan oppfylles.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet overførte fra 1. januar 2017 ansvaret for saksbehandling og utbetaling av statstilskudd på kommunalt og regionalt nivå til Fylkesmannen i Sogn og Fjordane. Overføringen har gjort administrasjonen av tilskuddsordningen mer effektiv uten at det er rapportert om vanskeligheter for partiene. Partiportalen benyttes i dag av ca. 3 500 partiledde og er det sentrale verktøyet i kommunikasjonen mellom det offentlige og partiene om alle forhold som berører partiloven. Portalen har vært driftet stabilt i 2017 av Fylkesmannen i Sogn og Fjordane. I samråd med partiene er funksjonaliteten utvidet, blant annet for å gjøre omstillinger som følge av kommune- og regionreformen enklere å følge opp for berørte partiorganisasjoner.

Statistisk sentralbyrå gjorde innberetnings-skjemaet for regnskapene for 2017 tilgjengelig for partiene i midten av april 2018, ca. tre uker senere enn året før. Utsettelsen skyldtes nødvendige endringer i Altinn. Det har vært få henvendelser om vanskeligheter i tilknytning til innberetningen. Andelen partier og partiledde som har levert regnskapsrapporter innen lovens frist 1. juni 2018 var 92,6 pst., som er ca. ett prosentpoeng høyere enn i 2017.

Statistisk sentralbyrå, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, Partilovnemnda og Kommunal- og moderniseringsdepartementet avholdt i 2017 ni informasjonsmøter for alle politiske partier på sentralt, fylkeskommunalt og kommunalt nivå. Hovedtema var elektronisk innberetning og partiportalen. Det ble i den sammenheng informert om hvordan sammenslåing av partiledde som følge av kommune- og regionreformen bør gjennomføres, slik at pliktene etter partiloven blir enklest mulig å oppfylle. De regionale møtene er en viktig arena for å formidle informasjon, drøfte erfaringer og motta innspill fra partileddene direkte. Oppslutning om møtene økte i 2017 sammenliknet med tidligere år.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker blant annet utgifter til drift av Partilovnemnda, Partirevisjonsutvalget, partiportalen, Statistisk sentralbyrås innrapporteringssystem og Partiregisteret som drives av Registerenheten i Brønnøysund.

Det foreslås en bevilgning på 8,5 mill. kroner i 2019.

Post 70 Sentrale organisasjoner

Bevilgningen er øremerket registrerte politiske partier på nasjonalt nivå og fordeles med 90 pst. til stemmestøtte og 10 pst. til grunnstøtte. Departementet utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver stortingsvalgperiode. Stemmestøtte fordeles som en fast sats per stemme beregnet på grunnlag av den årlige bevilgningen og resultatet fra foregående stortingsvalg. Grunnstøtte utbetales til partiets hovedorganisasjon dersom partiet fikk minst 2,5 pst. oppslutning på landsbasis eller vant minst ett mandat ved foregående stortingsvalg. Grunnstøtten fordeles likt mellom disse partiene.

Det foreslås en bevilgning på 314,1 mill. kroner i 2019.

Post 71 Kommunale organisasjoner

Bevilgningen er øremerket partilag under registrerte politiske partier og fordeles med 90 pst. til stemmestøtte og 10 pst. til grunnstøtte. Det er et krav om at kommunepartiet må ha en organisasjon i den respektive kommunen for å få støtte. Fylkesmannen i Sogn og Fjordane utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver kommunestyrevalgperiode.

Stemmestøtte utbetales fra første stemme uten sperregrense. Satsen beregnes på grunnlag av den årlige bevilgningen og resultatet fra foregående kommunestyrevalg.

Grunnstøtte bevilges til partienes kommuneorganisasjoner dersom partiet fikk minst 4 pst. oppslutning i kommunen eller vant minst ett mandat ved foregående kommunestyrevalg. Grunnstøtten fordeles likt mellom disse partiene.

Det foreslås en bevilgning på 33,8 mill. kroner i 2019.

Post 73 Fylkesorganisasjoner

Bevilgningen er øremerket fylkeslag under registrerte politiske partier og fordeles med 90 pst. til stemmestøtte og 10 pst. til grunnstøtte. Det er et krav om at fylkeslaget må ha en organisasjon i det respektive fylket for å få støtte. Fylkesmannen i Sogn og Fjordane utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver fylkestingsvalgperiode.

Stemmestøtte utbetales fra første stemme uten sperregrense. Satsen beregnes på grunnlag av den årlige bevilgningen og resultatet fra foregående fylkestingsvalg.

Grunnstøtte bevilges til partienes fylkesorganisasjoner dersom partiet fikk minst 4 pst. oppslutning i fylket eller vant minst ett mandat ved foregående fylkestingsvalg. Grunnstøtten fordeles likt mellom disse partiene.

Det foreslås en bevilgning på 73,8 mill. kroner i 2019.

Post 75 Fylkesungdomsorganisasjoner

Bevilgningen fordeles i samsvar med morpartiets del av det totale antallet stemmer som gikk til partier med fylkesungdomsorganisasjon. Fylkesmannen i Sogn og Fjordane utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver fylkestingsvalgperiode.

Det foreslås en bevilgning på 21,9 mill. kroner i 2019.

Post 76 Sentrale ungdomsorganisasjoner

Bevilgningen fordeles i samsvar med morpartiets del av det totale antallet stemmer som gikk til partier med sentral ungdomsorganisasjon. Departementet utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver stortingsvalgperiode.

Det foreslås en bevilgning på 8,3 mill. kroner i 2019.

Kap. 578 Valgdirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	94 063	55 697	107 745
60	Kompensasjon til kommuner og fylkeskommuner	6 388		
70	Informasjonstiltak	5 605		5 200
	Sum kap. 0578	106 056	55 697	112 945

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Valgdirektoratet. Valgdirektoratet har det operative ansvaret for valggjennomføring på statlig nivå.

Direktoratet er lokalisert i Tønsberg og hadde 29 ansatte per 1. august 2018. Aktivitetene i 2017 var i stor grad rettet mot å videreutvikle en robust og hensiktsmessig organisasjon, samt gjennomføring av stortingsvalg, sametingsvalg og ekstraordinært kommunestyrevalg. Direktoratet har avholdt opplæringskonferanser for alle landets kommuner og fylkeskommuner, driftet og forvaltet valgadministrasjonssystemet EVA, og gitt brukerstøtte til kommuner og fylkeskommuner. Direktoratet har også produsert og sendt ut materiell til valget og gitt informasjon til velgerne.

Budsjettforslag

Det foreslås en økning i bevilgningen på 52 mill. kroner til 107,7 mill. kroner. Økningen må ses i lys av at det er valgår i 2019, noe som medfører økte utgifter. Direktoratets hovedaktiviteter i 2019 vil være å legge til rette for en god valggjennomføring og støtte kommunene i deres arbeid.

Post 60 Kompensasjon til kommuner og fylkeskommuner

Bevilgningen dekket ekstrautgifter i 2017 som kommuner og fylkeskommuner fikk i forbindelse med stortingsvalget 2017, jf. Prop. 16 S (2017–2018) *Endringer i statsbudsjettet 2017 under Kommunal- og moderniseringsdepartementet* og Innst.

Kap. 579 Valgutgifter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	7 893	11 242	11 469
	Sum kap. 0579	7 893	11 242	11 469

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen går til å dekke departementets utgifter knyttet til lønn, utredning og analyse, evaluering, valgobservasjon og regelverksutvikling på

87 S (2017–2018). Bakgrunnen var at departementet kort tid før valget fikk informasjon om at trusselen mot valggjennomføringen var økt. Situasjonen ble vurdert dithen at det var behov for å iverksette tiltak for å sikre at det ikke kunne reises tvil om integriteten til valget og at tilliten til valget ikke skulle svekkes.

Ekstraavgiftene var knyttet til pålegg fra departementet om at alle kommuner skulle gjennomføre manuell opptelling av den foreløpige opptellingen av stemmesedlene. Ekstraavgifter for fylkeskommunene var knyttet til ekstra sikkerhetsiltak for å sikre skanningsløsningen ved opptellingen.

Post 70 Informasjonstiltak

Målet med tilskuddsordningen er å øke stemmeberettigedes kunnskap om valget og valgdeltakelsen. Prioriterte målgrupper for ordningen er stemmeberettigede til stortings-, lokal- og samestingsvalg med lavere valgdeltakelse, som unge velgere, velgere med innvandrerbakgrunn og velgere med behov for særlig tilrettelagt informasjon. Tilskuddet forvaltes av Valgdirektoratet og deles ut i valgår. Tilskuddsmidlene utlyses høsten før valgåret samtidig med departementets fastsettelse av ordningens retningslinjer.

Ved stortings- og sametingsvalget i 2017 fordelte Valgdirektoratet tilskudd til totalt 16 ulike organisasjoner med ulike typer tiltak. Tiltakene sørget for at informasjon om valget ble formidlet til både de prioriterte målgruppene og andre velgere.

Det foreslås en bevilgning på 5,2 mill. kroner i 2019.

valgområdet, samt oppfølging av Valgdirektoratet. Videre vil valglovutvalget i hovedsak finansieres gjennom denne posten.

Det foreslås en bevilgning på 11,5 mill. kroner i 2019.

Kap. 5616 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
85	Aksjeutbytte	390 000	443 000	481 000
	Sum kap. 5616	390 000	443 000	481 000

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Selskapet er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank som ble etablert i 1927. Kommunalbanken er heleid av staten.

Kommunalbanken gir lån til investeringsformål til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti eller annen betryggende sikkerhet. Selskapet opererer i markedet for utlån til kommunesektoren og drives på forretningsmessig grunnlag.

Målet med statens eierskap i Kommunalbanken AS er å legge til rette for finansiering for kommunesektoren, samtidig som selskapet skal gi staten tilfredsstillende avkastning på innskutt kapital. For nærmere informasjon om Kommunalbankens virksomhet vises det til selskapets årsrapport og Statens eierberetning for 2017.

Post 85 Aksjeutbytte

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av Kommunalbankens verdijusterte egenkapital, maksimalt 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Procentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av avkastningskravet. Aksjeutbytte for regnskapsåret 2017 var 443 mill. kroner, og er bevilget på statsbudsjettet for 2018.

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. Avkastningskravet

defineres som den forventede avkastningen staten kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Kravet er stilt i forhold til den avkastningen selskapet har på egenkapitalen etter skatt. For perioden 2016–2018 ble avkastningskravet nedjustert fra 10 til 8 pst. av verdijustert egenkapital. Nedjusteringen hadde sammenheng med at økt egenkapitalandel i kombinasjon med uendret risikoprofil bidro til redusert risiko, samt at den risikofrie renten hadde vært fallende de siste årene. Den risikofrie renten, som er utgangspunktet for avkastningskravet, er fortsatt lav. Kommunalbankens risikoprofil er svært lav. Kommunalbanken vil fortsatt være gjenstand for økende egenkapitalkrav, og avkastningspotensialet vil derfor være begrenset. For perioden 2019–2021 foreslås det derfor å videreføre avkastningskravet på 8 pst. av verdijustert egenkapital, og at det for perioden budsjetteres med et utbytte som svarer til halvparten av avkastningskravet.

Budsjettforslag

Aksjeutbytte for regnskapsåret 2018, som bevilges på statsbudsjettet for 2019, foreslås satt til 481 mill. kroner. Bevilgningsforslaget bygger på gjeldende avkastningskrav og retningslinjer for aksjeutbytte.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
580	Bostøtte	2 674 446	2 777 155		-100,0
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 377 268	1 383 017	4 257 216	207,8
585	Husleietvistutvalget	28 775	28 717	29 874	4,0
587	Direktoratet for byggkvalitet	157 233	156 836	155 724	-0,7
2412	Husbanken	16 741 390	15 451 342	14 750 086	-4,5
	Sum kategori 13.80	20 979 112	19 797 067	19 192 900	-3,1

Bevilgningen til bostøtte foreslås flyttet til kap. 581

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3585	Husleietvistutvalget	1 624	1 109	1 472	32,7
3587	Direktoratet for byggkvalitet	44 400	50 087	44 137	-11,9
5312	Husbanken	12 554 675	11 703 224	12 423 383	6,2
5615	Husbanken	2 948 311	2 900 000	3 309 000	14,1
	Sum kategori 13.80	15 549 010	14 654 420	15 777 992	7,7

Ansvarsområder

Staten sørger for gode rammer for bolig- og bygningssektoren gjennom å utvikle og forvalte regelverk, økonomiske ordninger og kunnskap. Det er kommunene som iverksetter bolig- og bygningspolitikken lokalt, mens det i hovedsak er private som prosjekterer, bygger, finansierer, selger, forvalter og vedlikeholder bolig- og bygningsmassen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal bidra til at vanskeligstilte på boligmarkedet kan skaffe seg en bolig og beholde den. Departementet har også ansvaret for regelverk og andre

virkemidler som skal fremme god byggkvalitet og effektive prosesser i byggesaker. Departementet har ansvaret for plan- og bygningsloven. Lovens plandel er omtalt under programkategori 13.90. I tillegg har departementet ansvar for blant annet borettslagsloven, eierseksjonsloven og husleiloven.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet samarbeider med flere departementer for å sikre en helhetlig bolig- og bygningspolitikk. Departementet har tre underliggende virksomheter som forvalter økonomiske og juridiske virkemidler, og som er faginstanser på sine områder: Husbanken,

Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) og Husleietvistutvalget (HTU).

Husbanken iverksetter regjeringens boligssiale politikk gjennom økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Husbanken legger også til rette for kunnskapsutvikling og kompetanseoverføring til kommuner, frivillig sektor, byggsektoren og andre. I tillegg forvalter Husbanken tilskuddsordninger for andre departementer. Selv om det er kommunene som har hovedansvaret for å bistå vanskeligstilte på boligmarkedet, skal statlige aktører sikre gode rammebetingelser. Husbanken støtter opp om kommunenes arbeid både faglig og økonomisk. Frivillige organisasjoner og bruker- og interesseorganisasjoner er viktige samarbeidspartnere.

DiBK er et nasjonalt kompetansesenter på bygningsområdet og sentral myndighet på flere områder innenfor bygningsdelen av plan- og bygningsloven. DiBK er tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet og har ansvar for den sentrale godkjenningsordningen for foretak med ansvarsrett. Direktoratets arbeid er rettet mot kommunene, aktørene i byggeprosessen, byggevaremarkedet og publikum. Regelverket har stor betydning for blant annet boligbyggingen, og DiBK skal ha innsikt i hvordan regelverket virker.

HTU er et tvisteløsningsorgan som kan behandle alle typer tvister om leie av bolig etter husleielovene i Oslo, Akershus, Hordaland og Trøndelag. Forlikrådet behandler ikke slike saker i områder HTU dekker. HTU kan behandle saker i hele landet dersom forbrukere fremmer sak mot profesjonelle utleiere (næringsdrivende). HTU gir også informasjon og veiledning om husleielovene, og besvarer spørsmål fra utleiere og leiere.

Utviklingstrekk og utfordringer

Utviklingen i boligmarkedet

Våren 2017 kom det en korreksjon i boligprisene etter den sterke boligprisveksten årene før. Etter flere måneder med prisnedgang i 2017, har det vært ny prisoppgang i 2018. I august har de sesongjusterte boligprisene på landsbasis steget med 2,7 pst. siden desember 2017. I Oslo har prisoppgangen i 2018 vært ekstra sterk, etter en betydelig nedgang i 2017. Forklaringen på skiftet i markedet er sammensatt. Flere analytikere mener boligmarkedet nå er inne i en periode der «pendelen svinger litt tilbake» etter priskorreksjonen i 2017. Høy kjøpekraft og god betjeningsevne bidrar også til veksten. Det er likevel konsensus i ekspertmiljøene, om at forholdene neppe ligger til rette for en vedvarende svært høy vekst i prisene

slik vi så i 2016. Som Norges Bank og Statistisk sentralbyrå (SSB), mener de fleste analysemiljøene at forventet renteoppgang, flere nyproduserte boliger og fortsatt strenge kredittregler på sikt vil holde prisene nede. Prognosene for boligprisene varierer, men de fleste miljøene forventer en stabil utvikling i boligprisene høsten 2018.

Boligbyggingen har falt noe. I tidsrommet fra 1. august 2017 til 1. august 2018 ble det gitt igangsettingstillatelser til 30 418 boliger over hele landet. Dette er en nedgang på 21,4 pst. fra forrige 12-måneders periode. Den langsiktige trenden for landet sett under ett viste en sterk vekst i igangsettingen fra november 2014 til desember 2016. Deretter har antallet igangsettingstillatelser på landsbasis falt.

Bygningsregelverket er komplekst

Kravene til byggverk og byggeprosesser er komplekse. Regelverket er omfattende og skal balansere flere samfunnshensyn. Ulik praksis fra kommunene og et vidt spenn av krav i reguleringsplaner kan gi lite forutsigbarhet og krevende søknadsprosesser for utbyggere. Behovet for effektive, digitale løsninger er stort både i næringen og hos den enkelte forbruker. Sentrale og lokale myndigheter og næringen tar denne utfordringen på alvor, blant annet ved å utvikle og tilby nye digitale søknads- og saksbehandlingsløsninger.

Teknisk regelverk for bygninger skal være nasjonalt og likt slik at utbyggere møter samme krav uansett kommune. Med få unntak har kommunene ikke adgang til å regulere tekniske krav til byggverk i planbestemmelsene. En utredning Menon Economics har utført på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet viser at dette likevel skjer i utstrakt grad. En viktig årsak er at kommunene ønsker å tydeliggjøre tekniske krav til bygg i sine planer. Både kommuner og utbyggere mener at det kan være uklart når regelverket åpner for at kommunene kan stille tekniske krav til bygg i planbestemmelsene. Dette kan føre til unødvendig ressurs- eller tidsbruk, høyere kostnader og at utbygging ikke blir igangsatt.

Svart arbeid, ulovlige lønns- og arbeidsbetingelser og skatte- og avgiftsunndragelser er fortsatt en utfordring for både byggenæringen, innbyggerne og samfunnet. ESA har stilt spørsmål ved den sentrale godkjenningsordningen for foretak. Samtidig ønsker bransjene i bygg- og anleggsnæringen endringer. Det er ulike forventninger til hva bygningsmyndighetene skal bidra med for å sikre kvalitet i bygg, og hvordan de skal bidra til seriøsitet i næringen.

Det er viktig at samfunnet opprettholder tillit til bygningsmyndighetene og de ordninger som skal sikre kvalitet, likebehandling og seriøsitet i byggevirksomheten.

Vanskeligstilte på boligmarkedet må få hjelp

Selv om de fleste bor godt i Norge i dag, gjelder ikke dette alle. Vanskeligstilte på boligmarkedet er personer og familier som ikke har mulighet til å skaffe seg eller opprettholde et tilfredsstillende boforhold på egenhånd. Disse kan være uten egen bolig, stå i fare for å miste boligen sin eller bo i uegnet bolig eller bomiljø.

Dårlige boforhold, eller å være bostedsløs, kan ha store negative konsekvenser både for den enkelte og for samfunnet. Det blir vanskeligere å ta imot og ha nytte av helse-, omsorgs- og velferdstjenester, ta utdanning og delta i arbeidslivet. En utrygg bosituasjon kan gjøre integrering vanskeligere, og forsterke helsemessige og sosiale problemer.

SSB anslår at rundt 3,3 pst. av befolkningen er vanskeligstilte på boligmarkedet, noe som vil si rundt 170 000 personer (2017). Det er 6 000 flere

enn det som ble anslått for 2016, og 12 000 flere enn 2015-anslaget. Økningen må blant annet sees i sammenheng med en høy tilstrømming av flyktninger i perioden. Enslige forsørgere, innvandrere og store barnefamilier er mer utsatt enn andre grupper på boligmarkedet.

En kartlegging fra 2016²⁰ viser at antallet bostedsløse er 3 900 personer. Dette er det laveste antallet som har vært registrert siden målingene startet i 1996. Som bostedsløse regnes personer som ikke disponerer en egen bolig og er henvist til tilfeldige og midlertidige botilbud, personer som skal løslates fra institusjon eller kriminalomsorgen innen to måneder og er uten bolig, og personer som sover ute.

Kommunene har ansvar for å bosette flyktninger som får oppholdstillatelse. I 2017 bosatte kommunene 11 078 flyktninger. For 2018 har Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) anmodet kommunene om å bosette 5 350 flyktninger. Ved utgangen av juli 2018 hadde kommunene bosatt til sammen 2 311 flyktninger.

²⁰ Bostedsløse i Norge 2016 – en kartlegging, By- og regionsforskningsinstituttet NIBR, Høgskolen i Oslo og Akershus

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.22 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

1. Sikre, miljøvennlige og tilgjengelige boliger og bygg
2. Forutsigbare regler for effektiv ressursbruk i byggeprosessen
3. Boliglover som fremmer trygge boforhold
4. Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det kun mål på ett nivå. Det rapporteres på gamle mål under egnet ny målomtale.

Mål 1 Sikre, miljøvennlige og tilgjengelige boliger og bygg

God byggkvalitet handler først og fremst om at boliger og bygg er sikre og miljøvennlige. I tillegg er god tilgjengelighet i bolig- og bygningsmassen viktig. Byggteknisk forskrift stiller minimumskrav til kvaliteter i bygg slik at viktige forbruker- og samfunnsinteresser i boligmarkedet ivaretas. Regjeringen vil bidra til at boliger og bygg kan imøtekomme framtidige behov som følger av demografiske endringer, miljøutfordringer og klimaendringer.

Rapport, strategier og tiltak

Det bygges gode boliger ved at utbyggere følger tekniske krav og bygger med de kvaliteter boligkjøpere vil ha. Ny og forenklet byggteknisk forskrift, TEK17, trådte i kraft 1. juli 2017. For å sikre en smidig overgang til nytt regelverk, kan utbygger velge å følge nye eller gamle regler ut 2018. De nye reglene ivaretar hensynet til kvalitet og tilgjengelighet i nye boliger og gir flere valgmuligheter i utforming av rom og leiligheter.

Et mer oversiktlig og forutsigbart regelverk vil gjøre det enklere å bygge. Tidligere var det i

enkelte tilfeller nødvendig å spesifisere tekniske krav i de kommunale planbestemmelsene. Med TEK17 er ikke det nødvendig. Det vil bidra til likere praktisering av regelverket, og gi mindre rom for skjønsmessige vurderinger. Slik vil TEK17 bidra til å redusere usikkerhet hos både kommuner og utbyggere.

Staten stimulerer også til gode byggkvaliteter gjennom økonomiske virkemidler. Grunnlån fra Husbanken skal fremme universell utforming og energieffektivitet i nye og eksisterende boliger. I alt ble det gitt tilsagn om grunnlån til oppføring og oppgradering av 4 842 boliger for 7,6 mrd. kroner i 2017. Det ble gitt tilsagn om grunnlån til oppføring av 3 180 boliger. 2 213 av disse boligene tilfredsstilte kvalitetskrav innenfor både energi og universell utforming utover kravene i byggteknisk forskrift. Av de 1 662 boligene som fikk grunnlån til oppgradering, tilfredsstilte 79 pst. energikrav og 63 pst. krav til universell utforming utover kravene i byggteknisk forskrift. Det ble gitt grunnlån til 629 boliger som er forbilde- og pilotprosjekter. Kommunal- og moderniseringsdepartementet tar sikte på å sende forslag om ny forskrift om lån fra Husbanken på høring i løpet av høsten 2018. Den nye forskriften skal erstatte blant annet forskrift om grunnlån fra Husbanken. Hensikten med ny forskrift er å forenkle regelverksstrukturen, legge til rette for digitale løsninger og automatisering, og øke den boligpolitiske måloppnåelsen i ordningen. Se omtale av Husbankens låneramme under kap. 2412, post 90 Nye lån.

Husbanken forvalter flere tilskudd som bidrar til gode byggkvaliteter. Tilskudd til heis skal bidra til å øke tilgjengeligheten i boliger, og tilskudd til tilstandsvurdering skal bidra til å fremme energieffektive løsninger i eksisterende boliger og bygg. Tilskudd til tilpasning av bolig skal bidra til at personer med spesielle behov får tilpasset boligen til sine behov. Se nærmere omtale av tilskuddene under kap. 581, post 75 og post 79.

Stortinget har bedt regjeringen om å se nærmere på behovet for tilskudd til tilpasning og tilskudd til heis som et bidrag til at eldre kan bli boende hjemme. Stortinget har også bedt regjeringen vurdere hvordan kommunene bedre kan settes i stand til å analysere behovet for tilgjengelige boliger. Under følger en omtale av regjeringens oppfølging av vedtaket, jf. omtale av oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak nr. 76 (2016–2017) i Del I.

Eldre har et eget ansvar for å skaffe seg en egnet bolig. Ved nybygging og oppgradering videreutvikles et godt boligtilbud gjennom det private

markedet. Kravene til tilgjengelighet i byggteknisk forskrift er det viktigste virkemidlet for å bidra til flere tilgjengelige boliger.

Offentlige støtteordninger bidrar til å korrigere markedet ved behov, og til å bistå vanskeligstilte som ikke selv kan skaffe en egnet bolig.

Tilskudd til tilpasning går til personer med nedsatt funksjonsevne slik at de kan tilpasse boligen sin, og til eldre som kan tilrettelegge for framtidig nedsatt funksjonsevne. Ordningen er økonomisk behovsprøvd. Tilskudd til heis gis til prosjektering og etterinstallering av heis i flerbolighus. Det kan gis tilskudd på inntil 50 pst. av kostnadene. I perioden 2014–2017 er det tildelt tilskudd til tilpasning for 430 mill. kroner, og tilskudd til heis for nesten 300 mill. kroner. Det har bidratt til tilpasning av om lag 4 700 boliger, og at nesten 2 000 boliger har fått etterinstallert heis. Tilskuddet til heis ble evaluert av Oxford Research i 2016. På bakgrunn av rapporten har Husbanken blant annet jobbet med å tilpasse tilskuddsutmålingen bedre til behovet.

Behovet for tilgjengelighetstiltak i boligene avhenger av en rekke forhold. Det gjelder boligenes kvaliteter, individuelle forhold som helse og økonomi, og mulighetene til å skaffe seg mer egnede boliger i lokalområdet. For å analysere behovet for tilgjengelighetstiltak trengs det både lokal kunnskap og kunnskap om sammenhengene mellom boligenes egenskaper og mulighetene til å bo hjemme.

På oppdrag fra departementet har Vista Analyse AS og Agenda Kaupang utredet hvilke egenskaper ved boligene som særlig gjør det utfordrende å bo lenge hjemme. Undersøkelsen indikerer at boligens utforming skaper hindre for selvhjulpenhet i om lag 35 pst. av boligene som kommunenes pleie- og omsorgstjeneste besøker. Utforming av baderom er det største hindret, men også trapper, høye terskler, tunge dører og trange rom skaper utfordringer.

Eldre har gjennomgående høyere boligkapital enn andre aldersgrupper, viser en undersøkelse om eldre sin boligsituasjon utført av NOVA i 2016. Undersøkelsen viser også at over 50 pst. av 50- og 60-åringene kan tenke seg å flytte til en mer egnet bolig ved store hjelpebehov. Andre har tilpasset eller kan tenke seg å tilpasse boligen. Blant annet har rundt 20 pst. av 50- og 60-åringene fjernet eller vurderer å fjerne terskler. I Meld. St. 15 (2017–2018) *Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre*, har regjeringen foreslått en kampanje som blant annet skal gi råd og veiledning om de viktigste grep for å forberede og sette boligen i stand til alderdommen.

Over tid bidrar bygging av nye boliger til økt antall tilgjengelige boliger. Det er samtidig store lokale forskjeller i nybyggingen. I perioden 2008–2018 hadde 52 kommuner en nybygging på over 20 pst. av kommunenes samlede boligmasse. 101 kommuner hadde en nybyggingsandel på under 5 pst., ifølge en analyse gjennomført av SSB.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil bruke funnene fra analysene til å videreutvikle og øke treffsikkerheten av tilskuddene til heis og tilpasning. Analysene kan også bidra til økt kunnskapsgrunnlag for kommunenes planlegging.

I henhold til plan- og bygningsloven § 11–2 skal «Kommuneplanens samfunnsdel ta stilling til langsiktige utfordringer». Det er kommunenes ansvar å foreta de nødvendige analysene. Større kommuner vil ha bedre forutsetninger for å kunne gjøre gode analyser. Kommunene vil også fra 2020 overta ansvaret for tilskudd til tilpasning, jf. Prop. 91 L (2016–2017) og Innst. 376 L (2016–2017). Det vil gi kommunene et mer helhetlig ansvar for den boligsosiale politikken. Videre vil større fylkeskommuner, som følge av regionreformen, kunne gi bedre grunnlag for planfaglig veiledning rettet mot kommunene.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil videre se på hvordan fylkeskommunenes og fylkesmennenes tilskuddsordninger til universell utforming i planleggingen kan innrettes slik at kommunene får et bedre kunnskapsgrunnlag for å analysere behovet for tilgjengelige boliger. Husbanken skal veilede og heve kommunenes kompetanse om kommune- og arealplanlegging innenfor boligfeltet, herunder om hvordan kommunene kan analysere behovet for tilgjengelige boliger.

Mål 2 Forutsigbare regler for effektiv ressursbruk i byggeprosessen

Regjeringen vil fortsette å forenkle plan- og bygningsloven og tilhørende forskrifter. Målet er raskere, enklere og rimeligere byggeprosesser, særlig ved fortetting og transformasjon i byer og tettsteder. Digitalisering er et viktig verktøy for å oppnå dette. Derfor vil regjeringen stimulere til selvbetjeningsløsninger for søknader om byggetillatelse, at kommunikasjon i byggsektoren går

digitalt og at byggesøknader automatisk sjekkes mot gjeldende regelverk.

Enkelt og tilgjengelig regelverk, økt kompetanse, kontroll og offentlig tilsyn skal bidra til gode bygg og seriøsitet i byggenæringen.

Rapport, strategier og tiltak

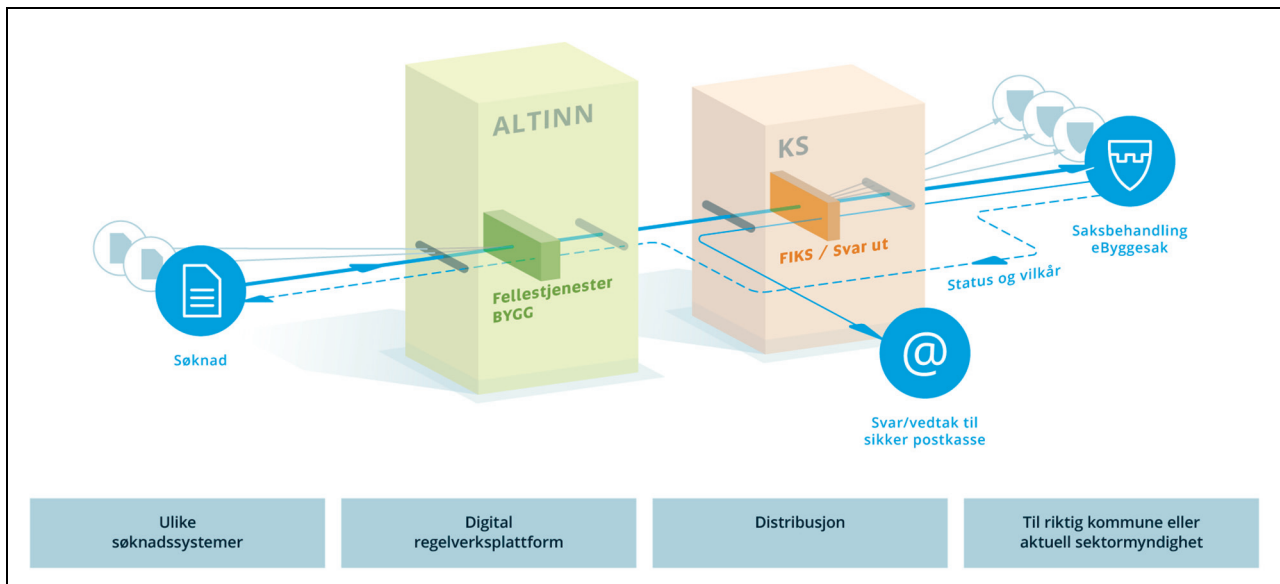
Enklere regelverk

Departementet har satt i gang et lovarbeid med sikte på å forenkle og tydeliggjøre bestemmelsene i plan- og bygningsloven kapittel 31 om tiltak på eksisterende byggverk. Målet er at det skal bli enklere, rimeligere og mer forutsigbart for bolig- og bygningseiere å gjøre endringer i byggene sine. Departementet har også tatt initiativ til å effektivisere prosessen rundt ferdigstilling av byggeprosjekter. En endring i regelverket skal sikre en mer ensartet kommunal praksis ved behandling av søknad om midlertidig brukstillatelse som i mange tilfeller vil redusere behandlingstiden. Tids- og kostnadsbesparelsen vil komme både næringen, kjøpere og leietakere til gode.

Finansiering av offentlig infrastruktur bør ikke være til hinder for utvikling av utbyggingsområder. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har satt i gang et arbeid for å vurdere regelverket som gjelder for avtaler mellom kommuner og utbyggere. I arbeidet vil departementet blant annet se nærmere på hvordan offentlig infrastruktur i utbyggingsområder kan finansieres på en mer hensiktsmessig, effektiv og forutsigbar måte.

Fulldigital byggesaksprosess

Gjennom oppfølging av ByggNett-strategien tilrettelegger Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) for framtidens digitale byggsektor. Digitalisering gir store muligheter for å effektivisere og forbedre byggesaksprosessen, og til å utvikle innovative og brukeroprettede tjenester. Et viktig mål for DiBK er å tilrettelegge for kommersiell tjenesteutvikling av effektive og brukervennlige løsninger. DiBK har i 2018 etablert tjenesteplattformen Felles-tjenester BYGG på Altinn.

Figur 7.5 Fellestjenester BYGG

Ved hjelp av Fellestjenester BYGG vil alle digitale byggesøknader komme til kommunene i et felles format og utseende uavhengig av hvilket søknadssystem som er valgt. Fellestjenester BYGG tilbyr automatisk kontroll av en byggesøknad før innsending til kommunen. I tillegg ivaretas digital viderefremming av søknader og videre dialog mellom søkeren og kommunen i forbindelse med behandling av søknaden.

Fellestjenesten skal gi flere korrekte og fullstendige byggesøknader, og bidra til økt likebehandling. En mulighetsstudie utført av Devoteam for prosjektet Fellestjenester BYGG anslår et gevinstpotensial i kommunal sektor og i byggenæringen på 2,5 mrd. kroner over de neste 15 årene.²¹

Utviklingen av selvbetjeningsløsninger for byggesøknader har foregått siden våren 2017. De første digitale byggesøknadsløsningene er nå klare. Blant annet har Oslo kommune lansert en ny heldigital løsning for gjennomføringsplan med ansvarsretter. Her slipper ansvarlig søker å forholde seg til flere skjemaer, men legger alle ansvarsrettene inn i én og samme løsning, og ber om digital signatur gjennom Altinn. I løpet av høsten 2018 lanserer minst fire grupperinger av leverandører med konsesjon, heldigitale søknadsløsninger for byggesøknader. Dagens elektroniske løsning for byggesøknader, ByggSøk, vil bli faset ut når det tilbys søknadsløsninger i markedet som dekker ulike søkergruppers behov.

DiBK har sammen med KS tilrettelagt for nye digitale saksbehandlingssystem i kommunene gjennom prosjektet eByggesak. eByggesak er en kravspesifikasjon som hjelper kommunene med å bestille mer egnede støtteverktøy for saksbehandling i IKT-markedet. IKT-næringen har respon-

dert positivt og melder om stor interesse blant norske kommuner.

En viktig forutsetning for en fulldigital byggesaksprosess er enkel tilgang på digitale grunndata. Mye av dagens datagrunnlag er lagt til rette for papirbasert bruk. DiBK vil derfor sammen med Kartverket tilrettelegge sentrale grunndata for framtidsrettet digital bruk, med særlig vekt på behov i bygg-, anlegg- og eiendomssektoren. I tett samarbeid med leverandørmarkedet utvikles det metoder for digitalisering av grunndata, blant annet ved hjelp av maskinlæring. Kvalitetsheving og tilgjengeliggjøring av digitale grunndata vil forenkle og effektivisere arbeidet med å lage byggesøknader.

Samarbeid med byggenæringen

Bygg21 er et samarbeid mellom bygge- og eiendomsnæringen og statlige myndigheter. Målet er å legge til rette for at næringen kan løse utfordringer innenfor bærekraft, produktivitet og kostnadsutvikling bedre enn i dag. I 2018 har Bygg21 lagt fram tre rapporter på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Bygg21 gir her råd om næringens rolle i plan- og byggeprosesser, kunnskap om produktivitet og kostnadsutvikling, og om hvordan byggenæringen kan fremme kvalitet og bærekraft. I 2018 skal Bygg21 vurdere mulighetene for bedre samhandling innad i byggeprosesser, og hvilke områder som har størst

²¹ Devoteam 2016: Mulighetsstudie for Fellestjenester Bygg

potensial for industrialisering og økt produktivitet. Bygg21 gjennomfører en rekke arrangementer for å spre beste praksis internt i næringen, og for å inkludere hele næringen i dugnadsarbeidet. I 2019 skal Bygg21 sørge for å spre resultatene fra tidligere oppdrag, og foreslå hvordan eierskapet til Bygg21 sine leveranser skal forvaltes etter mandatperioden.

Kvalifikasjoner og seriositet i bygge- og anleggsnæringen

Regjeringen viderefører sin innsats mot arbeidslivskriminalitet med forankring i sin reviderte strategi fra februar 2017. Regjeringen ønsker et godt og seriøst arbeidsliv i Norge. Da må arbeidslivets spilleregler følges og arbeidslivskriminalitet forhindres og bekjempes.

Noen av tiltakene i regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet er rettet mot bygge- og anleggsnæringen. I 2016 ble det innført seriositetskrav i den sentrale godkjenningsordningen for foretak. Ordningen omfattet 14 300 foretak i bygge- og anleggsbransjen i 2017. De siste årene er omfanget av tilsyn med foretakene økt betydelig. Dette bidrar til å sikre kvaliteten på foretakene i ordningen.

Som et tiltak i strategien, var det planlagt å etablere et eget seriositetsregister i tilknytning til den sentrale godkjenningsordningen for foretak. Registeret skulle fremme seriositet i markedet for rehabilitering, oppussing og tilbygg, det såkalte ROT-markedet, og blant underleverandører. Ved høringen av forslaget kom det imidlertid fram flere motforestillinger, særlig fra sentrale aktører i byggenæringen, som mente at et register i denne form, uten verifiserte opplysninger om kvalifikasjoner i foretakene, ikke ville ha noen verdi. På denne bakgrunn og i lys av kritikk mot den sentrale godkjenningsordningen, har regjeringen innstilt opprettelsen av et slikt register.

Departementet har våren 2018 nedsatt et uavhengig ekspertutvalg som skal evaluere den sentrale godkjenningsordningen og vurdere alternative virkemidler for å oppnå målsettingen om forsvarelig byggkvalitet, og kvalifiserte og seriøse aktører. Som støtte for utvalget er det etablert en bredt sammensatt referansegruppe med deltakelse fra organisasjonene i bygg- og anleggsnæringen. Utvalget skal levere sin tilrådning til kommunal- og moderniseringsministeren høsten 2019.

DiBK har de senere årene styrket sitt markedstilsyn med produkter til byggverk. Formålet med markedstilsynet er å sørge for at disse produktene har dokumenterte egenskaper, slik at

ansvarlige foretak i byggesaker kan velge de produktene som gir byggverket riktig kvalitet. I 2017 satte DiBK i gang 36 reaktive og 98 proaktive tilsyn. Henholdsvis 22 og 117 tilsyn ble avsluttet.

Det blir stadig mer krevende å føre tilsyn med byggevaremarkedet, blant annet fordi andelen av direkteimport til byggeplass øker for hvert år. DiBK deltar derfor i nasjonale og internasjonale nettverk med andre tilsynsmyndigheter. DiBK har i perioden 2017–2020 særlig oppmerksomhet på å få større samlet effekt ut av kommunenes, direktoratets og andre myndigheters tilsyn med byggevirkksomheten.

Mål 3 Boliglover som fremmer trygge boforhold

Gjennom å kontinuerlig utvikle eierseksjonsloven, borettslagsloven og husleieloven, vil regjeringen fremme trygge boforhold for de som eier boliger i eierseksjonssameier og borettslag, og for de som leier bolig.

Mange eier bolig i et eierseksjonssameie eller et borettslag. Regjeringen er opptatt av at rettigheter og plikter fordeles rettferdig mellom bolig-eierne. Enkeltpersoners interesser må balanseres og avveies mot hensynet til fellesskapet (de øvrige beboerne). Disse avveiningene kan være vanskelige. Regjeringen er på samme måte opptatt av en rettferdig fordeling av rettigheter og plikter mellom partene i et husleieforhold. Ofte vil leier være den svakeste parten i leieforholdet, og lovgiver må ut fra et forbrukervernsynspunkt sørge for beskyttelse av noen grunnleggende rettigheter for leier. Samtidig må utleiers interesser ivaretas. Fra tid til annen vil det oppstå konflikter som partene ikke klarer å løse selv. Regjeringen er opptatt av at Husleietvistutvalget løser disse tvistene med faglig integritet og høy effektivitet.

Rapport, strategier og tiltak

En ny og bedre eierseksjonslov

Ny eierseksjonslov trådte i kraft 1. januar 2018. Loven er mer moderne, brukervennlig og systematisk enn den forrige loven. Klare og forståelige lover er viktig for å styrke demokratiet og rettssikkerheten, og for å nå målet med lovene.

Samtidig med ikrafttredelsen lanserte departementet nye søknadsskjemaer og en veileder til loven. Veilederen er først og fremst laget for å være et hjelpemiddel for de som arbeider med seksjoneringsaker i kommunene, på Svalbard, hos fylkesmennene og hos tinglysingsmyndigheten (Kartverket), men også andre vil finne nyttig informasjon i veilederen.

I forbindelse med behandlingen av regjeringens lovforslag våren 2017, vedtok Stortinget fire anmodningsvedtak. Departementet følger opp vedtakene i 2018 og 2019, jf. omtale av anmodnings- og utredningsvedtak i Del I. Som et første ledd i oppfølgingen sendte departementet i mai 2018 et forslag på høring om å skjerpe forbudet mot å kjøpe flere enn to boliger i ett og samme sameie. Høringen omfatter også et forslag om å lovfeste klare grenser for hvor mye man kan korttidsutleie, både i eierseksjonsloven og borettslagsloven. Høringen følger opp de to første anmodningsvedtakene. De to andre anmodningsvedtakene følges opp i andre lovarbeid, der departementet tar sikte på å sende lovforslag på høring innen utgangen av 2018.

Med den nye eierseksjonsloven er den rettslige reguleringen av eierseksjonssameiene blitt bedre. Departementet varslet imidlertid i Prop. 39 L (2016–2017) *Lov om eierseksjoner* at det var behov for å forbedre reguleringen av *de store utbyggingsprosjektene* ytterligere: Lovendringer synes nødvendige for å sikre rasjonell drift av sameiene når utbyggingen er slutført. Et uavhengig ekspertutvalg ble oppnevnt i september 2017, og leverte sin rapport 14. september 2018.

Forslag om oppmykning av de strenge reglene for korttidsutleie i borettslagsloven

Ett av formålene med loven er å regulere rettigheter og plikter i borettslag. Loven fungerer godt, og departementet ser ikke at det er behov for å gjøre større endringer i denne. Departementet utreder imidlertid to mulige lovendringer.

Borettslagsloven har et helt annet utgangspunkt enn eierseksjonsloven når det gjelder retten til å leie ut. Loven bygger på det såkalte «bruker-eieprinsippet», som sier at eieren i utgangspunktet selv må bo i sin bolig. Adgangen til å leie ut i borettslag er derfor svært begrenset. Mange opplever det imidlertid som firkantet at eieren ikke kan låne eller leie ut boligen sin for en uke eller to – uten å måtte søke styret om samtykke. Dette er bakgrunnen for at et forslag om å gi eiere av borettslagsleiligheter rett til å drive med korttidsutleie i 30 dager i løpet av året, uten å måtte søke styret i forkant, ble sendt på høring i mai 2018.

Departementet utreder også om loven bør gi andelseierne rett til å anlegge ladepunkt for elbil i tilknytning til sin parkeringsplass. Dette er for å følge opp anmodningsvedtak nr. 716, 30. mai 2017 fra Stortinget. Det vises til omtale av anmodningsvedtak i del I.

Mål 4 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig

Regjeringen vil at alle skal ha mulighet til å skaffe seg en egnet bolig, og være en del av et trygt bomiljø og lokalsamfunn. Målet er at ingen skal være bostedsløs og at alle skal ha et trygt og godt sted å bo.

Regjeringen vil legge til rette for at så mange som mulig som ønsker det, skal kunne eie sin egen bolig. Samtidig er det viktig å stimulere til flere og mer egnede utleieboliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Disse målsettingene er forankret i regjeringens nasjonale strategi for boligsosialt arbeid *Bolig for velferd (2014–2020)*.

Rapport, strategier og tiltak

Bolig for velferd styrker det boligsosiale arbeidet

Bolig for velferd – Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020) gir retningen for arbeidet med boliger og oppfølgingstjenester for vanskeligstilte på boligmarkedet til 2020. Strategien skal bidra til at kommunene møter en samordnet stat og får bedre rammebetingelser i arbeidet. Barn og unge er en prioritert målgruppe i *Bolig for velferd*.

Målene i strategien *Bolig for velferd* er:

1. Alle skal ha et godt sted å bo
2. Alle med behov for tjenester skal få hjelp til å mestre boforholdet
3. Den offentlige innsatsen skal være helhetlig og effektiv

Seks departementer er ansvarlige for *Bolig for velferd*. Det er Arbeids- og sosialdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Seks underliggende direktorater gjennomfører strategien. Husbanken koordinerer arbeidet. Fylkesmannen skal bidra til at strategien implementeres i kommunene, og skal fremme boligsosialt arbeid og sikre koordinering og samordning av sektorovergripende oppgaver og virkemidler. Fylkesmannen skal også bidra til at boligsosiale hensyn vektlegges i helhetlig kommunal planlegging. Se nærmere omtale av fylkesmannens innsats under programkategori 13.25.

Viktige resultater fra det boligsosiale arbeidet er:

- Antallet bostedsløse i perioden 2012–2016 er redusert fra 6 200 til 3 900 personer. Dette er det laveste tallet siden kartlegginger av

bostedsløse startet i 1996. Antall bostedsløse barn ble i denne perioden mer enn halvert.

- Bruken av midlertidige botilbud har gått ned. Andelen som oppholder seg i midlertidige botilbud lenger enn tre måneder, er redusert fra 3 av 10 personer til 2 av 10 personer i perioden 2014–2016. Antallet barnefamilier i midlertidig botilbud ble redusert fra 363 familier i 2014 til 212 familier i 2016.
- Kommunene bosatte i 2017 et rekordhøyt antall flyktninger. Over 11 000 flyktninger ble bosatt.
- I 2017 ble arbeid med mennesker i sårbare overganger prioritert, blant annet ved utskrivning fra institusjon og bosetting i egen bolig.

Boligsosiale ordninger bidrar til at vanskeligstilte kan skaffe og beholde en god bolig og er en viktig del av det sosiale sikkerhetsnettet. Ett av prioriterte tiltak for den gjenstående strategiperioden for Bolig for velferd er å tilrettelegge for at vanskeligstilte barnefamilier bor i egnet bolig. Barn i lavinntektsfamilier bor ofte dårligere og trangere enn andre, og de bor sjeldnere i en bolig som familien selv eier. Barnefamilier som bor i kommunale utleieboliger, har oftere en dårligere bostandard og mer utrygge bomiljøer enn andre. Det er eneforsørgerne blant barnefamiliene som oftest er vanskeligstilte, og utfordringen er særlig stor i storbyene. Regjeringen vil styrke innsatsen rettet mot barn som vokser opp i familier med vedvarende lav inntekt.

Det andre prioriterte tiltaket er å bidra til et helhetlig tilbud av boliger og tjenester for personer med rusmiddelavhengighet og psykiske lidelser. For mange kommuner er det utfordrende å gi et helhetlig tilbud til personer med komplekse utfordringer, slik som rusavhengighet og psykiske lidelser, selv om behovet for riktig bolig, med riktig oppfølging til riktig tid er velkjent i kommunene. Målet om at flere rusavhengige får et egnet sted å bo, er også en målsetning i opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020). Helhetlig arbeid med bolig og tjenester for personer med rusproblemer er også prioritert i nasjonal strategi for samordnet tilbakeføring etter gjennomført straff (2017–2021).

Bostøtte – hjelp til de med lave inntekter og høye boutgifter

Bostøtte skal gi husstander med lave inntekter og høye boutgifter mulighet til å skaffe seg og beholde en egnet bolig. Regjeringen vil sørge for en god bostøtteordning som er målrettet mot dem

som trenger det mest. Både omleggingen i 2017 til å bruke oppdaterte inntektsdata og nye rutiner som sikrer at realverdien av bostøtten opprettholdes år for år, er viktige tiltak for å oppnå dette. Omleggingen til bruk av oppdaterte inntektsdata forventes å gi færre feilutbetalinger.

I 2017 utbetalte Husbanken 2 674,4 mill. kroner i bostøtte. Husstandene hadde i gjennomsnitt en årlig brutto inntekt på om lag 134 000 kroner og årlige boutgifter på om lag 92 000 kroner. I desember 2017 fikk om lag 91 500 husstander bostøtte.

Barnefattigdommen i Norge har vært økende siden begynnelsen av 2000-tallet. Tall fra SSB viser at antall barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt økte fra 84 300 til 101 300 fra 2013 til 2016. 10,3 pst. av alle barn tilhørte en husholdning med vedvarende lavinntekt i 2016, mot 10 pst. året før. Fattigdommen blant barnefamilier er nå høyere og vokser raskere enn for husstander med bare voksne personer. Bostøtten er et effektivt virkemiddel for å hjelpe fattige barnefamilier. Som et ledd i kampen mot barnefattigdom foreslår regjeringen derfor å styrke bostøtten for barnefamilier og andre store husstander.

Uførefor reformen, som ble innført 1. januar 2015, innebærer at uføre fikk høyere inntekt og samtidig høyere skatt, slik at uføretrygden ble skattemessig likestilt med lønnsinntekt. Siden bostøtten beregnes på bakgrunn av skattbar inntekt medførte dette lavere bostøtte for uføre. En kompensasjonsordning hindret imidlertid nedgang i bostøtten for dem som var uføre og mottok bostøtte før reformen. Ordningen er videreført med noen tekniske justeringer i 2016 til og med 2018. Regjeringen foreslår nå å videreføre kompensasjonsordningen permanent for dem som allerede er omfattet av den. Dermed sikres denne gruppen større forutsigbarhet om framtidig boutgiftsbelastning.

Hjelp til eie

Regjeringen vil legge til rette for at så mange som mulig som ønsker det skal kunne eie sin egen bolig. Startlån fremmer eierlinjen ved å bidra til at også vanskeligstilte skal kunne eie bolig. Kommunene formidlet i 2017 startlån for 8,5 mrd. kroner fordelt på 6 905 husstander. Gjennomsnittlig startlån per bolig økte med om lag 240 000 kroner, til 1 226 000 kroner. Økningen i startlånsbeløpet skyldes i stor grad at flere får startlån til å fullfinansiere boligen. De største mottakergruppene i 2017 var økonomisk vanskeligstilte og voksne med nedsatt funksjonsevne.

Startlån skal også i 2019 være prioritert innenfor Husbankens låneramme. Regjeringen foreslår en låneramme på 16 mrd. kroner i 2019. Se omtale under kap. 2412, post 90 Nye lån.

Husbanken skal prioritere arbeidet med å hjelpe vanskeligstilte fra leie til eie. Husbanken fordeler tilskudd til etablering og tilpasning til kommunene, som videretildeler tilskuddene til vanskeligstilte som skal skaffe seg eller tilpasse en egnet bolig. I 2017 ble det gitt tilskudd til etablering til 1 583 husstander for 396 mill. kroner. Dette er en økning i antall mottakere på 5 pst. fra året før. Av samlet utbetalte tilskudd til etablering, gikk 44 pst. til barnefamilier i 2017.

Flere egnede utleieboliger

Regjeringen har forenklet reglene for eksisterende bygg, slik at det blir enklere og billigere å tilpasse boligen til utleie. Det er lempet på tekniske krav ved bruksendring i bolig. Dermed kan mer areal i boligmassen bli godkjent som boligareal til utleie. Å ta i bruk en større del av eksisterende boligmasse til boligformål, er fornuftig ut fra samfunnsøkonomiske, miljømessige og privatøkonomiske hensyn. Dette kan øke tilbudet av utleieboliger og dermed bidra til at flere får en egnet bolig.

Ved utgangen av 2017 var det totalt 110 994 kommunalt disponerte boliger i Norge, jf. tall fra Kommune-Stat-Rapportering (KOSTRA). Dette er om lag 2 000 flere enn ved utgangen av 2016. I 2017 fikk 20 600 husstander tildelt kommunal bolig, noe som er 100 færre enn i 2016.

SSB har i 2018 foretatt en utvalgsundersøkelse overfor kommunene om deres bruk av kommunale boliger. SSB anslår at 56 pst. av de kommunale boligene er tildelt vanskeligstilte grupper, 42 pst. er omsorgsboliger og 2 pst. av boligene er tildelt uten behovsprøving.

I 2017 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til 1 334 utleieboliger, noe som er 644 færre enn i 2016. Etterspørselen etter tilskudd har de siste årene blitt sterkt påvirket av bosettingen av flyktninger, og er dermed nå kraftig redusert etter to ekstraordinære år i 2015 og 2016. Det har også mer generelt vært en stor utbygging av utleieboliger over flere år, blant annet i forbindelse med finanskrisen, slik at behovsdekningen i mange kommuner nå er god. Om lag 24 pst. av boligene som fikk grunnlån i 2017 fikk også tilskudd.

I 2017 ga Husbanken tilsagn om 1 797 mill. kroner i grunnlån til kjøp og oppføring av 810

utleieboliger. Av dette gikk 1 066 mill. kroner til kjøp og oppføring av 424 boliger i private utleieprosjekter hvor en andel av boligene er med kommunal tilvisningsavtale. I første halvår 2018 ga Husbanken tilsagn om grunnlån til kjøp og oppføring av 385 utleieboliger. Det er 11 pst. færre enn i første halvår 2017.

Regjeringen legger også til rette for flere studentboliger, noe som bidrar til mindre press i utleiemarkedet. Tilskudd til studentboliger skal bidra til en rimelig bosituasjon for studenter. I 2017 ga Husbanken tilsagn til 2 500 hybelenheter for 686 mill. kroner. Tilskudd til studentboliger er nærmere omtalt i Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet.

Gjennom investeringstilskuddet stimulerer regjeringen til at kommunene bygger ut et tilstrekkelig tilbud av moderne sykehjemsplasser og omsorgsboliger, blant annet for å møte utfordringen med et stadig økende antall eldre. Investeringstilskuddet til omsorgsboliger og sykehjemsplasser er nærmere omtalt i Prop. 1 S (2018–2019) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Digitalisering for bedre tjenester til brukerne, effektiv saksbehandling og sikre systemer

Husbanken jobber kontinuerlig med å utvikle og forbedre de digitale tjenestene som tilbys. Formålet er å gjøre tjenestene mer tilgjengelige og enklere for innbyggerne, effektivisere og bedre kvaliteten på saksbehandlingen og bidra til bedre styring av Husbankens virkemidler.

eSøknad bostøtte har vært i drift siden 2014, og ble i første kvartal i 2018 brukt ved om lag 53 pst. av nye bostøttesøknader. Per juli 2018 er 82 pst. av innkomne søknader for startlån digitalt innsendt. De digitale søknadene for startlån går direkte inn i saksbehandlingssystemet som tilbys kommunene (Startskudd) for behandling og vedtak. Per juli 2018 har 196 kommuner, medregnet alle bydelene i Oslo, fattet vedtak i det nye systemet.

I første kvartal 2018 lanserte Husbanken digital søknad for grunnlån for kommuner og bransjeaktører, og flere søknader har kommet inn. Husbanken skal nå digitalisere hele tjenesten rundt grunnlån.

Regjeringen vil legge til rette for at Husbanken kan videreføre moderniseringen av IKT-systemene i 2019. Dette innebærer blant annet at Husbanken skal utvikle nytt forvaltnings- og saksbehandlingssystem for lån og tilskudd.

Fornyhet strategi for boligmarkedet og nytt bolig-forskningscenter

Bolig har stor verdi for mange nordmenn og boligmarkedet er viktig for den økonomiske utviklingen i Norge. I juni la regjeringen fram *Fornyhet strategi for boligmarkedet*. Strategien bidrar til å gi boligpolitikken et helhetsperspektiv ved å se de ulike områdene som påvirker boligmarkedet i sammenheng, og støtter derfor opp om alle de fire målene under programkategori 13.80. Framover vil regjeringen prioritere tiltak som bidrar til et velfungerende og effektivt boligmarked.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har sammen med Finansdepartementet lyst ut et oppdrag om å etablere et boligforskningscenter. Det er behov for et nasjonalt, faglig tungt forskningsmiljø som tenker langsiktig innenfor forskning på boligmarkedet. Forskningscenteret skal øke kunnskapen om boligmarkedets virkemåte og sammenhengen med økonomien for øvrig. Det skal også stimulere til interesse for fagområdet gjennom kunnskaps- og nettverksbygging og formidling av forskningsresultater. Senteret skal etter planen starte opp ved årsskiftet 2018/2019.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 674 446	2 777 155	
	Sum kap. 0580	2 674 446	2 777 155	

Det foreslås å flytte post 70 Bostøtte fra kap. 580 Bostøtte til kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak. Flyt-

tingen er av teknisk karakter og innebærer ingen innholdsmessige endringer.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>			2 888 591
75	Etablering og tilpasning av bolig	463 746	479 130	481 574
76	Utleieboliger, <i>kan overføres</i>	786 690	843 738	831 464
77	Bærekraftig bolig- og byggkvalitet, <i>kan overføres</i>	20 979	11 000	
78	Boligsosiale tiltak, <i>kan overføres</i>	24 124	34 149	15 587
79	Heis og tilstandsvurdering, <i>kan overføres</i>	81 729	15 000	40 000
	Sum kap. 0581	1 377 268	1 383 017	4 257 216

Siden det kan ta flere år å ferdigstille prosjektene det gis støtte til, budsjetteres postene 76, 77, 78 og 79, med tilsagnsramme, bevilgning og tilsagnsfullmakt. Tilsagnsrammen er summen av nye tilsagn som kan gis det enkelte år, bevilgningen dekker tilsagnene som kommer til utbetaling i 2019 og tilsagnsfullmakten viser utestående forpliktelser ved utgangen av året. Se Prop. 1 S (2017–2018)

for Kommunal- og moderniseringsdepartementet boks 6.2 for informasjon om budsjetterings-systemet.

Ordningene under kapittel 581 skal bidra til å nå mål 1 Sikre, miljøvennlige og tilgjengelige boliger og bygg og mål 4 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig.

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning

Formålet med bostøtte er å sikre personer med lave inntekter og høye boutgifter en egnet bolig.

Følgende kriterier legges til grunn for å vurdere måloppnåelsen for ordningen:

- mottakernes boutgiftsbelastning før og etter bostøtte, sammenliknet med gjennomsnittet for hele befolkningen
- inntektsgrenser i bostøtten sammenliknet med lavinntektsgrensen i henhold til EUs definisjon
- boutgiftstak sammenliknet med tall fra leiemarkedsundersøkelsen.

Tildelingskriterier

Bostøtten er en behovsprøvd rettighetsordning som omfatter alle over 18 år. Unntaket er studenter som ikke har barn og som ikke er i arbeidsrettede tiltak, og militært og sivilt tjenestepliktige. Disse kan få annen offentlig boligstøtte. Boligen må normalt ha egen inngang, gi mulighet til hvile og matlaging, og ha eget bad og toalett. På visse vilkår kan det gjøres unntak for beboere i bokollektiv. Tildelingskriterier og beregningsregler er gitt i lov og forskrift. Støtten beregnes ut fra søkerens inntekt og boutgifter. Det beregnes en egenandel som øker med høyere inntekt. Boutgiftene som medregnes, avgrenses av et boutgiftstak. Forholdet mellom egenandelen og boutgiftstaket avgjør den øvre inntektsgrensen for å motta bostøtte.

Oppfølging og kontroll

Husbanken forvalter ordningen i samarbeid med kommunene. Støtten behovsprøves mot brutto inntekt, i hovedsak dokumentert gjennom a-ordningen. Inntekter som ikke rapporteres i a-ordningen, må anslås av søker. Samlet inntekt blir i etterkant kontrollert mot likning, og avvik som overstiger grensebeløp som framgår av forskriften, blir avregnet.

Rapport

Bostøttemottakerne bruker gjennomgående en langt høyere andel av inntekten på boutgifter enn befolkningen for øvrig. Tall fra SSB viser at bokostnadene i 2015 i gjennomsnitt utgjorde 12,5 pst. av norske husholdningers skattepliktige inntekter. Til sammenlikning utgjorde bostøttemottakernes boutgifter i gjennomsnitt 64 pst. av husstandenes skattbare inntekter i 2015, og hele

68 pst i 2017. Fratrullet bostøtten utgjorde boutgiftene for mottakerne i gjennomsnitt 47 pst. av samlet inntekt. Det er om lag samme nivå som i 2016.

Det kreves lav inntekt for å motta bostøtte, i mange tilfeller enda lavere enn det som defineres som lavinntekt.²² Ved utgangen av 2017 var inntektsgrensen for enslige bostøttemottakere i de fleste kommunene om lag 210 000 kroner per år, eller om lag 96 pst. av lavinntektsgrensen for enslige. Inntektsgrensen for en familie i Oslo med to voksne og tre barn var om lag 362 000 kroner per år, eller 71 pst. av lavinntektsgrensen for en slik familie. Inntektsgrensene i bostøtten har økt litt mer enn lavinntektsgrensene fra 2016 til 2017. Det viser at prisjusteringen av regelverket virker. Det siste året har behovsprøvingen av bostøtte mot inntekt ikke blitt strengere.

Bostøtten tar hensyn til boutgifter opp til en viss grense (boutgiftstak). Sammenliknet med husleienivåene, har boutgiftstakene siden 2016 blitt noe lavere for enslige bostøttemottakere, mens de har økt noe for en familie på fem. Årsaken til dette er at priser på ulike boligstørrelser utvikler seg forskjellig. I gjennomsnitt holder bostøtten nå følge med leieprisene.

I 2017 ble det totalt utbetalt 2 674,4 mill. kroner i bostøtte. Hver måned mottok i gjennomsnitt om lag 90 900 husstander bostøtte. Det var 13 500 færre mottakere i 2017 enn i 2016. Gjennomsnittlig utbetaling var 2 442 kroner. Det tilsvarer om lag 29 300 kroner for hele året, mot 28 600 kroner i 2016. Dette skyldes først og fremst bedre målretting som følge av at Husbanken har tatt i bruk oppdaterte inntektsopplysninger fra a-ordningen. Det har også vært en generell nedgang i antall mottakere de senere årene. Dette fordi satsene i beregningen av bostøtte fram til 2017 ikke fulgte den generelle veksten i priser, inntekter og boutgifter. Selv om regjeringen har rettet opp dette fra 2017, får ikke den nye prisjusteringen full effekt før i 2018.

Før 2017 kunne mange søkere få bostøtte på feil grunnlag. Dette skjedde fordi det ble lagt til grunn en lav inntekt fra likningen for et tidligere år, selv om de senere hadde fått bedre økonomi. Dette ble fanget opp i etterkontroll, og kunne føre til store krav om tilbakebetaling. Til sammen skal om lag 111 mill. kroner kreves tilbake fra om lag 9 000 mottakere som følge av urettmessig utbetalt bostøtte i 2016. Fra 2017 legger Husbanken faktisk inntekt til grunn for beregning av bostøtte. I

²² Lavinntektsgrensen er 60 pst. av medianen for inntekt etter skatt per forbruksenhet.

de aller fleste sakene er nå korrekt inntekt kjent allerede når støtten utbetales, men i noen saker forekommer det fortsatt inntekt som ikke blir kjent før senere. Høsten 2018 blir anslag på kapitalinntekt, næringsinntekt og formue som har ligget til grunn for bostøtteutbetalinger i 2017, kontrollert mot skatteoppgjøret. Både antall saker og beløpet som skal kreves tilbake forventes å bli vesentlig lavere enn tidligere.

Uføre som mottok bostøtte før uførereformen trådte i kraft 1. januar 2015, er fram til 1. januar 2019 omfattet av en kompensasjonsordning som hindrer at reformen fører til reduksjon i bostøtten. Ordningen omfattet om lag 13 300 av i alt 16 800 uføre mottakere per januar 2018, mot om lag 14 500 på samme tid i 2017.

I 2016 fikk Husbanken adgang til å gi bostøtte til personer bosatt i private bokollektiv på visse vilkår. Tiltaket skulle forenkle bosettingen av flyktninger og andre vanskeligstilte på boligmarkedet. Det var ventet at antallet som fikk bostøtte på dette grunnlaget skulle øke til om lag 3 500 i 2017. Tilveksten av mottakere har vært svakere enn ventet, og per januar 2018 var det om lag 1 600 slike mottakere. Antallet øker imidlertid stadig, og var oppe i om lag 1 650 i juni 2018.

I saldert budsjett for 2018 ble det bevilget 2 777,2 mill. kroner til bostøtte. Budsjettet forutsatte at i gjennomsnitt 91 000 mottakere ville motta 30 500 kroner i bostøtte. I juni 2018 mottok 82 483 husstander bostøtte. Dette er om lag 6 800 færre enn i samme måned året før. Nedgangen skyldes at flere fikk avslag på grunn av for høy inntekt, som følge av etterbetaling av trygd.

Budsjettforslag

Som et ledd i bekjempelsen av barnefattigdom, foreslår regjeringen å styrke bostøtten for barnefamilier og andre store husstander med 60 mill. kroner i 2019. I dag har om lag 82 pst. av disse husstandene høyere boutgifter enn boutgiftstakene. Regjeringen foreslår å øke takene for to personer med 1 760 kroner, for tre personer med 3 520 kroner, for fire personer med 5 280 kroner og for enda større husstander med 7 040 kroner per år. Dette vil bety at om lag 21 000 husstander med barn og om lag 2 600 andre husstander får gjennomsnittlig om lag 2 700 kroner mer i årlig bostøtte. Andelen av disse mottakerne som har boutgifter over tak forventes å gå ned fra om lag 82 pst. til om lag 78 pst.

Regjeringen foreslår at kompensasjonsordningen for uføre som mottok bostøtte før uførereformen trådte i kraft 1. januar 2015, gjøres varig. Inntektsøkningen som følge av uførereformen vil

da ikke føre til redusert bostøtte for dem som omfattes. Andre endringer, som reell økning i nivået på uføretrygden, kan likevel medføre redusert støtte. Det kommer ikke nye mottakere til i kompensasjonsordningen, og omfanget vil dermed reduseres gradvis i de kommende årene. Ordningen ventes å omfatte om lag 13 500 uføre i 2019.

Videre er det anslått en viss økning i antall mottakere både som følge av at det i 2016 ble åpnet for bostøtte til personer i bokollektiv og som følge at støtten fra 2017 beregnes ut fra månedlig istedenfor årlig inntekt. Dette tilsier en økning i bevilgningsbehovet. En viss økning i realinntekten hos mange søkere antas på den annen side å redusere bevilgningsbehovet.

Samlet foreslås bevilgningen økt med 111,4 mill. kroner, til 2 888,6 mill. kroner. Det er lagt til grunn at i gjennomsnitt om lag 93 500 husstander vil få bostøtte hver måned, og at de i gjennomsnitt vil motta 30 800 kroner i bostøtte. I tillegg er det forutsatt at det vil bli etterbetalt om lag 10 mill. kroner, blant annet som følge av feilrettinger og klagebehandling.

Post 75 Etablering og tilpasning av bolig

Det er to tilskuddsordninger på posten: tilskudd til etablering og tilskudd til tilpasning. Tilskudd til etablering skal bidra til at vanskeligstilte skal kunne etablere seg i og beholde egen bolig. Tilskudd til tilpasning av bolig skal bidra til at personer med spesielle behov får tilpasset boligen.

Måloppnåelsen av tilskudd til etablering vurderes etter følgende kriterier:

- antall husstander som flytter fra leid bolig til eid bolig ved hjelp av tilskudd til etablering
- antall husstander som har fått hjelp til å beholde boligen sin gjennom tilskudd til etablering.

Måloppnåelsen av tilskudd til tilpasning vurderes etter følgende kriterium:

- antall husstander som har fått tilsagn om tilskudd til tilpasning av bolig.

Tildelingskriterier

Husbanken fordeler bevilgningen mellom de to tilskuddene.

Tilskuddsmidler til etablering tildeles kommuner etter blant annet folketall, sammensetning av befolkningen og bruk av startlån. Tilskuddet tildeles videre fra kommunene til enkeltpersoner etter

behovsprøving, og avskrives over 20 år. Kommunene har anledning til å sette av tilskudd til etablering for å dekke tap på startlån.

Tilskudd til tilpasning går til tilpasning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle behov. Alle kommuner kan søke om tilskudd til tilpasning. Tilskuddet tildeles enkeltpersoner ut fra en helhetsvurdering av søkers økonomi og muligheter for støtte fra andre offentlige støtteordninger. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader. Tilskuddet gis først og fremst til eide boliger, men kan også gis til utleieboliger. Tilskudd over 40 000 kroner avskrives over 10 år, mens mindre tilskudd avskrives umiddelbart.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddene forvaltes av Husbanken og fordeles via kommunene. Husbanken kan hente inn og kontrollere opplysninger som brukes i forbindelse med tildeling og etterfølgende rapportering. Tilskudd kan kreves tilbakebetalt helt eller delvis dersom forutsetningene for tildelingen ikke overholdes i henhold til forskrift om tilskudd til etablering og tilpasning av bolig, med mer. I særlige tilfeller, for eksempel ved salg av bolig som fører til tap, kan kravet om tilbakebetaling av tilskudd frafalles. Kommunene har ansvar for å kreve tilbake tilskudd.

Rapport

I 2017 ble det utbetalt tilskudd til etablering og tilpasning for til sammen 464 mill. kroner, om lag det samme som i 2016.

I 2017 ble det gitt til sammen 396 mill. kroner i tilskudd til etablering til 1 583 husstander, mot 390 mill. kroner til 1 506 husstander i 2016. Det gjennomsnittlige tilskuddsbeløpet gikk ned fra 259 000 kroner til 250 000 kroner.

1 218 husstander flyttet fra leid til eid bolig ved hjelp av tilskudd til etablering i 2017. Det er 16 flere enn i 2016. 291 husstander fikk hjelp til å beholde boligen sin gjennom tilskudd til etablering i 2017, sammenliknet med 304 i 2016.

Kommunene har anledning til å sette av etableringstilskudd til å dekke tap på startlån. Muligheten for slike fondsavsetninger har i flere år vært strammet inn fordi kommunene i en periode satte av store midler til fondene. Fondene utgjorde 341 mill. kroner ved utgangen av 2017, mot 343 mill. kroner i 2016. Det tilsvarer 0,7 pst. av Husbankens startlånportefølje. Det ble i 2017 trukket om lag 9 mill. kroner av fondene til å dekke kommunale tap på startlån.

I 2017 ble det gitt 969 tilskudd til tilpasning for til sammen 96 mill. kroner, mot 101 mill. kroner i 2016. Gjennomsnittlig tilskudd økte fra 85 300 kroner i 2016 til 99 000 kroner i 2017. I 2017 gikk om lag halvparten av tilskuddsmidlene til barnefamilier. I 2017 ble det gitt tilskudd til prosjektering til 357 husstander for 9 mill. kroner.

Departementet viser for øvrig til at det er foreslått at tilskuddene skal innlemmes i rammetilskuddet til kommunene fra 2020, og at oppgaven med å forvalte midlene overføres til kommunene, jf. Meld. St. 14 (2014–2020) *Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner og Høringsnotat om nye oppgaver til større kommuner*.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 481,6 mill. kroner i 2019.

Post 76 Utleieboliger, kan overføres

Tilskuddet skal bidra til flere egnede utleieboliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Måloppnåelse vurderes etter følgende kriterier:

- antall utleieboliger som har fått tilsagn om tilskudd
- antall kommunalt disponerte utleieboliger for vanskeligstilte.

Kommuner, selskaper og andre som har til formål å leie ut boliger til vanskeligstilte kan søke om tilskudd. Tilskudd kan gis til oppføring, kjøp og ombygging av andre boliger til utleieboliger for vanskeligstilte. Tilskuddet avskrives over 30 år. Flere av tildelingskriteriene er nye fra 1. januar 2018. Se omtale av forskriftsendringene nedenfor under rapportering. For å øke måloppnåelsen for tilskuddet, kan det være aktuelt å gjennomføre forsøk.

Tilskuddet forvaltes av Husbanken. Kommunene skal rapportere årlig på bruken av utleieboliger som har fått tilskudd. Tilskuddet skal tilbakebetales dersom forutsetningene for tildelingen ikke overholdes, jf. forskrift om tilskudd til utleieboliger fra Husbanken.

Rapport

I 2017 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til utleieboliger for 755,5 mill. kroner til 1 334 utleieboliger, mot 1 044,9 mill. kroner til 1 998 boliger i 2016. Tilsagnsrammen var ekstraordinært høy i 2015 og 2016, blant annet som følge av økt behov for boliger til nyankomne flyktninger. Gjennom-

snittstilskuddet per bolig ble økt fra 523 000 kroner i 2016 til 566 700 kroner i 2017.

Kommunene skal rapportere på boliger som har mottatt tilskudd og forklare eventuelle avvik. Som følge av mulige misligheter ved boligoppkjøp gjort av det kommunale foretaket Boligbygg KF i Oslo kommune, stanset Husbanken all saksbehandling og alle utbetalinger av tilskudd til utleieboliger til Oslo kommune høsten 2017.

Forskriften for tilskudd til utleieboliger er revurdert med virkning fra 1. januar 2018. Formålet er å målrette og effektivisere tilskuddet. Regelverket er også gjort tydeligere og mer oversiktlig ved at bestemmelser fra Husbankens retningslinjer og veileder er flyttet inn i forskriften. Det er utarbeidet en veileder til forskriften.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 831,5 mill. kroner i 2018. Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning.

Av bevilgningen er 385,6 mill. kroner knyttet til tilsagn som skal gis i 2018, mens 445,8 mill. kroner er knyttet til tilsagn som er gitt tidligere år. Tilsagnsrammen for 2019 er 856,9 mill. kroner. Totalt kan det gis tilsagn til om lag 1 560 utleieboliger i 2019.

Minimum 50 mill. kroner av tilsagnsrammen i 2019 øremerkes opptrappingsplanen for rusfeltet.

Som følge av utfasing av ettårige økninger i tilsagnsrammen i 2015 og 2016, reduseres bevilgningen i 2019 med 12,3 mill. kroner. De særskilte bevilgningsøkningene hadde sammenheng med særlig høy ankomst av flyktninger og asylsøkere.

Det foreslås en tilsagnsfullmakt på 667,1 mill. kroner i 2019, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 77 Bærekraftig bolig- og byggkvalitet, kan overføres

Ordningen ble avvirket i 2017. Tilskuddet skulle bidra til flere miljø- og energivennlige og universelt utformende boliger, bygg og uteområder, jf. Prop. 1 S (2016–2017). For å dekke tilsagn som er gitt tidligere år, ble det bevilget 11 mill. kroner i 2018. De gjenstående tidligere gitte tilsagn utbetales i 2018, og det bevilges dermed ikke midler på posten i 2019.

Post 78 Boligsosiale tiltak, kan overføres

Tilskuddet skal bidra til å heve kompetansen og formidle kunnskap om boligsosialt arbeid og boligsosial politikk.

Måloppnåelse vurderes etter følgende kriterier:

- antall nye modeller, prøveprosjekter og metoder som er finansiert gjennom tilskuddet
- antall medlemmer i leietakerorganisasjoner som får tilskudd.

Tilskuddet skal gå til frivillige aktører, organisasjoner, stiftelser, sosiale entreprenører og andre som bidrar til:

- videreutvikling av boligsosial kunnskap og praksis blant annet gjennom utredninger, forsøksprosjekter og informasjonstiltak
- kunnskapsutvikling og -formidling om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk.

Det forutsettes at tilskuddsmottakerne samarbeider med Husbanken og/eller kommunene som deltar i Husbankens kommuneprogram.

Leietakerorganisasjoner som bidrar til å styrke leietakeres rettsikkerhet og kunnskap om leiemarkedet kan søke om driftsstøtte.

Husbanken forvalter tilskuddet. Tilskuddsmottakerne skal rapportere på hvert tiltak. Rapportene publiseres på Husbankens hjemmesider.

Rapport

Fram til og med 2016 ble det også gitt tilskudd til kommuner. Fra 2017 er den kommunerettede delen av tilskuddet gradvis innlemmet i kommunerammen. Den gjenstående delen av tilskuddet ble omgjort til et ettårig tilskudd i 2018. jf. Prop. 1 S (2017–2018).

I 2017 ble det gitt tilskudd til 30 prosjekter for 11 mill. kroner. Tilskuddet støtter opp under arbeidet innenfor Bolig for velferd og bidrar til utvikling av veiviseren.no, som er en digital boligsosial veiviser for kommunene. Leietakerorganisasjoner som mottok tilskuddet i 2017 har til sammen 4 000 medlemmer. I første halvår 2018 er det gitt tilskudd for 11 mill. kroner til 33 prosjekter.

Budsjettforslag

Bevilgningen foreslås redusert med 15,6 mill. kroner som følge av innlemmingen av den kommunerettede delen av tilskuddet i rammetilskuddet til kommunene. Som følge av at tilskuddet ble omgjort til et ettårig tilskudd i 2018, reduseres bevilgningen med 3,8 mill. kroner.

Samlet foreslås det at bevilgningen reduseres med 18,6 mill. kroner til 15,6 mill. kroner i 2019. Av dette er 4,3 mill. kroner knyttet til utbetaling av tidligere gitte tilsagn, mens 11,3 mill. kroner skal gå til utbetaling av nye tilskudd i 2019.

Post 79 Heis og tilstandsvurdering, kan overføres

Posten dekker tilskudd til prosjektering og innstallering av heis og tilskudd til tilstandsvurdering. Husbanken fordeler bevilgningen mellom de to formålene.

Tilskudd til prosjektering og innstallering av heis

Målet med ordningen er å bidra til økt tilgjengelighet i eksisterende boliger og bygg, slik at flere kan bo hjemme lenger.

Måloppnåelse vurderes etter følgende kriterier:

- antall heisprosjekter som har fått prosjekteringstilskudd i løpet av året og hvor mange boliger dette gjelder
- antall heiser som har fått tilsagn om tilskudd til installering og hvor mange boliger dette gjelder.

Tilskudd til prosjektering og installering av heis i eksisterende boligbygg kan gis til konsulentbistand, kostnadsoverslag og til installering av heis. Husbanken kan gi tilskudd til eiere av eksisterende boligeiendommer med minst tre etasjer. Boligselskaper hvor hovedvekten av beboerne er eldre blir prioritert.

Husbanken forvalter ordningen. Tilskuddsmottakere skal rapportere på hvert tiltak. Husbanken forutsetter at resultatene blir offentliggjort, og kan presenteres og videreformidles. Rapportene publiseres på Husbankens hjemmesider.

I 2017 ble det gitt tilskudd for 66 mill. kroner til etterinstallering av 37 heiser i bygg med 446 boliger. Til prosjektering av heiser ble det gitt til-

skudd for 4 mill. kroner i bygg med 1 578 boliger. I første halvår 2018 er det gitt tilsagn om tilskudd for 39 mill. kroner.

Tilskudd til tilstandsvurdering

Målet med ordningen er å bedre tilgjengeligheten slik at flere kan bo lenger hjemme. I tillegg er det et mål at flere eksisterende boliger blir mer energieffektive.

Måloppnåelse vurderes etter følgende kriterium:

- antall borettslag/sameier som har fått tilskudd til tilstandsvurdering og hvor mange boliger dette omfatter.

Tilskudd til tilstandsvurdering går til borettslag, sameier og lignende for å vurdere behov for vedlikehold og mulighet for oppgradering, med tanke på økt universell utforming og redusert energibruk.

Husbanken forvalter ordningen tilsvarende tilskudd til prosjektering og installering av heis.

I 2017 ga Husbanken tilsagn om tilskudd for 6 mill. kroner til tilstandsvurdering av bygg med 7 421 boliger.

Budsjettforslag

Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen i 2019 med 25 mill. kroner til 40 mill. kroner. Dette som følge av ny utbetalingsprofil fra 2018, jf. Prop. 1 S (2017–2018). Den tilhørende tilsagnsrammen i 2019 er 50 mill. kroner. Det foreslås en tilsagnsfullmakt på 45 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	28 775	28 717	29 874
	Sum kap. 0585	28 775	28 717	29 874

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 01 økt med 0,5 mill. kroner til 29,2 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husleietvistutvalget (HTU).

HTU har kontorer i Oslo, Bergen og Trondheim. Bevilgningen skal bidra til å nå mål 3 Boliglover som fremmer trygge boforhold.

I 2017 mottok HTU 1 994 klager, mot 1 643 klager i 2016. Dette tilsvarer en økning på 21,4 pst. Krav om erstatning og skyldig leie er de vanligste sakstypene. Saksbehandlingstiden for avgjørelser gikk ned fra 12,7 uker i 2016 til 11,9 uker i 2017. For forlik gikk den ned fra 8,9 til 7,1 uker. Mesteparten av saksbehandlingstiden brukes til forkynning og partenes utveksling av prosesskriv.

Forliksprosenten i HTU er høy, og har variert mellom 69 og 77 pst. de siste fem årene. I 2017 ble det inngått forlik i 74 pst. av sakene som ble meklet. I tillegg har HTU gitt generell informasjon og veiledning, og besvart henvendelser fra leiere og utleiere i hele landet. Så langt i 2018 har HTU hatt høyere saksøking enn det som ble lagt

til grunn i saldert budsjett for 2018. For å opprettholde lav saksbehandlingstid, ble bevilgningen økt med 0,5 mill. kroner i 2018, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 29,9 mill. kroner i 2019. Forslaget innebærer en videreføring av bevilgningsøkningen på 0,5 mill. kroner i 2018, som følge av økt saksinnngang.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3585, post 01, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Gebyrer	1 624	1 109	1 472
	Sum kap. 3585	1 624	1 109	1 472

Post 01 Gebyrer

Posten omfatter gebyrinntekter fra behandling av klager for HTU. Når en klage fremmes av leier, er saksbehandlingsgebyret 0,2 ganger rettsgebyret.

Når en klage fremmes av utleier, er gebyret lik rettsgebyret (1 150 kroner i 2019).

Det foreslås en bevilgning på 1,5 mill. kroner i 2019.

Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	101 518	103 655	105 974
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	49 037	53 181	49 750
70	Tilskudd til Lavenergiprogrammet	6 678		
	Sum kap. 0587	157 233	156 836	155 724

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 22 redusert med 4,8 mill. kroner til 48,4 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Bevilgningene under kap. 587 skal bidra til nå å mål 1 Sikre, miljøvennlige og tilgjengelige boliger og bygg og mål 2 Forutsigbare regler for effektiv ressursbruk i byggeprosessen.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn, husleie og andre faste utgifter for Direktoratet for byggkvalitet (DiBK). Direktoratet har kontor i Oslo og Gjøvik. Bevilgningen dekker også utgifter til drift av den sen-

trale godkjenningsordningen for foretak med ansvarsrett. Ordningen skal være selvfinansierende, jf. kap. 3587, post 04 Gebyrer. Arbeidet med Lavenergiprogrammet ble avsluttet i 2017. For å videreføre Lavenergiprogrammets kompetansearbeid, ble bevilgningen på kap. 587, post 01 økt med 3 mill. kroner i 2018.

Det foreslås en bevilgning på 106 mill. kroner i 2019.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3587, post 04, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Posten skal bidra til kunnskapsutvikling og informasjonsformidling om bygningspolitiske temaer, og finansiere utredninger og DiBKs eksterne samhandlings- og kommunikasjonsaktiviteter. DiBK har sekretariatsansvaret for Bygg21, og følger opp ByggNett-strategien, jf. omtale under mål 2 Forutsigbare regler for effektiv ressursbruk i byggeprosessen.

Rapport

I 2017 ble det benyttet 49 mill. kroner, hvorav 13,5 mill. kroner til ByggNett og 11,4 mill. kroner til Bygg21. Videre ble det benyttet 1,8 mill. kroner til konsekvensutredninger og samfunnsøkonomiske analyser og 3,9 mill. kroner til tekniske utredninger og brukerundersøkelser for kunnskapsbasert regelverksutvikling og forenkling. Videre gikk 3,8 mill. kroner til utvikling av andre brukerorienterte digitale tjenester, 1,5 mill. kroner til støtte til utgivelse av byggeanvisninger, 5,3 mill. kroner til standardisering nasjonalt og internasjonalt, 1,9 mill. kroner til tilsynskampanjer

Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Diverse inntekter	45	17	106
04	Gebyrer	44 355	50 070	44 031
	Sum kap. 3587	44 400	50 087	44 137

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 04 redusert med 5,7 mill. kroner til 44,4 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

og eksterne virkemidler i markedstilsynet, og 5,9 mill. kroner til informasjonsformidling og eksternt samhandling.

I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2018, besluttet regjeringen å redusere bevilgningen med 5,7 mill. kroner. Dette som følge av at arbeidet med et seriøsregister er innstilt. Seriøsregisteret skulle virke sammen med Forbrukerrådets håndverkerportal. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har tidligere overført midler til Barne- og likestillingsdepartementet til utvikling og drift av håndverkerportalen. Som følge av at håndverkerportalen er innstilt inntil videre, ble det i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett tilbakeført 900 000 kroner knyttet til drift av portalen, jf. Prop. 85 S (2017–2018) og Innst. 400 S (2017–2018). Midlene som ble tilbakeført vil i hovedsak benyttes til ekspertutvalget som skal vurdere den sentrale godkjenningsordningen og virkemidler for seriøse foretak.

For å videreføre Lavenergiprogrammets kompetansearbeid, ble bevilgningen på kap. 587, post 22 økt med 3,8 mill. kroner i 2018.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 49,8 mill. kroner i 2019. Bevilgningen foreslås redusert med 4,7 mill. kroner som følge av at arbeidet med seriøsregisteret og Håndverkerportalen er innstilt inntil videre.

Post 70 Tilskudd til Lavenergiprogrammet

Lavenergiprogrammet ble avsluttet i 2017. Programmet hadde som overordnet mål å heve kunnskapsnivået om energieffektive bygg i bygg-, anlegg- og eiendomsnæringen, jf. Prop. 1 S (2017–2018).

Post 01 Diverse inntekter

Posten omfatter inntekter fra tvangsmulkt og overtredelsesgebyr som ilegges dersom det omsettes eller brukes produkter til byggverk som ikke er i samsvar med krav i plan- og bygningslovgivningen. Posten omfatter også inntekter fra overtredelsesgebyr for misbruk av logo og innsending av uriktig informasjon i forbindelse med sentral godkjenning.

Det foreslås en bevilgning på 106 000 kroner i 2019.

Post 04 Gebyrer

Posten omfatter gebyrinntekter fra den sentrale godkjenningsordningen for foretak med ansvarsrett. Gebyret er på 3 100 kroner per foretak. Ordningen er selvfinansierende, jf. omtale under kap. 587, post 01 Driftsutgifter.

Som følge av at arbeidet med seriøsitetsregisteret er innstilt inntil videre, jf. omtale under kap. 587, post 22, foreslås det å redusere bevilgningen med 5,7 mill. kroner til 44 mill. kroner i 2019. Det er da lagt til grunn om lag 14 500 foretak i den sentrale godkjenningsordningen.

Kap. 2412 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter	343 527	344 880	352 910
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	11 022	11 263	11 532
45	Større utstyranskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	51 478	47 699	38 844
71	Tap på lån	8 893	13 000	12 700
72	Rentestøtte	6 325	4 500	4 100
90	Nye lån, <i>overslagsbevilgning</i>	16 320 145	15 030 000	14 330 000
	Sum kap. 2412	16 741 390	15 451 342	14 750 086

Vedrørende 2018: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2018 ble post 21 redusert med 0,5 mill. kroner til 10,8 mill. kroner, jf. Prop. 85 S og Innst. 400 S (2017–2018).

Bevilgningene til Husbanken skal bidra til å nå mål 1 Sikre, miljøvennlige og tilgjengelige boliger og bygg og mål 4 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig.

Husbankens lånevirkosomhet følger periodiseringsprinsippet. Postene 71 Tap på lån, 72 Rentestøtte og 90 Nye lån er knyttet til lånevirkosomheten. Dette gjelder også inntekstpostene 01 Gebyrer m.m. og 90 Avdrag under kapittel 5412 og post 90 Renter under kapittel 5615. Størrelsen på Husbankens låneramme for nye lån, det samlede utlånsvolumet og renteendringer påvirker disse budsjettpostene.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Husbanken har

hovedkontor i Drammen og regionkontorer i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

I 2016 vedtok regjeringen at Statens innkrevingsentral (SI) skulle overta forvaltningen av Husbankens misligholdte lån og tilskudd, jf. omtale i Prop. 1 (2017–2018). Dette er gjennomført gradvis i 2017 og 2018. Hittil har Husbanken dekket SIs administrative kostnader gjennom stykkprisfinansiering. Fra 2019 foreslås kompensasjon dekket ved en rammeoverføring fra Husbankens til SIs budsjett. Det foreslås derfor å redusere bevilgningen med 1,5 mill. kroner mot tilsvarende økning på SIs kap. 1618, post 01. Det vises også til omtale under post 71 Tap på lån om endret praksis for budsjettering og regnskapsføring av tap.

Det foreslås å justere Husbankens gebyrer, jf. omtale under kap. 5312, post 01 Gebyrer m.m.

Som følge av dette, foreslås det å øke bevilgningen på posten med 1,8 mill. kroner.

Det foreslås å flytte 10 mill. kroner fra kap. 2412, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold til post 01 Driftsutgifter, i forbindelse med at Husbanken vil erstatte eksterne IKT-konsulenter med eget personell.

Husbanken har de senere årene gjennomført flere effektiviseringstiltak. I rapporten fra Agenda Kaupang og Proba Samfunnsanalyse fra 2017, om Husbankens organisering og oppgaveløsning, er det påpekt at det bør være rom for videre effektivisering. Ny organisering, digitalisering og standardisering av arbeidsprosesser og tjenester skal bidra til at Husbanken arbeider mer effektivt og med høy måloppnåelse. I 2019 legges det til grunn at det kan realiseres gevinster som følge av gjennomførte og nye effektiviseringstiltak tilsvarende 10 mill. kroner, i tillegg til uttrekk av gevinster som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen. Gevinstene vil blant annet bli realisert ved naturlig avgang. Regjeringen kommer tilbake til Stortinget i statsbudsjettet for 2020 om hvordan videre gevinster av effektiviseringen i Husbanken skal realiseres.

Samlet foreslås det en bevilgning på 352,9 mill. kroner i 2019.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 5312, post 01, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen på posten skal benyttes til forskning, utvikling og kunnskapsformidling innenfor boligsosiale temaer og andre spørsmål om boligpolitikk.

I 2017 finansierte Husbanken ti forsknings- og utviklingsoppdrag over posten. Blant annet er styringsinformasjon i arbeidet med Bolig for velferd kvalitetssikret og videreutviklet. Erfaringer fra forsøk med velferdsrab i Asker kommune er gjort rede for. Kommunenes bosettingsarbeid av flyktninger er undersøkt. Videre har midlene finansiert en rapport om barnefamilier i kommunale boliger, og en rapport om erfaringer med Husbankens kommuneprogram i 2017. Bostedsløse er kartlagt. Rapportene er tilgjengelige på Husbankens hjemmesider.

Det foreslås en bevilgning på 11,5 mill. kroner i 2019.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold i Husbanken, blant annet på IKT-området.

I 2017 ble det benyttet 51,5 mill. kroner, blant annet til utvikling av ny e-søknad for grunnlån og tilskudd til utleieboliger, videreutvikling og forvaltning av bostøtteløsninger og ny saksbehandlingsløsning for startlån og tilskudd. Midlene gikk også til forvaltning av e-søknader, videreutvikling av system for analyse og rapportering og utvikling av ny elektronisk behovsmelding til kommunene.

Det foreslås å flytte 10 mill. kroner til post 01 Driftsutgifter, jf. omtale under post 01. Det foreslås en bevilgning på 38,8 mill. kroner i 2019.

Post 71 Tap på lån

Posten omfatter tap på Husbankens utlånsvirksomhet. I 2017 var samlet netto tap 8,9 mill. kroner, mot 10,4 mill. kroner i 2016. Tapene på utlånsvirksomheten i Husbanken er lave, og utgjorde i 2017 0,006 pst. av utlånsporteføljen på 146 mrd. kroner per 31. desember 2017. Brutto tap var 11,4 mill. kroner, hvorav 11,1 mill. kroner var gjeld på lån (hovedstol) og 0,3 mill. kroner var gjeld på renter. Tapene på lånegjeld fordelte seg med 3,8 mill. kroner på grunnlån, 6,1 mill. kroner på startlån og 1,2 mill. kroner på andre låneordninger. Tilbakeførte restkrav var 2,5 mill. kroner. I 2018 er netto tap anslått til 13 mill. kroner, mens netto tap i 2019 anslås til 11 mill. kroner.

Som det framgår av omtalen under post 01 Driftsutgifter, har Statens innkrevingsentral (SI) overtatt oppgavene med misligholdsforvaltning av husbanklån. I den forbindelse foreslås det at SI skal tilbakeføre restkrav fra husbanklån direkte til statskassen, istedenfor at kravene budsjetteres og inntektsføres på Husbankens tapspost. Som følge av dette, øker bevilgningsbehovet med 1,5 mill. kroner i 2019. SI får en tilsvarende inntektsøkning på kap. 4618, post 85. Det vil fortsatt bli redegjort for netto tap i Husbankens årsrapport og i budsjettproposisjonene.

Etter dette ville det bare være restkrav fra startlån som skulle inntektsføres Husbankens tapspost. Da disse restkravene er relativt små og variable, foreslås det å postere disse på kap. 5312, post 11 Diverse inntekter. Da vil tapsposten bli bruttobudsjettert, i tråd med hovedprinsippene for statsbudsjettet. Bevilgningsbehovet er anslått å øke med 0,2 mill. kroner i 2019 som følge av denne omleggingen.

Det foreslås en bevilgning på 12,7 mill. kroner i 2019.

Post 72 Rentestøtte

Posten omfatter rentestøtte som følge av at eldre særvilkårslån har ett prosentpoeng lavere rente enn ordinære lån. Slike lån ble gitt fram til og med 1996.

I 2017 ble det regnskapsført 6,3 mill. kroner på posten. Restgjelden for særvilkårslåne var per 31. desember 2017 på 545 mill. kroner, mot 700 mill. kroner året før.

Det foreslås at bevilgningen reduseres med 0,4 mill. kroner til 4,1 mill. kroner i 2019. Reduksjonen skyldes at volumet av særvilkårslån blir redusert i takt med at lånene blir nedbetalt.

Post 90 Nye lån, overslagsbevilgning

Husbanklån skal være et supplement til lån fra private kredittinstitusjoner, og bidra til å nå boligpolitiske mål som ellers ikke ville blitt nådd. Husbanken forvalter tre låneordninger: grunnlån, startlån og lån til barnehager.

Bevilgningen på posten dekker i tillegg til utbetaling av nye lån, også beregnede, opptjente, ikke betalte renter på lånene. Ved beregning av utbetaling av nye lån legges det til grunn at ett års lånetilsagn utbetales over fem år.

I 2017 ble det bevilget 16,3 mrd. kroner på posten, mot 14,7 mrd. kroner i 2016. Økningen skyldes i hovedsak høyere utbetaling av nye startlån. Startlån blir utbetalt raskere enn andre lån. I 2018 er bevilgningen 15 mrd. kroner.

I 2017 var lånerammen 18 mrd. kroner. Av rammen ble om lag 17,6 mrd. kroner disponert, hvorav 8,4 mrd. kroner til grunnlån, 8,3 mrd. kroner til startlån til kommunene og 0,9 mrd. kroner

til barnehagelån. Ved utgangen av 2017 hadde Husbanken utestående lån for 146 mrd. kroner. Ved utgangen av juli 2018 er det gitt tilsagn om lån for 12,2 mrd. kroner. Lånerammen i 2018 er 17 mrd. kroner.

Rapport for grunnlån og startlån framgår av omtalen til mål 1 Sikre, miljøvennlige og tilgjengelige boliger og mål 4 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig. Barnehagelån skal medvirke til å dekke behovet for barnehager. Lånet gis til private aktører for oppføring, kjøp og utbedring av barnehager. I 2017 ble det gitt tilsagn om lån for et samlet beløp på 870 mill. kroner til finansiering av 2 290 barnehageplasser. Til sammenlikning ble det i 2016 gitt tilsagn for 755 mill. kroner til 1 944 barnehageplasser.

Budsjettforslag

På bakgrunn av den høye gjelden i norske husholdninger har regjeringen videreført boliglånforskriften for private banker. Forskriften skal gjelde ut 2019. Statlige boliglån som har gunstige lånebetingelser enn private lån, kan bidra til å øke opptaket av kreditt i husholdningene og gi høyere boligpriser. Husbanklån skal supplere, og ikke konkurrere med, det private kredittmarkedet. På denne bakgrunn foreslås det å redusere Husbankens låneramme fra 17 til 16 mrd. kroner i 2019, jf. forslag til romertallsvedtak. Reduksjonen foreslås dekket ved å redusere bruken av grunnlån til boligkvalitet. Startlån og lån til utleieboliger til vanskeligstilte vil bli prioritert også i 2019.

Det foreslås å redusere bevilgningen med 700 mill. kroner til 14 330 mill. kroner i 2019. Dette som følge av lavere anslag for utbetaling av tidligere års tilsagn og lavere låneramme i 2019.

Kap. 5312 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Gebyrer m.m.	10 962	10 524	11 443
11	Diverse inntekter	125 481	102 700	61 940
90	Avdrag	12 418 232	11 590 000	12 350 000
	Sum kap. 5312	12 554 675	11 703 224	12 423 383

Post 01 Gebyrer m.m.

På posten føres inntekter fra etableringsgebyr, termingebyr, varslingsgebyr og tilkjente saksomkostninger i misligholdsaker. Kundene kan velge mellom to, fire eller tolv terminer i året, og mellom papirbaserte og elektroniske søknader og varsler om terminforfall.

I 2017 var de samlede gebyrinntektene 11 mill. kroner, hvorav inntekter fra etableringsgebyr 0,9 mill. kroner, fra forvaltningsgebyr 8,8 mill. kroner, fra varslingsgebyr 1,2 mill. kroner og fra tilkjente saksomkostninger 18 000 kroner. Gebyrinntektene reduseres gradvis over tid, hovedsakelig

som følge av at Husbanken forvalter færre lån. Ved utgangen av 2017 forvaltet Husbanken om lag 45 900 lån, mot 48 600 på samme tidspunkt året før.

Husbankens lånegebyrer har ikke vært justert siden 2006. For å kompensere for økte kostnader og stimulere låntakerne til valg av digitale løsninger, foreslås gebyrene justert fra 2019. Forslag til nye gebyrer framgår av tabell 7.23. Låntakere som velger e-søknad og e-varsel om terminforfall får ingen gebyrøkning. Forslaget gir en merinntekt i 2019 på 1,8 mill. kroner, jf. omtale under kap. 2412, post 01 Driftsutgifter.

Det foreslås en bevilgning på 11,4 mill. kroner i 2019.

Tabell 7.23 Forslag til justering av Husbankens lånegebyrer i 2019

	(Beløp i kroner)		
	Gebyrer i 2018	Forslag til nye gebyrer fra 2019	Endring
Etableringsgebyr papirsøknad	600	800	200
Etableringsgebyr e-søknad	600	600	0
Termingebyr papirvarsel	30	40	10
Termingebyr e-varsel	30	30	0
2. gangs varsel	50	70	20
3. gangs varsel	150	210	60

Post 11 Diverse inntekter

På denne posten blir det inntektsført diverse inntekter, som blant annet tilbakebetaling av urettmessig utbetalt bostøtte og tilskudd.

I 2017 ble det inntektsført 125,5 mill. kroner på posten, hvorav 111,5 mill. kroner var tilbakebetalt bostøtte og 14 mill. kroner tilbakebetalte tilskudd.

Fra 2017 legger Husbanken faktisk inntekt til grunn for beregning av bostøtte. Det forventes at dette vil føre til færre krav om tilbakebetaling av bostøtte, slik at tilfeldige inntekter avtar fra 2019. Det foreslås derfor at bevilgningen reduseres med 42,7 mill. kroner.

Tilbakeførte restkrav fra startlån foreslås inntektsført på posten, jf. omtale under kap. 2412, post 71 Tap på lån. Bevilgningsbehovet er anslått å øke med 0,2 mill. kroner i 2019 som følge av omleggingen.

Samlet foreslås det å redusere bevilgningen med 42,5 mill. kroner til 61,9 mill. kroner i 2019.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter ordinære og ekstraordinære avdrag og andre innbetalinger, tilbakebetaling av opptjente, ikke betalte renter og tap.

I 2017 ble det inntektsført om lag 12,4 mrd. kroner på posten, hvorav om lag 6,2 mrd. kroner var ordinære innbetalinger, 5,8 mrd. kroner ekstraordinære innbetalinger og 0,4 mrd. kroner var tilbakebetaling av opptjente, ikke betalte renter og tap.

Både ordinære avdrag og ekstraordinære innbetalinger har økt i 2017 og 2018. Anslaget for ekstraordinære innbetalinger i 2019 er derfor økt med 500 mill. kroner til 5 500 mill. kroner, og anslaget for avdrag er økt med 260 mill. kroner til 6 410 mill. kroner.

Samlet sett foreslås det å øke bevilgningen med 760 mill. kroner til 12 350 mill. kroner i 2019.

Kap. 5615 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
80	Renter	2 948 311	2 900 000	3 309 000
	Sum kap. 5615	2 948 311	2 900 000	3 309 000

Post 80 Renter

Posten omfatter betalte renter på lån, opptjente ikke betalte renter og rentestøtte, jf. kap. 2412 Husbanken, post 72 Rentestøtte.

Husbanken tilbyr lån med flytende og faste renter. Fast rente tilbys med 3, 5, 10 eller 20 års bindingstid.

I 2017 ble det ført 2 948 mill. kroner på posten. Gjennomsnittlig utlånsrente for låneporteføljen var 2,01 pst. i 2017, mot 2,10 pst. året før. Ved utgangen av 2017 var restgjelden for lån med fastrenteavtaler 54,2 mrd. kroner, og utgjorde 37 pst. av de samlede utlån.

Det foreslås å øke bevilgningen med 409 mill. kroner til 3 309 mill. kroner i 2019. Økningen skyldes større lånevolum og økt rente.

Programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata

Utgifter under programkategori 13.90 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
590	Planlegging og byutvikling	86 583	83 776	102 847	22,8
595	Statens kartverk	1 295 958	1 185 499	1 139 541	-3,9
	Sum kategori 13.90	1 382 541	1 269 275	1 242 388	-2,1

Inntekter under programkategori 13.90 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019	Pst. endr. 18/19
3595	Statens kartverk	891 124	809 056	755 081	-6,7
	Sum kategori 13.90	891 124	809 056	755 081	-6,7

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for at landet har en helhetlig, framtidrettet og samordnet arealpolitikk, og skal bidra til at den kommunale og regionale samfunns- og arealplanleggingen fungerer effektivt. Ansvaret omfatter både forvaltnings- og utviklingsoppgaver. Oppgavene omfatter rollen som veileder og avgjørelsesmyndighet i enkeltsaker, politikktutforming og formidling av mer overordnet karakter. Ansvaret omfatter alt fra byer og tettsteder til fjell- og utmarksområder, sjøområder og strandsonen.

Departementet er ansvarlig for plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter. Plandelen av loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og interesser innenfor samfunns- og arealplanlegging, og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser. For omtale av lovens bygningsdel vises det til programkategori 13.80.

Departementet utvikler lover og forskrifter om planlegging og konsekvensutredning, og veileder om og forvalter lovens bestemmelser. Utvikling

og formidling av nasjonale mål og interesser i planleggingen er et departementsansvar. Eksempler på dette er nasjonale forventninger, statlige planbestemmelser og planretningslinjer. Departementet tilrettelegger for gode og effektive planprosesser med maler, standarder og krav til digitale verktøy.

Kommunene har et hovedansvar for å finne helhetlige og gode løsninger i samfunns- og arealplanleggingen slik at lokale forhold ivaretas, i samspill med nasjonale og viktige regionale interesser. Departementet behandler og avgjør innsigelsessaker som ikke er løst lokalt og regionale planer der det har kommet innvendinger. Når viktige statlige, regionale eller andre samfunnsmessige hensyn tilsier det, kan staten ved departementet utarbeide reguleringsplan eller arealdel til kommuneplanen.

Departementet samarbeider med fylkeskommunene, de største byene og byregionene om en bærekraftig byutvikling. Det legges vekt på oppfølgingen av statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, forsetting med kvalitet og likeverdige levekår. For

omtale av øvrig distrikts- og regionalpolitikk vises det til programkategori 13.50.

Departementet har ansvaret for geografisk infrastruktur på land og sjø, lovgivning og forvaltning på fagområdene geografiske data (geodata) og eiendomsinformasjon (matrikkelen og tinglysing).

Departementet er etatsstyrer for Statens kartverk. Kartverket er koordinator for nasjonale geodata, og organiserer kartleggingen av Norges land- og sjøarealer. Kartverket skal tilrettelegge for bruk av dette kunnskapsgrunnlaget, blant annet ved å sørge for at det offentlige kartgrunnlaget er tilgjengelig for alle. Deling av data i samsvar med geodataloven skjer i samarbeid med sektormyndigheter. Staten har også ansvaret for tinglysing av fast eiendom og boret, og for å forvalte matrikkelen i samarbeid med kommunene.

Utviklingstrekk og utfordringer

Samfunnsutviklingen og arealbruken må bli mer bærekraftig, samtidig som verdiskapingen skal øke. Det er en utfordring å oppnå en balansert utvikling med attraktive og velfungerende byer og distrikter. Regjeringen har lagt til rette for mer effektive og digitale planprosesser, som sammen med bedre regionale og kommunale planer skal bidra til dette. Regjeringen har lagt til rette for digitalisering som gir nye muligheter for å forenkle og automatisere eksisterende tjenester og for å utvikle helt nye løsninger. Å ha oppdatert kart- og eiendomsinformasjon som gir grunnlag for privat og offentlig verdiskaping er et omfattende og løpende arbeid, som krever samordning. Regjeringen har beskrevet blant annet disse utviklingstrekkene i Meld. St. 18 (2016–2017) *Berekraftige byer og sterke distrikt* og Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge*, og i dokumenter til Stortinget om kommune- og regionreform.

Planprosesser og planer

Planlegging etter plan- og bygningsloven er en av nøklene til bærekraftig utvikling i hele landet. Evalueringen av plandelen av plan- og bygningsloven, EVAPLAN 2008, i regi av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), er slutført i 2018. Den viser til at samfunnsdelen av kommuneplanen bør styrkes som strategisk instrument og som en paraply for arealdelen og økonomiplanen.

Regjeringen har de siste årene satset på effektivisering av planprosesser og utvikling av lovverk. Det er mange og til dels motstridende interesser knyttet til bruk og vern av arealer.

Regjeringens arbeid med planprosessene har ført til at terskelen for innsigelser er hevet. Det tas nå større hensyn til lokaldemokratiet. Det er behov for bedre planavklaringer og samordning mellom myndigheter og lovverk, slik at også behovet for innsigelser reduseres. De siste årene har fylkesmannen samordnet statlige innsigelser. Dette har bidratt til mer effektive planprosesser, jf. omtale under mål 1. I EVAPLAN 2008 vises det til at loven langt på vei er blitt en felles arena for samfunnsplanleggingen, men at flere sektorlover og systemer for tidligfaseutredninger må kobles på.

Et flertall av kommunene, særlig de minste, peker på at de mangler nødvendig kapasitet i samfunns- og arealplanlegging, jf. *NIVI Rapport 2014:1 Kartlegging av plankapasitet og plankompetanse i kommunene*. Kommunereformen og regionreformen er derfor viktige for å skape sterkere fagmiljøer, blant annet innen plan, kart og geodata.

Fjell, utmark og sjøområder er viktige ressurser for bærekraftig næringsutvikling, for eksempel innen havbruk, mineralutvinning og turisme. Som eksempel har flere kystkommuner gått sammen om å lage kystsoneplaner for å legge til rette for næringsutvikling og økt verdiskaping for kystnæringene. Det kan være en utfordring at forvaltningen av ressursene er fragmentert, og at kunnskap og tillatelser må hentes fra mange ulike hold. Forskjellige sektorer kan ha ulike og motstridende krav. Det er en utfordring for kommunene å lage gode planer som skaper rom for bærekraftig arealforvaltning og næringsutvikling i disse områdene.

Flere bor i byer og tettsteder og byene blir tettere, jf. SSBs tall for befolkning og areal i tettsteder 2017. Forenkling og forbedring av plan- og byggesaksreglene er fortsatt nødvendig, særlig for prosesser som omfatter bolig- og næringsutvikling i byene. Kommunegrensene skjærer gjennom tettsteder og integrerte arbeidsmarkeder. Det gjør planlegging for boligbygging, næringsutvikling og god kollektivtrafikk utfordrende. Regjeringens kommune- og regionreform er et bidrag til å styrke planleggingen.

Samfunnet utvikler seg raskt, og hvis infrastrukturbygginger har lang planleggingstid reduseres nytten av investeringene. For å nå regjeringens mål om å redusere planleggingstiden for store samferdselstiltak, er det nødvendig med effektivisering av disse prosessene. Planarbeid kan også omfatte flere kommuner. Bruk av statlig plan kan noen ganger være nødvendig, og har økt de senere år. Statlig plan bidrar til samordning mellom partene i planprosessen og effektive

planprosesser. Erfaringene så langt tyder på dette, og E10 Hålogalandsveien er ett eksempel. Samtidig kan konfliktnivået i sakene som behandles som statlig plan være høyt, og det er de samme medvirkningsprosessene som gjelder for statlig plan som for ordinær kommunal planlegging. Selv ved bruk av statlig plan vil planlegging av store samferdselsprosjekter derfor kunne ta tid.

Sårbarhet for naturulykker vil endre seg som følge av klimaendringer. Dette påvirker eksisterende infrastruktur, bebyggelse og planer for nye utbygginger. Samfunns- og arealplanleggingen må utvikles for å ta hensyn til klimaendringene. Regjeringens klimatilpasningspolitikk bygger på NOU 2010: 10 *Tilpassing til eit klima i endring* og Meld. St. 33 (2012–2013) *Klimatilpasning i Norge*. Et eksempel er overvann, som vil gi hyppigere og større flommer. God håndtering av overvann er en viktig del av den praktiske klimatilpasningen. Regjeringen følger opp forslagene i NOU 2015: 16 *Overvann i byer og tettsteder*.

Klimagassutslipp gir økt drivhuseffekt, og det er en utfordring å redusere utslippene i samsvar med nasjonale og internasjonale mål. Transportsektoren står for betydelige utslipp. De siste årene har både staten og lokale myndigheter fokusert på bidraget en mer samordnet areal- og transportplanlegging kan gi til å redusere utslippene. Statlige sektormyndigheter må også bidra ved å lokalisere offentlige virksomheter i tråd med statens egen politikk for areal- og transportplanlegging, for å bidra til et redusert transportbehov og bedre arealutnyttelse.

Byer og tettsteder

Storbyer i vekst krever helhetlige grep for å bli funksjonelle og bærekraftige byområder. Forpliktende regionale bolig-, areal- og transportplaner utgjør et viktig grunnlag for å oppnå dette, både i hovedstadsområdet og i større byområder. Det kan inngås avtaler som redskap for gjennomføring av regionale planer. Regjeringen arbeider med å inngå byvekstavtaler for de ni største byområdene. Målet på arealsiden er å få til et godt og effektivt samarbeid mellom stat, fylkeskommuner og kommuner om oppfølging av de regionale planene. Avtalene har arealbruksindikatorer, som eksempelvis måler gjennomsnittlig avstand fra bolig og arbeidsplasser til viktige bysentra og kollektivknutepunkter.

Produktivitetskommissjonen peker i NOU 2015: 1 *Produktivitet – grunnlag for vekst og velferd* på sammenhengen mellom tetthet, innovasjon,

spredning av kunnskap og tilegnelse av ferdigheter, og dermed økonomisk aktivitet. Utfordringen er å øke tettheten samtidig som innbyggernes trivsel og tilhørighet forsterkes. Mange kommuner sliter dessuten med å skape liv i sentrum, og sentrumshandelen taper markedsandeler i de fleste norske byer. Transportøkonomisk institutts analyse av utviklingen i detaljvarehandelen i 20 bykommuner (2014) viste at sentrumshandelen over flere år hadde tapt markedsandeler i de fleste kommunene, og at sentrum ble svekket som handleområde. Den sterkt økende netthandelen vil utfordre sentrumshandelen ytterligere. Departementet følger opp utviklingen i byer og tettsteder gjennom veiledning, byvekstavtaler, lovarbeid og på andre måter. Attraktive byer med levende bymiljø kombinerer økt tetthet med effektive transportløsninger og høy livskvalitet.

Levekårsutfordringene i flere bykommuner er konsentrert i enkelte bydeler og er svært sammensatte. Blant annet er de knyttet til arbeidsledighet, oppvekst og boforhold. En utfordring er å få til mer samordnet innsats fra mange instanser og aktører, både statlige, kommunale, private og frivillige, for å få gode resultater.

Kart- og eiendomsinformasjon

EUs *eGovernment Benchmark 2017* viser at Norge ligger i front på digitalisering av offentlig tjenester, herunder elektronisk tinglysing og geodata. De senere årene har tilgangen til og kvaliteten på kart og geodata blitt bedre, og dataene er mer oppdatert. Det ligger fortsatt store muligheter for økt privat og offentlig verdiskaping gjennom effektiv tilgang til og bruk av kart- og eiendomsinformasjon. Et oppdatert geografisk kunnskapsgrunnlag gir økt sikkerhet. Felles løsninger og teknologi som understøtter en effektiv oppgaveløsning åpner for nye bruksmuligheter. Det krever samspill om forvaltning, deling, utvikling og innovasjon mellom aktørene i både privat og offentlig sektor.

Bruken av det offentlige kartgrunnlaget har ifølge Kartverket økt mye siste år. Mange datasett er av varierende kvalitet og har ikke god nok arealdekning. Tilgang til data er fortsatt en utfordring. Flere store offentlige dataeiere må tilrettelegge egne data bedre og gjøre dem tilgjengelige gjennom Geonorge. Dette skal gjøres i tråd med krav etter geodataloven og i samsvar med digitaliseringsrundskrivet. Kartverket er nasjonal geodatakoordinator og vil gjennom Norge digitalt-samarbeidet bistå etatene med veiledning, felles produktspesifikasjoner og metodikk. Det er behov

for bedre selvbetjeningsløsninger til offentlige data som planregistre og matrikkelen. Matrikkelen har informasjon som gjenbrukes i mange offentlige og private fagsystemer. Det er utfordringer knyttet til en utdatert teknisk plattform, varierende kvalitet og manglende fullstendighet, spesielt i bygningsregisteret.

Nytt system for elektronisk tinglysing ble tatt i bruk i 2017. Det året ble over halvparten av rettsstiftelsene sendt inn elektronisk. Digitaliseringsgraden har vært svakt økende, men brukerne har i mindre grad enn forventet tatt i bruk den elektroniske løsningen fullt ut. Dette skyldes blant annet at enkelte dokumenter fortsatt er papirbaserte. Det er planlagt flere tiltak for å øke digitaliseringsgraden, disse omtales under mål 3.

Det er en utfordring å utvikle og ta i bruk digitale planprosesser som skal bidra til bedre planer, raskere planprosesser og styrket innbyggermedvirkning. Et flertall av kommunene har opprettet digitale planregistre. Økt digitalisering av plan- og byggesaksprosessene, eiendomstransaksjoner og det geografiske kunnskapsgrunnlaget bidrar til å øke produktiviteten i privat og offentlig sektor.

På sjøområdet har navigasjon tradisjonelt vært hovedbruksområdet. Økt aktivitet i marine og maritime næringer har endret brukernes behov og stiller andre krav til sjødata. Mye av kysten er ennå ikke godt nok kartlagt. Det er utfordrende å få utført effektive dybdemålinger i grunne sjøområder.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 7.24 Mål for programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata

1. Planlegging skal fremme bærekraftig samfunnsutvikling og arealbruk
2. Byer, byregioner og tettsteder skal være attraktive og bærekraftige
3. Effektiv tilgang til oppdatert kart- og eiendomsinformasjon skal gi grunnlag for verdiskapning og utvikling.

Tidligere besto målstrukturen av hovedmål og delmål. For 2019 er det kun mål på ett nivå. Det rapporteres på gamle mål under egnet ny målomtale.

Mål 1 Planlegging skal fremme bærekraftig samfunnsutvikling og arealbruk

Regjeringen vil fremme en bærekraftig og framtidsrettet samfunnsutvikling og arealforvaltning i hele landet. Det er et mål å oppnå forenkling, bedre planer og mer effektive planprosesser. Det skal legges stor vekt på lokalt selvstyre i samfunnsplanleggingen.

Rapport, strategier og tiltak

Et godt og oppdatert planverk bidrar til raskere saksbehandling og færre dispensasjonssaker. Arbeidet med areal- og samfunnsutviklingen må styrkes og effektivisering av planprosessene må fortsette, slik at boliger, infrastruktur og næringsområder kan bygges ut på en mer effektiv måte. God og tydelig rolleavklaring, tidlig avklaring av konflikter og effektivt samarbeid er viktig. Det er behov for bedre planavklaringer og samordning mellom myndigheter og lovverk, slik at også behovet for innsigelser reduseres.

Effektive planprosesser skal bidra til gode kommunale og regionale planer. Forenklinger og

forbedringer i lovverket som bidrar til dette er viktig. I 2017 videreførte regjeringen arbeidet gjennom en rekke lovendringer som skal bidra til mer effektive planprosesser, jf. Prop. 149 L (2015–2016) *Endringer i plan og bygningsloven* og Innst. 181 L (2016–2017), og Prop. 110 L (2016–2017) *Endringer i plan- og bygningsloven og matrikkellova* og Innst. 425 L (2016–2017). Lovendringene ble oppsummert i Prop. 1 S (2017–2018) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Arbeidet med regelverksforenklinger, tidlig medvirkning og mer effektive planprosesser videreføres. God veiledning om lover, regelverk og prosesser er, sammen med en rask og korrekt saksbehandling i departementet, viktig for at plan- og byggesaksprosesser skal være så effektive som mulig og for at planene skal bidra til å nå mål for samfunnsutviklingen. En rask og effektiv behandling av statlige planer, innvendinger og innsigelsessaker er en viktig oppgave med høy prioritet i departementet.

Planpolitiske føringer fra staten er et viktig grunnlag for den regionale og lokale planleggingen. I tråd med plan- og bygningsloven skal regje-

ringen hvert fjerde år utarbeide nye nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Departementet vil legge fram nye nasjonale forventninger tidlig i 2019. Forventningene skal bidra til bedre samhandling mellom plannivåene og mellom ulike myndigheter, slik at planene setter mer relevante mål og at disse målene nås. Regjeringen har bedt fylkesmannen legge vekt på statlige planretningslinjer for bolig-, areal- og transportplanlegging. Det er viktig å følge opp lokalisering av statlige virksomheter. Regjeringen har utvidet gjeldende statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging til også å omfatte klimatilpasning. De nye retningslinjene ble fastsatt i september 2018.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet følger opp forslagene i NOU 2015: 16 *Overvann i byer og tettsteder*.

Departementet behandler årlig en rekke klagesaker og omgjøringssaker, er part i rettssaker og besvarer spørsmål om god planpraksis og lovtolkning. Det er et godt samarbeid med fylkesmennene om disse oppgavene.

Regjeringens arbeid med å gjøre planprosessen bedre har ført til at terskelen for innsigelser er hevet og har gjort planprosessene mer effektive. Andelen planer møtt med innsigelser har gått ned både for reguleringsplaner og kommuneplanens arealdel. For reguleringsplaner var andelen 19 pst. i 2017 mot 35 pst. i 2013. For arealdelen var det 51 pst. i 2017 mot 60 pst. i 2013. Samordning av statlige innsigelser til kommunale planer er innført som en permanent ordning fra 2018. Ordningen omfatter alle fylkesmannsembetene fra 2019. Fylkesmennene samordner og kan avskjære innsigelser fra statlige etater. Målet er å sikre effektive planprosesser, et godt samarbeid mellom kommunene og statlige myndigheter og bedre planer. Evaluering av ordningen i forsøksperioden før 2018 viser at dialogen mellom forvaltningsnivåene har blitt styrket, og at statlig medvirkning i kommunale planprosesser har blitt bedre og mer effektiv. Statlige innsigelser har blitt bedre begrunnet og statlige etater har blitt mer løsningsorienterte.

Staten utarbeider veiledere og rundskriv som klargjør innsigelsesgrunnlaget, og beskriver hvordan sektorinteressene kan ivaretas i kommunale planer. Innsigelse fra statlig og regionalt organ skal være begrunnet i nasjonale eller regionale mål, rammer og retningslinjer. En kommune kan reise søksmål om gyldigheten av en innsigelse og om departementets avgjørelse i saken. Departementet samordner styringssignaler på planområdet fra sentrale myndigheter, for eksempel til

fylkesmannen. Departementet har også bedt fylkesmannen og andre innsigelsesmyndigheter om å spille inn viktige nasjonale interesser tidlig i planprosessene og legge økt vekt på kommunens vurderinger.

Departementet vil videreføre arbeidet for bedre og mer samordnet planlegging av sjøområder og strandsonen. Rundskriv og veileder om planlegging i sjø og rundskriv om planlegging og utbygging i fareområder skal ferdigstilles. Departementet skal sette i gang arbeidet med revisjon av statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen. Arbeidet med revisjon av veiledningen om planlegging av fritidsbebyggelse har startet. Departementet skal vurdere behovet for statlige planretningslinjer for fjellområder og kystnære sjøområder. Effektiv planlegging sammen med en aktiv jordvernpolitikk har bidratt til at omdisponeringen av dyrket mark har gått ned. I 2017 ble det omdisponert 4 025 dekar dyrket mark. Dette er en nedgang på 36 pst. fra 2016, og nært jordvernmålet. Målet er under 4 000 dekar per år, og skal nås gradvis innen 2020.

Departementet har satt i gang et arbeid knyttet til fortetting, transformasjon og eiendomsdanning i byområder, jf. Meld. St. 18 (2016–2017) *Berekraftige byar og sterke distrikt*. Siktemålet er raskere planlegging og utbygging. Det bør etableres en bedre sammenheng mellom planlegging, byggesaksbehandling, rekkefølgekrav og utbyggingsavtaler. Ved omdanning av eiendom griper mange kompliserte lovverk og prosesser inn i hverandre, og forenklinger er nødvendige. Det er også behov for å forbedre sammenhengen mellom plan- og bygningsloven og ulike sektorlover. Hensikten er å bidra til god samordning, forenkling og effektivisering.

Det er igangsatt arbeid med statlig plan for flere prosjekter av nasjonal betydning. Bruk av statlig plan kan noen ganger være nødvendig for å redusere tidsbruken og samtidig finne fram til gode løsninger, særlig for store samferdselsprosjekter. Bruken av statlig plan har økt de senere årene.

I Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* viser regjeringen til at planlegging er et sentralt virkemiddel for å utøve samfunnsutviklerrollen. Det framgår at regional planlegging bør gjøres mer forpliktende. Departementet følger opp dette gjennom utvikling av lovverk, avtaleverk og kompetanse. De nye fylkeskommunenes rolle som samfunnsutviklere skal styrkes, og regionale planer utvikles som overordnede styringsverktøy. Regjeringen forut-

setter at statlige organer deltar aktivt og forpliktende i regionale planprosesser og at de deltar som aktive partnere ved oppfølgingen av planene, jf. Prop. 84 S (2016–2017) *Ny inndeling av regionalt folkevalt nivå*. Det skal bli bedre sammenheng mellom planer og plannivåer. Byvekstavtaler bidrar til regional samordning, se egen omtale under mål 2 og kap. 590, post 61. Det skal vurderes hvordan regional plan kan gi avklaringer for konseptvalgsutredninger og planlegging av store statlige infrastrukturtiltak.

Regionalt planforum er en arena for dialog og interesseavklaring mellom statlige, regionale og kommunale myndigheter. Det bør brukes aktivt i arbeidet med kommuneplaner og reguleringsplaner som berører vesentlige nasjonale og regionale interesser. Planforum kan redusere behovet for innsigelser til disse planene. Departementet vil styrke veiledningen om praktisering av regionalt planforum.

Plan- og bygningsloven har et krav om regionale og kommunale planstrategier. Når planmyndighetene på alle forvaltningsnivå må foreta en gjennomgang av planpolitiske mål og planstrategier hvert fjerde år, legges et bedre grunnlag for samhandling og samordning. Departementet vil følge opp kommunenes arbeid med planstrategi, og gjennom veiledningen arbeide for at kommunene legger til rette for en bedre kobling mellom samfunnsdelen i kommuneplanen og kommunens økonomiplan.

En mer samordnet areal- og transportplanlegging er et effektivt virkemiddel for å redusere utslipp fra transportsektoren. Nullvekstmålet innebærer at persontransportveksten i de største byområdene skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange.

Arealplaner bør bli enklere å forstå og bruke, og mer entydige. Visualisering gir bedre kommunikasjon og medvirkning i planprosessene, og er også et viktig bidrag i arbeidet med digitale byggesaksprosesser. Departementet vil fortsette arbeidet med digitalisering av plan- og byggesaksprosesser og digital tilrettelegging av det geografiske kunnskapsgrunnlaget i samarbeid med fagdepartementer som har ansvar for ulike temadata i det offentlige kartgrunnlaget (DOK). Programmet *Digitalisering og forenkling av plan- og byggesaksbehandlingen* står sentralt i dette arbeidet.

Digitale verktøy skal stimulere til effektivitet i offentlig sektor ved å gi bedre og raskere tilgang på data. Det blir for eksempel tilrettelagt for at digitale saks-, arkiv- og plansystemer skal virke bedre sammen. Dette omfatter blant annet

å forbedre data i offentlige registre som matrikelen, utvikle digitale standarder for 3D-plan og digitale planbestemmelser, og sørge for at regelverket legger gode rammer for en digital informasjonsflyt. Pilotering med tredimensjonale eller romlige reguleringsplaner er i full gang. Dette har gitt gode eksempler på hvordan byggehøyder og omfang kan fastsettes. Det er lettere å se for seg hvordan det ferdige resultatet kan bli når man har tredimensjonale modeller i stedet for tegninger. Dette kan også gi bedre medvirkning. Det er utviklet en felles mal for digitalisering av planbestemmelser, noe som er en forutsetning for å få til mer automatiserte selvbetjeningsløsninger. Både offentlige og private aktører utvikler gode digitale løsninger for alle faser av arealplanleggingen, byggeprosessen og arealforvaltningen.

Innsatsen for å øke plankompetansen fortsetter i 2019. Kunnskap om planlegging og byutvikling er viktig både for private og offentlige aktører, og vil gi bedre planer og mer effektive prosesser. Departementet styrker kompetansen ved å støtte forskning som gir ny innsikt og ved å spre eksisterende kunnskap, jf. omtale under kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer. Evalueringen av plandelen av plan- og bygningsloven, EVAPLAN 2008, er sluttført i 2018. Departementet vil vurdere hvordan dette skal følges opp. Departementet støtter opp under fylkenes opplæringstiltak rettet mot kommunene. Det er blant annet gjennomført samlinger i nettverk for kommunal og regional planlegging. Det legges opp til å videreføre samarbeidet med KS om styrket kommunal og regional planlegging i 2019. Tilskudd til kompetansetiltak innen planlegging og kart og geodata gis over kap. 590, post 81 Kompetansetiltak. Regjeringens nettside regjeringen.no er en sentral kanal for veiledning innen planlegging og by- og stedsutvikling.

I 2019 vil departementet fortsette arbeidet med å gjøre informasjonen om plandelen av plan- og bygningsloven lettere tilgjengelig, mer oppdatert og bedre samordnet. Historisk regelverk for perioden 1965–2017 er gjort tilgjengelig på regjeringen.no. I 2017 ble blant annet *Veileder til regelverket om konsekvensutredninger* og *Byrom – en idehåndbok* publisert. Departementet tar sikte på å ferdigstille veiledning om følgende tema i 2018 og 2019: Reguleringsplan, planlegging i sjø, spredt utbygging i landbruks-, natur- og friluftsområder og planlegging av fritidsbebyggelse.

Ved behandling av Meld. St. 18 (2016–2017) *Berekraftige byar og sterke distrikt*, jf. Innst. 300 S (2016–2017), ba Stortinget regjeringen sette i gang et arbeid for å øke utdanningskapasiteten i

offentlig planlegging. Kunnskapsdepartementet har samarbeidet med Kommunal- og moderniseringsdepartementet i oppfølgingen av dette. For nærmere omtale av oppfølgingen av dette anmodningsvedtaket, se Prop. 1 S (2018–2019) for Kunnskapsdepartementet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har i 2018 i samarbeid med Forum for utdanning i samfunnsplanlegging (FUS) satt i gang et arbeid for å kartlegge omfanget av utdanningstilbud som er relevant for offentlig planlegging. Dette arbeidet kan gi en bedre oversikt over utviklingen i søkertall, opptak til og utdanning av kandidater som tar en utdanning relatert til offentlig planlegging. Departementet vil dessuten videreføre tildelingen av midler til etterutdanning for offentlige planleggere, og tar sikte på å videreføre forskningsinnsatsen på planfeltet på nåværende nivå.

Regjeringen vil fortsette arbeidet med å utarbeide relevant statistikk om arealbruk som kan gi økt kunnskap og være et verktøy i planleggingen, og vil utvikle arealprofiler for kommunene.

Mål 2 Byer, byregioner og tettsteder skal være attraktive og bærekraftige

Regjeringen vil bidra til å utvikle attraktive, levende og inkluderende byer og tettsteder som fremmer livskvalitet og verdiskaping. Det er behov for å sikre god byutvikling, spesielt ved kollektivknutepunkt, og gode kollektivløsninger i og rundt byene. Store og små byer må utvikles med kvaliteter i byrom og utearealer som fremmer attraktive bymiljø og folkehelse. Samtidig skal det sikres et rikt og variert handels- og tjenestetilbud og grunnlag for flere arbeidsplasser og konkurransekraft. Målet er i tråd med FNs bærekraftsmål 11 om å gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige, jf. del III Omtale av særlige temaer.

Rapport, strategier og tiltak

Det skal legges til rette for god utforming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår i alle deler av landet. De statlige planretningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, samt gjeldende nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, tydeliggjør kommunenes og fylkeskommunenes ansvar på feltet.

Byvekstavtalene for de ni største byområdene skal blant annet sørge for en arealbruk som bygger opp under investeringer i kollektivtransport,

sykling og gange. Samferdselsdepartementet har det overordnede ansvaret fra statens side, jf. Prop. 1 S (2018–2019) for Samferdselsdepartementet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for det som gjelder arealbruk. Arealdelen av avtalene skal sikre en effektiv og forutsigbar oppfølging av regionale og interkommunale areal- og transportplaner. Avtalene skal medføre forpliktende samarbeid om utvikling av kollektivknutepunkter, samtidig som by- og bokvaliteten ivaretas. Det er viktig at staten følger opp sin lokaliseringspolitik aktivt og tydelig i storbyområdene hvor den inngår byvekstavtaler.

Våren 2018 ble det startet opp reforhandling av tidligere inngåtte byvekstavtaler for Bergen og Nord-Jæren, og forhandlinger om byvekstavtaler med Oslo og Akershus og Trondheimsområdet. Forhandlingene med Oslo og Akershus ses i sammenheng med arbeidet med å vurdere løsninger for mer effektivt samarbeid om areal og transport i hovedstadsområdet. Det vises til Prop. 88 S (2017–2018) *Kommuneproposisjonen 2019* der det gis en omtale av et utredningsarbeid ledet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet i samarbeid med Samferdselsdepartementet. I utredningen anbefales det å kombinere en byvekstavtale med en videreutvikling av dagens *Samarbeidsråd for oppfølging av Regional plan for areal og transport i Oslo og Akershus* til et hovedstadsråd som kan involvere de største kommunene i bybåndet. Det pågår forberedende arbeider til byvekstavtaler i Kristiansandsregionen, Tromsø, Nedre Glomma, Grenland og Buskerudbyen. Regjeringen vil legge til rette for at forhandlinger i disse byområdene kan komme i gang raskt, så snart nødvendige lokalpolitiske vedtak er fattet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har en tilskuddsordning som bygger opp under arbeidet med areal i byvekstavtalene, jf. kap. 590, post 61 Byvekstavtaler.

Staten bidrar til områdesatsinger i enkelte områder i storbyene med særskilte levekårsutfordringer. Det er inngått samarbeid om områdesatsing i Oslo for områdene Groruddalen, Oslo indre øst og Oslo sør, og for Drammen, Bergen, Trondheim og Stavanger. Det skal inngås en ny intensjonsavtale for områdesatsing for Oslo indre øst i løpet av høsten 2018. Det er innledet dialog med Bergen kommune om en mulig ny områdesatsing.

Områdesatsingene skal forbedre tjenester og nærmiljøkvaliteter der behovene er størst, slik at flere blir økonomisk selvstendige og aktivt deltagende i lokalsamfunn og storsamfunn. Område-

satsingene bidrar til å utvikle nye arbeidsformer og metoder for oppgaveløsning. De gir viktig erfaringsoverføring mellom sektorene og forvaltningsnivåene.

I 2019 foreslås det å videreføre og styrke arbeidet med å bedre levekår i utsatte områder. Samlet

foreslås det bevilgninger på om lag 220 mill. kroner til områdesatsinger. Det er en økning på om lag 40 mill. kroner fra saldert budsjett for 2018. Det vises til nærmere omtale av områdesatsingene under kap. 590, post 65 Områdesatsinger i byer.

Tabell 7.25 Områdesatsinger – regjeringens forslag til bevilgninger i 2019

(i 1 000 kr)

Sted / formål	Departement							Sum
	KMD	ASD	HOD	JD	KD	KLD	KUD	
	Bomiljøtiltak, og områdeutvikling	Kvalifisering til arbeid, sosiale tjenester, sosialt entreprenørskap	Nærmiljøutvikling og tidlig innsats på helsestasjoner og i skolehelse-tjenesten	Kriminalitetsforebygging	Tidlig innsats i barnehage og skole og integreringsfremmende tiltak	Friluftformål	Frivillighet, kunst og kultur mv.	
Grorud-dalen i Oslo	15 674	5 000	4 500		11 840	2 000	5 000	44 014
Oslo indre øst	10 000	4 000	4 400	7 000	13 850		2 500	41 750
Oslo sør	17 500	1 000		30 000	11 500			60 000
Fjell i Drammen	10 600							10 600
Storhaug i Stavanger	6 000	3 000	4 000					13 000
Bergen	10 700							10 700
Trondheim	3 100							3 100
Fordeles etter søknad ¹	9 400				29 000			38 400
Sum	82 974	13 000	12 900	37 000	66 190	2 000	7 500	221 564

¹ Husbanken fordeler 9,4 mill. kroner til de ulike områdesatsingene i Oslo etter søknad. Kunnskapsdepartementet (KD) bevilger 29 mill. kroner til gratis deltids-SFO i Oslo, Drammen, Stavanger og Trondheim, og rekruttering til barnehager i utsatte byområder.

I tillegg til områdesatsingene bevilges det midler som også vil omfatte disse områdene over flere departementers budsjetter. Eksempler er den nasjonale ordningen med gratis kjernetid i barnehager for familier med lav inntekt, regjeringens arbeid med barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn, nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom, støtte til oppfølgings- og løsfunksjoner til ungdom og jobbsjansen for hjem-

meværende kvinner. I tillegg gis det blant annet tilskudd til rekruttering til barnehagene, gratis SFO, utvikling av sosiale tjenester i NAV-kontoret, mentor- og traineeordninger og støtte til frivillige organisasjoner og sosiale entreprenører. Videre foreslår regjeringen midler til et nytt tiltak for å motvirke ungdomskriminalitet og gjengkriminalitet over Justis- og beredskapsdepartementets budsjett.

Erfaringer fra områdesatsingene brukes til å utvikle en politikk der flere vil kunne dra nytte av ordningene.

I 2017 la en gruppe opprettet av Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet fram rapporten *Områdegjennomgang av øremerkede tilskudd til kommunesektoren*. I rapporten foreslås det at flere tilskuddsordninger som i dag går til områdesatsinger blir slått sammen. Regjeringen har samtidig besluttet at de samarbeidende departementer skal utrede hvordan staten best mulig kan legge til rette for effektiv innsats i byområder med særlig store utfordringer. Det er et mål å samarbeide med og spre erfaringene til flere byer som har spesielle utfordringer. Dette kan bidra til å styrke kommunenes langsiktige arbeid på området. En interdepartemental arbeidsgruppe vil legge fram en rapport med forslag til oppfølging i løpet av høsten 2018.

Et levende sentrum, med et godt omdømme og et mangfold av tilbud og funksjoner, er viktig for innbyggere og næringsliv i byen og byregionen. Det oppfattes som krevende for kommuner og utbyggere å oppnå dette, og flere kommuner mangler nødvendig kompetanse, kapasitet og verktøy. For å styrke og vitalisere sentrum er det behov for å lokalisere boliger, arbeidsplasser, handel og service- og tjenestetilbud i eller tett på sentrum. Fortetting må skje med kvalitet, med vekt på gode fysiske omgivelser og varierte møteplasser. Gjennom veiledning, kunnskapsformidling og støtte til aktører som ønsker å fremme levende sentrum, har departementet støttet opp om lokalt sentrumsarbeid. Departementet publiserte i 2017 håndboken *Byrom – en idehåndbok, Hvordan utvikle byromsnettverk i byer og tettsteder* som skal bidra til å oppnå kvalitet i arkitekturen og attraktive byrom. For å styrke by- og tettstedsutvikling er det viktig at kommunene har en aktiv og helhetlig sentrumpolitikk. Departementet vil vurdere å styrke betydningen av sentrumsutvikling og god sentrumsplanlegging i utarbeidelsen av de nye nasjonale forventningene i 2019. Sentrumsutvikling er også et element i byvekst-avtalene.

Den rikspolitiske bestemmelsen for kjøpesentre varte fram til 1. juli 2018. Regjeringen viderefører politikken for sentrumsutvikling og lokalisering av publikumsrettet virksomhet. De statlige planretningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, samt gjeldende nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, dekker både arealbruk og lokalisering av handelsvirksomhet og andre publikumsrettede private og offentlige tjenestetilbud. Planretnings-

linjene tydeliggjør kommunenes og fylkeskommunenes ansvar på feltet.

Attraktiv by – Statens pris for bærekraftig by- og stedsutvikling ble i 2018 gitt til Kristiansand. I mange år la kommunen til rette for at store offentlige institusjoner, privat handel og boliger ble lokalisert utenfor byens kjerne. De senere år har byutviklingen endret seg i en mer bærekraftig retning. Synlige resultater av dette er økt boligbygging, lokalisering av videregående skoler og flere kunsttilbud i sentrum. I tillegg har bystranden blitt en del av byen.

Attraktive små og mellomstore byer er viktig for regional utvikling og en balansert samfunnsutvikling i hele landet. Departementet arbeider med å avklare hvordan økt innsats for planlegging og utvikling av disse byene kan innrettes, herunder et mulig samarbeid med blant andre KS og Forum for stedsutvikling. Innrettingen av det nordiske formannskapsprosjektet inngår som del av innsatsen mot små og mellomstore byer. Norges formannskapsprosjekt i Nordisk ministerråd, *Grønn omstilling og konkurransekraft i nordiske byregioner. Byer som ramme for gode liv for alle*, varer fra 2017 til 2019. Det skal utvikle indikatorer og metoder for å måle bymessig kvalitet, og en felles strategi som implementerer FNs bærekraftsmål i en nordisk sammenheng. Prosjektet ledes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet og Klima- og miljødepartementet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har også koordineringsansvaret i Norge for oppfølging av FNs bærekraftsmål 11: Gjøre byer og tettsteder inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige. FNs Ny urban agenda er en oppfølging av FNs bærekraftsmål og inneholder en visjon, strategi og en handlingsplan for gjennomføring. Bærekraftsmål 11 er nærmere omtalt i del III Omtale av særlige temaer, der det rapporteres på status på indikatornivå. Se også omtale av anmodningsvedtak nr. 710, 29. mai 2017 om Ny urban agenda i del I, pkt. 5.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet deltar i og koordinerer norsk engasjement i EUs arbeid med en urban agenda. Fire norske byer deltar i dag i brede, tematiske partnerskap, og flere byer vil kunne bli involvert når det etableres nye partnerskap. Departementet deltar også i et forsknings- og innovasjonssamarbeid som svarer på de store samfunnsutfordringene som byer i Europa står overfor, og som i stor grad følger opp FNs bærekraftsmål 11 og EUs urbane agenda; jf. omtale av forskning under programkategori 13.00.

Mål 3 Effektiv tilgang til oppdatert kart- og eiendomsinformasjon skal gi grunnlag for verdiskapning og utvikling

Regjeringen vil sørge for at kart, geodata og eiendomsinformasjon med tilfredsstillende kvalitet er tilgjengelig for innsyn og nedlastning hos offentlige og private brukere.

Rapport, strategier og tiltak

Pålitelige og oppdaterte kart- og eiendomsdata gir grunnlag for økt sikkerhet ved ferdsel til sjøs og til lands, og for god utnyttelse av samfunnets ressurser. Kartverket, direktorater og kommunesektoren arbeider med teknisk tilrettelegging, spesifikasjoner og standarder som klargjør hva ulike datasett inneholder, hvordan de kan brukes og gjøres tilgjengelig, og vilkår for bruk. Kartverket utvikler og formidler den offentlige stedsrelaterte informasjonen gjennom portalen Geonorge.no.

Det er fremdeles behov for å etablere og gjøre tilgjengelig mer detaljerte datasett i det offentlige kartgrunnlaget fra etater som forvalter data om naturressurser, befolkning, miljøtilstand, kulturminner, vann mv. Det er behov for god informasjon om kvaliteten og dekningen av disse for å kunne utnytte datagrunnlaget best mulig. Kartverket har i 2017 fått utført en egnethetsvurdering av dataene i det offentlige kartgrunnlaget. Tiltak for tilrettelegging og forvaltning av datainnholdet i prioriterte datasett i det offentlige kartgrunnlaget planlegges. For å gjøre det enklere for innbyggere og næringsliv, skal det legges til rette for bedre samvirke av ulike typer data med selvbetjeningsløsninger og nedlastingsstilgang. Det legges vekt på godt samarbeid med kommunesektoren. Dette gjelder blant annet i arbeidet med grunndata, verktøyutvikling, digitalisering og standardisering for deling og videre bruk av plan- og arealdata. Dette er en oppfølging av geodataloven, Inspiredirektivet fra EU og Digital agenda for Norge.

Første versjon av nytt system for elektronisk tinglysing ble satt i drift hos Kartverket i april 2017. Det har vært utfordrende å få brukerne til å ta den nye løsningen i bruk så raskt som ønsket og forventet. Det ble gjennomført en brukeranalyse i november 2017 for å finne årsakene. Svarene pekte blant annet på kostnadene for teknisk påkobling for mindre aktører og på at kausjonserklæringer fortsatt må være på papir. Det arbeides med finansavtaleloven for å sikre at kausjonserklæringer kan leveres digitalt. En publikumsløsning for ikke-profesjonelle skal utvikles videre og

det legges til rette for bedre elektronisk kobling mellom dokumenter for tinglysing.

Det er utarbeidet en gevinstrealiseringsplan for elektronisk tinglysing. Kartverkets kostnader til drift av tinglysing vil på sikt reduseres. De største innsparingene ved elektronisk tinglysing er det først og fremst eiendoms- og finansnæringen som har.

For å få tilgang til alle vesentlige dokumenter digitalt, har det over flere år vært gjennomført arbeid med digitalisering av panteboken. Ved inngangen til 2018 var 83,5 pst. av panteboken digitalisert. Dette legger grunnlaget for mer digitalisert saksbehandling og raskere informasjonsflyt, og gir innbyggerne lettere tilgang til informasjon om egen eiendom.

Matrikkelen er et av landets tre basisregistre, sammen med Enhetsregisteret (Brønnøysundregistrene) og Folkeregisteret. I 2018 ble bevilgningen til utvikling av matrikkelen økt med 15 mill. kroner. Midlene benyttes blant annet til å starte forbedring av den teknologiske grunnstrukturen, og oppgradering og testing av matrikkelen for å håndtere opprettinger og endringer av grunneiendomsnummer i kommuner i forbindelse med kommune- og regionreformen. I forberedelsene til ny regionstruktur fra 2020 er Kartverket teknisk koordinator for digitale tilpasninger mellom matrikkelen og systemer i kommuner og statlige etater som henter data fra matrikkelen. Kartverket bygger i dette arbeidet videre på erfaringene fra kommune- og regionendringen per 1. januar 2018.

Departementet følger opp lov- og forskriftsarbeidet på matrikkelområdet. Det utarbeides en strategi for bedre fullstendighet og brukertilpassning for bygningsdelen i matrikkelen, blant annet om mer automatisk byggesaksbehandling. I 2018 vedtok Stortinget blant annet at eiendomsoppmålingen fremdeles skal være en kommunal tjeneste og at det innføres en autorisasjonsordning for personer som skal drive eiendomsoppmåling. Det ble samtidig vedtatt en del tekniske endringer, jf. Prop. 148 L (2016–2017) *Endringer i matrikkelova m.m. (organisering av egedomsoppmåling)* og Innst. 165 L (2017–2018). Videre oppfølging av vedtaket starter i 2018.

For å sikre god ressursutnyttelse og lokalisering, er det behov for bedre kunnskapsgrunnlag om geografien under havoverflaten. Kartverket har innført en ny metode for prioritering av sjøkartlegging, med fokus på brukerbehov og samfunnsøkonomisk nytte. Med bakgrunn i dette er det gjort flere målinger i grunne områder både ved Norskekysten og på Svalbard. Det gir viktig

kunnskap for flere næringer, ikke minst havbruksnæringen. Kartverket arbeider videre med metodeutvikling som vil effektivisere sjømålingen, deriblant bruk av selvstyrende målefartøy.

I Jeløya-plattformen er det et mål at mer gods fraktes på kjøll og at skipsfarten fortsetter å utvikle seg i en mer miljøvennlig retning. Sikkerhet og beredskap i maritim sektor skal prioriteres ved at farleder inn til de viktigste byene og havnene utbedres og måles opp. Her samarbeider Kystverket, berørte kommuner og Kartverket for å legge oppdaterte dybde-data inn i dybde-database og sjøkart.

Arbeidet med å etablere en nasjonal detaljert høydemodell fortsetter. Høydemodellen styrker grunnlaget for klimatilpasning og flom- og skredvern. Detaljerte høyde-data er viktige for kommuner og statlige etater i arbeidet med klimatilpasning, beredskap, ressurskartlegging og planarbeid. Den underbygger regjeringens satsing på infrastruktur ved å gi landet et samlet datagrunnlag og gode verktøy for planlegging og arealforvaltning. Data tilrettelegges fortløpende for fri nedlastning og bruk. Sommeren 2018 var 47 pst. av fastlandet dekket av detaljerte høyde-data. Mange kommuner og statlige etater bidrar med ytterligere midler for at enkeltområder skal skannes med en høyere oppløsning. Nytt felles grunnlag for høydereferanser for hele landet, tilpasset moderne satellittoppmåling (NN2000), er nå innført i alle kommuner.

Det nye observatoriet i Ny-Ålesund ble satt i drift i 2018 med offisiell åpning i juni. Observatoriet inngår i et globalt nettverk som er svært viktig for samfunnets satellittbaserte infrastruktur, klimaovervåking, kommunikasjonssystemer og for bedre nøyaktighet i bruk av GPS. En viktig milepæl i 2017 var signering av en avtale med National Aeronautics and Space Administration (NASA) om utvikling av et av nøkkelinstrumentene til det nye jordobservatoriet, et laser-målingsinstrument (SLR). Utviklingsarbeidet med dette instrumentet vil være ferdig i 2022.

Digitalisering og standardisering av det offentlige kartgrunnlaget (DOK) og plandata er viktig

for å oppnå bedre, raskere og mer forutsigbar plan- og byggesaksbehandling. Samarbeid med statlige sektorer og kommunesektoren om felles infrastruktur, kunnskap og kompetansebygging er sentralt. Det samme gjelder arbeidet med verktøyutvikling, digitalisering og standardisering for deling og bruk av kart og plan- og eiendomsdata. Som nasjonal geodatakoordinator bistår Kartverket andre etater i arbeidet med å standardisere og levere sine data gjennom Geonorge. Kravene til sikkerhet er også blitt stadig viktigere. Innsatsen økes både på fysisk sikring og på sikring av IT-systemer og data.

Departementet publiserer i 2018 Alt skjer et sted – Nasjonal geodatastrategi fram mot 2025. Et mål med strategien er å få på plass et nasjonalt kunnskapsgrunnlag av geografisk informasjon som møter viktige samfunnsbehov. Det er behov for felles løsninger og teknologi som understøtter en effektiv oppgaveløsning og åpner for nye bruksmuligheter. Det krever samspill om forvaltning, deling, utvikling og innovasjon mellom aktørene i både offentlig og privat sektor.

Geodatastrategien framhever at rammebetingelsene må være forutsigbare og godt tilpasset utfordringene i det digitale samfunnet. Strategien er en oppfølging av Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge — IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*. Samordningsgruppen for geografisk informasjon har, med tilslutning fra partene i forvaltningssamarbeidet Norge digitalt, utarbeidet en handlingsplan til strategien.

Innenfor Geovekst, som er et samarbeid om kartlegging mellom statlige etater og kommuner, gjennomføres det hvert år en rekke felles kartleggingsprosjekter ut fra partenes behov. Dette base-res på regionale geodataplaner og en kost-nytte vurdering, hvor partene er med både på prioritering og finansiering. I arbeidet med å etablere den nasjonale geoportalen Geonorge er brukervennligheten nå vesentlig bedret. Flere datasett er lett tilgjengelig gjennom forskjellige tjenester og for nedlastning. Geonorge er et viktig element i den nasjonale geodatastrategien.

Kap. 590 Planlegging og byutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
61	Byvekstavtaler, <i>kan overføres</i>	19 710	20 123	20 686
65	Områdesatsing i byer, <i>kan overføres</i>	19 680	40 150	61 274
71	Internasjonale organisasjoner	801	852	
72	Bolig- og områdeutvikling i byer, <i>kan overføres</i>	41 727	15 926	14 162
81	Kompetansetiltak, <i>kan overføres</i>	4 665	6 725	6 725
	Sum kap. 0590	86 583	83 776	102 847

Post 61 Byvekstavtaler, kan overføres

Mål for ordningen

Tilskuddsordningen skal bidra til å utvikle og gjennomføre arealtiltak i forpliktende byutviklings- og byvekstavtaler. Avtalene er viktige for å nå målet om nullvekst i persontransport med bil, en bærekraftig oppfølging av regionale og interkommunale areal- og transportplaner og forpliktende samarbeid mellom fylkeskommunale, kommunale og statlige aktører. Dette skal bygge opp om en bærekraftig arealutvikling som skal komme alle innbyggere i byene til gode.

Kriterier for måloppnåelse

En rekke indikatorer vil være relevante for å vurdere måloppnåelse for tilskuddordningen, blant annet om

- det kan sannsynliggjøres at det er gjennomført prosjekter som har bidratt positivt til nullvekstmålet for personbiltransport
- det kan sannsynliggjøres at oppfølging av regionale og interkommunale planer har bidratt i bærekraftig retning
- det er etablert nye samarbeidsstrukturer mellom fylkeskommunale, kommunale og statlige aktører
- prosjektet fremmer bruk av kollektiv, sykkel og gange
- prosjektet fremmer fortetting med kvalitet ved kollektivknutepunkt
- prosjektet bidrar til å utvikle byrom og utearealer som fremmer attraktive bymiljø og folkehelse
- prosjektet fremmer bruk av et rikt og variert handels- og tjenestetilbud

Tildelingskriterier

I utvelgelsen av prosjekter vil det bli lagt vekt på om

- prosjektene bidrar til boligbygging, fortetting og transformasjon ved eksisterende og nye kollektivtransportraser, og spesielt rundt holdeplasser/stasjoner
- prosjektene sikrer høy grad av urbane kvaliteter og har en arealutnyttelse utover det typiske
- prosjektene inngår som verktøy for å følge opp og gjennomføre regional eller interkommunal plan

Kommuner og fylkeskommuner som omfatter områder som er berørt av arbeidet med byutviklings- og byvekstavtaler, kan søke om midler.

Oppfølging og kontroll

Departementet setter vilkår for bruken av midler og krav til rapportering fra mottakerne. Prosjektene vil også direkte og indirekte bli fulgt opp gjennom dialogen om byutviklings- og byvekstavtaler.

Rapport

I 2017 ble det bevilget om lag 19 mill. kroner i tilskudd til arbeidet med areal i forpliktende byutviklings- og byvekstavtaler. Ordningen var rettet mot kommuner og fylkeskommuner i de fire største byområdene Oslo og Akershus, Bergensområdet, Trondheimsområdet og Nord-Jæren. Prosjektene var av ulik karakter. For aktørene var det viktig å få ekstra midler til å utrede tiltak og veivalg for å følge opp regionale og interkommunale

planer. Resultater fra prosjektene brukes inn i forhandlingene om og oppfølgingen av byvekstavtalene. En rekke av prosjektene innebar samarbeid på tvers av kommunegrenser, samarbeid med fylkeskommunen og med statlige aktører.

I 2018 ble det bevilget 20,1 mill. kroner i tilskudd til arbeidet med areal i forpliktende byutviklings- og byvekstavtaler. Ordningen er i 2018 rettet inn mot kommuner og fylkeskommuner i de ni byområdene som er aktuelle for byvekstavtaler.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 20,7 mill. kroner i 2019. Tilskuddsordningen supplerer Samferdselsdepartementets bevilgninger til bymiljøavtaler, byvekstavtaler og belønningsordningen, jf. omtale i Prop. 1 S (2018–2019) for Samferdselsdepartementet.

Post 65 Områdesatsing i byer, kan overføres

Mål for ordningen

Tilskuddet skal bidra til at flere beboere i områder med særskilte levekårsutfordringer kan bli økonomisk selvstendige gjennom arbeid og aktive deltakere i lokalsamfunn og storsamfunn. Det skal også bidra til varige forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter i disse områdene.

Kriterier for måloppnåelse

En rekke kriterier vil være relevant for å vurdere måloppnåelse for tilskuddsordningen:

- Bedre fysiske kvaliteter og økt trygghet, livskvalitet og mangfold.
- Om det er utviklet arbeidsformer og virkemidler som bidrar til omdømmebygging, gode bomiljø, økt frivillighet og bedre offentlige tjenester tilpasset lokale behov i utsatte lokalområder.
- Bedre kopling mellom overordnet byutvikling og nærmiljøarbeidet i områdesatsingene.

Hvert femte år vil befolkningen i områdene bli spurt om de har opplevd forbedring. Det blir også gjennomført evalueringer av områdesatsingene.

Tildelingskriterier

Tilskuddet skal gå til tiltak som bedrer kvalitetene i de fysiske omgivelsene, bidrar til at innbyggerne blir økonomisk selvstendige og styrker kommunenes arbeid med å forbedre tjenester i områder

med store levekårsutfordringer. Kommuner som har byområder som er omfattet av ordningen kan søke om midler til gjennomføring av en årlig handlingsplan for områdesatsingen. Dette gjelder Oslo, Drammen, Bergen og Stavanger. Kommunenes og statens andel i programmene avklares i de årlige budsjettene. Handlingsplanene skal utarbeides i samarbeid mellom stat og kommune. Handlingsplanen skal omfatte tiltak som bidrar til

- inkludering, trygge og gode bo-, oppvekst- og nærmiljøer
- frivillighet i utsatte lokalområder
- økt kvalitet i de fysiske omgivelsene og attraktive møteplasser
- å stimulere til sosialt entreprenørskap
- å forebygge utenforskap og kriminalitet
- å bedre ulike offentlige tjenester
- omdømmebygging, gode bomiljø
- bedre kopling mellom overordnet byutvikling og det konkrete nærmiljøarbeidet

Oppfølging og kontroll

Departementet forvalter tilskuddet, og koordinerer innsatsen fra de samarbeidende departementene. Igangsatte tiltak blir fulgt opp fortløpende, både faglig og økonomisk. Det mottas årsrapporter og regnskapsrapporter fra kommunene.

Rapport

I områdesatsingene har det blant annet blitt iverksatt tiltak for å få flere i arbeid, ruste opp bo- og nærmiljø, skape møteplasser og kulturaktiviteter, bedre integrering av innvandrere, bedre resultat i grunnskolen, redusere frafall i videregående skole, redusere kriminalitet og styrke folkehelsen.

Over denne posten ble det i 2018 bevilget 10,6 mill. kroner til Groruddalssatsingen. Områdesatsingen i Groduddalen (2007–2016) har styrket arbeidet med inkluderende lokalsamfunn og en mer aktiv befolkning, utviklet møteplasser innendørs og utendørs, og styrket arbeidet med å utvikle gode og trygge bomiljøer, jf. Agenda Kaupang, Proba Samfunnsanalyse og Civitas hovedrapport *Sluttevaluering av Groruddalssatsingen fra 2016*.

Til oppstart av områdesatsing i Oslo sør ble det bevilget 12 mill. kroner i 2018. Områdesatsingen i Oslo sør (2007–2017) blir evaluert av By- og regionsforskningsinstituttet NIBR på oppdrag fra Oslo kommune. Rapport er ventet høsten 2018. Regjeringen har i 2018 undertegnet en intensjonsavtale med Oslo kommune, og partene arbeider med en

programbeskrivelse for en fornyet områdesatsing i Oslo sør. Regjeringen vil også i løpet av høsten 2018 inngå en intensjonsavtale med Oslo kommune om et langsiktig samarbeid om en ny områdesatsing i Oslo indre øst for perioden 2019–2026.

Det ble bevilget 3,5 mill. kroner til indre Oslo øst både i 2017 og 2018. Det ble i *AFI Rapport 8:2015 Hva nå, Tøyen?* utarbeidet en stedsanalyse for Tøyenområdet i 2015. Rapporten viser at Tøyenområdet de senere årene har blitt et relativt attraktivt boområde med mye aktivitet og en økende andel unge med høyere utdanning. Områdesatsingen indre Oslo øst skal evalueres i 2019.

Det ble bevilget 7,6 mill. kroner i 2017 og 9,6 mill. kroner i 2018 til Fjell i Drammen. Vista Analyse, ideas2evidence og Norconsult gjennomførte i 2017 på oppdrag fra Drammen kommune en underveisevaluering av områdesatsingen Fjell 2020. Evalueringen viser at det er mange positive resultater både innenfor utvikling av nærområde og av tjenestetilbudet, spesielt innenfor trivsel, helse og sysselsettingstiltak. Satsingen skal evalueres når den er avsluttet i 2020.

Det ble bevilget 6 mill. kroner til Storhaug i Stavanger i 2018. Storhaug har innrettet satsingen mot å styrke helsetilbudet til barn og unge, arbeidet med sosialt entreprenørskap, arbeidet med medvirkning og med nærmiljøtiltak.

Budsjettforslag

Bevilgningen foreslås økt med 21,1 mill. kroner til 61,3 mill. kroner i 2019.

Innenfor dette foreslås det å tildele 14,1 mill. kroner til Groruddalsatsingen, 10 mill. kroner til den nye satsingen Oslo indre øst, 17,5 mill. kroner til Oslo sør, 10,6 mill. kroner til Fjell i Drammen, 6 mill. kroner til Storhaug i Stavanger og 3 mill. kroner til Bergen.

Som en del av Groruddalssatsingen vil det bli satt av 1,5 mill. kroner til departementets arbeid med koordinering, utredninger, kunnskapsformidling og nettverksarbeid på kap. 500, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Det bevilges også midler til områdesatsingene over andre departementers budsjett. Se tabell 7.25 for oversikt.

Post 71 Internasjonale organisasjoner

Bevilgningen dekker Norges medlemsskap i International Hydrographic Organization (IHO). IHO er en mellomstatlig organisasjon som arbeier med tema knyttet til hydrografi, sjøkart og marint miljø. Medlemskontingenten baserer

blant annet på samlet norsk tonnasje og betales i euro. Fra 2019 foreslås det at midlene til å dekke kontingent til IHO bevilges over kap. 500, post 70 Diverse formål.

Post 72 Bolig- og områdeutvikling i byer, kan overføres

Ordningen skal bidra til å nå mål 4 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig under programkategori 13.80. Det vises også til omtale under mål 2 ovenfor og post 65.

Tilskuddet skal bidra til å forbedre bomiljøet og løse lokale utfordringer for innbyggerne i områder med særskilte levekårsutfordringer.

Kriterier for måloppnåelse vil være sammensatt av flere indikatorer som forbedret fysiske kvaliteter ved bomiljøet, økt opplevelse av trygghet og sosial deltakelse i nærmiljøet.

Tilskuddet går til kommunenes områderettede innsats i Oslo, Bergen og Trondheim. Tilskudd skal brukes til fysiske tiltak som bidrar til å øke kvaliteten i bygninger og uteområder, og til utvikling av nye bomiljøtiltak, boligkonsepter og lignende som bidrar til å bedre et område fysisk og sosialt. Tilskuddet kan også gis til kunnskaps-, informasjons- og kompetansetiltak.

Husbanken forvalter ordningen. Igangsatte tiltak blir fulgt opp fortløpende faglig og økonomisk. Det mottas rapporter på innsatsen fra de involverte kommunene.

Rapport

I 2017 ga Husbanken tilsagn om tilskudd i åtte prosjekter for i alt 29,7 mill. kroner, hvorav 9,2 mill. kroner til tiltak i Oslo indre øst, 7,5 mill. kroner til Bergen (tiltak i bydelene Årstad, Indre Laksevåg og Ytre Arna) og 13 mill. kroner til Trondheim (tiltak i bydelen Saupstad-Kolstad og til realisering av prosjektet Dalen aktivitetspark). Hele tilsagnsrammen ble brukt. Overordnet ble midlene i 2017 brukt til å bedre fysiske omgivelser og stimulere til økt deltakelse i nærmiljøene. Prosjekter med høy brukerinvolvering, spesielt involvering av barn og unge, ble prioritert. I tillegg ble prosjekter fra lag og foreninger prioritert. Prosjektene har også omfattet fysisk utrustning av bygg, fellesrom og uteareal.

Det er utviklet et eget resultat- og effektmålingsverktøy for Husbankens områderettede innsats. Det gjennomføres resultat- og effektmålinger med jevne mellomrom. Sist ble dette gjennomført i 2016/2017. Undersøkelsen viste større tilfreds-

het ved bomiljø, økt trygghet og bruk av sosiale møteplasser (Samfunnsøkonomisk Analyse 2017).

Budsjettforslag

Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning. For informasjon om budsjetteringssystemet vises det til boks 6.2 i Prop. 1 S (2017–2018).

I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2017 ble tilsagnsrammen økt med 10 mill. kroner til Dalen aktivitetspark i Trondheim. 6 mill. kroner ble utbetalt i 2017 og 4 mill. kroner skal utbetales i 2018. Som følge av dette reduseres bevilgningen med 4 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2018.

I statsbudsjettet for 2018 ble utbetalingsprofilen endret fra en to-årig til en tre-årig profil, der 20 pst. utbetales første år, 50 pst. andre år og 30 pst. tredje år. Overgangen til ny utbetalingsprofil øker bevilgningsbehovet med 2,2 mill. kroner i 2019.

Samlet foreslås det å redusere bevilgningen med 1,8 mill. kroner til 14,2 mill. kroner.

Bevilgningsforslaget innebærer en tilsagnsramme på 20,2 mill. kroner. Av dette skal 9,4 mill. kroner gå til områdesatsingen i Oslo, 7,7 mill. kroner til Bergen og 3,1 mill. kroner til Trondheim. Det foreslås en tilsagnsfullmakt på 22,3 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 81 Kompetansetiltak, kan overføres

Mål for ordningen

Målet med ordningen er å øke kompetansen innen planlegging, kart og geodata. Dette skal bidra til å øke effektiviteten og kvaliteten på den lokale planleggingen etter plan- og bygningsloven. Kompetansetiltakene skal komme aktører i planprosesser etter plan- og bygningsloven til gode, som innbyggere, beslutningstakere, planleggere, organisasjoner og næringsliv.

Kriterier for måloppnåelse

De mest sentrale kriteriene er å kunne bidra til

- økt kvalitet og effektivitet i planarbeidet
- økt teknisk og/eller juridisk plankompetanse hos målgruppene
- utvikling av produkter og tjenester basert på allmenn tilgjengelig kartinformasjon og geodata
- bærekraftig utvikling med vekt på det sosiale og miljømessige, med henvisning til FNs bærekraftsmål 11
- å inspirere og bistå kommuner i deres arbeid med stedsutviklingsprosesser

Tildelingskriterier

Aktuelle søkere er organisasjoner, virksomheter, stiftelser og faglige nettverk i privat og frivillig sektor. Tiltaket kan gjerne være i samarbeid med en offentlig aktør. Ved tildeling vil det bli lagt særlig vekt på kompetansehevede tiltak og læring i nettverk og partnerskap, samarbeid på tvers av fagområder, sektorer, forvaltningsnivåer og geografiske grenser, at prosjektene har allmenngyldig verdi og vil kunne bidra til verdiskaping basert på tilgjengelig kartinformasjon og geodata.

Oppfølging og kontroll

Departementet tar utgangspunkt i innsendte rapporter fra tilskuddsmottaker og vurderer dokumenterte resultater opp mot tildelingskriteriene. Videre har departementet løpende, faglig kontakt med søkerne underveis og i etterkant av gjennomføringen.

Rapport

Det ble i 2018 bevilget 6,7 mill. kroner, hvorav 1 mill. kroner var øremerket drift av Sekretariatet for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS), og 2 mill. kroner til oppstart av et bylivsenter i regi av Norske arkitekters landsforbund (NAL). Tilskudd er gitt til om lag 30 ulike prosjekter knyttet til arbeid med kompetanse innen planlegging, miljø, kart og geodata, herunder universell utforming. Rapportene og dokumentasjonen fra prosjektene indikerer at tiltakene har bidratt til økt plankompetanse hos søkerne og deres målgrupper. I tillegg har erfaringer og resultater fra tiltakene blitt lagt til grunn for politikkutvikling og blitt formidlet til aktuelle målgrupper gjennom departementets utviklings- og kompetansearbeid.

SEVS har gjennomført flere kurs og samlinger, blant annet det årlige etter- og videreutdanningstilbudet innen samfunnsplanlegging (Samplan), Samplan for rådmenn og kurs i reguleringsplaner. BYLIVsenteret har i 2018 gjennomført kompetansetiltak og bistått en rekke kommuner med stedsutvikling.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 6,7 mill. kroner i 2019. Innenfor denne bevilgningen foreslås det at SEVS får 1 mill. kroner og BYLIVsenteret 2 mill. kroner i tilskudd til drift i 2019.

Kap. 595 Statens kartverk

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 21 og 45</i>	890 868	882 524	899 021
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01 og 45</i>	371 720	277 205	217 920
30	Geodesiobservatoriet, <i>kan overføres</i>	33 370	25 770	22 600
Sum kap. 0595		1 295 958	1 185 499	1 139 541

Fra 1. januar 2017 er Kartverkets tilknytningsform endret fra forvaltningsbedrift til ordinært bruttobudsjettert forvaltningsorgan. Se nærmere omtale i boks 6.3 Kartverkets tilknytningsform i Prop. 1 S (2016–2017) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 21 og 45

Bevilgningen skal dekke Kartverkets utgifter til lønn, pensjon, husleie, IKT-utgifter og andre faste driftsutgifter. Utgiftene er knyttet til hele Kartverkets ansvarsområde, blant annet drift av matrikkel og tinglysning, den geografiske infrastrukturen i Norge og sjømåling.

Deler av utgiftene på posten, blant annet utgifter knyttet til geodataarbeidet og koordinering av samfinansieringsprosjekter, finansieres av inntekter fra salg og abonnement og fra samfinansiering, jf. omtale under kap. 3595, post 02 og 03.

Budsjettforslag

Det foreslås en økning på 4,7 mill. kroner i 2019 som følge av forventet økt aktivitet i prosjekter som finansieres ved inntekter fra samfinansiering og fra salg og abonnement.

Det foreslås at det overføres 2 mill. kroner fra Samferdselsdepartementets kap. 1380, post 70. Midlene er knyttet til arbeid med tilpasning av nye krav til Nasjonalt register for luftfartshinder.

Videre legges det til grunn at Kartverket gjennomfører effektiviseringsiltak tilsvarende 10 mill. kroner i 2019. Deler av innsparingen er knyttet til gevinster fra elektronisk tinglysning.

Lønns- og prisjustering og uttak av gevinster knyttet til avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen utgjør til sammen om lag 20 mill. kroner.

Samlet foreslås bevilgningen på posten økt med 16,5 mill. kroner til 899 mill. kroner.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3595, post 02 og 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 01 og 45

Bevilgningen skal i hovedsak dekke tidsavgrensede prosjekt og kjøp av tjenester fra private leverandører. I hovedsak gjelder dette fotografering og laserskanning fra fly, men også bearbeidelse av data og andre tjenester fra geodatabransjen.

Kartverket har ansvaret for mange samfinansierte kartleggingsprogram over hele Norge. Dette gjelder en rekke lokale og regionale initiativ hvor Kartverket organiserer kartlegging av områder der flere interessenter har sammenfallende behov for oppdaterte data. Dette skjer med grunnlag i flerårige regionale geodataplaner og et formalisert samarbeid kalt Geovekst. Inntektene fra de samarbeidende partene til de samfinansierte prosjektene føres på kap. 3595, post 03.

Deler av utgiftene på posten dekkes også fra inntekter fra salg og abonnement over kap. 3595, post 02. Det gjelder blant annet abonnement til posisjoneringstjeneste og salg av geodata.

Inntektene som Kartverket mottar til samfinansierte prosjekter og fra salg og abonnementer går i all hovedsak til kjøp av varer, utstyr og eksterne tjenester. Kartverkets bidrag inn i prosjektene er ressurser/prosjektledere i form av årsverk som er finansiert over post 01.

Prosjektet nasjonal detaljert høydmodell er en viktig oppgave i samarbeid mellom flere departementer. Prosjektet vil gi bedre grunnlag for beslutninger i både offentlig og privat sektor, og

gi store besparelser knyttet til klimatilpasning, beredskap, planarbeid og infrastrukturutbygging. Siden 2016 har det årlig blitt bevilget 36 mill. kroner til prosjektet på post 21. Sommeren 2018 lå prosjektet litt foran framdriftsplanen og 47 pst. av totalt areal for prosjektet var på plass og tilgjengelig for brukerne. Prosjektet skal etter planen være ferdigstilt i 2022.

Budsjettforslag

Kartverket har ansvaret for PRIMAR. PRIMAR er et internasjonalt samarbeidsprosjekt der ulike sjøkart rundt i verden har en samlet distribusjonsløsning for elektroniske kart (ENC) og tilhørende tilleggstjenester. Alle utgifter dekkes av innbetalinger fra medlemslandene som bruker PRIMAR. Inntektene fra salget til private brukere innbetales i hovedsak til Kartverket, og betales for det meste ut til de deltakende sjøkartverkene. Inntektene kommer nesten utelukkende i utenlandsk valuta, og betales også ut til deltakerlandene i utenlandsk valuta. Det er derfor besluttet at midlene skal oppbevares på en valutakonto. På bakgrunn av dette foreslås det å redusere bevilgningen med 80 mill. kroner i 2019. Se også omtale under kap. 3595, post 02 og post 03.

Det foreslås en økning på til sammen 14,1 mill. kroner i 2019 som følge av forventet økt aktivitet i samfinansierte prosjekter.

Prisjustering og uttak av gevinster knyttet til avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen utgjør til sammen 6,6 mill. kroner.

Samlet foreslås bevilgningen på posten redusert med 59,3 mill. kroner til 217,9 mill. kroner.

Den største enkeltutgiften vil også i 2019 være knyttet til etablering av ny nasjonal detaljert høydemodell.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3595, post 02 og 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det foreslås at Kartverket kan sette i gang samfinansierte prosjekter før finansieringen i sin helhet er innbetalt, forutsatt at det er inngått en

bindende avtale med betryggende sikkerhet om innbetaling mellom partene og for inntil 90 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det foreslås også en fullmakt på 120 mill. kroner i 2019 til å bestille kartgrunnlag og kartleggingstjenester og inngå avtaler om kartleggingsarbeid som går over flere år, jf. forslag til romertallsvedtak. Det er i hovedsak nasjonal detaljert høydemodell som skaper behov for en slik fullmakt.

Post 30 Geodesiobservatoriet, kan overføres

Posten dekker utbygging av observatoriet i Ny-Ålesund på Svalbard. Observatoriet bidrar til å finne jordens nøyaktige plassering i verdensrommet. Observatoriet er av avgjørende betydning for presis jordobservasjon og klimaovervåking i nordområdene. Ny teknologi og kombinasjon av flere måleteknikker vil gi bedre nøyaktighet på målingene som inngår i et verdensomspennende observasjons- og forskningsnettverk.

Det nye observatoriet ble åpnet i juni 2018. Etter en periode med samkjøring kan det gamle anlegget rives i 2022. Prosjektet har en samlet kostnadsramme på 355 mill. kroner.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 22,6 mill. kroner i 2019, som i hovedsak skal dekke utgifter til utviklingsarbeidet for laseravstandsmåler for satellitter (SLR).

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten dekker anskaffelser av planlagte store anleggsmidler. For 2019 er det ikke planlagt anskaffelser av store anleggsmidler. Det foreslås derfor ikke bevilgning på posten i 2019.

Det foreslås at posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3595, post 04, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3595 Statens kartverk

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2017	Saldert budsjett 2018	Forslag 2019
01	Gebyrinntekter tinglysing	425 536	418 540	416 447
02	Salg og abonnement m.m.	104 078	97 177	134 668
03	Samfinansiering	361 510	293 339	203 966
	Sum kap. 3595	891 124	809 056	755 081

Post 01 Gebyrinntekter tinglysing

På posten føres inntekter knyttet til gebyr for rettsregistrering av boretter og tinglysing i fast

eiendom. Gebyrene er fastsatt i forskrift. Det foreslås en bevilgning på 416,4 mill. kroner i 2019.

Gebyrer og priser i 2018 som foreslås videreført i 2019:

Gebyr	Pris
Tinglygingsgebyr (fast eiendom), inkl. pantedokument	525
Refinansiering av lån (fast eiendom)	200
Registrering på andel i borettslag, inkl. pantedokument	430
Første gangs innregistrering av andel i et borettslag	4 300
Bekreftet grunnboksutskrift	172
Sletting, utleggsforretning, konkursmelding, tvangsdekning e.l.	0

Post 02 Salg og abonnement m.m.

På posten føres inntekter fra ulike salg i Kartverket. Inntektene er i hovedsak knyttet til salg av posisjonstjenester, blant annet CPOS, og salg av eiendomsdata. I tillegg kommer inntekter knyttet til internasjonalt arbeid, betaling for Kartverkets arbeid med formidling av elektroniske sjøkart (PRIMAR) og diverse andre sjøprodukter.

I tillegg forventes det en økning i salgsinntektene på 10,9 mill. kroner i 2019.

Inkludert prisjustering foreslås bevilgningen på posten samlet økt med 37,5 mill. kroner til 134,7 mill. kroner.

Budsjettforslag

Inntektene knyttet til PRIMAR som skal utbetales til deltakerlandene skal oppbevares på valutakonto, jf. omtale under kap. 595, post 21 og kap. 3595, post 03. Inntekter som skal dekke Kartverkets utgifter til drift av PRIMAR på anslagsvis 24,3 mill. kroner skal fortsatt inntekts- og utgiftsføres. Disse inntektene foreslås flyttet fra kap. 3595, post 03 til post 02, jf. omtale nedenfor.

Post 03 Samfinansiering

På posten føres inntekter knyttet til tidsavgrensede prosjekter som skal samfinansieres. Inntektene fra samfinansiering kommer fra statsetater, kommuner og private aktører. Dette er hovedsakelig kartleggingsprosjekter, der Kartverket leder arbeidet og i noen tilfeller også utfører arbeidet selv. Inntektene er blant annet knyttet til Geovekst, vedlikehold av Felles kartdatabase (FKB), nasjonal detaljert høydemodell og omløpsfotografering.

Budsjettforslag

Av inntektene knyttet til PRIMAR er 24,3 mill. kroner betaling for Kartverkets drift av ordningen. Disse inntektene blir vurdert som salgsinntekter og ikke samfinansieringsinntekter. På bakgrunn av dette foreslås det å overføre 24,3 mill. kroner til kap. 3595, post 02. Øvrige gjennomstrømningsmidler fra medlemslandene føres på valutakonto og bevilgningene på posten reduseres med 80 mill. kroner, jf. omtale under kap. 595, post 21.

I tillegg forventes det en økning i inntektene knyttet til samfinansierte prosjekter på 8 mill. kroner.

Inkludert prisjustering foreslås bevilgningen på posten samlet redusert med 89,4 mill. kroner til 204 mill. kroner.

Det foreslås at Kartverket kan plassere innbetalinger fra samfinansierte prosjekter på mellomværende med statskassen. Inntektene vil bli rapportert til statsregnskapet på det tidspunkt utgiftene i de samfinansierte prosjektene kommer til utbetaling og rapporteres til statsregnskapet, jf. forslag til romertallsvedtak.

Del III
Omtale av særlige temaer

8 Omtale av særlige temaer

8.1 Samfunnssikkerhet og beredskap

Regjeringen arbeider helhetlig med samfunnssikkerhet og beredskap. Det er avgjørende å ha tilstrekkelig kunnskap og oversikt over risiko og sårbarheter, drive effektiv og målrettet forebygging, ha tilstrekkelig beredskap og krisehåndteringsevne, kunne gjenopprette funksjoner ved ødeleggelse eller feil samt lære av erfaringer fra øvelser og hendelser. Fagområdet er kjenne-tegnet av at alle aktørene ivaretar ulike deler av beredskapen.

Departementet har objekteieransvar for skjermingsverdige objekter, herunder departementsbygningene og regjeringens representasjonsanlegg, jf. objektsikkerhetsforskriften. Videre har de underliggende virksomhetene Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) og Kartverket objekteieransvar for egne skjermingsverdige objekter.

Departementet har ansvar for sikringsstrategi og for fastsettelse av sikringsnivå for de objekter departementet har ansvar for. Etablering av bygningsmessige tiltak og vaktoperative sikringstjenester ivaretas gjennom Statsbygg og DSS. Departementets ansvar for departementsbygningene omfatter utearealer, felles bygningsmasse, fellesområder og felles teknisk infrastruktur. Sikringsformålet er opprettholdelse av departementenes drift.

Statsbygg skal, som byggherre i statlig sivil sektor, gi råd om sikkerhet og sørge for at ferdige bygg overleveres brukerne med nødvendige og avtalte sikkerhetsløsninger.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for plan- og bygningsloven. I gjeldende plan- og bygningslov er det lagt økt vekt på samfunnssikkerhet. I loven er det blant annet krav om å gjennomføre risiko- og sårbarhetsanalyse ved utarbeiding av planer for utbygging i fareområder. Beredskapshensyn blir ivaretatt gjennom revisjoner av regelverket på bakgrunn av identifiserte sårbarheter og/eller etter hendelser som avdekker revisjonsbehov.

Departementet har et overordnet ansvar for gjennomføring av valg, med Valgdirektoratet som

underliggende etat. Direktoratet utvikler og driver det elektroniske valgadministrative systemet EVA. Planlegging og gjennomføring av valg inkluderer kriseøvelser i forkant, samt løpende overvåking av valggjennomføringen. Departementet har en egen beredskapsplan for valg.

Departementet har et særskilt ansvar for å arbeide for en styrket og mer helhetlig tilnærming til informasjonssikkerhet i statsforvaltningen. Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) er statens kompetansemiljø for informasjonssikkerhet. Difi har i denne sammenheng blant annet utarbeidet og har nylig oppdatert veiledningsmaterieell for utarbeidelse, implementering og oppfølging av styringssystem for informasjonssikkerhet for statsforvaltningen. Difi arrangerer også kurs og konferanser for å øke forvaltningens kompetanse på informasjonssikkerhetsområdet.

Departementet er overordnet ansvarlig for driften av IKT-systemene i regjeringskvartalet, med DSS som tjenesteleverandør. Departementet har etablert et styringssystem for informasjonssikkerhet i samarbeid med ti andre departementer og DSS.

Departementet har utover dette et overordnet ansvar for ID-porten, forvaltet av Difi, som med økende tjenestevolum må regnes som kritisk infrastruktur. Videre har departementet et overordnet ansvar for sikkerhet og beredskap knyttet til Kartverkets informasjonssystemer.

Fylkesmannen har en sentral rolle innen samfunnssikkerhet og beredskap som regional samordner og som bindeledd mellom sentralt og lokalt nivå. Innen dette området rapporterer fylkesmannen til Justis- og beredskapsdepartementet. Kommunal- og moderniseringsdepartementets oppfølgingsansvar overfor fylkesmannen på samfunnssikkerhets- og beredskapsområdet, er begrenset til embetenes interne administrative sikkerhet og beredskap.

Departementet vurderer løpende deltakelse i de større, sentrale nasjonale øvelsene. Sikkerhet og beredskap er særskilt omtalt i virksomhets- og økonomiinstruksene til underliggende virksomheter og er gjenstand for rapportering. Departementets krisehåndteringsplan revideres

årlig på bakgrunn av erfaringer fra interne beredskapsøvelser, ledelsens årlige gjennomgang, konkrete hendelser og etter innspill fra tilsyn.

Delmål og tiltak for departementets arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap

Målet er et samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeid som bidrar til å styrke samfunnets evne til å forebygge kriser og styrke evnen til å håndtere kriser som oppstår. For å bidra til dette har Kommunal- og moderniseringsdepartementet følgende delmål og tiltak:

Departementet skal styrke og bevare sin kompetanse og lederevne under kriser

Tiltak:

- Styrke departementet og sektorens evne til krisehåndtering gjennom utvikling og vedlikehold av planverk, samt kompetanseheving og deltakelse i øvelser.
- Styrke samhandlingen med andre departementer under krisehåndtering.
- Være forberedt på å være lederdepartement i Kriserådet.

Rapport for 2017/2018:

Departementet vedlikeholder årlig sitt planverk på området, og har deltatt i øvelser. Ledelsen i departementet gjennomfører årlig flere samlinger med sikkerhet og beredskap som tema.

Departementet skal redusere sårbarheter i sektoren

Tiltak:

- Målrettet oppfølging av funn fra tilsyn i departementet og sektoren.
- Målrettet og systematisk arbeid med å synliggjøre risikoer og sårbarheter.
- Målrettet og systematisk arbeid med å redusere risiko for og konsekvenser av uønskede hendelser.

Rapport for 2017/2018:

Departementets risiko- og sårbarhetsanalyser (virksomhets-ROS) er grunnlaget for å redusere sårbarheter. Kompetansen er hevet gjennom relevante kurs for ansatte. Sektoren rapporterer om sikkerhetstilstanden, og er pålagt å gjennomføre risikovurderinger. Departementet gjennomførte i 2017 sikkerhetsinspeksjoner av de etater og virksomheter som er mest berørt av sikkerhetsloven og som har størst

betydning for samfunnssikkerheten. Sikkerhetsinspeksjonene videreføres etter en rullerende timeplan.

Departementet vil bedre evnen til å håndtere sikkerhetstruende hendelser på IKT-området

Tiltak:

- Gjøre DSS' datasystem mer robust gjennom en beredskapsordning for IKT i DSS.
- Opprettelse, videreutvikling og drift av DSS-CERT for hendelseshåndtering innen IKT.
- Videreutvikle kompetanse- og veiledningsmateriell i Difi knyttet til styrket informasjonssikkerhet i statsforvaltningen.

Rapport for 2017/2018:

Beredskapsordning for IKT i DSS er opprettet fra 2016. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har etablert infoCert for sin sektor. Videreutvikling av kompetanse- og veiledningsmateriell knyttet til styrket informasjonssikkerhet er et løpende arbeid for departementet og Difi.

Departementet vil forbedre gjennomføringen av sikre, demokratiske valg

Tiltak:

- Videreutvikle og drifte det elektroniske valgadministrative systemet EVA. Oppgaven gjennomføres av Valgdirektoratet.

Rapport for 2017/2018:

Departementet og Valgdirektoratet gjennomførte i 2017 rutinemessige beredskaps- og kriseøvelser i forkant av stortingsvalget 2017. Det er gjennomført ROS av EVA, og tiltak for å gjøre systemet mer robust er gjennomført. Tiltak for å bedre sikkerheten og robustheten vurderes ut fra endringer i sårbarhets- og trusselbildet.

Departementet vil sørge for sikre og tilgjengelige autentiseringsløsninger for digitale tjenester fra det offentlige

Tiltak:

- Rutinemessig gjennomføre risikovurdering av ID-porten for å gjøre tjenesten robust og tilpasset risikonivået.

Rapport for 2017/2018:

Det blir løpende gjort risikovurderinger knyttet til forvaltning av ID-porten. All ny funksjonalitet i ID-porten blir rutinemessig risikovurdert før produksjonssetting. Difi utførte en oppdatert

risikovurdering for den eksisterende tjenesten høsten 2017.

Departementet skal sikre departementsbygninger i tråd med krav i objektsikkerhetsforskriften og andre styrende dokumenter

Tiltak:

- Sikring av departementsbygninger skal være basert på verdi- og skadevurderinger fra det enkelte departement, trusselvurderinger fra norske sikkerhetsmyndigheter og sårbarhetsvurderinger fra nasjonale kompetansemiljøer.
- Departementsbygningene skal ha en grunn-sikring som gir et akseptabelt risikobilde. Regjeringens sikkerhetsutvalg tar stilling til akseptabel restrisiko. Basert på et etablert konsept for risikohåndtering skal det være mulig å tilpasse sikringsnivået ved endringer i risikobildet.
- Sikringstiltakene skal bygge på standardiserte løsninger for å tilrettelegge for risikohåndtering og effektiv administrasjon og ressursutnyttelse, og være koordinert med andre samfunnsinteresser.
- Basert på råd fra ekspertgruppen for sikring av departementsbygg, etableres tiltak for å oppnå et akseptabelt sikkerhetsnivå mot kriminalitet, sabotasje, etterretningsvirksomhet og terror.

Rapport for 2017/2018:

Erstatningslokalene, som ble innleid etter 22. juli 2011, er blitt tilpasset departementsdrift og grunnsikret. Bygningene er nå under normal leieforvaltning og sikkerhetsstyring. Utskifting av kjøretøyhinder rundt byggene er i hovedsak ferdigstilt, med unntak av tiltak i Tollbugata og Kirkegata, som koordineres med Oslo kommunes planlegging.

Ved regjeringens representasjonsanlegg er det i 2017 og 2018 gjennomført betydelig forsterkning av grunnsikringen. Både bygningenes innbrudds-sikring og det tekniske sikringsanlegget er oppgradert.

I regjeringsskvartalet pågår arbeidet med tiltak for forsterkning av grunnsikringen av R6. De øvrige byggene i regjeringsskvartalet er under vurdering med hensyn til sikkerhetsnivå og behov for sikring i perioden fram til nytt regjeringsskvartal er ferdig. Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) har ført tilsyn med objektsikkerheten i regjeringsskvartalet i 2018. Departementet følger opp de råd som er gitt.

Departementet skal bidra til at samfunnet er rustet til å takle klimaendringene

Tiltak (jf. også etterfølgende punkt 8.2 om klima- og miljørelaterte saker):

- Følge opp forslag fra NOU 2015: 16 *Overvann i byer og tettsteder — Som problem og ressurs* om endringer i plan- og bygningsloven.
- Videreutvikle kunnskap om og bruk av plan- og bygningsloven slik at kommunal og regional planlegging tar høyde for klimaendringer.
- Oppdatere rundskriv T-5/97 *Arealplanlegging og utbygging i fareområder*. Rundskrivet tar opp hvordan god klimaberedskap kan oppnås gjennom arealplanlegging og byggesaksbehandling.
- Arbeidet med å etablere en landsdekkende nasjonal detaljert høydemodell er sentralt for klimatilpasning. Den vil gi bedre grunnlag for konsekvensutredninger og risiko- og sårbarhetsanalyser knyttet til flom- og rasfare. Modellen vil gi svært viktige data for arbeidet med klimatilpasning.

Rapport for 2017/2018:

Departementet har veiledet kommuner, fylkeskommuner og statlige sektormyndigheter om bruk av plan- og bygningsloven for bedre klimaberedskap, startet revisjonen av farerundskrivet og påbegynt utviklingen av en nasjonal detaljert høydemodell. Klimatilpasning er ett av temaene i Meld. St. 18 (2016–2017) *Berekraftige byer og sterke distrikt*.

Overvannsutvalget har i NOU 2015: 16 foreslått en pakke av virkemidler som sammen vil bidra til å forebygge skader fra overvann. Klima- og miljødepartementet har hovedansvaret, og samarbeider nært med Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Olje- og energidepartementet. Lovendringene vil skje i to faser. Endringer som berører den alminnelige delen og plandelen av plan- og bygningsloven fremmes for Stortinget høsten 2018. Endringer som berører lovens byggesaksdel krever ytterligere utredninger. Det tas sikte på at disse endringene fremmes i 2020.

8.2 Omtale av klima- og miljørelevante saker

Regjeringens klima- og miljøpolitikk bygger på at alle samfunnssektorer har et selvstendig ansvar for å legge miljøhensyn til grunn for aktivitetene sine, og for å medvirke til at de nasjonale klima- og

miljømålene kan nås. For en omtale av regjeringens samlede klima- og miljørelevante saker, se Klima- og miljødepartementets fagproposisjon.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider for bærekraftig planlegging og byutvikling. Dette innebærer blant annet å sikre en bærekraftig bystruktur gjennom effektiv arealbruk og klima- og miljøvennlig transport. Kart og geodata er viktig i arbeidet med å sikre en god arealbruk, og for å møte utfordringene med økte flommer og tilrettelegging for bedre håndtering av overvann.

Klimatilpasning og reduserte klimagassutslipp må tillegges større vekt i samfunnsplanleggingen. Regjeringen vil utvide gjeldende statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging til også å omfatte klimatilpasning. De nye retningslinjene fastsettes i løpet av 2018. Arbeidet med nasjonal detaljert høydmodell fortsetter med mål om full dekning i 2022. Høydmodellen styrker grunnlaget for klimatilpasning, ressurskartlegging og flom- og skredvern i planarbeidet i kommuner og statlige etater.

Bygningsregelverket skal sørge for at boliger og bygg er sikre, energieffektive og miljøvennlige. Energieffektivisering i boliger og andre bygg er viktig for å redusere det totale energibehovet. Ulike låne- og tilskuddsordninger i Husbanken medvirker til flere boliger og bygg med kvaliteter utover kravene i byggt teknisk forskrift, blant annet for energi. Et av hovedmålene med grunnlånet er å fremme energieffektivitet i ny og eksisterende boligmasse. Departementet vil medvirke til flere miljøvennlige og energieffektive boliger og bygg. Det er varslet gjennom klimaforliket at energikravene i byggt teknisk forskrift skal skjerpes til nesten nullenergi-nivå i 2020. Regjeringen arbeider med å definere nesten nullenergi-nivå.

Byggesektoren står for en stor del av energibruken, ressursbruken og avfallsmengden i Norge. Det er store miljøgevinsten å hente i bygge- og eiendomsbransjen. Miljøtiltak i forbindelse med statlige byggeprosjekter kan omhandle redusert energibruk, redusert lokal forurensing ved sanering, redusert bruk av miljøskadelige materialer, men også lokalisering, gjenbruk og godt vedlikehold.

Statsbygg har i 2017 vektlagt tiltak innenfor miljøvennlig energibruk og produksjon av fornybar energi i eiendomsforvaltningen. Det er gjort betydelige investeringer i klimatiltak, med hovedvekt på bygningstekniske utskiftninger og ENØK-tiltak. Det arbeides målrettet for å ta i bruk alternative og fornybare energikilder i bygningene Statsbygg forvalter, og i løpet av året er det etablert flere solcelle- og solfangeranlegg på Stats-

byggs eiendommer. I 2016 ble olje som grunnlast utfaset i alle Statsbygg sine bygg, og det arbeides med å nå målet om utfasing av fossilt brensel som spisslast innen 2020. Bygningsmassens tilstandsgrad for eiendomsporteføljen sett under ett er god, og ligger på tilstandsgrad 1 (T1).

Statsbygg mottok i 2017 «Treprisen» for det nye administrasjons- og undervisningsbygget ved Campus Evenstad. Bygget er landets første realisert etter ZEBCOM-prinsippet (Zero Emission Building – Construction Operational Materials). Dette innebærer at byggets egenproduserte varme og elektrisitet kompenserer for klimagassutslipp i materialproduksjon, byggeprosess og byggets eget energibruk. I sum vil bygget ha null klimagassutslipp i løpet av sitt livsløp.

Innovasjon Norge (IN) forvalter bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene på oppdrag av fylkeskommunene. IN har laget en veileder for helhetlig vurdering av bærekraft i finansieringsaker. Dersom et prosjekt er vurdert å ha negativ miljø- eller samfunnseffekt, får ikke prosjektet finansiering. Prosjekt som er kategorisert med kjennetegnet «miljørettet» skal i særlig grad bidra til å fremme miljø og bærekraft. Andelen miljørettede prosjekt var 50 pst. for oppdragene fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017.

Bioøkonomiordningen i IN skal bidra til økt verdiskaping og bærekraftig omstilling av norsk næringsliv ved å utnytte det markedspotensialet som bionæringene representerer basert på ressurser fra hav, jord og skog. Programmet er en oppfølging av regjeringens bioøkonomistrategi. IN rapporterer at det er høy etterspørsel etter virkemidler innenfor Bioøkonomi, og at programmet har resultert i flere prosjekter som utnytter biologiske ressurser bedre.

Difi har et særskilt ansvar for arbeid med miljø- og klimahensyn og livssyklus kostnader i offentlige anskaffelser. I 2018 har Difi utarbeidet en ny veileder om miljøkrav og miljødokumentasjon. Difi har også laget en nettbasert veiviser for valg av miljø- og samfunnskriterier i anskaffelsesprosessen.

8.3 FNs bærekraftsmål 11. Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige

Kommunal- og moderniseringsdepartementets første rapport på bærekraftsmål 11 for 2016 var en generell omtale av status for hele målet. Rapporteringen for 2017 omfattet også de enkelte del-

målene. Rapporten var en redegjørelse av gjeldende politikk og tiltak for å oppnå delmålene. Rapportering på bærekraftsmålene for 2018 er en statusrapportering for de enkelte indikatorene. Hensikten er å lage et godt bilde av status og sammenlikningsgrunnlag. Det er i dag ikke gode tall for alle indikatorene, og flere indikatorer kan være vanskelig å måle. Det arbeides på flere sektorområder for å lage gode indikatorer som er mer tilpasset norske forhold. Oppfølging av sektorhensyn gjøres av ansvarlig departement.

Bærekraftsmål 11 har sju resultatmål, tre operative mål og til sammen femten indikatorer. SSB har gjort en gjennomgang av alle bærekraftsmålene og kartlagt tilgjengelig statistikk i Norge for måling av FNs bærekraftsmål (SSB 2018:01). Det foreligger ikke norsk oversettelse av indikatorene.

11.1) Innen 2030 sikre allmenn tilgang til tilfredsstillende og trygge boliger og grunnleggende tjenester til en overkommelig pris, og bedre forholdene i slumområder

11.1.1 Proportion of urban population living in slums, informal settlements or inadequate housing

Det er i dag ingen byområder i Norge som kan defineres som slum. Boligkvaliteten er høy sammenlignet med de fleste andre land. Ifølge SSB var 3,2 pst. av befolkningen definert som vanskeligstilte på boligmarkedet i 2015. 3 900 personer var definert som bostedsløse i Norge i 2016.

11.2) Innen 2030 sørge for at alle har tilgang til trygge, lett tilgjengelige og bærekraftige transport-systemer til en overkommelig pris, og bedre sikkerheten på veiene, særlig gjennom utbygging av offentlige transportmidler og med særlig vekt på behovene til personer i utsatte situasjoner, kvinner, barn, personer med nedsatt funksjonsevne samt eldre

11.2.1 Proportion of population that has convenient access to public transport, by sex, age and persons with disabilities

Tall fra EUROSTAT i 2012 viser at 29,6 pst. av befolkningen har høy vanskelighet med å få tilgang til offentlig transport i Norge.

Den gjennomsnittlige transportmiddelfordelingen i 2013–2014 for hele landet på de daglige reisene viser at 55 pst. av alle reiser utføres som bilfører og 8 pst. som bilpassasjer. 10 pst. av rei-

sene ble foretatt med kollektivtransport, mens 21 pst. ble utført av fotgjengere og 5 pst. som syklist. Det er betydelige variasjoner mellom de ulike områdene – eksempelvis er kollektivandelen i Oslo 26 pst.

Det er et mål at transportsystemet skal være universelt utformet. Det gjennomføres tiltak for universell utforming i forbindelse med bygging og utbedring av kollektivfelt, holdeplasser, knutepunkter og stasjoner. Tilrettelegging for kollektivtransport, syklist og forgjengere er viktige satsingsområder i bymiljøavtalene/byvekstavtalene, og det vil i den forbindelse bli gjennomført tiltak for universell utforming i de ni største byområdene.

11.3) Innen 2030 oppnå en mer inkluderende og bærekraftig urbanisering med mulighet for en integrert og bærekraftig bosettingsplanlegging og -forvaltning som gir medbestemmelse i alle land

11.3.1 Ratio of land consumption rate to population growth rate

I Norge er det befolkningsvekst i tettstedene, og 1. januar 2017 bodde i alt 4 283 000 personer i totalt 993 tettsteder. Av disse bodde nær 1 million i tettstedet Oslo. Om lag 960 000 personer var bosatt i spredtbygde strøk. Den relative befolkningsveksten i tettstedene er større enn den relative arealveksten. Det tyder på en økende fortetting. Den gjennomsnittlige befolkningstettheten i tettstedene økte fra 1 947 i 2016 til 1 955 bosatte per kvadratkilometer i 2017. Skog, fjell og vidde dominerer Norges landareal, og kun 1,7 pst. av landarealet er bebygd. (Kilde: SSB)

11.3.2 Proportion of cities with a direct participation structure of civil society in urban planning and management that operate regularly and democratically

Etter plan- og bygningsloven § 5–1 skal det legges til rette for medvirkning fra sivilsamfunnet i all planlegging. Kommunen skal sikre at alle grupper og interesser har mulighet til å delta i planprosessen, herunder barn og unge. Kommunen skal påse at kravet oppfylles i planprosesser som utføres av andre. Dersom kravene til høring og offentlig ettersyn av arealplaner ikke blir fulgt, kan det medføre at planen blir ugyldig. Det utarbeides ikke nasjonal statistikk når det gjelder omfanget av medvirkning.

11.4) Styrke innsatsen for å verne om og sikre verdens kultur- og naturarv

11.4.1 Total expenditure (public and private) per capita spent on the preservation, protection and conservation of all cultural and natural heritage, by type of heritage (cultural, natural, mixed and World Heritage Centre designation), level of government (national, regional and local/municipal), type of expenditure (operating expenditure/investment) and type of private funding (donations in kind, private non-profit sector and sponsorship)

Det er ikke utarbeidet en samlet oversikt over hvor mye midler per innbygger som går til bevaring, beskyttelse eller konservering av norsk kultur- og naturarv. Systematisk innsats organisert i ti ulike tematiske bevaringsprogrammer, som først og fremst målrettes mot fredede/vernedede kulturminner, utgjør et hovedinnsatsområde. Innsatsen de siste årene er også styrket gjennom økning av tilskudd som fordeles fra Norsk Kulturminnefond. Økning i tilskudd fra fondet genererer i sin tur innsats fra private eiere av verneverdige kulturminner. I tillegg har flere bankfond, stiftelser og interesseorganisasjoner tilskuddsordninger til både kulturminner, friluftsliv og til ivaretagelse av grøntområder og naturmangfold. Det finnes foreløpig ingen samlet oversikt over omfanget av dette.

Norge har høye ambisjoner for sitt arbeid med oppfølging av verdensarvkonvensjonen, og har de siste årene styrket innsatsen for forvaltningen av de åtte norske verdensarvområdene. Det er etablert en egen tilskuddsordning til verdensarvsentre som per 2017 er autorisert ved fem av verdensarvområdene. Norge er for perioden 2017–2021 medlem av verdensarvskomiteen, og engasjerer seg gjennom dette vervet direkte i det internasjonale arbeidet med verdensarv. Gjennom økonomisk bidrag til kjøp av friluftslivsområder, bidrar staten til at grønne områder i byer og tettsteder ivaretas og utvikles. Friluftslivsområder i nærmiljøet er prioritert i ordningen. Staten har også en egen tilskuddsordning for tilrettelegging av friluftslivsområdene som er sikret på denne måten.

11.5) Innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon i antall dødsfall og antall personer som rammes av katastrofer, herunder vannrelaterte katastrofer, samt i betydelig grad minske de direkte økonomiske tap i verdens samlede bruttonasjonalprodukt som følge av slike katastrofer, med vekt på beskyttelse av fattige og personer i utsatte situasjoner

11.5.1 Number of deaths, missing persons and persons affected by disaster per 100,000 people

Det er estimert at totalt 278 personer omkom i 2017 som følge av uønskede hendelser. Dette inkluderer 109 personer i trafikkulykker, 94 som omkom grunnet drukning, 31 av kulde, 25 i brann, 17 i industriulykker og 2 i snøskred. Per i dag beregnes dette manuelt, men statistikk er under utarbeidelse i samarbeid mellom Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og Kunnskapsbanken.

11.5.2 Direct economic loss in relation to global GDP, damage to critical infrastructure and number of disruptions to basic services, attributed to disasters

For 2017 ble det i Norge estimert et økonomisk tap som følge av katastrofer på 1,7 mrd. kroner. Dette var hovedsakelig private forsikringsutbetalinger grunnet naturkatastrofer. Den norske stat er selvforsikret, og det finnes ikke tall for økonomisk tap av statseide gjenstander. Det er derfor grunn til å anta at tallene for økonomisk tap grunnet katastrofer er høyere enn det som er estimert. Tallene beregnes i dag manuelt, men automatisk statistikk er under utarbeidelse i samarbeid mellom DSB og Kunnskapsbanken. (Kilde: DSB)

11.6) Innen 2030 redusere negative konsekvenser for miljøet i storbyene målt per innbygger, blant annet ved å legge særlig vekt på luftkvalitet samt offentlig og annen form for avfallshåndtering

11.6.1 Proportion of urban solid waste regularly collected and with adequate final discharge out of total urban solid waste generated, by cities

Kommunene skal sørge for innsamling og behandling av avfall fra husholdninger, mens næringsvirksomheter står fritt til å velge løsning i markedet for sitt avfall, forutsatt lovlig håndtering. Det stilles krav til både kommunale og private anlegg gjennom tillatelser etter forurensningsloven. Det er forbudt å deponere biologisk nedbrytbart avfall. Det finnes ikke egen statistikk for innsamling av avfall fra byområder. Det aller meste av det genererte avfallet blir samlet inn og håndtert på en miljømessig forsvarlig måte.

11.6.2 Annual mean levels of fine particulate matter (e.g. PM2.5 and PM10) in cities (population weighted)

Luftkvaliteten i Norge er gradvis forbedret over de siste tiår. Dette skyldes blant annet ny kjøretøyteknologi og renere vedovner. I Norge er det svevestøv og nitrogendioksid (NO₂) som bidrar mest til lokal luftforurensning. De viktigste kildene til dette er veitrafikk, vedovner og langtransportert forurensning. På luftkvalitet.info ligger informasjon om luftkvaliteten i de største norske byer og tettsteder.

11.7) Innen 2030 sørge for allmenn tilgang til trygge, inkluderende og lett tilgjengelige grøntområder og offentlige rom, særlig for kvinner, barn og eldre samt personer med nedsatt funksjonsevne

11.7.1 Average share of the built-up area of cities that is open space for public use for all, by sex, age and persons with disabilities

I Norge har det vært rapportert på «Trygg tilgang på leke- og rekreasjonsområder» og «Tilgang til nærturterreng». Tidsseriene har ikke har vært oppdatert siden 2015, og har heller ikke omfattet alle kommuner. Departementet vurderer å utvikle indikatorer på allmenn tilgang til trygge, inkluderende og lett tilgjengelige grøntområder, offentlige rom, inkludert urbane grå byrom som plasser og torg, leke- og aktivitetsområder og gang- og sykkelforbindelser til og mellom grøntområder og offentlige rom. Indikatorene bør omfatte informasjon om hvilke steder som er lett tilgjengelige, dvs. tilrettelagt med stier og hvilke steder er universelt utformet.

11.7.2 Proportion of persons victim of physical or sexual harassment, by sex, age, disability status and place of occurrence, in the previous 12 months

Det er i dag ikke data over omfanget av fysisk eller seksuell trakassering i grøntområder eller offentlige rom. Det rapporteres på vold under Bærekraftsmål 5 og 16.

Likestillings- og diskrimineringsloven § 13 første ledd forbyr seksuell trakassering. Med seksuell trakassering menes enhver form for uønsket seksuell oppmerksomhet som har som formål eller virkning å være krenkende, skremmende, fiendtlig, nedverdiggende, ydmykende eller plagende. Arbeidsmiljøloven § 4–3(3) sier at arbeidstaker ikke skal utsettes for trakassering eller annen utilbørlig opptreden.

Det er domstolene som behandler saker om seksuell trakassering. Det er få saker om seksuell trakassering som kommer opp for domstolene. Det finnes også bestemmelser i straffeloven som kan omfatte saker om seksuell trakassering, jf. strl. §§ 266, 297 og 298.

Spørsmål om seksuell trakassering ble inkludert i Ungdata-undersøkelsen fra 2017. Spørsmålene gikk til elever på videregående skole. Spørsmål om seksuell trakassering ble stilt på følgende måte: «Har du i løpet av de siste 12 månedene blitt utsatt for noe av dette på en måte som du absolutt ikke likte?» 21 pst. av jentene og 9 pst. av guttene hadde opplevd at noen mot deres vilje befølte dem på en seksuell måte. 20 pst. av jentene og 13 pst. av guttene hadde opplevd at noen på en sårende måte kalte dem for hore, homse eller andre ord med seksuelt innhold. 21 pst. av jentene og 14 pst. av guttene hadde opplevd at noen spredte negative seksuelle rykter om dem.

Kunnskapsoppsummeringen om seksuell trakassering blant elever i ungdomsskolen og videregående opplæring (2016) viser at det er klart flere jenter enn gutter som utsettes for fysiske former for seksuell trakassering. For eksempel oppga 35 pst. av jentene og 25 pst. av guttene at de var utsatt for minst ett tilfelle av seksuell tvang siste år (undersøkelsen ble gjort i 2014). De groveste formene for tvang, tvang til samleie sist år, ble rapportert av nær 4 pst. av jentene og av rundt 1 pst. av guttene.

11.a) Støtte positive økonomiske, sosiale og miljømessige forbindelser mellom byområder, omland og spredtbygde områder ved å styrke nasjonale og regionale utviklingsplaner

11.a.1 Proportion of population living in cities that implement urban and regional development plans integrating population projections and resource needs, by size of city

Samfunns- og arealplanleggingen skal etter plan- og bygningsloven § 3–1 første ledd bokstav a) «sette mål for den fysiske, miljømessige, økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingen i kommuner og regioner, avklare samfunnmessige behov og oppgaver, og angi hvordan oppgavene kan løses». Etter tredje ledd skal planleggingen «... bygge på økonomiske og andre ressursmessige forutsetninger for gjennomføring ...». Departementet forutsetter at dette følges opp av regional og lokal planmyndighet. Departementet arbeider også for å styrke koblingen mellom kommuneplanens samfunnsdel og kommunens økonomiplan

for å gjøre planleggingen mer realistisk og gjennomføringsrettet.

11.b) Innen 2020 oppnå en betydelig økning i antall byer og bosettinger som vedtar og gjennomfører en integrert politikk og plan med sikte på inkludering, bedre ressursbruk, begrensning av og tilpasning til klimaendringer samt evne til å motstå og håndtere katastrofer, samt utvikle og iverksette en helhetlig og altomfattende risikostyring i forbindelse med katastrofer, i tråd med Sendai-rammeverket for katastrofeberedskap 2015–2030

11.b.1 Number of countries that adopt and implement national disaster risk reduction strategies in line with the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030

Norge har lover og regler for hvordan risiko for katastrofer skal håndteres, som for eksempel sivilbeskyttelsesloven og plan- og bygningsloven som har krav om helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyser.

11.b.2 Proportion of local governments that adopt and implement local disaster risk reduction strategies in line with national disaster risk reduction strategies

Det er et krav i sivilbeskyttelsesloven at kommunene har en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse. I tillegg skal det gjennomføres risiko- og sårbarhetsanalyse for alle planer for utbygging, jf. plan- og bygningsloven § 4–3. Fylkesmennene utarbeider helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyser på fylkesnivå og fører tilsyn med at kommunene oppfyller sine forpliktelser på beredskapsområdet.

11.c) Bistå de minst utviklede landene med å oppføre bærekraftige og solide bygninger ved bruk av lokale materialer, blant annet gjennom økonomisk og faglig bistand

11.c.1 Proportion of financial support to the least developed countries that is allocated to the construction and retrofitting of sustainable, resilient and resource-efficient buildings utilizing local materials

Norge rapporterer tall om norsk bistand til OECD, men det foreligger ikke data som dekker denne indikatoren. Norge bistår de minst utviklede landene gjennom både bilateralt og multilateralt samarbeid, og har en programsamarbeidsavtale med UN-Habitat som har ansvar for FNs arbeid med bolig- og byutvikling. UN-Habitat arbeider blant annet for å styrke utviklingslandenes bolig- og bygningssektor og gjenoppbygging etter krig og katastrofer. Det er imidlertid bare en liten del av norsk støtte som gis til dette formålet.

8.4 Omtale av lønnsvilkår o.a. til ledere i heleide statlige virksomheter

Kommunalbanken AS

Administrerende direktør har en avtalt fastlønn for 2018 på 3,056 mill. kroner, en offentlig tjenstepensjonsordning inntil 12G som øvrige ansatte, og en etterlønnsavtale på inntil 12 månedslønner som utløses etter særskilte vilkår. Pensjonsordning for lønn over 12G er avvirket. Den offentlige tjenstepensjonsordningen for lønn inntil 12G ble erstattet av en innskuddsbasert ordning for alle ansatte, inkl. administrerende direktør, fra 1. januar 2018. Administrerende direktør er omfattet av samme ordning for resultatbasert variabel lønn som øvrige ansatte. Ordningen er begrenset til 1,5 månedslønner og forutsetter at styrefastsatte måltall er nådd.

8.5 Orientering om likestilling i staten

Likestilling mellom kvinner og menn i det statlige tariffområdet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for statens sentrale arbeidsgiverfunksjon og er tariffpart i det statlige tariffområdet. Departementet har som overordnet statlig arbeidsgiver et særlig ansvar for å legge til rette for at den statlige personalpolitikken fører til likestilling mellom kjønnene. Det at arbeidslivet legger til rette for at alle får like muligheter, er en viktig forutsetning for likestilling mellom kvinner og menn.

Virksomhetene er pålagt å arbeide systematisk for å unngå kjønnsdiskriminering i forbindelse med rekruttering, oppgavefordeling og lederutvelgelse.

Likestillingstiltakene innen det statlige tariffområdet har de siste årene særlig vært rettet mot å fremme likelønn mellom kvinner og menn, og mot målet om 40 pst. representasjon av begge kjønn i lederstillinger. Det er tilnærmet lik lønn mellom kvinner og menn på de ulike stillingsnivåene i staten. Men det er fortsatt en større andel menn i de høyere lønnede stillingsnivåene.

I Hovedtariffavtalene i staten (1. mai 2018–30. april 2020) framgår det i fellesbestemmelsene § 3, pkt. 6 at «ved gjeninntreden etter foreldrepermisjon skal arbeidstakeren tilbys en samtale om kompetanse, ansvar, lønn og karriereutvikling». Hensikten er å sikre at arbeidstakeren ikke taper lønns- og karrieremessig ved uttak av foreldrepermisjon.

Tabell 8.1 Årsverk 2016 og 2017

	Kjønnsbalanse			
	År	Andel menn	Andel kvinner	Totalt ansatte
Ansatte omfattet av Hovedtariffavtalen ¹	2017	50 %	50 %	154 398
	2016	51 %	49 %	160 098
Ledere omfattet av Hovedtariffavtalen ²	2017	47 %	53 %	15 468
	2016	48 %	52 %	15 510
Ledere omfattet av Lederlønnssystemet ³	2017	66 %	34 %	248
	2016	65 %	35 %	245

¹ Kilde: Statens lønnsstatistikk. Alle ansatte som omfattes av Hovedtariffavtalen per 1. oktober, unntatt topledere og dommere på egne kontrakter, timelønte, overenskomstlønte og honorerte. Jernbaneverket og Den norske kirke er ikke lenger med i tariffområdet.

² Kilde: Statens lønnsstatistikk.

³ Kilde: Innrapporterte opplysninger fra departementene per 31. desember 2016 og 31. desember 2017 inkluderer kun de som står oppført med lønn.

Yrkesdeltakelsen blant kvinner er betydelig høyere i Norge enn i mange andre land. Tabell 8.1 viser at blant alle ansatte som er omfattet av Hovedtariffavtalene er det om lag like mange menn som kvinner i staten. Blant ledere og medarbeidere i ledende stillinger som er omfattet av Hovedtariffavtalene er det også om lag like mange menn som kvinner. Blant ledere som er omfattet av lederlønnssystemet er det en overvekt av menn. En del av forskjellene mellom menn og kvinner skyldes ulike livs- og karrierevalg mellom menn og kvinner.

Langt på vei er det lik lønn for likt arbeid i staten, men i en del yrker er det langt flere menn, og

i en del yrker er det langt flere kvinner. I tabell 8.2 framgår lønnsnivå for menn og kvinner for ulike yrkeskoder. Blant ingeniører er det langt flere menn enn kvinner, mens blant sosionomer er det langt flere kvinner enn menn. Kvinners andel av menns lønn er høyere innenfor hver yrkeskode enn kvinners andel av menns lønn for hele statssektoren. Det kommer av at kvinner tradisjonelt har vært i lavere lønnede stillinger. Generelt sett er en del av disse strukturforskjellene i ferd med å endre seg, fordi flere kvinner nå rekrutteres til høyere betalte stillinger.

Tabell 8.2 Antall menn og kvinner og gjennomsnittlig lønn for menn og kvinner i utvalgte yrkeskoder

Yrkeskode	År	Kjønnsbalanse			Lønn		Kvinner andel av menns lønn
		Antall menn	Antall kvinner	Totalt ansatte	Menn, lønn	Kvinner, lønn	
Rådgiver	2017	4 550	9 012	13 562	45 218	42 516	94 %
	2016	4 800	9 055	13 855	44 612	42 143	95 %
Seniorrådgiver	2017	5120	6 121	11 241	54 279	51 437	95 %
	2016	4 955	5 652	10 607	53 432	50 967	95 %
Renholder	2017	142	1 048	1 190	32 153	31 846	99 %
	2016	148	1 153	1 301	31 132	30 917	99 %
Ingeniør, høyskole ¹	2017	2 812	1 360	4 172	45 570	41 667	91 %
	2016	3 527	1 583	5 110	46 046	42 083	91 %
Sosionom	2017	107	228	335	41 346	42 677	103 %
	2016	92	206	298	40 568	42 063	104 %
Førstekonsulent	2017	1 063	2 428	3 491	41 126	38 461	94 %
	2016	1 153	2 623	3 776	40 488	38 162	94 %
Miljøarbeider	2017	303	249	552	40 700	40 517	100 %
	2016	329	232	561	38 169	37 937	99 %
Lektor, inkl. høyskolelek- tor og universitetslektor	2017	2 272	3 218	5 490	49 040	48 127	98 %
	2016	2 248	3 147	5 395	48 110	47 140	98 %

¹ Lønnsnivået for ingeniører har gått ned fra 2016 til 2017. Det har sammenheng med at Jernbaneverket har endret tilknytningsform og ikke lenger er med i det statlige tariffområdet.

For ytterligere informasjon om likestillingssituasjonen i staten vises det til de ulike departementenes budsjettproposisjoner.

Tabell 8.3 Andel av hvert kjønn som arbeider deltid

	Deltid	
	Menn	Kvinner
2017	9 %	13 %
2016	9 %	13 %

Kilde: Statens lønnsstatistikk per 1. oktober. Inkluderer ikke toppledere og dommere på egne kontrakter, timelønne og overenskomstlønne.

Forskjellen i bruken av deltid mellom menn og kvinner er liten, og endrer seg lite.

Tabell 8.4 Antall årsverk og gjennomsnittlig månedsfortjeneste per årsverk 2011–2017

	Antall årsverk		Prosent økning	Gjennomsnittlig mnd.for- tjeneste per årsverk		Prosent økning 2011–2017
	2011	2017		2011	2017	
Ansatte omfattet av Hovedtariffavtalen	135 146	145 762	7,9 %	39 568	47 630	20 %
Kvinner	63 891	72 062	12,8 %	37 578	45 086	20 %
Menn	71 255	73 700	3,4 %	41 353	50 116	21 %

Kilde: Statens lønnsstatistikk og Statens sentrale tjenestemannsregister per 1. oktober. Inkluderer ikke toppledere og dommere på egne kontrakter, timelønte og overenskomstlønte.

I perioden mellom 2011 og 2017 har antallet ansatte i staten økt med 7,9 pst. Antallet kvinner i staten økte mer enn antallet menn. I 2017 var

månedsfortjenesten for menn høyere enn for kvinner. Det har antakelig å gjøre med at nyansatte menn i større grad gikk inn i lederstillinger.

Tabell 8.5 Prosentdelen kvinner og menn i alle lederstillinger og topplederstillinger i statlig sektor 2011–2016

Ledergrupper	Kjønn	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Alle ledere i staten	Kvinner	44 %	45 %	46 %	46 %	51 %	52 %	53 %
	Menn	56 %	55 %	54 %	54 %	49 %	48 %	47 %
Ledere omfattet av lederlønsordningen	Kvinner	35 %	36 %	35 %	32 %	32 %	35 %	34 %
	Menn	65 %	64 %	65 %	68 %	68 %	65 %	66 %

Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister per 1. oktober og innrapporterte opplysninger fra departementene per 31.12.

Kvinneandelen blant alle ledere og medarbeidere i ledende stillinger i staten har økt fra 44 pst. i 2011 til 53 pst. i 2017. Kvinneandelen blant ledere omfattet av lederlønsordningen har ligget på om lag 35 pst. fra 2011 til 2017.

totalt og for de ulike stillingskategoriene i departementet. Det er god kjønnsbalanse i departementet når man ser alle stillingskategorier under ett, med 58 pst. kvinner og 42 pst. menn. Departementet tilstreber lik lønn mellom kjønnene innen alle stillingskategorier. Det er fortsatt flere menn i topplederstillinger.

8.6 Orientering om likestilling i virksomhetene

Tabell 8.6 gir en oversikt over kjønnsbalansen i Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Tabell 8.6 Tilstandsrapportering kjønnsbalanse Kommunal- og moderniseringsdepartementet

		Kjønnsbalanse		Total	Kvinneres lønn
		M %	K %		i % av menn (kr/ %)
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	2017	42	58	380	95
	2016	42	58	406	97
Ekspedisjonssjef	2017	64	36	11 ¹	101
	2016	67	33	9	102
Avdelingsdirektør	2017	38	62	39	100
	2016	42	58	33	98
Kontorsjef	2017	0	100	3	-
	2016	0	100	3	-
Spesialrådgiver	2017	75	25	8	123
	2016	63	38	8	110
Utredningsleder	2017	35	65	40	97
	2016	28	72	18	100
Fagdirektør	2017	42	58	33	99
	2016	59	41	34	98
Seniorrådgiver	2017	55	45	172	100
	2016	43	57	198	99
Rådgiver	2017	39	61	46	104
	2016	38	62	52	105
Seniorkonsulent	2017	0	100	10	-
	2016	0	100	15	-
Førstekonsulent	2017	22	78	9	99
	2016	43	57	14	98
Konsulent	2017	0	100	1	-
	2016	0	100	1	-
Prosjektleder	2017	0	100	1	-
	2016	33	67	6	106

¹ Medregnet ekspedisjonssjefer uten lederansvar.

Tabell 8.7 viser at det i varierende grad er kjønnsstereotype forskjeller mellom menn og kvinner i Kommunal- og moderniseringsdepartementet på områder som deltidsarbeid, midlertidig ansettelse og foreldrepermisjon. Både menn og kvinner tar

ut foreldrepermisjon og har mulighet til å tilpasse arbeidstiden i småbarnsperioden, men fortsatt tar kvinner ut hoveddelen av permisjonen. Kvinner har noe høyere legemeldt sykefravær.

Tabell 8.7 Deltid, midlertidig ansettelse, foreldrepermisjon og sykefravær i Kommunal- og moderniseringsdepartementet

		Deltid		Midlertidig ansettelse		Foreldrepermisjon (fordeling)		Legemeldt sykefravær	
		M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	2017	3,1	8,2	4,4	3,2	19,0	81,0	2,0	3,7
	2016	4,7	11,8	5,1	7,1	22,0	78,0	1,5	4,4

Tabell 8.8 gir en tilstandsrapport om likestillings-situasjonen i Kommunal- og moderniseringsde-

partementets underliggende virksomheter. I rap-
porten er fylkesmannsembetene sett under ett.

Tabell 8.8 Tilstandsrapportering underliggende virksomheter

		Kjønnsbalanse			Kvinnens lønn i % av menn	Deltid		Midlertidig ansettelse		Foreldrepermisjon (fordeling)		Legemeldt sykefravær	
		M%	K%	Total	(kr/%)	M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%
Datatilsynet	2017	44	56	47	93	0,0	3,9	7,8	5,9	40	60	0,5	1,0
	2016	43	57	47	88	0,0	3,7	7,0	6,7	19	81	0,7	1,0
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	2017	58	42	770	100	3,0	7,0	11,0	18,0	47	53	3,1	5,2
	2016	59	41	794	98	2,0	3,0	7,0	6,0	54	46	4,1	6,0
Direktoratet for byggkvalitet	2017	48	52	81	91	3,0	2,0	3,0	4,0	100	0	5,0	8,0
	2016	55	45	88	97	4,0	10,0	1,0	1,0	29	71	3,0	4,0
Direktoratet for forvaltning og IKT	2017	45	55	306	95	3,0	5,0	7,0	7,0	33	67	0,1	0,3
	2016	45	55	277	94	1,0	5,0	6,0	7,0	60	40	0,1	0,9
Distriktssenteret - Kompetansesenter for distriktsutvikling	2017	39	61	23	83	0,0	0,0	0,0	1,0	0	0	0,6	0,8
	2016	39	61	23	94	0,0	0,0	0,0	1,0	0	0	0,7	2,2
Fylkesmanns-embetene	2017	34	66	2731	92	7,3	13,3	7,9	14,7	29	71	1,5	4,3
	2016	35	65	2 773	91	6,4	11,7	10,0	11,1	27	73	1,6	4,3
Husbanken	2017	41	59	330	90	1,1	3,1	0,7	0,6	0	100	0,6	1,1
	2016	38	62	325	91	3,0	11,0	5,0	1,0	14	86	2,5	4,8
Husleietvistutvalget	2017	39	61	31	77	9,6	6,4	3,2	6,4	36	64	2,1	5,1
	2016	43	57	28	78	7,1	10,7	7,1	3,6	44	56	0,9	3,1
Internasjonalt reindriftssenter	2017	73	27	6	56	-	-	-	-	-	-	-	-
	2016	60	40	7	60	-	-	-	-	-	-	-	-
Kartverket	2017	46	54	869	86	6,5	19,1	6,3	8,5	34	66	2,2	5,4
	2016	45	55	849	87	7,8	21,3	5,4	8,8	54	46	2,3	5,7
Statsbygg	2017	66	34	902	111	5,0	13,0	1,8	4,5	9	91	3,4	5,0
	2016	66	34	929	110	5,0	11,0	1,5	2,2	24	76	3,1	4,9
Valgdirektoratet	2017	57	43	37	103	16,2	16,2	16,2	16,2	100	0	0,2	0,8
	2016	50	50	20	100	0,0	0,0	0,0	0,0	100	0	0,1	0,0

For nærmere beskrivelse av underliggende virksomheter vises det til deres årsrapporter.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2018–2019) om statsbudsjettet for år 2019 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et framlagt forslag.

Forslag

Under Kommunal- og moderniseringsdepartementet føres det i Prop. 1 S (2018–2019) statsbudsjettet for budsjettåret 2019 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 1–2, 500–595, 2412, 2445, 3500–3595, 5312, 5445–5446, 5615–5616

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Det kongelige hus				
1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen			
	01 Apanasje	12 093 000		
	50 Det kongelige hoff	201 139 000		
	51 Særskilte prosjekter ved Det kongelige hoff	210 600 000		423 832 000
2	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen			
	01 Apanasje	10 065 000		10 065 000
	Sum Det kongelige hus			433 897 000
Administrasjon				
500	Kommunal- og moderniseringsdepartementet			
	01 Driftsutgifter	398 001 000		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	82 388 000		
	23 Husleie for fellesarealer m.m.	24 664 000		
	25 Nytt regjeringskvartal, <i>kan overføres</i>	3 980 000		
	27 Felles IKT-løsning, <i>kan overføres</i>	40 000 000		
	50 Forskningsprogrammer	94 000 000		
	70 Diverse formål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	3 000 000		646 033 000
502	Tariffavtalte avsetninger			
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	1 000 000		
	70 Kompetanseutvikling mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	16 500 000		

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	71	Opplæring og utvikling av tillitsvalgte	190 600 000	208 100 000
510		Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon		
	01	Driftsutgifter	625 417 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	59 559 000	
	22	Fellesutgifter	130 710 000	
	23	22. juli-senteret	12 260 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	49 869 000	
	46	Sikringsanlegg og sperresystemer, <i>kan overføres</i>	8 565 000	886 380 000
		Sum Administrasjon		1 740 513 000
		Fylkesmannsembetene		
525		Fylkesmannsembetene		
	01	Driftsutgifter	1 888 042 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	167 804 000	2 055 846 000
		Sum Fylkesmannsembetene		2 055 846 000
		Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning		
530		Byggeprosjekter utenfor husleieordningen		
	30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>	83 172 000	
	33	Videreføring av byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	1 780 400 000	
	34	Statens eiendom på Adamstuen, <i>kan overføres</i>	7 500 000	
	36	Kunstnerisk utsmykking, <i>kan overføres</i>	19 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	563 000 000	2 453 072 000
531		Eiendommer til kongelige formål		
	01	Driftsutgifter	26 765 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	94 683 000	121 448 000
532		Utvikling av Fornebuområdet		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	97 000	
	30	Investeringer, <i>kan overføres</i>	6 000 000	6 097 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
533	Eiendommer utenfor husleieordningen			
	01 Driftsutgifter		20 686 000	
	45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		27 000 000	47 686 000
	Sum Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning			2 628 303 000
	Forvaltningsutvikling og IT- politikk			
540	Direktoratet for forvaltning og IKT			
	01 Driftsutgifter		291 044 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>		24 436 000	
	22 Bruk av nasjonale felleskomponenter		73 700 000	
	23 Utvikling og forvaltning av nasjonale felleskomponenter, <i>kan overføres</i>		107 786 000	
	25 Medfinansieringsordning for digitaliseringsprosjekter, <i>kan overføres</i>		120 947 000	
	26 StimuLab, <i>kan overføres</i>		20 000 000	
	27 Opplæringskontoret OK stat		10 285 000	
	71 IT-standardisering		815 000	649 013 000
541	IT-politikk			
	22 Utvikling, gjennomføring og samordning av IT-politikken, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>		7 329 000	
	70 Forvaltningsutvikling og samordning av IT-politikken, <i>kan nyttes under post 22</i>		8 029 000	15 358 000
542	Internasjonalt IT-samarbeid			
	01 Driftsutgifter		4 795 000	
	70 Internasjonale program, <i>kan overføres</i>		46 408 000	51 203 000
	Sum Forvaltningsutvikling og IT- politikk			715 574 000
	Personvern			
545	Datatilsynet			
	01 Driftsutgifter		57 672 000	57 672 000
546	Personvernnemnda			
	01 Driftsutgifter		2 325 000	2 325 000
	Sum Personvern			59 997 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Distrikts- og regionalpolitikk				
550	Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene			
	62 Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, <i>kan nyttes under post 64</i>		453 090 000	
	64 Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn, <i>kan nyttes under post 62</i>		50 000 000	
	70 Bedriftsrettede programmer i distriktene		119 016 000	
	73 Merkur-programmet, <i>kan overføres</i>		49 708 000	671 814 000
553	Omstillingsdyktige regioner			
	60 Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse, <i>kan nyttes under post 63 og 65</i>		47 000 000	
	63 Grenseregionale Interreg-program, <i>kan nyttes under post 60 og 65</i>		52 736 000	
	65 Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet, <i>kan nyttes under post 60 og 63</i>		79 856 000	
	74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljø		281 089 000	
	76 Nordisk og europeisk samarbeid, <i>kan overføres</i>		30 870 000	491 551 000
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling			
	01 Driftsutgifter		32 753 000	32 753 000
	Sum Distrikts- og regionalpolitikk			1 196 118 000
Samiske formål				
560	Samiske formål			
	50 Samisk språk, kultur og samfunnsliv		497 069 000	
	51 Divvun		7 234 000	
	55 Samisk høyskole		5 223 000	509 526 000
563	Internasjonalt reindriftssenter			
	01 Driftsutgifter		6 393 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>		2 717 000	9 110 000
	Sum Samiske formål			518 636 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Nasjonale minoriteter				
567	Nasjonale minoriteter			
	25	Romanifolket/taterne, <i>kan overføres, kan nyttes under post 75</i>	1 015 000	
	60	Rom, <i>kan overføres</i>	3 505 000	
	70	Nasjonale minoriteter	7 293 000	
	72	Det Mosaiske Trossamfund	7 222 000	
	73	Kvensk språk og kultur	9 962 000	
	74	Kultur- og ressurscenter for norske rom	15 100 000	
	75	Romanifolket/taterne, <i>kan overføres, kan nyttes under post 25</i>	4 419 000	48 516 000
		Sum Nasjonale minoriteter		48 516 000
Kommunesektoren mv.				
571	Rammetilskudd til kommuner			
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	33 639 000	
	60	Innbyggertilskudd	131 734 299 000	
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	860 407 000	
	62	Distriktstilskudd Nord-Norge	2 199 842 000	
	64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	1 237 000 000	
	65	Regionsentertilskudd	200 000 000	
	66	Veksttilskudd	231 934 000	
	67	Storbytilskudd	508 768 000	137 005 889 000
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner			
	60	Innbyggertilskudd	33 566 319 000	
	62	Nord-Norge-tilskudd	676 012 000	
	64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	382 000 000	34 624 331 000
573	Kommunereform			
	60	Kommunesammenslåing	50 000 000	50 000 000
575	Ressurskrevende tjenester			
	60	Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	9 897 112 000	9 897 112 000
577	Tilskudd til de politiske partier			
	01	Driftsutgifter	8 468 000	
	70	Sentrale organisasjoner	314 082 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	71	Kommunale organisasjoner	33 761 000	
	73	Fylkesorganisasjoner	73 771 000	
	75	Fylkesungdomsorganisasjoner	21 913 000	
	76	Sentrale ungdomsorganisasjoner	8 256 000	460 251 000
578		Valgdirektoratet		
	01	Driftsutgifter	107 745 000	
	70	Informasjonstiltak	5 200 000	112 945 000
579		Valgutgifter		
	01	Driftsutgifter	11 469 000	11 469 000
		Sum Kommunesektoren mv.		182 161 997 000
		Bolig, bomiljø og bygg		
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 888 591 000	
	75	Etablering og tilpasning av bolig	481 574 000	
	76	Utleieboliger, <i>kan overføres</i>	831 464 000	
	78	Boligsosiale tiltak, <i>kan overføres</i>	15 587 000	
	79	Heis og tilstandsvurdering, <i>kan overføres</i>	40 000 000	4 257 216 000
585		Husleietvistutvalget		
	01	Driftsutgifter	29 874 000	29 874 000
587		Direktoratet for byggkvalitet		
	01	Driftsutgifter	105 974 000	
	22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	49 750 000	155 724 000
		Sum Bolig, bomiljø og bygg		4 442 814 000
		Planlegging, byutvikling og geodata		
590		Planlegging og byutvikling		
	61	Byvekstavtaler, <i>kan overføres</i>	20 686 000	
	65	Områdesatsing i byer, <i>kan overføres</i>	61 274 000	
	72	Bolig- og områdeutvikling i byer, <i>kan overføres</i>	14 162 000	
	81	Kompetansetiltak, <i>kan overføres</i>	6 725 000	102 847 000
595		Statens kartverk		
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 21 og 45</i>	899 021 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01 og 45</i>	217 920 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	30	Geodesiobservatoriet, <i>kan overføres</i>	22 600 000	1 139 541 000
		Sum Planlegging, byutvikling og geodata		1 242 388 000
		Statsbankene		
2412		Husbanken		
	01	Driftsutgifter	352 910 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	11 532 000	
	45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	38 844 000	
	71	Tap på lån	12 700 000	
	72	Rentestøtte	4 100 000	
	90	Nye lån, <i>overslagsbevilgning</i>	14 330 000 000	14 750 086 000
		Sum Statsbankene		14 750 086 000
		Statens forretningsdrift		
2445		Statsbygg		
	24	Driftsresultat		
		1 Driftsinntekter	-5 177 400 000	
		2 Driftsutgifter	2 165 483 000	
		3 Avskrivninger	1 442 800 000	
		4 Renter av statens kapital	93 000 000	
		5 Til investeringsformål	1 242 976 000	
		6 Til reguleringsfondet	-113 000 000	-346 141 000
	30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>	648 401 000	
	31	Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	76 800 000	
	32	Prosjektering og igangsetting av brukerfinansierte byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	350 000 000	
	33	Videreføring av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	2 237 450 000	
	34	Videreføring av brukerfinansierte byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	713 000 000	
	45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	296 453 000	
	49	Kjøp av eiendommer, <i>kan overføres</i>	120 964 000	4 096 927 000
		Sum Statens forretningsdrift		4 096 927 000
		Sum departementets utgifter		216 091 612 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Kommunal- og moderniseringsdepartementet			
3510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon		
	02 Diverse inntekter	22 166 000	
	03 Brukerbetaling	67 540 000	89 706 000
3525	Fylkesmannsembetene		
	01 Inntekter ved oppdrag	167 804 000	167 804 000
3533	Eiendommer utenfor husleieordningen		
	02 Diverse inntekter	2 383 000	2 383 000
3540	Direktoratet for forvaltning og IKT		
	02 Opplæringskontoret OK stat	15 517 000	
	03 Diverse inntekter	435 000	
	04 Internasjonale oppdrag	716 000	
	05 Bruk av nasjonale felleskomponenter	73 700 000	
	06 Tilleggstjenester til nasjonale felleskomponenter	778 000	
	86 Tvangsmulkt	100 000	91 246 000
3563	Internasjonalt reindriftssenter		
	02 Diverse inntekter	2 717 000	
	03 Leieinntekter	271 000	2 988 000
3585	Husleietvistutvalget		
	01 Gebyrer	1 472 000	1 472 000
3587	Direktoratet for byggkvalitet		
	01 Diverse inntekter	106 000	
	04 Gebyrer	44 031 000	44 137 000
3595	Statens kartverk		
	01 Gebyrinntekter tinglysing	416 447 000	
	02 Salg og abonnement m.m.	134 668 000	
	03 Samfinansiering	203 966 000	755 081 000
	Sum Kommunal- og moderniseringsdepartementet		1 154 817 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Ymse inntekter			
5312	Husbanken		
	01 Gebyrer m.m.	11 443 000	
	11 Diverse inntekter	61 940 000	
	90 Avdrag	12 350 000 000	12 423 383 000
	Sum Ymse inntekter		12 423 383 000
Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forreningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.			
5445	Statsbygg		
	39 Avsetning til investeringsformål	1 242 976 000	1 242 976 000
5446	Salg av eiendom, Fornebu		
	40 Salgsinntekter	200 000	200 000
	Sum Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forreningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.		1 243 176 000
Renter og utbytte mv.			
5615	Husbanken		
	80 Renter	3 309 000 000	3 309 000 000
5616	Kommunalbanken AS		
	85 Aksjeutbytte	481 000 000	481 000 000
	Sum Renter og utbytte mv.		3 790 000 000
Sum departementets inntekter			18 611 376 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 510 post 01	kap. 3510 postene 02 og 03
kap. 525 post 21	kap. 3525 post 01
kap. 533 post 01	kap. 3533 post 02
kap. 540 post 01	kap. 3540 postene 03 og 04
kap. 540 post 21	kap. 3540 post 03
kap. 540 post 22	kap. 3540 post 05
kap. 540 post 23	kap. 3540 post 06
kap. 540 postene 01 og 27	kap. 3540 post 02
kap. 554 post 01	kap. 3554 post 01
kap. 563 post 01	kap. 3563 post 03
kap. 563 post 21	kap. 3563 post 02
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 595 post 01	kap. 3595 postene 02 og 03
kap. 595 post 21	kap. 3595 postene 02 og 03
kap. 595 post 45	kap. 3595 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse, skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift.

Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

III

Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i statsbudsjettet for 2019 kan utgiftsføre uten bevilgning:

1. inntil 350 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2020 til kommuner.
2. inntil 150 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2020 til fylkeskommuner.

IV

Utsatt utgifts- og inntektsføring

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan gi Statens kartverk fullmakt til å plassere innbetalinger fra samfinansierte prosjekter på mellomværende med statskassen. Inntektene vil bli rapportert til statsregnskapet på det tidspunkt utgiftene i de samfinansierte prosjektene kommer til utbetaling og rapporteres til statsregnskapet.

V

Samfinansiering

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan gi Statens kartverk fullmakt til å sette i gang samfinansierte prosjekter før finansieringen i sin helhet er innbe-

talt til Statens kartverk, forutsatt at det er inngått en bindende avtale med betryggende sikkerhet om innbetaling mellom partene. Fullmakten begrenses oppad til 90 mill. kroner og gjelder utgifter ført på kap. 595 Statens kartverk, post 21 Spesielle driftsutgifter mot inntekter ført på kap. 3595 Statens kartverk, post 03 Samfinansiering.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VI

Bestillingsfullmakt

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan gi Statens kartverk fullmakt til å foreta bestillinger av kartgrunnlag utover gitt bevilgning under kap. 595 Statens kartverk, post 21 Spesielle driftsutgifter, men slik at rammen for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger 120 mill. kroner.

VII

Fullmakt til nettobudsjettering

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 525 Fylkesmannsembetene, post 21 Spesielle driftsutgifter, refusjoner av utgifter til fellestjenester der Fylkesmannen samordner utgiftene.

VIII

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at sam-

let ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
540		Direktoratet for forvaltning og IKT	
	25	Medfinansieringsordning for digitaliseringsprosjekter	108,9 mill. kroner
567		Nasjonale minoriteter	
	74	Kultur- og ressurscenter for norske rom	4,1 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	76	Utleieboliger	667,1 mill. kroner
	79	Heis og tilstandsvurdering	45,0 mill. kroner
590		Planlegging og byutvikling	
	72	Bolig- og områdeutvikling i byer	22,3 mill. kroner

Andre fullmakter

IX

Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2019 kan gi tilsagn om lån for 16 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2019 og senere år.

X

Tilskudd uten krav om tilbakebetaling

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan:

1. tildele midler til fylkeskommunene som tilskudd uten krav om tilbakebetaling under kap. 550 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene, post 62 Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene og post 64 Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn, og under kap. 553 Omstillingsdyktige regioner, post 60 Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse, post 63

Grenserregionale Interreg-program og post 65 Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet.

2. tildele midler til Innovasjon Norge, Siva og Forskningsrådet som tilskudd uten krav om tilbakebetaling under kap. 550 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene, post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene og under kap. 553 Omstillingsdyktige regioner, post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljø.

XI

Sikringsprosjekt på de kongelige eiendommer

Stortinget samtykker i at H.M. Kongen i 2019 kan pådra forpliktelser utover bevilgningen på kap. 1, post 51 for å gjennomføre sikringsprosjektet på de kongelige eiendommer. Kostnadsrammen er 602,9 mill. kroner i prisnivå per juli 2019.

Bygge- og eiendomsfullmakter*Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger*

XII

Fullmakter til overskridelse

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan:

1. overskride kap. 2445 Statsbygg, postene 30–49, med inntil 250 mill. kroner, mot dekning i reguleringsfondet.
2. overskride kap. 2445 Statsbygg, postene 30–49, med beløp som tilsvarer netto gevinst fra salg av eiendommer.

XIII

Omdisponeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan omdisponere:

1. under kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen, mellom postene 31 og 33 og mellom postene 30 og 34.
2. under kap. 531 Eiendommer til kongelige formål, fra post 01 til 45.
3. under kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen, fra post 01 til 45.
4. under kap. 2445 Statsbygg, mellom postene 30, 31, 33, 45 og 49.
5. under kap. 2445 Statsbygg, mellom postene 32 og 34, samt post 49 i de tilfeller det er aktuelt å kjøpe en eiendom som ledd i gjennomføringen av brukerfinansierte byggeprosjekter.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

XIV

Fullmakt til å pådra staten forpliktelser i investeringsprosjekter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan pådra staten forpliktelser utover budsjettåret for å gjennomføre byggeprosjekter og andre investeringsprosjekter som er omtalt under kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen, kap. 531 Eiendommer til kongelige formål, kap. 532 Utvikling av Fornebuområdet, kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen og kap. 2445 Statsbygg, innenfor de kostnadsrammene som er omtalt i Prop. 1 S (2018–2019) eller i tidligere proposisjoner til Stortinget.

XV

Fullmakter som gjelder brukerfinansierte byggeprosjekter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan:

1. sette i gang byggeprosjekter under kap. 2445 Statsbygg, post 32 Prosjektering og igangsetting av brukerfinansierte byggeprosjekter, uten at disse er omtalt med kostnadsramme overfor Stortinget, når leietakeren har de husleiemidlene det er behov for innenfor gjeldende budsjettammer.
2. pådra staten forpliktelser utover budsjettåret, innenfor en samlet ramme på 1 500 mill. kroner for gamle og nye forpliktelser, ved gjennomføring av brukerfinansierte byggeprosjekter under kap. 2445 Statsbygg, post 32 Prosjektering og igangsetting av brukerfinansierte byggeprosjekter og post 34 Videreføring av brukerfinansierte byggeprosjekter.

Andre fullmakter

XVI

Diverse fullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2019 kan:

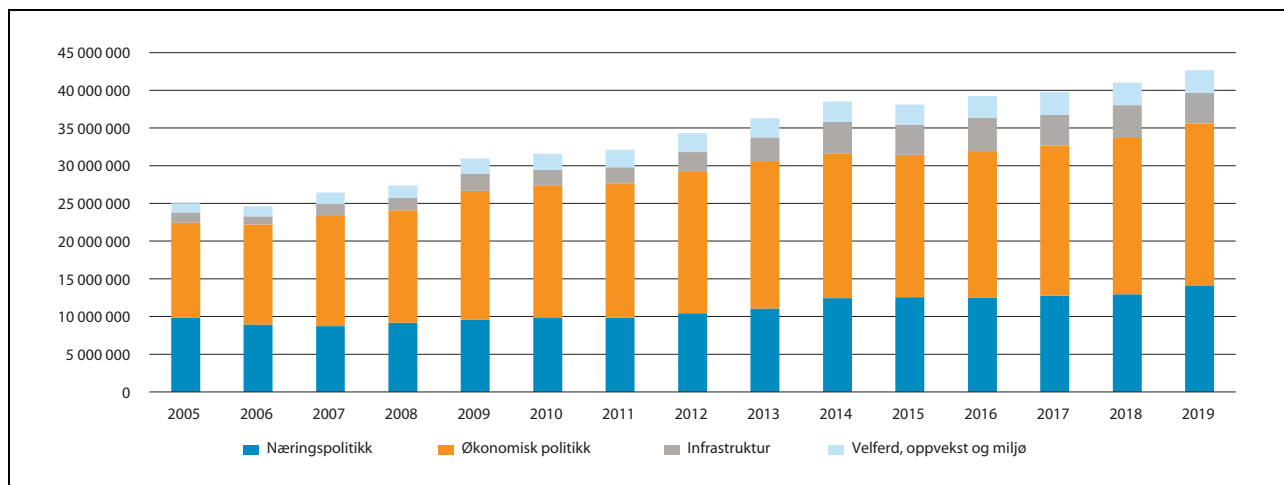
1. godkjenne salg, makeskifte eller bortfeste av eiendom som forvaltes av Statsbygg eller av statlige virksomheter som ikke har egen salgsfullmakt, for inntil 750 mill. kroner.
2. godkjenne kjøp av eiendom finansiert ved salgsinntekter, innsparte midler eller midler fra reguleringsfondet for inntil 800 mill. kroner totalt, utover bevilgningen på kap. 2445 Statsbygg, post 49.
3. korrigere Statsbyggs balanse i de tilfellene hvor prosjekterings- og investeringsmidler ført på kap. 2445 Statsbygg blir overført til andre budsjettkapitler eller prosjektene ikke blir realisert.

Vedlegg 1**Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk****1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktpolitikken**

Omtalen skal vise statlig innsats og tiltak under andre departementers budsjetter som er viktige for å nå regional- og distriktpolitiske mål.

Mange landsdekkende ordninger er viktige for å nå de regional- og distriktpolitiske målene. Det gjelder eksempelvis veiltak, høyere utdanning, forskning og utvikling, arbeidsmarkedstiltak og overføringer til kommunene. Disse er likevel ikke tatt med i oversikten, ettersom det er problematisk å skille ut regional- og distriktpolitiske deler fra helheten.

For 2019 foreslår regjeringen at det bevilges om lag 1,2 mrd. kroner over programkategori 13.50. Dette må ses i sammenheng med omfanget av den brede distriktpolitikken, som for 2019 beløper seg til om lag 42,7 mrd. kroner. Det er en økning på 4 pst. sammenliknet med tilsvarende tiltak for 2018.

Figur 1.1 Utvikling i den brede distriktpolitikken 2003–2019

De omtalte tiltakene er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktpolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå likeverdige tilbud.
- Kategori B: Tiltak og ordninger med bevilgninger på over 10 mill. kroner som skal utjevne og kompensere mellom geografiske områder eller som er særlig viktige for verdiskaping, sysselsetting eller bosetting i distriktsområder.

Av målrettede distriktpolitiske tiltak (kategori A) utgjør økonomisk politikk om lag 88 pst. av innsatsen, totalt 21,4 mrd. kroner. Provenytapet av den differensierte arbeidsgiveravgiften er det største enkelttiltaket med 15,4 mrd. kroner. Regjeringens forslag innebærer at den største veksten i 2019 vil komme innenfor næringspolitikken med en økning på om lag 1,2 mrd. kroner.

Økonomisk politikk

Tabell 1.1 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Forslag 2019
Differensiert arbeidsgiveravgift i privat sektor	FIN	A	inntektstap	8 600 000	9 000 000	9 400 000
Differensiert arbeidsgiveravgift i offentlig sektor	FIN	A	inntektstap	5 500 000	5 800 000	6 000 000
Næringsrettede midler til regional utvikling	KMD	A	551/61	50 000	0	0

Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.2 viser tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerinæringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksoppgjørene blir det forhandlet om størrelsen på tilskuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktpolitisk begrunnelse, for eksempel pristilskuddene for melk og kjøtt og distriktstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.2 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Forslag 2019
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	596 776	619 800	666 000
Distriktstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og potet	LMD	A	1150/73	95 804	103 800	123 500
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	1 511 761	1 474 400	1 452 260
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	3 670	3 508	3 335
Driftstilskudd melkeproduksjon og kjøttfeproduksjon	LMD	B	1150/74	1 374 664	1 569 200	1 601 600
Tilskudd til husdyr	LMD	B	1150/74	2 193 714	2 279 010	2 442 800
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	132 488	140 000	134 000
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 008 784	3 047 400	3 447 500
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	362 643	362 096	361 450
Fradrag i positiv næringsinntekt for jordbruk	FIN	B	inntektstap	755 000	725 000	725 000
Reindriftsavtalen	LMD	B	1151	116 785	118 600	123 100
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	8 000	8 000	8 000
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	LMD	B	1150/50	95 000	95 000	115 000

Tabell 1.2 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Forslag 2019
Drenering	LMD	B	1150/50	58 000	58 000	58 000
Tilskudd til dyreavl m.m.	LMD	B	1150/77	80 344	82 300	88 700
Regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	419 716	435 537	493 159
Bedriftsretta midlar til investering og utvikling	LMD	B	1150/50	574 500	634 500	634 500
Utgreiings- og tilretteleggingsmidler	LMD	B	1150/50	48 000	48 000	48 000
Skattefritak for distriktsrettet investeringsstøtte	FIN	A	inntektstap	20 000	20 000	20 000
Forhøyet avskrivningssats for husdyrbygg	FIN	B	inntektstap	40 000	40 000	40 000
Skogfondsordningen	FIN	B	inntektstap	120 000	125 000	130 000
Direkte utgiftsføring av skogsveiinvesteringer	FIN	B	inntektstap	35 000	35 000	35 000
Lav skogfaktor i formuesskatten	FIN	B	inntektstap	5 000	5 000	5 000
Rentestøtte	LMD	B	1150/50	27 889	38 000	40 000
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	LMD	B	1150/50	67 000	67 000	77 000
Skogbruk	LMD	B	1150/50	28 450	224 000	242 000
Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	NFD	B	2421/78	4 400	3 400	3 399
Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner ¹	NFD	B	919/60	146 024	0	519 000
Tilskudd til nærigstiltak i fiskeriene ²	NFD	A	919/75	48 564	29 300	16 800
Visit Svalbard AS	NFD	A	900/74	2 200	2 250	2 315
Tilskudd til Visit Svalbard	UD	A	118/70	3 082	2 600	1 318
Tilskudd til regional næringsutvikling ³	KUD	A	315/86	15 400	15 000	15 000
Særfradrag for fiskere	FIN	B	inntektstap	250 000	240 000	235 000

¹ Kommunenes og fylkeskommunes andel av vederlag for tildelte oppdrettstillatelser. Det er også bevilget 2.366,4 mill. kr på posten ved revidering av av budsjett for 2018 som følge av samme kapasitetsøkning.

² Fordeling på føringstilskudd, garantilodd og tilskudd til selfangst ikke fastsatt for 2019

³ Tidligere Artic Race. Overført fra NFD kap. 900, post 60 til KUD kap. 315, post 86 i 2019

Infrastruktur

Tabell 1.3 viser flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følge av avstandsulemper. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen er samferdselsbudsjettet generelt, særlig riksveibevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsulemper.

Tabell 1.3 Infrastruktur

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Forslag 2019
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	702 308	729 100	717 400
Rentekompensasjon for transporttiltak i fylkene	SD	B	1320/61	170 700	272 500	264 500
Skredsikring fylkesveger	SD	B	1320/62	743 800	758 700	776 900
Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen–Kirkenes (sikrer daglig helårig transporttilbud)	SD	B	1330/70	654 706	700 800	725 100
Kjøp av post- og banktjenester	SD	B	1370/70	272 200	603 700	617 400
Tilskudd til bredbåndsutbygging	SD	B	1380/71	138 700	69 700	99 800
Fiskerihavner og farleier mv.	SD	B	1360/30	445 783	415 400	358 500
Tilskudd til fiskerihavneanlegg	SD	B	1360/60	44 606	31 100	42 000
Tilskudd til havnesamarbeid	SD	B	1360/71	4 891	10 600	10 900
Flom- og skredforebygging	OED	B	1820/22	308 460	261 454	257 000
Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	OED	B	1820/45	14 653	17 000	20 000
Tilskudd til flom- og skredforebygging	OED	B	1820/60	45 918	67 000	66 000
Tilskudd til flom- og skredforebygging	OED	B	1820/72	5 268	5 000	6 000
Tilskudd til skoginfrastruktur	LMD	B	1149/71	70 520	92 300	92 300

Velferd, oppvekst og miljø

For helse er det overordnede målet at helsetjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom rammeoverføringer til kommunesektoren.

Viktige tiltak er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmennlegetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

For kultur viser tabell 1.4 ordninger som i hovedsak er knyttet til tilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet.

Generelle landsdekkende velferdsordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.4 Velferd, oppvekst og miljø

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Forslag 2019
Tilskudd til apotek ¹	HOD	B	0751/70	3 492	4 024	
Rekruttering og faglig utvikling i allmennlegetjenesten	HOD	B	0762/70	6 250	6 250	6 250
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten	HOD	B	0770/70	95 000	110 000	115 000
Fraktrerefusjonsordning for legemiddel ¹	HOD	B	0751/70	3 400	2 000	
Sykestuefinansiering, Finnmark	HOD	A	0732/70	9 500	9 700	0
Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge	KUD	A	323/60	20 690	21 120	21 620
Region- og distriktsopera	KUD	B	323/73	58 470	59 760	61 685
Det nasjonale museumsnettverket ²	KUD	B	328/70	1 163 790	1 190 700	1 225 830
Riksteateret	KUD	B	323/01	79 575	82 935	84 890
Riksteateret – turnevirksomhet	KUD	B	323/21	60 947	59 458	63 350
Kulturtanken (tidl. Rikskonsertene)	KUD	B	325/01	106 523	88 095	68 535
Region-/landsdelsinstitusjoner (musikk og scenekunst)	KUD	B	323/71	757 980	774 210	793 055
Regional filmsatsing	KUD	A	334/73	76 719	84 350	90 855
Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	KLD	B	1420/72	113 948	140 892	136 978
Forebyggende og konfliktdepende tiltak i rovviltforvaltningen	KLD	B	1420/73	85 988	70 051	70 051
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	KLD	B	1420/22	297 183	279 369	235 574
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	KLD	B	1420/70	58 972	42 755	30 292
Verdiskaping på kulturminneområdet	KLD	B	1429/77	8 000	8 000	8 232
Skogplanting	KLD	B	1420/37	4 040	10 375	0
Restaurering av myr	KLD	B	1420/38	5 393	23 625	23 625
Tilskudd til klimatiltak- og klimatilpasning i kommunene	KLD	B	1420/61	156 920	153 920	158 230
Tiltak i kommuner med ulverevir i Hedmark, Akershus og Østfold	KLD	B	1420/65	0	20 000	20 560

¹ Beløpene for 2019 avklares i tildelingsbrev

² Inkluderer ikke Nasjonalmuseet

Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.5 viser en oversikt over viktige ordninger i tiltakssonen som kun gjelder for Finnmark og Nord-Troms. De viktigste ordningene er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. Den mest omfattende ordningen er likevel fritaket for arbeidsgiveravgift, som kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.1.

Tabell 1.5 Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms

		(i 1 000 kr)					
Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Forslag 2019
Økonomisk politikk	Lavere skatt på alminnelig inntekt ¹	FIN	A	inntektstap	610 000	630 000	650 000
	Særskilt fradrag i alminnelig inntekt ¹	FIN	A	inntektstap	200 000	190 000	200 000
	Lavere sats trinn 3 i trinnskatt ¹	FIN	A	inntektstap	40 000	50 000	50 000
	Lav sats og fritak for el-avgift i tiltakssonen	FIN	A	Inntektstap	290 000	300 000	290 000
	Frdrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	Inntektstap	2 000	2 000	2 000
Næringspolitikk	Omstillingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1142/71	3 935	4 460	4 524
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	102 931	115 600	107 954
	Ettergivelse av utdanningslån for kvalifiserte grunnskolelærere i Finnmark og Nord-Troms	KD	A	2410/73	0	8 000	8 000
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KUD	A	335/77	2 090	2 135	2 190

¹ På grunn av samspillsvirkninger er inntektstapet høyere av disse skattetilskuddene sett under ett enn hver for seg. For de tre tiltakene er samlet inntektstap anslått til henholdsvis 890, 910 og 940 mill. kr for 2017, 2018 og 2019.

På flere politikkområder er det etablert særordninger og prioritet i virkemiddelbruken for Nord-Norge, i tillegg til ordningene for tiltakssonen. Tabell 1.6 viser fordelene av fritak for merverdiavgift på strøm, kompensasjonsordninger for økt arbeidsgiveravgift i samferdselssektoren og rammetilskudd i kommuneøkonomien. Postene under kap. 571 Rammetilskudd til kommuner og kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner er nærmere omtalt under programkategori 13.70.

Tabell 1.6 Tiltak som prioriterer Nord-Norge og rammetilskudd til kommunene

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2017	Budsjett 2018	Forslag 2019
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	Inntektstap	900 000	1 000 000	1 000 000
Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	SD	A	1320/34	350 794	272 500	18 300
	SD	A	1352/75	114 400	0	0
	SD	A	1360/34	5 406	39 300	40 200
Rammetilskudd til kommunene, Distriktstilskudd Sør-Norge	KMD	A	571/61	845 390	831 273	860 407
Rammetilskudd til kommunene, Distriktstilskudd Nord-Norge	KMD	A	571/62	2 129 275	2 139 662	2 199 842
Rammetilskudd til fylkeskommunene, Nord-Norge-tilskudd	KMD	A	572/62	652 285	655 923	676 012

Vedlegg 2**Gjeldende romertallsvedtak fra tidligere år**

Nedenfor følger en oppstilling av romertallsvedtak for Kommunal- og moderniseringsdepartementet som gjelder uten tidsavgrensing eller utover ett budsjettår.

Romertallsvedtak XXIX i Prop. 129 S (2016–2017) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2017*:

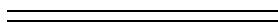
Flytting av overført ubrukt bevilgning. Stortinget samtykker i at overført ubrukt bevilgning fra 2016 til 2017 på kap. 567 Nasjonale minoriteter, post 71 Tilskudd til Romanifolkets/taternes kulturfond, på 10,5 mill. kroner flyttes til kap. 567, ny post 75 Midlertidig tilskuddsordning til romanifolket/taterne. Overført beløp kan benyttes i to år utover 2017.

Romertallsvedtak IX under Kommunal- og moderniseringsdepartementet i Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014) *Endring av Prop. 1 S (2013–2014) Statsbudsjettet 2014*:

Kostnadsramme for prosjektet «Jordobservatorium i Ny-Ålesund». Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet kan gjennomføre prosjektet «Jordobservatorium i Ny-Ålesund» innenfor en kostnadsramme på 355 mill. kroner.

Romertallsvedtak XV i Prop. 1 S (2014–2015) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

Avskrivninger under Statsbygg. Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet fra 2015 kan gi Statsbygg fullmakt til å starte avskrivning av et anleggsmiddel fra det tidspunktet dette tas i bruk, og dermed avvike hovedregelen om at forvaltningsbedriftene starter avskrivning av anleggsmidler året etter at de er tatt i bruk, jf. St.prp. nr. 48 (2004–2005) og Innst. S. nr. 187 (2004–2005) Om bevilgningsreglementet.

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Media AS – 10/2018

